

***Управління
розвитком***
*Харківський національний
економічний університет*

Збірник наукових робіт
видається 2 рази на рік

№ 14' 2009

Харків. Вид. ХНЕУ, 2009

Засновник і видавець**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ***Реєстраційний номер свідоцтва КВ №5948 від 19 березня 2002 р.**Затверджено на засіданні вченої ради університету.**Протокол №11 від 27.04.2009 р.***Редакційна колегія****Пономаренко В. С.** — докт. екон. наук, професор (головний редактор)

Афанасьєв М. В. — канд. екон. наук, професор

Внукова Н. М. — докт. екон. наук, професор

Грігорян Г. М. — докт. екон. наук, професор

Гриньова В. М. — докт. екон. наук, професор

Дікань Л. В. — канд. екон. наук, професор

Дороніна М. С. — докт. екон. наук, професор

Іванов Ю. Б. — докт. екон. наук, професор

Кизим М. О. — докт. екон. наук, професор

Клебанова Т. С. — докт. екон. наук, професор

Левикін В. М. — докт. техн. наук, професор

Малярєвський Ю. Д. — канд. екон. наук, доцент

Назарова Г. В. — докт. екон. наук, професор

Орлов П. А. — докт. екон. наук, професор

Пушкар О. І. — докт. екон. наук, професор

Трийд О. М. — докт. екон. наук, професор

Українська Л. О. — докт. екон. наук, професор

Хохлов М. П. — докт. екон. наук, професор

Ястремська О. М. — докт. екон. наук, професор

Редакція збірника наукових робітЗав. редакції **Сєдова Л. М.**Редактори: **Грицай І. М.**
Дуднік О. М.Комп'ютерна верстка **Фоміна К. С.****Адреса видавця:** 61001, Україна, м. Харків, пр. Леніна, 9а**Телефони:**

(057)702-03-04 — головний редактор

(057)758-77-05 — зав. редакції

E-mail: vydav@ksue.edu.ua

*Відповідальність за достовірність фактів, дат, назв, імен, прізвищ, цифрових даних, які наводяться, несуть автори статей.**Рішення про публікацію статті приймає редакційна колегія. У текст статті без узгодження з автором можуть бути внесені редакційні виправлення або скорочення.**Редакція залишає за собою право їх опублікування у вигляді коротких повідомлень і рефератів.*

При передрукуванні матеріалів посилання на збірник обов'язкове.

Підписано до друку 22.05.2009 р.

Формат 84×108 1/16. Папір MultiCopy.

Ум.-друк. арк. 18,5. Обл.-вид. арк. 23,31. Тираж 500 прим. Зам. № 372.

Ціна договірна.

*Надруковано з оригінал-макета на Riso-6300 61001, м. Харків, пр. Леніна, 9а.**Видавництво ХНЕУ.*

- © Харківський національний економічний університет, 2009
- © Видавництво ХНЕУ, 2009
- дизайн, оформлення обкладинки
- © Управління розвитком, 2009

СВОБОДА. РАВЕНСТВО. СПРАВЕДЛИВОСТЬ

Выдающийся средневековый богослов Аврелий Августин, рассуждая о природе и времени, вопрошал: "...Что же такое время? Если никто меня об этом не спрашивает, я знаю, что такое время; если бы я захотел объяснить спрашивающему – нет, не знаю. Настаиваю, однако, на том, что твердо знаю..." [1, с. 23].

Это рассуждение возможно применить и к рассматриваемым категориям – свободе, равенству, справедливости.

С одной стороны эти понятия кажутся самоочевидными и самодостаточными, но с другой – при попытке дать им какое-либо рациональное объяснение возникают трудности.

Возьмем свободу. Парадоксально, что самое расхожее определение свободы: "делай, что угодно, и как угодно" – обосновывает ее любое определение, что приводит к знаменитому парадоксу "буриданового осла", который умер от голода, так как не мог осуществить выбор из двух совершенно одинаковых куч сена.

Равенство. Парадокс 2-й: свое обоснование оно получает при выделении и возведении в максимальную степень различия (то есть неравенства); все равны в своем неравенстве.

Справедливость. Имеем очередной парадокс: самообосновывает собственную критериальность принятия или непринятия (справедливо то, что признается в том или ином социуме справедливым).

Таким образом, должную проблематику можно рассматривать в контексте постановки следующих вопросов:

Какова онтологическая природа данных категорий? В качестве мечты и идеала и как категорий, регулирующих реалии повседневности (что часто входит в противоречие между собой). Отсюда:

Каковы возможные ограничения применения данных ценностных установок к реалиям современной жизни человечества и чем это обуславливается?

Возможно ли обнаружить непротиворечивую взаимосвязь между данными понятиями?

В своё время Ф. Ницше придумал замечательную поэтическую метафору для характеристики обновленного мира, сбросившего старые ценности – играющее дитя. Прекрасный образ освобожденного духа, непредсказуемого, спонтанного, стоящего по ту сторону Добра и Зла; в нем скрыто определенное очарование и сила жизнеутверждения.

Но призрачность этой свободы скрывается в отсутствии ответственности, которой лишен ребенок. Ребенок не есть личность. Его свобода абсолютна в своей потенциальности, но актуализироваться она сможет лишь через чувство ответственности, долга:

"DEBES ERGO POTES!" – ДОЛЖЕН – ЗНАЧИТ, МОЖЕШЬ (максима свободы И. Канта).

Свобода – это не изначальное состояние, а только то, что должно быть еще завоевано на долгом тернистом пути принятия ответственности за авторство своей собственной жизни. На этом пути человек неизбежно одинок, ибо автор всегда один – личность. Свобода личности находится по ту сторону отчаяния, вызванного сопротивлением мира. Личность платит цену за свою свободу, эта цена – вечная бдительность. Человек постоянно находится под весом своих собственных возможностей, он ощущает тревогу. Категория свободы не лишена парадоксов. Парадокс свободы: если человек обладает свободой, тогда он должен иметь свободу от неё отказаться... но тогда он не имеет свободы. Таким образом, нужно говорить о необходимости границ свободы.

...Учись у ребенка свершать революции воли,

Учись у глупца свободе творимого мнения.

Наши пути не нуждаются в нашем контроле,

Как свободный не требует ветер своего направления...

Ветер – замечательная модель свободы. Он спасается бегством от очередного рабства давления, он стремится к менее ограниченной свободе, которая никогда не станет абсолютной... ибо в абсолютной свободе (в абсолютном разряжении) он себя потеряет... он перестанет существовать... для существования не нужна абсолютная свобода, нужен её поиск...

Таким образом, границы делают свободу субъекта существующей. Если человек свободен не сталкиваясь с никакими границами, он превращается в ничто, границы же выделяют его существование. А вот каким будет это существование – вопрос открытый.

Равенство – это величайшая и ужаснейшая формула. Это формула отражает сущность людей, их антропологическую несамодостаточность и чувство зависти. Поэтому под знаменами, на которых было начертано данное слово, совершались как ужаснейшие преступления, так и величайшие акты самопожертвования во имя ближнего.



Альтернатива остається: рівенство в можливості збутися або добровільно припинити становлення.

І, нарешті, справедливість. Якщо представити її як певне розподілення прав і обов'язків, то справедливість повинна ґрунтуватися на СВОБОДНОМ згодої учасників розподілення. При цьому під учасниками ми розуміємо не тільки людей, але й стосунки людина – світ, які виступають як рівні партнери. Отже справедливість може виступати критерієм для здійснення свободи, завдяки якій будуть делеговані рівні права і обов'язки. Таким чином ми зможемо визначити рівенство, як окремий випадок справедливості, а справедливість – як окремий випадок свободи... , а всі три категорії – окремий випадок ЛЮБВИ...

Максимум любові, включаючої в себе зв'язку трьох категорій, можна порівняти висловлювання Блаженного Августина:

"ЛЮБИ... І РОБИ ТЯК ЯК ХОЧЕШЬ..."

Научн. рук. Черненко В. А.

Література: 1. Еріксен Т. Б. Августин. Безтурботне серце. – М., 2003.

Липова Ю. А.

УДК 174.4(477)

Студент 2 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ДЕЯКІ ЕТИЧНІ АСПЕКТИ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ

Етика нового класу бізнесменів в Україні — явище складне й суперечливе. На нього впливають різні сили, різні етичні традиції й системи цінностей, бо в українському бізнесі зайнята велика кількість людей різних національностей, різного віросповідання, а також різних етичних поглядів, із різним економічним базисом. Крім того, в український бізнес наприкінці 90-х років ХХ ст. прийшли громадяни закордонних держав, діяльність яких заснована на канонах західної етики. Контакти з ними формують досить своєрідне переплетення національних українських рис із загальносвітовими, що все-таки полегшує включення українського бізнесу в систему світових етичних норм ділової поведінки.

Такі процеси розкрили низку проблем, що існують в етиці вітчизняного бізнесу. Не таємниця, що у багатьох нових українських бізнесменів домінують такі принципи: "прибуток будь-якою ціною", "у комерції все дозволено", "гроші не пахнуть". У той час, як численні фірми мають у багатьох країнах такий принцип: "Прибуток — вище за все, але честь вища від прибутку".

На думку Дмитра Смуляньського, директора спортивно-оздоровчого комплексу "Артек", етичний парадокс українського бізнесу полягає в тому, що етичність або неетичність тих чи інших вчинків часто не визначає ні закон, ні особистий вибір, а диктує, насамперед, необхідність вижити в умовах невизначеності, недосконалості й недотримання законів [1, с. 76].

Сьогодні "нові українці", їх консультанти й секретарки стають предметом мовчазної критики з боку партнерів. Підприємці, які поважають себе й честь своєї фірми, після першої ж зустрічі припиняють усі переговори. А причина цього — поведінка "нових українців", оцінити яку можна словами з відомої казки про бабу, що "ні ступити, ні сказати не вміє".

Як переконує досвід налагодження підприємцями зовнішньоекономічних зв'язків, наші бізнесмени також досить своєрідно розуміють цінності цивілізованого ринку, що ґрунтуються на таких моральних категоріях, як шляхетність, надійність, порядність, солідарність.

За словами Бориса Цомаєва — відомого бізнесмена, директора фото- й дизайн-студії: "Благополуччя будь-якого союзу тримається на шести складових: перша — це доля, інші п'ять — це довіра та повага" [2, с. 77].

На завершення, хотілося б відмітити, що Міжнародний Інститут ділової етики сформулював чотири сфери, які повинні стати головними принципами у діяльності приватних бізнесменів чи компаній, щоб усталити свою репутацію. По-перше, це чесна робота з інвесторами й споживачами. По-друге, поліпшення ситуації всередині колективу — підвищення відповідальності й умотивованості співробітників, зниження плинності кадрів, підвищення продуктивності тощо. По-третє, професійна робота над репутацією, оскільки погіршення репутації неминуче позначиться на результатах роботи компанії. По-четверте, грамотна робота з нормативними актами й фінансами — тільки суворе дотримання "духу" і "букви" закону уможливує створення довгострокового майбутнього для ділових стосунків українського суспільства.

© Липова Ю. А., 2009

Таким чином, стає очевидно, що ділова етика посідає особливе місце в сучасному українському суспільстві. У цієї етики немає крайнощів, застарілих формальностей. Володіння правилами етики усуває скутість, дає змогу не скривдити ділового партнера словом або дією, і тим самим не втратити власну гідність, престиж фірми. Усе це дає можливість установити сприятливий психологічний клімат ділового спілкування, що робить бізнес успішним.

Наук. керівн. Пальм Н. Д.

Література: 1. Бродська О. Ділова етика в українському бізнес-суспільстві. // Персонал. – 2006. – №5. – С. 74 – 81. 2. Яновский А. М. Деловой человек: поведение в обществе // Менеджмент и кадры: психология управления. – 2004. – №8. – С. 72 – 94. 3. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. – К.: Рідна мова, 1998. – 248 с.

УДК [316.7: 323.32] (477)

Березіна М. О.

Студент 2 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

КУЛЬТУРНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ СТАЛОГО СЕРЕДЬОГО КЛАСУ В УКРАЇНІ

З моменту проголошення незалежності України гостро постала проблема реформування існуючої економічної системи в контексті подальшого розвитку країни в умовах глобалізації і ринкових відносин. У світовій практиці фундаментом національно-демократичного строю є формування стабільного середнього класу, тобто концентрація проміжних прошарків, які складають основну економічно, політично і соціально активної верстви населення.

Основним чинником, за яким можливе ефективне формування середнього прошарку, є розвиток культури, в першу чергу – освіти. Саме тому останнім часом гостро постала проблема реформування існуючої системи дозвілля й освіти як складової частини загальноукраїнського культурного відродження.

Метою даної роботи є аналіз основних тенденцій та реформ у процесі розвитку освіти і культури, а також їх вплив на формування середнього класу в Україні.

У розвинутих країнах 50 – 60% громадян належить до середнього класу, тому у програмі діяльності Кабінету Міністрів України "Назустріч людям" одним з пріоритетних завдань є подолання бідності і формування сталого середнього класу в Україні, а щоб відбулися які-небудь зрушення у матеріальному і духовному добробуті населення, ці реформи мають охопити всі сфери життєвої діяльності людей і суспільства [1, с. 22].

Характерними світовими ознаками, за якими людина відноситься до середнього класу, є:
реальні сукупні доходи;
високий рівень освіти та професійної кваліфікації;
розвиток культури, спорту, відпочинку;
споживання матеріальних благ і послуг;
соціальний статус.

Хоча головним показником середнього класу є рівень доходів, з соціологічної точки зору середній прошарок повинен мати вищу освіти, а, отже, перш за все – необхідний рівень культурної свідомості.

Для того щоб проаналізувати стан та перспективи розвитку рівня культури населення, необхідно обмежити багатогранне поняття "культура". У цьому дослідженні під культурою суспільства будемо розуміти загальний рівень національної свідомості та наукової обізнаності людини, а також чинники, за допомогою яких це можливо дослідити (кількість закладів культури, освіти тощо).

На рис. 1 представлені дані про кількість театрів, музеїв та концертних організацій за різні роки. Детально проаналізувавши дані, можна дійти висновків, що за останні роки ситуація інституціонального забезпечення розвитку культури значно поліпшилась, перш за все, завдяки активізації діяльності музеїв, кількість яких за 15 років зросла майже в 2 рази.

© Березіна М. О., 2009

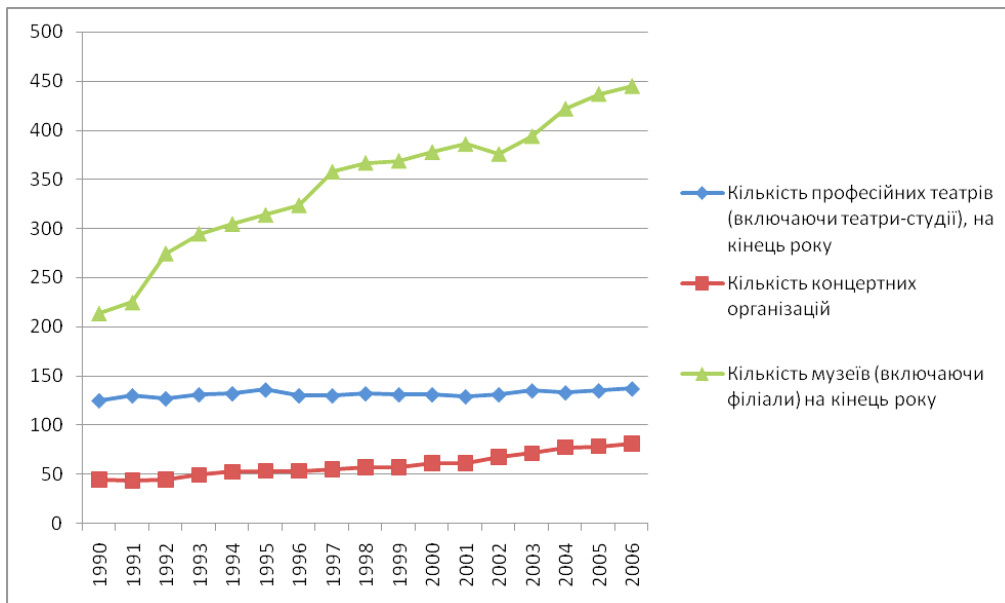


Рис. 1. Інституціональне забезпечення культури

Таким чином, попередній рисунок засвідчує про зростання кількості закладів культури, але виникає парадоксальна ситуація, якщо порівняти його з рис. 2, на якому наглядно продемонстровано, що з 1990 року активність та зацікавленість населення у галузі культури знизилась більш ніж в 2 рази. Якщо прийняти до уваги той факт, що загальна кількість населення через ряд причин також знизилась, то виникає така ситуація: загальна кількість закладів культури на 2006 рік (див. рис. 1) дорівнює 663 одиниці, а кількість їх відвідувань – 30,5 млн, якщо кількість робочих днів закладу дорівнює 300 днів на рік, то кожен день 1 заклад культури відвідує 153 людини. Тепер розглянемо ситуацію у 1990 році: загальна кількість закладів культури – 383, кількість їх відвідувань – 64,4, врешті отримаємо 560 чоловік на день, що більше у 3 рази, ніж у 2006 році.

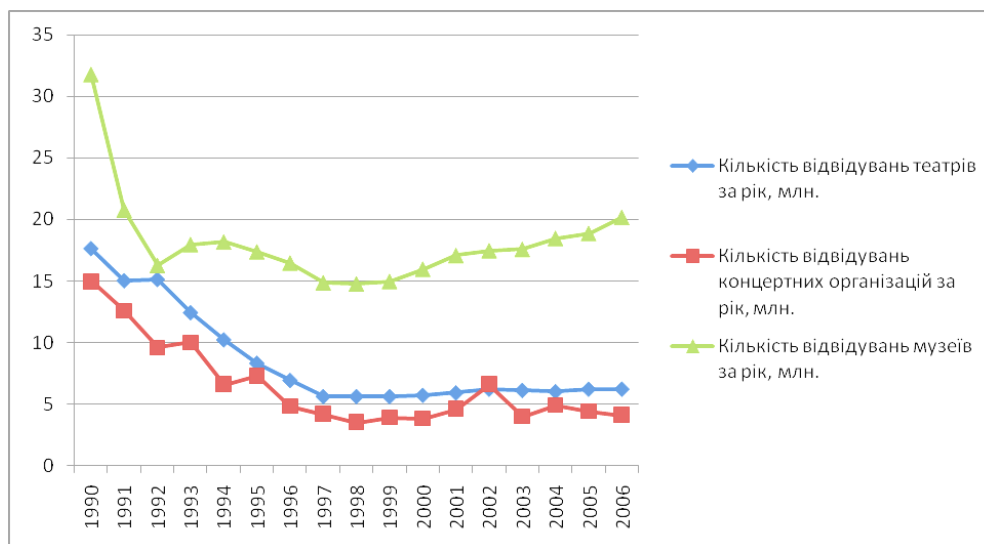


Рис. 2. Активність населення в галузі культури

Поряд з малою активністю населення у культурних заходах, останні роки широке розповсюдження дістала типографічна діяльність. Як можна побачити з рис. 3, випуск книжок з 1990 по 2006 роки збільшився на 2 рази. Також помірними темпами зростає і випуск журналів та газет. Хоча ці дані дуже позитивні, казати про підвищення культурного рівня населення зарано, адже збільшується не випуск книжок великих класиків та справжніх українців, а просто література масової культури, яка не має на меті формування культурної свідомості людини, а, отже, і не впливає на швидке формування середнього класу в Україні.

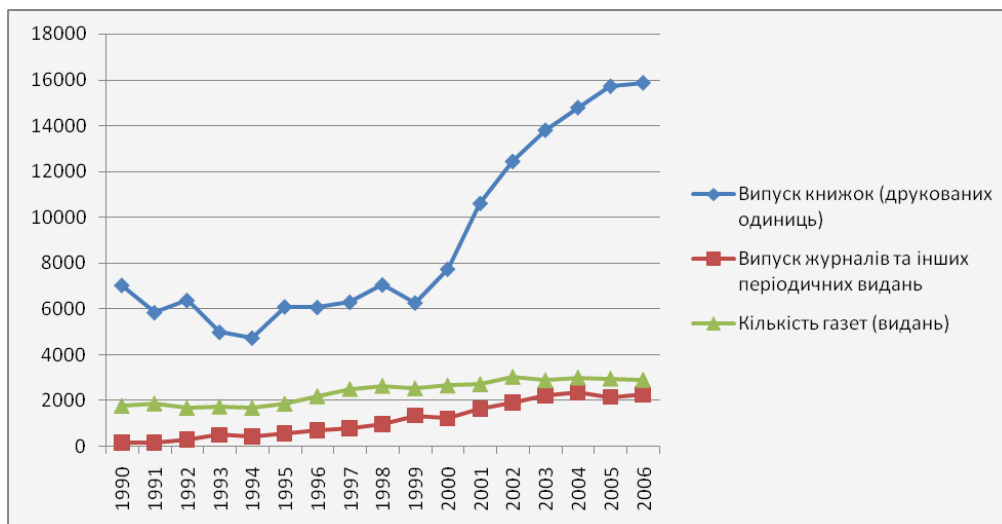


Рис. 3. Випуск книжок та періодичних видань

Через те, що на формування середнього класу важливий вплив має рівень освіти, це питання слід більш ретельно вивчити. Незважаючи на низький рівень добробуту населення, Україна характеризується високим інтелектуальним потенціалом (потужність українського інтелектуального потенціалу становить 137 – 138 млрд дол.) [2, с. 71]. За словами В. І. Вернадського: "Спасіння України – у розвитку освіти і наукових знань". Нині в Україні на 10 тис. населення налічується 545 студентів, з 1 000 чоловік 129 мають вищу освіту, останнім часом з'явилося 202 недержавні вищі навчальні заклади, постійно розвивається система післядипломної підготовки (МВА, курси перекваліфікації, друга вища освіта). Ці дані свідчать про якість освіти в Україні (у 2004 р. кількість студентів-іноземців становила 30 тис. чол., що надало кошти до бюджету у розмірі 45 млн дол.), тобто у контексті того, що середній клас повинен мати вищу освіту та високий професійний рівень, Україні потрібно підтримувати тенденцію до збільшення кількості студентів та попиту на знання, що виникла, покращувати матеріальне та технічне забезпечення вищих навчальних закладів [2, с. 75].

За останні півтора десятиріччя ситуація у галузі освіти покращується: кількість закладів I та II рівнів акредитації зменшується, а III – IV збільшується. Також за роки незалежності тенденцію постійного збільшення набрала кількість студентів ВНЗ, що позитивно вплине на майбутній економічний та соціально-політичний розвиток держави (рис. 4).

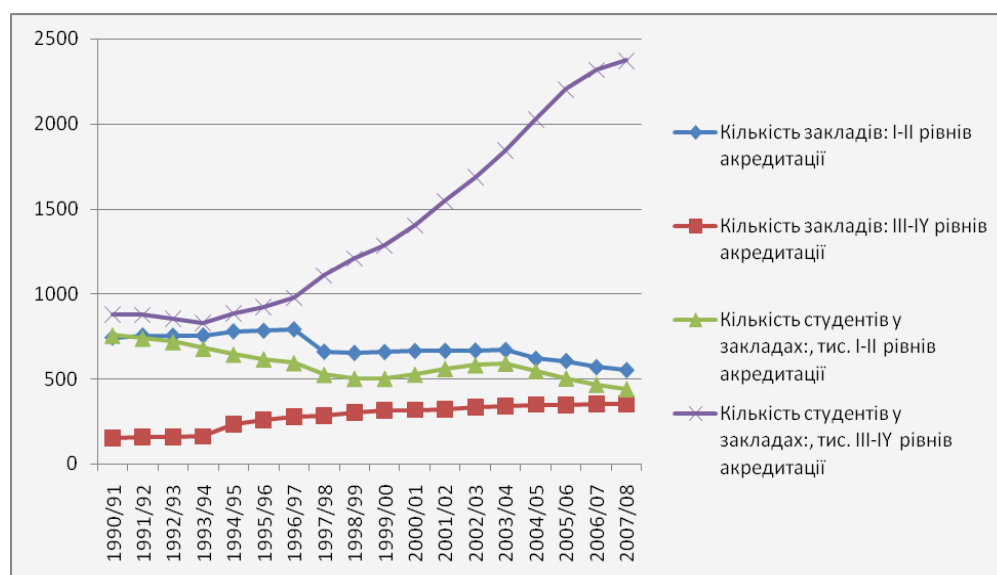


Рис. 4. Кількість студентів та ВНЗ

Таким чином, одним із пріоритетних напрямків сучасної політики нашої держави повинно стати формування сталого середнього прошарку населення. Культура та освіта грають провідну роль у цьому процесі. З наведених рисунків можна наглядно побачити ситуацію в інсти-



туціональному забезпеченні та у стані розвитку сучасної науки. Саме через негативну тенденцію необхідно розробити комплексну програму щодо заохочення населення до культурної та наукової діяльності.

Підсумовуючи викладене, можна дійти висновків, що для сталого економічного розвитку нашої держави необхідні корінні зміни у суспільному житті, адже саме середній клас, сформований з більшості населення країни, виконуючи свої основні політичні, економічні та суспільні функції, може сприяти інноваційним та інституційним перетворенням нашої держави.

Наук. керівн. Пальм Н. Д.

Література: 1. Тресвятська Т. Умови та проблеми становлення середнього класу в Україні // Україна: Аспекти праці. – 2005. – №7. – С. 23 – 31. 2. Данилишин Б. Інтелектуальні ресурси в економічному зростанні: шляхи поліпшення їх використання / Б. Данилишин, В. Куценко // Економіка України. – 2006. – №1. – С. 71 – 79. 3. Офіційний сайт Державного комітету статистики України // <http://ukrstat.gov.ua/>.

Панаско Ю. И.

УДК 323.329(477)

Студент 2 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ИНТЕЛЛИГЕНЦИЯ КАК ВАЖНЕЙШИЙ ФАКТОР РАЗВИВАЮЩЕГОСЯ УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА

Власть, рынок, выгода, политическая целесообразность, коалиция, выборы, коррупция. Эти понятия стали отличительной чертой сегодняшнего дня. Кажется, уже нет великих целей, стратегических задач и ответственности перед Богом и людьми. Среди множества партийных лозунгов в пылу борьбы за власть как-то позабылись, отступили на второй план проблемы духовного развития и главного его структурного компонента — интеллигенции.

В последние годы все чаще понятию "интеллигенция" противопоставляется понятие "интеллектуал". Насаждается мнение, что интеллигенция движется к своему естественному концу, поскольку само понятие утратило реальное значение и превратилось в своего рода языковое "декоративное украшение", не имеющее социального смысла. Так, по мнению известного писателя Владимира Губайловского, интеллигенция выполнила свою функцию — помогла народу выйти из тьмы и рабства, и теперь может и должна вместе с этим народом делать то, что и декларировалось: работать на общее благо по специальности. В соответствии с такой логикой обществу сегодня нужны средний класс, нормальные законы, экономическая стабильность, а не интеллигенция, утратившая свое практическое значение и "отошедшая" как фактический носитель личностного сознания [1].

Современные инновационные подходы к осмыслению новых реалий общественного бытия заставляют критически относиться к старым методам труда, догматизму, предрассудкам, примитивизму, отжившим идеям и ценностям. Вполне можно согласиться с точкой зрения, что есть вещи, навсегда остающиеся в жизни народа, без которых он не может существовать, — мораль, история, культура, язык, духовность. Творцом и носителем этого достояния была и является интеллигенция [2].

Но что такое интеллигенция и каковы основные вехи ее развития? Ответ на этот вопрос дает возможность определить ее роль в создании современного образования, или "общества знаний" как основы модернизации Украинского государства.

Известно, что термин "интеллигенция" получил в Украине мощное звучание в 60-е годы XIX века. Представление о нем сначала было своеобразным синонимом коллективной совести и просвещения. Со временем концепт интеллигенции стали связывать с критичностью относительно феодальных и государственных порядков и Российской, и Австро-Венгерской империй, в состав которых тогда входила Украина. Интеллигенция воспринималась как относительно целостная группа интеллектуально развитых людей, объединенных общей оппозиционностью к существующей власти. Интеллигент, как считал Д. С. Лихачев: "это не только представитель интеллектуальной деятельности, а человек высокой идеи, посвятивший себя заботе об общественном деле, служению правде, истине, справедливости" [3].

Как отмечалось ранее, в последние годы альтернативой интеллигенции стало понятие "интеллектуал". В отличие от интеллигенции, интеллектуалы преимущественно разъединены между собой, их в меньшей степени беспокоят проблемы народа, упадок морали или расцвет духовности.

© Панаско Ю. И., 2009



Образно интеллигенцию можно представить как "душу" народа, а интеллектуалов — как его "дух". Обычно они не могут полноценно существовать и функционировать друг без друга. Поэтому попытки разъединить интеллигенцию и интеллектуалов носят неконструктивный характер.

По мнению В. М. Кременя, образование, как и культура, является полем для непосредственной деятельности интеллигенции. Ведь новое знание всегда рождалось в среде ученых, мыслителей, интеллектуалов, писателей, художников — то есть интеллигенции [4].

Отсутствие должного внимания и поддержки современной интеллигенции приводит к тому, что интеллигенция перестает быть собой, поскольку ей некуда и не с кем идти. Наступает время не возрождения, а бытового вырождения, духовного упадка и деградации. Принимаются неконструктивные законы, элита деморализуется, становится неспособной к роли носителя национальной идеи.

Барьером для такой альтернативы должна стать именно растущая, конструктивная роль интеллигенции в качестве интеллектуала нации. История борьбы за украинскую государственность свидетельствует, что успехов достигали тогда, когда люди интеллектуального труда (учителя, священники, врачи, писатели, администраторы, ученые) были воодушевлены идеей национального патриотизма. Роль интеллигенции — быть творцом, носителем и распространителем идей интеллектуализма и патриотизма во всем богатстве этих понятий.

Целесообразно было бы говорить об интеллигенции только в контексте той или иной государственности, той или иной власти. Сильная власть дает интеллигенции возможность более четко осознать свои место и роль в обществе. Иными словами, интеллигенция существует тогда и в той степени, когда и в какой степени существует власть [2].

Неоспоримым является и тот факт, что интеллигенция людям нужна. И будет нужна до тех пор, пока будет ею оставаться. В этом плане интеллигенция бессмертна настолько, насколько народ и общество будут определять задачи и цели своего дальнейшего развития. Как бессмертными являются культура, красота, вопрос о смысле жизни.

Если же народ и власть не хотят ценить свою интеллигенцию, они будут вынуждены идти за чужим интеллектом, повиноваться чужим интересам. Так же и интеллигенция, которая не хочет жить интересами своей Отчизны, будет терять свою интеллигентность и пресмыкаться перед всем чужим.

Планы развития молодого Украинского государства, конечно же, не предусматривают такого бесславного конца. Но для этого необходимо создать новую интеллигенцию, способную выполнить свою историческую миссию и высокое предназначение. Особенно сегодня, в условиях нестабильного общества, когда существует настоятельная необходимость решать множество сложных вопросов [5].

Интеллигент — это всегда личность. Ею, как известно, не рождаются, а становятся. Образование — главная среда воспитания интеллигентности. Не отбрасывая роль семьи, ее традиций, все же подчеркнем определяющую роль образовательной среды.

Анализируя основные тенденции и векторы развития Украины, ряд современных исследователей утверждают, что "восстание масс", процессы массовизации охватили почти всю планету. Информационно-телекоммуникационные технологии, электронные средства массовой информации, тесно связывая страны, регионы, народы, все сильнее сжимая пространство культурного бытия, обеспечивают возможность проникать в глубины частной жизни людей во всех частях земного шара. Неуклонное расширение ареала этих процессов за пределы западного мира стало фактором размывания самобытности религиозных, национальных, этнических сообществ. В связи с чем социологи определяют наше время как время толпы.

Учитывая такую новую реальность, становятся еще более очевидными важность и актуальность наличия и развития интеллигенции в обществе. Она как совокупность "осевых личностей" всегда противостоит реликтам идеологии и диктата быта над высшим призванием человека. Кроме того, интеллигенция должна, консолидируясь, противопоставить себя толпе, показать преимуществам личностной жизни перед аморфностью и безликостью существования, в которой находится человек как атом массы.

Если интеллигенция действительно хочет быть совестью народа, а не толпы, она должна не лоббировать какие-то отдельные общественные потребности, а представлять потребности общественного целого. Для выполнения своей исторической миссии интеллигенция может и должна использовать и мораль, и знание, и интеллект, и власть для достижения своей цели — воспитания инновационно мыслящего человека. Только она может достойно выполнить величественные задачи по созиданию и развитию новой Украины.

Научн. рук. Пальм Н. Д.

Литература: 1. Губайловский В. А. Конец интеллигенции? // Новый Мир. – 2001. – №12. – С. 9 – 16. 2. Третьяков В. В. Конец интеллигенции и массовое чтение // Независимая газета. – 2002. – №113. – С. 11 – 14. 3. Лихачев Д. С. О русской интеллигенции // Новый Мир. – 1994. – №4. – С. 19 – 25. 4. Кремень В. М. Образование и интеллект: размышления об интеллигенции // Зеркало недели. – 2008. – №10. – С. 4 – 10. 5. Богачевская М. С. Революция и интеллигенция // День. – 2005. – №34. – С. 4 – 6.

Студент 1 курсу
факультету менеджменту та маркетингу ХНЕУ

ЕКОЛОГІЧНА СИСТЕМА УКРАЇНИ ПІД ЗАГРОЗОЮ

У свій час А. Швейцер вимушений був констатувати, що людство підписало собі смертний вирок, коли вилучило мораль з релігії та філософії. І хоча сучасна філософія не знижує планки вимог до людини, людство приречено продовжувати бенкет під час чуми і чекає грому.

Бездумна діяльність людства призвела до значної деградації екосистем світу та екологічної кризи глобального характеру – невпинно змінюється клімат, зменшується товщина озонового шару, високими темпами продовжується забруднення навколишнього природного середовища важкими металами, нафтопродуктами, хімічними речовинами; випадають кислотні дощі, настає пустеля [1, с. 199].

На жаль, екологічна система України також перебуває у катастрофічному стані, особливо після вибуху на Чорнобильській АЕС. Площа екологічно захищеної території України на сьогодні становить 1% (у країнах ЄС – 8,6%), за складовими індексу екологічного виміру Україна серед країн світу посідає 108-ме місце (серед них – останнє, з так званих постсоціалістичних держав). На 1 січня 2007 року в нашій країні чисельність громадян, що мають статус потерпілих унаслідок Чорнобильської катастрофи, становила 2 526 216 осіб, з них 589 455 дітей. На збудованій радіонуклідами території мешкає 523 752 дитини, серед яких спостерігається "букет" хвороб 40-річних. Кількість сімей, що залишилися без годувальника, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, – 20 894. Більше 4 000 дітей прооперовано з приводу раку щитовидної залози. Зростає смертність населення на радіоактивній території від соматичної патології та новоутворень. А яка подальша доля 25 тисяч молодих військовослужбовців, які були призвані на АЕС і отримали дози радіації?! Ми живемо не після, а під час тривання Чорнобильської катастрофи [2, с. 3].

Удосконалюючи і поліпшуючи умови свого існування, ми насправді руйнуємо геоважливі природні об'єкти, погіршуємо стан ґрунтів, води та повітря. Через це у природі відбуваються незворотні біологічні зміни, що призводять не лише до знищення десятків і сотень видів рослин та тварин, а і до збільшення захворюваності та смертності. За таких умов проблема збереження сприятливого для існування навколишнього середовища стає життєво необхідною, особливо в промислових регіонах, де внаслідок антропогенного впливу гідросфера так само постійно змінюється. Хоча саме значущість води для людства, цієї найважливішої корисної копалини, яку В. І. Вернадський назвав "найціннішим мінералом", а також її геологічна та біологічна активність визначають належний рівень усієї життєдіяльності суспільства.

Тому слід особливо зважити на те, що Україна за водними запасами (1,0 тис. куб. м на особу) вважається однією з найменш забезпечених країн Європи.

Каскади дніпровських водосховищ і 24 тис. водосховищ на решті річок спричинили відчутне підвищення ґрунтових вод, що призвело до підтоплення багатьох населених пунктів. Від цього надто постраждав Харків. Спеціалісти вважають, що Харків може скоро стати другою Венецією. За визначенням Міністерства охорони здоров'я, питна вода в більшості регіонів України – непридатна чи малоприсадатна для споживання.

Вимушена реконструкція вугільних шахт стала величезною проблемою. Передбачається виведення з експлуатації понад 100 нерентабельних підприємств. При цьому впроваджується так звана "мокра" консервація шахт, тобто фактичне затоплення гірничих виробок, що в недалекому майбутньому може призвести до екологічної катастрофи.

Шахтні води, взаємодіючи як з підземними, так і з поверхневими, збільшують мінералізацію та жорсткість води, порушують кислотно-лужний баланс. Унаслідок такої взаємодії виводились з ладу окремі водозабори, засолювалися ґрунти на значних площах сільськогосподарських угідь. Крім того через затоплення шахт у глибинні водоносні горизонти потрапляють надзвичайно шкідливі речовини – відходи промисловості, сільського господарства та побутове забруднення. Усе це не тільки нищить довкілля, а й завдає непоправної шкоди здоров'ю людей.

Владні структури держави повинні усвідомити, що громадяни значною мірою оцінюють їх діяльність через призму системи охорони здоров'я і навколишнього середовища. Пересічному громадянину, у зв'язку з обставинами, важко дотриматися здорового способу життя (харчування, відпочинку, умови праці) і він шукає порятунку в алкоголі, наркотиках, тютюні, що значно скорочує життя.

До розв'язування цих проблем мають докласти зусилля усі громадяни, всі – незалежно від професій, спеціалізації, наукового рівня.

Серед основних стратегічних напрямів державної політики має бути термінове розв'язання надзвичайно гострих екологічних та водогосподарських проблем. Тим більше, що дефіцит водних ресурсів і, зокрема, питних вод стрімко наближає нас до глобальної катастрофи, яка може стати непоправною – до того ж найближчою! – реальністю.

Треба всім українцям кардинально перебудувати екологічне мислення і усвідомити, що наша Земля жива сутність, яка посідає в космічній ієрархії значно вище місце, ніж людина. Сьогодні, як ніколи, потрібно серйозно поставитися до її енергетичних потреб, щоб якоюсь мірою зарадити лиху, що насувається.

Наук. керівн. Вдовиченко М. Є.

Література: 1. Проблеми глобалізації та геополітичний вектор розвитку України: Збірник тез (за матеріалами XIX Харківських політологічних читань). – Харків: НЮОУ ім. Ярослава Мудрого; НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України, 2007. – 356 с. 2. Преображенська Н. Повернімо собі надію // Літературна Україна. – 2008. – №6 (14 лютого).

УДК 130.2

Осикова А. М.

Студент 1 курсу
факультету менеджменту та маркетингу ХНЕУ

СООТНОШЕНИЕ МЕЖДУ МАТЕРИАЛЬНОЙ И ДУХОВНОЙ КУЛЬТУРАМИ

Материальная и духовная культура существует в тесном единстве. Все материальное оказывается реализацией духовного, а все духовное невозможно без некоторой материальной оболочки.

Между материальной и духовной культурами имеется существенная разница — это разница в предмете. Орудия труда и музыкальные произведения принципиально отличаются друг от друга и служат разным целям. То же самое можно сказать и о характере деятельности как в сфере материальной, так и в сфере духовной культуры. В сфере материальной культуры человеческая деятельность характеризуется изменением материального мира, и человек имеет дело с материальными предметами. Деятельность в сфере духовной культуры предполагает определенную работу с системой духовных ценностей.

Таким образом, материальные и духовные компоненты культуры неразрывно связаны друг с другом. Ведь, создавая предметный мир культуры, человек не может это делать, не изменяя и не преобразуя самого себя, то есть не творя самого себя в процессе собственной деятельности.

Такой подход предполагает, что человек сначала должен удовлетворить свои материальные потребности, чтобы затем перейти к удовлетворению потребностей духовных. Однако самые элементарные "материальные" потребности человека, например еда и питье, принципиально отличаются от точно таких же биологических потребностей животных; к тому же бывают блюда и напитки престижные, обрядовые, траурные и праздничные и т. д. Это означает, что соответствующие действия не могут считаться удовлетворением социокультурной символики и имеют отношение к системе социальных ценностей и норм, то есть к духовной культуре.

К основным функциям культуры относятся следующие [1]: преобразование мира, познание мира, обеспечение условий общения, регулирование деятельности и поведения, установление и поддержание системы ценностей.

Познание окружающего мира означает познание человеком самого себя. Человек не может жить в мире, не зная строения и законов функционирования этого мира. Результаты познания и самопознания передаются с помощью особых символов от одного поколения к другому и от одного народа ко всем другим народам.

Реальными посредниками всех форм общения являются элементы не только духовной культуры — идеи, ценности, нормы, идеалы и т. д., но и материальные предметы — материальные воплощения определенных духовных ценностей, а также орудия, средства и продукты труда.

Ни одна человеческая общность не существует без тех или иных ценностей в качестве побудительного мотива и нормы деятельности и поведения. Благодаря культуре обеспечивается следование определенным образцам деятельности и поведения — регулированию деятельности и поведения.

Единство и взаимопонимание, то есть обеспечение условий совместной жизни людей, предполагают наличие определенных социальных норм, "отсекающих" вредные и разрушительные для культуры формы деятельности и поведения.

© Осикова А. М., 2009



Еще одна функция культуры — установление и поддержание системы ценностей. Все окружающее человека может рассматриваться как ценность, то есть оцениваться в плане добра и зла, допустимого или запретного, истинного или неистинного и т. д. Ценности служат для ориентации предпочтений и интересов как отдельных людей, так и социальных групп.

Культура — это пересозданная человеком природа. Мир, в котором живет человек, целостен — он представляет собой сложную систему "природа — общество", и культура функционирует на всех уровнях этой системы.

Исторически самым ранним объектом культуропреобразующего воздействия стала природа, причем не только как природная сущность самого человека.

Вне естественной природы никакая культура невозможна — культура трансформирует, преобразовывает то, что дано природой.

Культура формирует человека настолько существенно и глубоко, что можно утверждать: она создает новый вид человека. До культуры или вне культуры не существует человека как разумного и социального существа.

Сущность человека глубоко сопряжена с сущностью культуры. Но сущность человека в широком смысле слова не исключает биологических характеристик его как вида.

Человек выполняет роль соединительного звена двух типов эволюции — природной и культурной. Человек обладает внутренней принадлежностью к естественной и творческой эволюции.

Природа — это среда инстинктивного обитания человека, а вне этого человек не способен существовать как биологический вид.

Культура постепенно делает своим объектом отношение к природе, то есть возникает культура экологической деятельности человека, или экологическая культура. Ее задача — поднять на новый уровень оценки отношения природы и человека, ввести знание об этих отношениях в систему ценностей культуры.

Научн. рук. Вдовиченко М. Е.

Литература: 1. Гринева В. Н. Проблемы развития современного общества: культура, инновации, высокие технологии и экология: Научн. изд. / В. Н. Гринева, П. Д. Дудко, А. Г. Крюк. — Харьков: Изд. ХГЭУ, 2003. — 300 с.

Колинько А. А.

УДК 316.22

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ПРОБЛЕМА ГЛОБАЛИЗАЦИИ СОВРЕМЕННОГО ОБЩЕСТВА

О, Запад есть Запад, Восток есть Восток,
И вместе они не сойдутся...
Джозеф Редьярд Киплинг

В Книге Бытия сказано: "На всей земле был один язык и одно наречие" (Быт. 11:1). Затем Бог "смешал языки", и народы, говорящие на разных языках, распространились по Земле. Интересно, что к началу XX века снова наблюдается резкая тенденция к объединению разных народов, широкое распространение английского языка как международного. Не говоря уже о таком феномене, как эсперанто. Этот процесс затрагивает не только и не столько экономические, сколько культурные и этические аспекты. В культуре доминирует тенденция к единообразию. Средства массовой информации превращают нашу планету в "большое село". Миллионы людей приобщаются к одному и тому же культурному опыту, что способствует унификации их вкусов и предпочтений. На сегодняшний день можно уверенно говорить о глобальной структуре политических, экономических и культурных отношений, связывающих отдельные общества в единую систему.

В условиях развития современной цивилизации проблемы глобализации являются важными и актуальными для всего человеческого сообщества. Однако в науке к настоящему моменту (почему-то) не сложилось единой трактовки и понимания термина "глобализация". Его различные грани входят в предмет изучения почти всех общественных научных дисциплин, каждая из которых имеет свой понятийный аппарат, свой набор категорий, не всегда стыкующихся между собой.

Пожалуй, можно сказать, что сложность определения термина "глобализация" состоит также и в том, что он принуждает использующих его людей открыто определять свою позицию по отношению к обозначенному явлению. А им не всегда хочется это делать.

© Колинько А. А., 2009

Множественность трактовок и определений данного понятия в свете вышесказанного обречает два основных воплощения:

1) глобализация как единственная модель развития общества, к которой должно прийти человечество вследствие развития науки и техники, модернизации и эволюции; как необратимый, неизбежный процесс;

2) глобализация как один из возможных, альтернативных вариантов развития человеческой цивилизации [1, с. 140].

Наличие множества определений понятия "глобализация", как уже говорилось выше, является, с одной стороны, следствием сложности, многомерности самого процесса, который затрагивает все сферы общественной жизни: экономическую, этическую, политическую, культурную, а с другой стороны – следствием глубокой специализации и дифференциации научного знания.

Французский ученый-социолог Бернар Бади выделяет три измерения глобализации: "Глобализация – это исторический процесс, развивающийся на протяжении многих столетий; во-вторых, глобализация означает гомогенизацию мира, жизнь по единым принципам, приверженность единым ценностям, следование единым обычаям и нормам поведения, стремление все универсализовать; в-третьих, глобализация – это признание растущей взаимозависимости, главным следствием которой является подрыв, разрушение национального государственного суверенитета под напором действий новых факторов общепланетарной сцены" [2, с. 18].

Общим моментом, лежащим в основе большинства существующих концепций и определений глобализации, является тезис о глобализации экономики. Постепенное, незаметное распространение механизмов рынка на всю территорию планеты (вне зависимости от способов его внедрения на незападных территориях, а также активного или пассивного его усвоения) приводит к существованию некоего образца для подражания (в данном случае США), и периферии, которая вынуждена постоянно догонять его. Как пишет А. С. Панарин, эта теория "предлагает народам следовать европейским моделям, не доказав, насколько они обоснованы культурологически... Европейские модели всерьез затрагивают достоинство незападных народов, ставя их в положение пассивных адептов, обучаемых и воспитываемых... Теория догоняющего развития игнорирует главное: моральную устарелость той модели технического развития, которая в свое время обеспечила Западу мощный рывок, но сегодня ведет весь мир к тотальной экологической катастрофе..." [3].

С одной стороны, глобализация порождает неравенство: разрыв по уровню жизни между странами с "закрытой" экономикой и теми, кто преридерживается принципов свободной торговли, постоянно растет. С другой стороны, в странах, открывших двери для торговли и инвестиций, часто также наблюдается быстрый рост среднего класса, а значит, неравенство между людьми по уровню доходов не растет, а сокращается.

Далее, глобализация на сегодняшний день, по сути, насаждает всему миру американскую культуру. Этому способствует не только привлекательность этой культуры для ряда развивающихся и постсоциалистических стран, но и весьма недвусмысленная внешняя политика США. Впрочем, сторонники глобализации делают упор на то, что взаимопроникновение культур ведет к большему их разнообразию "... все это нас только обогащает и сближает. Если культура наглухо закрыта и закоснела в неизменности — это уже не живая культура, а музейная экспозиция. Глобализация обогащает нас в культурном плане" [4].

Таким образом, главный вопрос глобализации как таковой заключается в следующем: что лучше – приобщиться к "серой массе", потеряв при этом свою индивидуальность, а в замен приобретя благосостояние, или же оставаться уникальным самостоятельным государством, сохраняя при этом как культурные, так и экономические особенности? Ведь распространение рыночной системы в общепланетарном масштабе представляет опасность для культуры в виде ее унификации и коммерциализации. Культурология говорит о двух типах культур: стоимости и полезности, воплощаемой в западной модели, и отличающейся от нее культуре ценности и достоинства, воплощаемой в незападных цивилизациях.

В рамках первой формируется "homo economicus", который ориентирован исключительно на материальную прибыль, материальный успех в ущерб высшим, духовным проявлением бытия. Но ведь нельзя не довериться естественному рыночному отбору во всех областях без исключения! Коммерциализация культуры приводит, как это ни печально, к вымиранию и вытеснению таких институтов высокой культуры, как театр и университет. История учит нас тому, что Культура с большой буквы "К" может развиваться лишь при условии, что ее ценности носят не служебно-подчиненный, не коммерческий и не функциональный характер, а являются самоценными. Так что опасность глобализации заключается не столько в распространении рыночной экономики, сколько в "экономикоцентризме" человеческой цивилизации в целом.

Сэмьюэл Хантингтон среди характерных особенностей, определяющих сущность Запада, говорит, в том числе о рационализме, западном типе христианства, разделении светской и духовной власти, господстве закона, индивидуализме, гражданском обществе и т. д. Но, по мнению ученого, "...эти идеи и характеристики большей частью есть факторы, которые позволили Западу взять на себя лидирующую роль в собственной модернизации и модернизации мира. Они сделали западную цивилизацию уникальной, и она ценна не потому, что универсальна, а потому, что она уникальна" [5, с. 20].

Суммируя негативные оценки глобализации в разных отраслях науки, становится очевидно, что это – вынесение приговора варианту цивилизационного тупика. В художественном творчестве и художественной литературе, как западной, так и отечественной, анализ ситуации и аналогичный приговор был сделан гораздо раньше.



Если мы снова обратимся к Библии, то Книга Иеремии также предсказывает печальный конец для глобализованного общества: "Так говорит Господь: вот, Я подниму на Вавилон и на живущих среди него противников Моих. И пошлю на Вавилон вейтелей, и развеют его. И опустошат землю его; ибо в день бедствия нападут на него со всех сторон ... Бегите из среды Вавилона и спасайте каждый душу свою, чтобы не погибнуть от беззакония его" (Иер. 51:1-6).

Профессор Корнуоллского университета Т. Лоуи говорит следующее: "Глобализация не равнозначна постоянному росту и процветанию. Она также не предполагает и полной интеграции национальных экономик в мировую. Глобализация – это процесс экономической экспансии" [6]. Такая точка зрения, хоть и явно отдает цинизмом, должна все-таки стать отрезвляющей. Совершенно очевидно, по мнению автора, что нельзя рассматривать глобализационные процессы только как некое безболезненное и спокойное преобразование мира в единое сообщество, где свободно распространяются идеи и их представители, совершенствующие развитие современных общественных институтов и их взаимодействие. Уже доказано, что распространение западных стандартов на весь мир в принципе невозможно из-за экологических перегрузок планеты. Требуется, следовательно, не экстенсивное развертывание западной модели, а нахождение качественно иного способа жизнестроения. Чтобы возобновить экономический рост деградирующих стран, требуется принципиально иной миропорядок, гармонизирующий интересы всего мирового сообщества, то есть, другими словами, иная модель глобализации.

Научн. рук. Черненко В. А.

Литература: 1. Мороз В. В. Глобализация и перспективы современной цивилизации // Философские науки. – 2006. – №4. – С. 138 – 144. 2. Левашова А. Глобализация мира: миф или реальность? // Вестник МГУ. Социология и политология. – 2001. – №1. – С. 16 – 28. 3. Панарин А. С. В каком мире нам предстоит жить? // <http://www.moskva.cdru.com>. 4. Палмер Т. Глобализация – это здорово! // <http://www.cato.ru>. 5. Худенко А. В. Дилемма обновления: на пути к пониманию современного общества // Методология, теория та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Зб. наук. праць. – Харків: Вид. центр ХНУ ім. Каразіна, 2000. – С. 18 – 22. 6. Стрижко В. А. Философское аксиологическое знание в условиях глобализации // Економіка розвитку. – 2002. – №2(22). – С. 22 – 25. 7. Ганчев П. Глобализация цивилизации и необходимость новой формы философии // Вопросы философии. – 2007. – №8. – С. 160 – 165.

Жарко И. А.

УДК 130.2

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

РАЗРЫВ МЕЖДУ ТЕЛОМ И ДУХОМ В ФИЛЬМЕ АЛЕКСАНДРА СОКУРОВА "СОЛНЦЕ"

Море на севере и на юге, на западе и на востоке вздымается волнами
Наш народ ожидает, когда утихнет буря.
"Солнце"

"Солнце", третий фильм Александра Сокурова из задуманной им трилогии, это искусственно созданный, стилизованный способ созерцания непостижимого, взятый на вооружение из японской культуры. Действие картины происходит в оккупированной Японии с конца августа 1945 года по январь 1946-го – в период между двумя решениями царственной особы: объявлением о капитуляции в войне и отречением от своего божественного статуса. Хирохито мог покончить с собой, как это сделали после капитуляции более 500 японских офицеров, но император, приняв личное бесчестье, избавляет от позора нацию.

Лента Александра Сокурова стала первым после пятилетнего перерыва российским фильмом, который вошел в конкурсную программу Берлинского кинофестиваля. По мнению Сокурова, "события 1945 года в Токио являются огромным уроком для нашего времени" [1].

В центр картины помещена особая фигура – иероглиф императора. Фильм, придерживаясь принципа ложной занимательности, предлагает восприятию разгадать и понять нечто, до поры утаенное. Позже понимаешь, что Сокуров ничего не утаивает – разгадки нет, иероглиф не читается; изображение, предельно внятное, – непостижимо. Иероглиф правит по закону, как прямой по-

© Жарко И. А., 2009



томок богини Солнца, он исполняет волю своего народа. Император – полновесное дитя своей культуры – замкнутой, церемонной, сложной для европейского восприятия. Япония Сокурова – это Япония духа, сотворившего герметичное чудо.

В каждой сцене Император предстает разным, он меняется, меняется и способ, и масштаб восприятия его, но никогда перемены не будут резкими, карикатурными — все мягко, без подчеркиваний и ненужных усиленных, точно в такт мягкому, незаметному монтажу. Зрителя не дергают эффектными склейками, ежесекундной сменой планов — изображение течет плавно, сопровождаемое еще и тихим голосом режиссера, читающего русский текст. Эта принципиальная сокуровская тишина, уважительно-старинная игра в "пойми сам", конечно, находится в вопиющем контрасте с аудиовизуальной агрессией современности. Яркие краски, громкие звуки, примитивные слоганы, энергетический напор стали чуть ли не главным свойством, непременным условием современного аудиовизуального товара. "Люди разучиваются воспринимать слабые сигналы, тихие звуки, — говорил как-то Сокуров в одном интервью, — а ведь именно они несут самую важную информацию о мире" [1]. Художественная тишина свойственна так или иначе всем картинам Сокурова, но здесь она совпадает с японскими традициями эмоциональной герметичности, постоянной работы с проявлениями личных чувств.

Власть людей над людьми дается людьми. Когда обладатель брэнного смертного тела покушается на обладание историей, пространствами, массами во зло людям, его гордыня и мнимое избранничество будут наказаны, в том числе и отчуждением от собственного тела. Но императору в сокуровской метаистории словно бы вышла поблажка. Наказанию тут некуда падать: невозможно казнить иероглиф. Феноменальное отчуждение героя от времени, от судьбы и событий делают его словно бы неуязвимым. Индивидуальность императора существует – под толщей мифологизированного сознания есть ручеек его собственных мыслей и чувств. Его реплики отточены и остроумны, а непроницаемые черные глаза впиваются напряженно и подозрительно в глаза врага. Тут понимаешь, как посмел крошечный Остров бросить вызов Миру – оттого и посмел, что он этого Мира не знал, не понимал и не принимал. В эстетике подобного самоосуществления наилучший выход – героическая смерть. Однако постепенное проявление и накопление человеческого – через унижение – размывает строго очерченную маску, размывает рамки вековых ритуалов. На островах прошедшему времени некуда деваться, и оно сворачивается в узлы традиций: может, оттого островная жизнь так тяготеет к консервации, к выделке формы (маленькому пространству не выдержать, не вместить объем новизны).

Император в Японии – не просто человек, это Сын Солнца, спустившийся на землю. В этом суть философии Востока, сила традиции, уважение и преклонение перед императором, основанное не на силе, а на вере. Поэтому перед нами обычный человек, страдающий навязчивыми движениями, и он же Бог, который должен спасти страну от унижения. Ведь, по сути, он должен не просто признать поражение Японии, а всей восточной культуры перед Западом. Принять или отвергнуть мирный договор – выбор, который встаёт перед Хирохито. От него зависит будущее Японии. И Хирохито до конца остаётся со своим народом.

Законченность формы завораживает, Япония завораживает, сокуровский иероглиф императора завораживает – приятно, когда предельная ясность формы непонятна, непостижима по сути. В конце фильма так же ясно и непостижимо будет стоять в черно-синем небе луна... "Я не Бог!" – сказал себе и людям счастливый наконец-то человек.

Научн. рук. Черненко В. А.

Литература: 1. Kinoart.ru. – 2005. – №5.

УДК 378.1(477)

Аванесян М. В.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

ВЛИЯНИЕ БОЛОНСКОГО ПРОЦЕССА НА ОБРАЗОВАНИЕ В УКРАИНЕ

19 июня 1999 года в городе Болонья на специальной конференции министры образования 29 европейских государств приняли декларацию "Зона европейского высшего образования", или Болонскую декларацию. Болонский процесс — процесс сближения и гармонизации систем образования стран Европы с целью создания единого европейского пространства высшего обра-

© Аванесян М. В., 2009



зования. Цель декларации – установление европейской зоны высшего образования, а также активизация европейской системы высшего образования в мировом масштабе. Болонский процесс в ходе своего развития прошёл ряд этапов, на каждом из которых расширялся круг стран-участниц процесса и декларировались новые цели. 19 мая 2005 года в норвежском городе Бергене состоялся последний на сегодняшний день и чрезвычайно важный для Украины этап Болонского процесса. На это раз коммюнике подписали 45 стран и среди них Украина.

О неоднозначности оценок Болонского процесса и его влиянии на образовательный процесс говорится очень много. Наша страна, подписав Болонское соглашение, не может оставаться в стороне от европейской образовательной интеграции. Вместе с тем необходимо сохранить лучшие традиции своей образовательной системы, ведь в скоропалительных недостаточно продуманных реконструкциях можно безвозвратно потерять многое как для отечественной, так и для мировой культуры [1, с. 106 – 108]. Целью работы является выявление последствий введения болонского процесса, недостатков сложившейся системы образования, а также перспектив ее развития. Вопрос освещен в работах таких ученых, как М. Н. Макарова, В. С. Соломенников, В. Б. Касевич, Р. В. Светлов, А. В. Петров, А. А. Цыб и др.

Прежде всего, вызвало обеспокоенность заявленное в Декларации стремление к всеобщей унификации. Ряд экспертов даже разглядел за декларациями о повышении привлекательности и конкурентоспособности европейской системы образовательных услуг реализацию американской системы высшего образования. Многие университеты стран-участниц Болонского процесса сопротивляются внедрению унифицированных принципов образования. Руководство и преподавательский состав этих университетов полагают, что сильный (своими традициями и преподавателями) университет должен иметь собственное лицо, а приспособление к унифицированной системе – удел слабых. Вместе с тем процесс признан необходимым звеном интеграции с Европой, взаимовыгодным способом формирования единого европейского рынка высококвалифицированного труда и высшего образования [1, с. 109].

В неоднозначном свете предстаёт также всё более возрастающая роль тестирования как основного метода контроля знаний, характерного, прежде всего, для американских университетов. Особенно сложно сделать тестирование основным методом проверки знаний в гуманитарных науках.

Как сообщает *Neue Zürcher Zeitung* (апрель 2007 г.), в Санкт-Галленском университете, первым перешедшем на новую систему, большинство преподавателей и доцентов не скрывают, что реформа негативно отразилась на образовательном процессе. Наиболее ощутимо стандартизация учёбы и введение системы зачётных баллов ECTS ударили по гуманитарным отделениям [2, с. 59 – 61].

На сегодняшний день это является очень серьезной проблемой. Большинство современных научных работников отлично владеют терминологией, хорошо знают специальную литературу по своей очень узкой теме, однако, как правило, не могут объяснить, чем занимаются их коллеги из соседней лаборатории. Поэтому профессиональная подготовка специалистов должна быть подкреплена гуманитарными знаниями [3, с. 46].

Ярким примером может послужить преподавание политологии в вузах. Необходимость детального изучения курса безусловна, так как основная задача науки – повышение политической культуры граждан. С целью выявления мнения субъектов вузовского образовательного процесса по этому вопросу были опрошены студенты 2 курса Харьковского национального экономического университета (ХНЭУ). По результатам опроса были обнаружены такие проблемы:

нехватка времени на проведение активных форм семинарских занятий;

недостаточность дискуссионности и творческого подхода к предмету;

неоднозначность тестового контроля по предмету, такой вид оценки знаний, по мнению студентов, не должен являться определяющим.

Еще одной проблемой является то, что большая часть материала отводится на самостоятельное изучение. А контроль знаний стал более регулярным. Вследствие этого студент обязан сдавать доклады, модули, ИНДЗ, участвовать в конференциях и олимпиадах в течение семестра, а в конце еще пройти экзамен по предмету. Все это крайне негативно сказывается на знаниях студентов по предмету. Ведь времени на более глубокое изучение курса, на творческий подход к нему не остается.

Возможными путями решения проблемы являются:

приспособление гуманитарных наук к новой системе: отведение большего количества часов на практические занятия, отмена тестирования как определяющую форму оценки знаний, поощрение творческого подхода к предмету. Также, отмена экзаменов как обязательной формы оценки знаний может положительно сказаться на успеваемости студентов. Ведь появляется мощный стимул учиться в течение семестра.

Итак, мы видим, что Болонский образовательный процесс имеет ряд серьезных недостатков, которые требуют устранения. Ведь именно от качества образования зависит как будущее нашей страны, так и будущее всего мира.

Научн. рук. Дубровская И. М.

Литература: 1. Макарова М. Н. Болонский процесс: мнения и ожидания / М. Н. Макарова, В. С. Соломенников // Социологические исследования. – 2007. – №6 – С. 109. 2. Ляскало Н. Болонские кредиты // Студенческая газета. – 2006. – №25. – С. 59 – 61. 3. Митрофанов С. Плюсы и минусы "болонского процесса" // Русский журнал. – 2003. – 7 апреля. – С. 46.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

НАЦИОНАЛИЗМ КАК ИДЕОЛОГИЯ

Сегодня в современном обществе можно услышать множество дискуссий, связанных с понятием "национализм". Политическая публицистика сильно воздействует на науку, и термин "национализм" зачастую понимается в негативном смысле – как стремление к превосходству одного народа над другими, как идеологический ярлык "врагов общечеловеческих ценностей". Позитивные смыслы соотносятся только с этнополитическими процессами, в которых действуют "национальные движения".

Национализм (фр. nationalisme) — идеология и политика, базовым принципом которых является тезис о высшей ценности нации и её первичности в государствообразующем процессе. В своей основе национализм проповедует верность и преданность своей нации, политическую независимость и работу на благо собственного народа, объединение национального самосознания для практической защиты условий жизни нации, её территории проживания, экономических ресурсов и духовных ценностей. Он опирается на национальное чувство, которое родственно патриотизму. Однако нация в данном контексте не означает именно коренной этнос, но и все меньшинства, проживающие на данной территории [1]. Настоящий национализм отстаивает право на государственность всех этнических групп. Однако существуют крайние формы национализма, которые нередко ассоциируются с экстремизмом и ведут к острым внутренним или межгосударственным конфликтам.

Радикальный государственный национализм является ключевой составляющей фашизма и нацизма. Многие этнические националисты разделяют идеи национального превосходства и национальной исключительности (шовинизм), а также культурной и религиозной нетерпимости (ксенофобия). Свои точки зрения они обосновывают большей частью вымышленной историей и тенденциозной трактовкой фактов.

В большинстве стран крайний национализм официально признаётся социально опасным явлением. Ряд международных документов, в том числе Всеобщая декларация прав человека и Международная конвенция о ликвидации всех форм расовой дискриминации, осуждают этническую дискриминацию и ставят её вне закона. В Украине разжигание межнациональной розни относится к уголовным преступлениям. Характерная для национализма размытость идеологии часто открывает возможности для политики "двойных стандартов". Именно поэтому очень важно, чтобы каждый человек разбирался в этом понятии, дабы не допустить ещё одного катастрофически ужасного явления в мире родственного нацизму. Крайние формы национализма могут вызвать колоссальные страдания и чрезвычайно деструктивные эффекты, в том числе геноцид и этнические чистки. Даже в "мягкой" форме крайний этнический национализм наносит ощутимый экономический урон государству, системе образования и ухудшает качество рабочей силы.

Национализм и национальное чувство является очень важным при становлении государства, когда требуется самоопределение нации как независимой, имеющей свой язык, свою культуру, обычаи, историю.

Появление национализма в конце XVIII века оказало значительное влияние на общество во всём мире. Поскольку он утверждает, что люди должны получать образование на родном языке, разговаривать на этом языке в обществе; многие писатели, поэты и учёные стали делать акцент на национальной культуре и проявлять интерес к фольклору, способствуя развитию литературного языка и популяризации истории. В национальных государствах появились новые ритуалы: фестивали, праздники, флаги, музыка, поэзия, патриотические речи. Со временем национальные элементы стали проявляться в сказках, архитектурном стиле, муниципальных законах и т. д. Политическая роль религии постепенно сошла на нет, а владение государственным языком стало играть принципиальное значение.

Особое внимание национализм уделяет трактовке и преподаванию истории для воспитания чувства отождествления себя с нацией. Многие учёные полагают, что такое внимание носит идеологический характер и осуществляется с целью создания мифологической основы для своих требований — как сказал Ренан, "забвение или, лучше сказать, историческое заблуждение является одним из главных факторов создания нации, и потому прогресс исторических исследований часто представляет опасность для национальности" [2].

Некоторые учёные являются сторонниками антинационализма, который утверждает, что национализм опасен, не совместим с демократией, ведёт к нарастанию культурно-общественных различий и далее к конфликтам и войнам. Они полагают, что если своя нация стоит на самой высокой нрав-



ственной платформе, то можно сделать вывод, что позиции остальных наций ниже. Согласно современной теории антинационализма, представленной, например, в трудах Э. Балибара, сопутствующим моментом любого национализма является расизм [4].

Некоторые противники национализма считают, что он лежит в основе большинства современных международных конфликтов. Так, Л. Н. Толстой писал, что причиной войн является "желание исключительного блага своему народу" [3].

Из вышесказанного можно сделать вывод: национализм и национальное чувство являются очень важными при становлении государства, когда требуется самоопределение нации как независимой, имеющей свой язык, свою культуру, обычаи, историю. После чего, национализм должен трансформироваться в патриотическое чувство. Человек должен идентифицировать себя не как часть нации, а как часть народа – должен жить и творить на благо своего народа, своего государства, дабы получить негласное право называть себя гражданином!

Научн. рук. Дубровская И. М.

Литература: 1. <http://wikipedia.org.ru/>. 2. Ed. Kohn H. Nationalism // Британская энциклопедия. – 2007. – Т. 1. 3. Толстой Л. Н. Патриотизм и правительство. Полное собрание сочинений в 90 т. Т. 90. – М.: Государственное Издательство Художественной Литературы, 1958. – 672 с. 4. Балибар Э. Раса, нация, класс. Двусмысленные идентичности. – М.: Логос-Альтера, Ессе Номо, 2003. – 272 с.

Мищенко О. О.

УДК 130.2

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ЧЕЛОВЕК, ПРИРОДА, ТЕХНИКА В ТРАКТОВКЕ ФИЛОСОФОВ СОВРЕМЕННОСТИ

XXI век не стоит на месте. Этот динамический период современности кардинально меняет взгляды на вещи. Не стоит на месте (не остается в стороне) и философия. Научно-технический прогресс дал возможность расширить рамки науки, позволив приумножить достижения "золотого" фонда философской мысли и выйти на качественно новый уровень.

В данный момент наблюдается тенденция перехода от статистических основ философии (то есть тех, которые заключаются в осмыслении бытия и познания истины) к динамическим (которые направлены на изменение мира и мировоззрения). В связи с этим появляются новые отрасли, такие, как социальная философия, философия политики, философия экологии, что, в свою очередь, требует разработки их категориального аппарата и методологии. С другой стороны, на рубеже веков человечество как никогда сталкивается с глобальными проблемами, которые требуют не только осмысления, но и немедленного их решения. Причем наряду с уже существующими проблемами возникают и новые. К ним следует отнести: проблему виртуализации и экологического кризиса.

Целью данной работы является исследование причин, сущности и последствий проблем соотношения "человек – техника" и "человек – природа", их взаимосвязи, а также возможных путей их решения.

Проблемам информатизации и виртуализации общества посвящены работы М. Кастельс [1], В. Бычкова, Н. Маньковской [2] и многих других.

Несмотря на довольно популярное использование в наше время термин "виртуальность" не нов. Он широко использовался ещё в ранние времена для обозначения сферы искусства. Сейчас это понятие отождествляется с развитием цифровых, в особенности компьютерных технологий.

Особенности устройства виртуального мира имеют ряд преимуществ и недостатков: с одной стороны, компьютерные технологии помогают "преодолевать" колоссальные расстояния, разделяющие субъектов; держать общество в курсе событий – больше не существует барьеров, препятствующих свободному движению информации; стимулируют проявление креативности человека, сопутствуют новому витку в развитии искусства (появляются, например, компьютерная графика, компьютерный дизайн на основе визуальных программ Photoshop, CorallDraw и т. д.). С другой стороны, другая реальность может жить, а зачастую уже живет собственной жизнью, она завораживает обилием красок и форм. В этом мире становится возможным "примерить" новые социальные роли. При этом зачастую притягательность виртуального мира настолько велика, что побуждает к бегству от реальности – эскапизму.

© Мищенко О. О., 2009



Виртуальное пространство настолько тесно вошло в реальную жизнь, что из разряда дополнения к научно-техническому прогрессу переходит к одной из базовых потребностей. Так, в странах Европейского союза наряду с электро- и водоснабжением в списке предоставляемых государством услуг уже скоро появится графа об обеспечении каждого гражданина Интернетом.

Таким образом, можно говорить о становлении техногенной культуры как новой исторически обоснованной ступени развития человека.

Проблема взаимоотношений человека и природы является интегральной, так как затрагивает не одну сферу культуры, а охватывает её целиком. Изучению данной проблемы посвящены работы И. М. Фейгенберга [3], Е. К. Сапожникова [4], Э. Тоффлера и др.

С изменением мировоззрения претерпевает метаморфозы и экологическая ситуация планеты. Как же взаимосвязаны эти понятия?

В XX веке на трансформацию мировосприятия влияет экономика, идет активное внедрение постулатов рынка во все сферы жизни. Возрастает спрос на товары длительного пользования (бытовая техника, автомобили и т. д.), причем важным является то, что в данном случае не спрос порождает предложение, а наоборот – предложение рождает спрос. Меняется расстановка приоритетов относительно понимания самореализации человека. Теперь успешная и состоявшаяся личность больше не ассоциируется с личными заслугами, талантами, творческими идеями. На первый план выходит человек, окруженный символами успеха и власти (с дорогой машиной престижной марки, костюмом от кутюр, портативным компьютером и т. д.). Не малую лепту в пропаганду данного образа вносит современное телевидение, особенно кинофильмы и реклама. Таким образом, происходит формирование направленности на потребление как у индивида в частности, так и у масс в целом. В системе общественных наук это явление получило название "общество потребления". Как справедливо заметил Патрик Дж. Бьюкенен: "Общества, создаваемые с целью обеспечить своим членам максимум удовольствия, свободы и счастья, в то же время готовят этим людям похороны" [4, с. 55].

Для производства продукции, при растущем спросе на неё, задействуется всё больше и больше ресурсов (основная масса которых невозобновима, как, например, полезные ископаемые). Стремительное увеличение потребления может привести к глобальной катастрофе уже сейчас. Масштабы загрязнения окружающей среды, массовой вырубке лесов в XX – XXI веке становятся по истине угрожающими. Для того чтобы не допустить всемирной катастрофы, принимать меры нужно уже сейчас, иначе потом будет уже поздно.

В этой проблеме можно выделить две тенденции. Первая: эволюция человека. Ученый И. М. Фейгенберг считает, что уже сейчас в отношении человека речь идет не о *Homo sapiens* (человеке разумном), а о *Homo sapiens se ipsum perimplens* (человеке достроенном, то есть пополняющим себя самостоятельно). Сущность достроенности человека заключается в том, что на смену природной эволюции приходит техническая, то есть организм в плане "комплектации" достиг своего пика, после чего процесс "достраивания" осуществляется уже самим человеком, исходя из его потребностей. В результате чего человек приобретает колоссальную, зачастую разрушительную мощь. При этом происходит смещение вопроса "Что я могу сделать?", сформулированного ещё Кантом, к вопросу "Что я смею сделать?". Вторая тенденция: прогноз и ликвидация последствий научно-технических достижений представляет собой явление, которое можно трактовать двояко по отношению к общественной пользе. С одной стороны – это фактор, который призван облегчить работу человека, усовершенствовать технику, внести вклад в развитие медицины и т. д., а с другой – его последствия негативно сказываются на экологии окружающей среды и здоровье человека (Чернобыльская катастрофа 1986 г.). Поэтому следует задуматься, что же ожидает нашу планету: прогресс или регресс?

Экологические проблемы теснейшим образом связаны с другими — экономическими, социальными, политическими и образуют с ними сложный комплекс взаимозависимых проблем, которые не могут быть удовлетворительно решены в отдельности друг от друга. На состояние окружающей среды оказывают прямое и косвенное влияние военные расходы и осуществление космических программ.

Проблемы виртуальной реальности и экологического кризиса стали особенно острыми с развитием промышленности, научно-техническим прогрессом, влиянием средств массовой информации. Эти проблемы тесно взаимосвязаны друг с другом, причем в какой-то мере вторая проблема вытекает из первой. Для их разрешения, прежде всего, необходимо повысить уровень духовной культуры людей, достижение чего сделает возможным произвести положительные изменения во всех сферах общественной жизни.

Научн. рук. Тарасенко И. В.

Литература: 1. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество, культура. – М.: Гос. унив. высш. шк. экономики, 2000. – 608 с. 2. Бычков В. В. Виртуальная реальность в пространстве эстетического опыта / В. В. Бычков, Н. Б. Маньковская // Вопросы философии. – 2006. – №11. – С. 47 – 59. 3. Фейгенберг И. М. Человек Достроенный и биосфера // Вопросы философии. – 2006. – №2. – С. 151 – 161. 4. Сапожников Е. Н. Общество потребления в странах Запада // Вопросы философии. – 2007. – №10. – С. 53 – 63.

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

РЕЛИГИЯ КАК СОСТАВНАЯ ДУХОВНОЙ КУЛЬТУРЫ ЧЕЛОВЕЧЕСТВА

"Религия есть последняя и наивысшая сфера человеческого сознания, будь то мнение, воля, представление, знание или познание: она есть абсолютный результат, область, в которую человек вступает, как в область абсолютной истины..."
Г. Гегель

"Есть много вер, и все несхожи...
Что значат – ересь, грех, ислам?
Любовь к тебе я выбрал, Боже
Все прочее – ничтожный хлам".
Омар Хайям

Духовная культура, формируясь в течение веков и тысячелетий, ориентировалась на выполнение, по крайней мере, двух социальных функций — выявление объективных законов бытия и сохранение целостности социума. Элементы духовной культуры осуществляют "теоретическое" и "практическо-духовное" освоение действительности. Целью данной работы является определение того, какое же место в этом освоении занимает религия. Задачами — изучить религию как составную часть духовной культуры, а также с помощью социологического исследования определить роль религии в жизни современных украинцев.

Религия (лат. Religio – благочестие, святость) – специфическая форма общественного сознания, отличительным признаком которой является фантастическое отражение в сознании людей господствующих над ними внешних сил, при котором земные силы принимают вид неземных [1, с. 409]. Это слово впервые было использовано в речах знаменитого римского оратора и политика I в. до н. э. Цицерона. Такое определение понятию религия дает философский словарь. Однако, точное и однозначное определение этому феномену дать невозможно. В науке таких определений существует множество. Они зависят от мировоззрения тех ученых которые их формулируют. Если спросить любого человека, что такое религия, то в большинстве случаев он ответит: "Вера в Бога".

Религию можно воспринимать как феномен, элемент или функцию человеческой культуры. В подобном контексте сама культура выступает как совокупность представлений людей об окружающем их мире – в котором они рождаются, воспитываются и живут. Культура, иными словами, – результат взаимодействия людей с той реальностью, в которой они физически пребывают. В отличие от этого религия может быть представлена как сумма опыта, впечатлений, умозаключений и деятельности отдельного человека или сообществ людей относительно того, что мнится им реальностью более высокого порядка, абсолютной истиной. Обычно человек воспринимает эту сакрализованную им реальность как нечто приходящее к нему извне, как нечто ему открывающееся. Конкретные формы, в которых религия себя проявляет, зависят от конкретного места и времени, однако чаще всего человек переживает откровение как встречу с существами, имеющими телесное воплощение. В большинстве религий многообразие действительности воспринимается как проявление множественности божеств, однако наряду с политеистическими религиями существуют, как известно, религии строго монотеистические, признающие существование одного единственного бога [2, с. 32].

Сегодня мы все меньше сомневаемся в том, что постмодернизм и религия совместимы. Религия актуальна всегда, когда ставятся вопросы: "Почему существует мир?", "Почему в нем такой порядок?". Понимание того, что религия касается не только сердца, а и ума, реперезентирует наиболее существенное изменение нашей современной культурной ситуации.

Для определения роли религии в современной Украине было проведено социологическое исследование на тему: "Изучение сущности и функций религии в Украине". Основной религией Украины является христианство. Наша страна, выйдя из более чем семидесятилетнего периода атеизма и преследования религии, снова ощущает потребность в вере. Но важно определить: истинная ли эта потребность, или же только способ завуалировать грехи? Люди, потерявшие свои идеалы, и оказавшиеся в трудном материальном положении, обратились к религии как к един-



венному утешению. Однако многие из них не вникают в суть выбранной ими религиозной системы, не понимают сущности её вероучения, не следуют ее нормам и принципам. Тогда какова же все-таки роль религии для современных украинцев: истинная вера или же способ уйти от проблем? Дав ответ на этот вопрос, мы сделаем вывод о том, какое же место занимает религия в духовной культуре украинского общества.

Итак, представим статистическую сводку по результатам анкетирования. Одним из вопросов анкеты был следующий: что такое, на Ваш взгляд, религия? В ответах респондентов на этот вопрос была прослежена некоторая закономерность, представленная на рис. 1, на котором отображено процентное соотношение слов, несущих основной смысл в этих ответах.

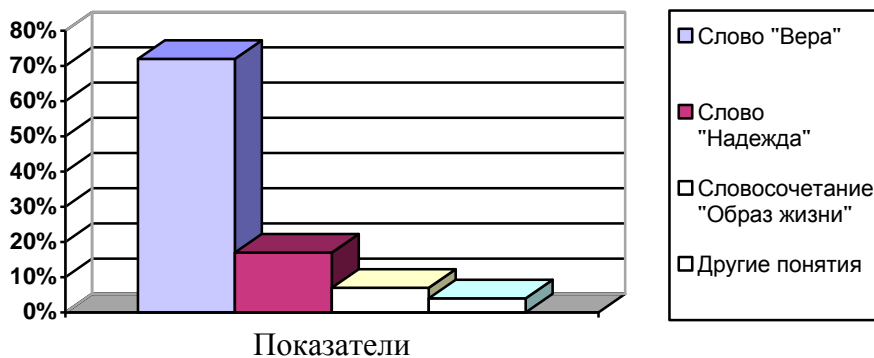


Рис. 1. Результаты ответа на вопрос о сущности понятия "религия"

Таким образом, в определении сущности религии украинцы в большинстве своем делают акцент на веру. Как молодые, так и люди пожилого возраста верят: в Бога, в добро, в спасение. Однако мы не можем утверждать, что те, кто не верят в Бога, не верят и в другие метафизические конструкции. Но тем не менее, результаты ответов на данный вопрос дают нам возможность делать вывод, что современные украинцы действительно понимают сущность религии, даже если и не относят себя к определенной вере, признают ее составной частью духовной культуры человечества.

На вопрос "Поддерживаете ли вы мировоззренческую, нравственную, психотерапевтическую функции религии?" респонденты ответили (рис. 2):

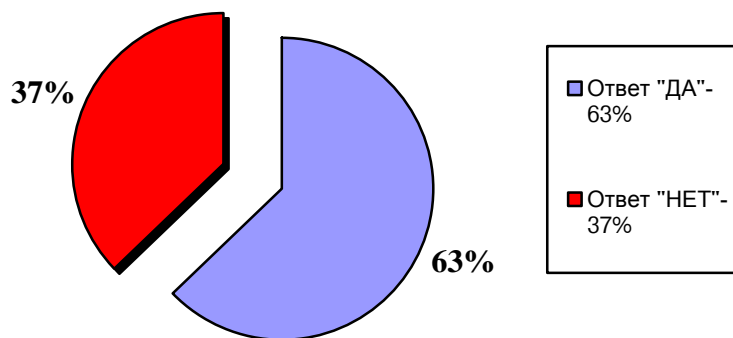


Рис. 2. Результаты ответа на вопрос "Поддерживаете ли вы мировоззренческую, нравственную, психотерапевтическую функцию религии?"

Данные ответы подтверждают справедливость факта признания того, что религия формирует свое собственное, особое мировоззрение, выступает нравственным регулятором поведения человека, оказывает на него успокоительное психотерапевтическое влияние.

Религия как составная часть духовной культуры человечества взаимодействует также и с искусством, моралью, наукой.

Религия всегда была символом духовного поиска, служения добру и утверждения морали. В то же время религия утешает, успокаивает тех, кому одиноко и плохо в этом мире, дает примеры жизни подвижников церкви, поднявшихся над житейской суетой и посвятивших себя служению высшему идеалу, Богу, бескорыстной помощи людям. Таким образом, религия неразрывно связана с моралью. Однако при этом совершенно не следует делать вывод, что верующие всегда были нравственными людьми, а атеисты — наоборот. Среди тех и других были и есть и безнравственные, и высоконравственные люди. Дело в том, что человек по своей природе и добр, и зол, и прекрасен, и угаден. Все зависит от того, каким путем в жизни он пойдет, ему предоставлен свободный выбор. В Библии говорится, что для каждого человека всегда открыты два пути: "путь вечной жизни" — узкий путь и "путь гибели" — широкий [3, с. 27].



Во взаимодействии с искусством религия обращается к духовной жизни человека и по своему интерпретирует смысл и цели человеческого бытия. Искусство и религия отражают мир в форме художественных образов, постигают истину интуитивно, путем озарения. Они немислимы без эмоционального отношения человека к миру, без его развитой образной фантазии. В этом и проявляется связь религии с искусством.

В последствии того, что религиозное мышление является частью культурного феномена, оно становится доступным и для научного исследования. Библию стали изучать ученые. Но нельзя забывать, что "тексты" – это уже "застывшая" религиозность. Они не репрезентируют в полной мере творческую религиозную жизнь человека, а, значит, их религиозное учение не проникает сквозь материальную оболочку к сущности самой религиозности, которая раскрывается в молитве, вере, благоговении и т. д. "Религиозное откровение, – пишет Л. Макарова, – как главный способ приближения к Богу, остается где-то за границами текста, изложенного конкретным языком в соответствии с правилами грамматики, за границами религиозной общины как социального образования, за стенами храма как архитектурного творения. Религиозные догматы приобретают как-будто двойное существование, принадлежат одновременно двум мирам, земному и Божественному. Они вписаны в определенный способ мышления, конкретную культуру. Зависят ли они от этой культуры, ее особенностей? Конечно же, да" [4, с. 112].

Итак, подводя итоги, следует сказать, что религия – предмет изучения целой системы религиозно-научных дисциплин. Каждая наука чувствует в области своего познания присутствие религии как особого типа мировоззрения. Религия касается людей разного возраста, разных социальных статусов, людей разной национальности, то есть всех. Мы живём в начале третьего тысячелетия, и все шесть с половиной миллиардов живущих на земле верят. Одни верят в Бога, другие – в то, что его нет. Поэтому религия является одной из важнейших вещей в жизни человека и вопросы о ней будут актуальными всегда, так как со временем мнения людей меняются, она всегда была, есть и будет оставаться составной частью духовной культуры человечества.

Научн. рук. Тарасенко И. В.

Литература: 1. Философский словарь / Под редакцией И. Т. Фролова. – М.: Политиздат, 1987. – 592 с. 2. Миронова М. Н. Религия в системе культуры. – М.: Наука, 1992. – 296 с. 3. Виговский А. А. Функциональность религии, природа и проявления. – К.: Киев – Хмельницкий, 2004. – 448 с. 4. Маркова Л. А. Теология в эпоху постмодернизма // Вопросы философии. – 1999. – №2. – С. 109 – 127.

Макаренко Ю. В.

УДК 808.1

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

"СМЕРТЬ АВТОРА"

Понятие авторства произведения в контексте различных типов культуры может быть представлено самыми различными вариантами. "В цивилизации, подобной нашей, имеется некоторое число дискурсов, наделенных функцией "автор", тогда как другие ее лишены. Частное письмо вполне может иметь подписавшего, но оно не имеет автора; у контракта вполне может быть поручитель, но у него нет автора. Анонимный текст, который читают на улице на стене, имеет своего составителя, но у него нет автора. Функция "автор", таким образом, характерна для способа существования, обращения и функционирования вполне определенных дискурсов внутри того или иного общества" [1, с. 22].

В современном философском дискурсе одним из наиболее популярных является тезис о смерти автора. Событие, которое начинается с Малларме и с тех пор без конца длится, вызывая интерес критиков и порождая бесчисленный ряд вопросов и споров вокруг этой темы. Ведь, конечно же, недостаточно просто повторять, что автор исчез, как и недостаточно повторять, что его исчезновение является естественным и логичным на фоне общего меланхолического тона всей философии постмодерна и стоит в одном ряду с такими событиями, как конец традиционной философии, конец субъекта, конец истории, религии, морали, смерть Бога.

Цель данной работы – рассмотрение важной для современного общества проблемы – проблемы автора, а точнее "смерти автора", о которой пишет Р. Барт.

Основные задачи: выяснить, является ли исчезновение автора полным, а также насколько категорично и однозначно следует понимать тезис о "смерти автора", помещается ли что-то на место образовавшихся пустот и разломов вследствие отсутствия самого автора, и определение того возможного пространства, в котором пишущий субъект все ж таки не перестает существовать.

© Макаренко Ю. В., 2009

Понятие автора обычно связывается с понятием произведения, где автор является и отцом, и хозяином произведения. Текст же создается таким образом, что автор устраняется на всех этапах его создания, что и позволяет говорить о смерти автора, на смену которому приходит скриптор, растворяющий личность автора в тексте. Тогда "хозяином" произведения становится сам язык. Вот что пишет об этом Р. Барт [2, с. 384]: "Письмо – та область неопределенности, неоднородности и уклончивости, где теряются следы нашей субъективности, черно-белый лабиринт, где исчезает всякая самоидентифицируемость, и, в первую очередь, телесная тождественность пишущего".

В настоящее время отрицание поэта (писателя), как субъекта творчества, как человека творящего вообще, является центральной идеей целой группы мыслителей, или, точнее, целого философского течения, включающего, в частности, имена Леви-Стросса, Ролана Барта, Альтюссера, Деррида и др. Проблема "смерть автора" нашла свое обоснование в работах А. Арто, Р. Барта, Ф. Кафки, М. Фуко, М. Бланшо, У. Эко.

По мнению Р. Барта, первые попытки устранения автора были связаны с необходимостью поставить сам язык на место говорящего, то есть говорит не автор, а язык как таковой; письмо есть изначально обезличенная деятельность. "С точки зрения лингвистики, автор есть всего лишь тот, кто пишет, так же как "Я" есть всего лишь тот, кто говорит "Я" [2, с. 387]. Р. Барт подчеркивает, что с удалением автора преобразуется весь современный текст, который теперь создается и читается так, что автор на всех его уровнях устраняется.

Уже М. Фуко заметил, что "некоторое число понятий, предназначенных сегодня, чтобы заместить собой привилегированное положение автора, в действительности блокирует его и замалчивает то, что должно быть высвобождено" [1, с. 11].

В первую очередь, если мы говорим об авторе, то должны помнить, что это имя собственное, и "оно есть больше, чем просто указание, жест, – чем просто направленный на кого-то палец". Это не просто элемент дискурса, который может быть заменен местоимением. Фуко показывает, что "имя автора выполняет определенную функцию: оно позволяет сгруппировать и классифицировать ряд текстов, разграничивать их, исключать из их числа одних и противопоставлять их другим" [1, с. 15].

Но имя автора, по мнению того же Фуко, не ведет, подобно имени собственному, изнутри некоторого дискурса к реальному и внешнему индивиду, который его произвел. Ведь действительно, читая текст, мы не представляем реального субъекта, стоящего за ним, мы мыслим автора в прошедшем времени, даже если реальный человек, создавший его, в действительности жив. И дело даже не в том, что текст первичен по отношению к автору, а в стереотипе восприятия, ведь в большинстве случаев авторы имеющих у нас текстов уже умерли, и мы воспринимаем это как нормальное явление. Нас даже огорчает, если он оказывается жив, так как писатель по своему происхождению – в некотором роде, фигура сакрально-мистическая, которая не должна иметь референта в действительности. "Когда на чистый голос текста накладывается еще и реальная физиономия автора как личности, восприятие текста искажается. Оно становится более одномерным, более плоским" [3, с. 38]. Впрочем, нарушение дистанции между автором и текстом – это общая беда современной культуры. Это общая черта телевизионной эры – именно с ее началом "потаенность автора" стала разрушаться, что уж говорить об Интернете, который позволяет напрямую общаться с автором, обсудить с ним его произведение, спорить с ним. Тем самым тезис о смерти автора можно рассматривать как некую попытку самого же автора сохранить необходимую дистанцию между собой и своим творением.

Текст только теряет от непосредственного присутствия автора. Ведь "присвоить текст автору – это значит наделять его окончательным значением, застопорить текст, закончить письмо" [2, с. 389]. Поэтому, автору необходимо прятаться, держаться в тени и выходить наружу только посредством своих текстов. Автор рождается вместе с текстом и после его завершения просто обязан умереть. А что если этого не происходит? Тогда нужно провозгласить себя мертвым, чтобы сохранить дистанцию между собой и своим произведением, возможно даже отречься от самого себя. Как говорил Малларме: "С господином, носящим это имя, ничего общего не имею" [2, с. 206]. Происходит забвение и утрата своего собственного имени, оспаривание личной самоидентифицируемости автора.

Процесс расщепления самой личности автора ведет к тому, что после удаления из текста творца и производителя, остается так называемый автор-герой, который становится частью произведения. Это литературная мистификация, заключающаяся в создании автора, формировании автора внутри текста. Рассказчик появляется изнутри сюжета и выполняет роль проводника, направляющего читателя к конечной цели, но сам при этом остается в тени.

Провозглашение о смерти автора есть некий прием, которым пользуется сам же автор в расчете на определенный тип читателя, читателя активного, которому уже не интересно просто следить за ходом развивающихся событий, он сам желает участвовать и в процессе творчества, и быть героем романа. Современный автор предоставляет ему такую возможность. Ведь искусство сегодня – это, в первую очередь, умение создать свой контекст, что, в свою очередь, делает необходимой новую стратегию писателя: в поиске контекста он должен ориентировать свое творчество на конкретную культурную группу, а найдя ее – уметь это сделать. "Автор старается указать читателю, чего он должен хотеть – даже если тот пока сам этого не знает. Он старается указать читателю, каким читатель должен быть" [4, с. 627]. То есть автор должен обладать определенной методикой соблазна, привлечения, которой он вовлекает читателя в свою игру и удерживает в ней ровно столько, сколько ему это будет нужно.



Умереть до наступления смерти – в этом есть некоторый момент иронии, направленной автором на самого себя: решительно объявляя себя умершим, он тем самым утверждает свою жизнь. Руссо когда-то сказал: "только умерев, я смог почувствовать, что действительно жив" [5, с. 208].

Фигура автора принадлежит новому времени; по-видимому, она формировалась нашим обществом по мере того, как с окончанием средних веков это общество стало открывать для себя (благодаря английскому эмпиризму, французскому рационализму и принципу личной веры, утвержденному Реформацией) достоинство индивида, или, выражаясь более высоким слогом, "человеческой личности"[2, с. 387].

Постмодернизм отвергает классическую интерпретацию текста как произведенного автором "произведения". В рамках данного подхода на смену понятию "автор" постмодернистская философия выдвигает понятие скриптора, снимающее претензии субъекта на статус производителя или хотя бы детерминанты текста.

Как бы скептически некоторые исследователи не относились к проблеме авторства произведения, существует великое количество поводов и причин для того, чтобы понять, что здесь много еще непознанного и непонятого.

Научн. рук. Тарасенко И. В.

Литература: 1. Фуко М. Что такое автор? // Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности. – М., 1996. – С. 11 – 22. 2. Барт Р. Смерть автора // Избранные работы: Семиотика. Поэтика. – М.: Прогресс, Универс. 1994. – С. 384 – 389. 3. Корнев С. Сетевая литература и завершение постмодерна // НЛЮ. – 1998. – №32. – С. 38. 4. Эко У. Имя розы. Заметки на полях "Имени розы". – СПб.: "Симпозиум", 2000. – 627 с. 5. Бланшо М. Восходящее слово или Достойны ли мы сегодня поэзии? // НЛЮ. – 1998. – №39. – С. 206 – 208.

Голубченко И. В.

УДК 82 - 1

Студент 2 курсу
финансового факультету ХНЕУ

ЖИЗНЬ – ЭТО НЕ ИГРА!

А я, наверное, как пророк,
В стихах и снах со мною Бог!
Бороться с жизнью я устала!
Но стала сильною, я стала!

Великие философы оставили свой след в мировой философии, их взгляды и мировоззрение сохранились в их работах, с которыми можно познакомиться и сегодня. Главное произведение Аврелия Августина – "Исповедь". Пьер Абеляр излагал свои мысли в работе "История моих бедствий", Николай Коперник – в работе "Об обращении небесных сфер". Автора в современном мире очень волнуют проблемы общества, отношения людей друг к другу. В своих стихах автор пытается изложить проблемы нашего общества, отношения, разочарования и радости любви. Хочет рассказать, что путь к счастью тернист и труден. Ведь счастье нужно выстрадать!

Свобода – сладкое начало!
Она так манит и зовет к себе!
Ее чем больше, тем ее же мало!
Ее так мало, мало на земле!
Пусть говорят, что люди все свободны!
Так говорит глупец, что так ни разу не любил!
Тот, кто ни разу не был нелюдим!
Он забывал о тайнах мира,
Которыми душа влюбленного полна,
Не знал о дне Святого Валентина
И осознать не мог, что есть она!
Она – феномен человека!
Способна погубить и воскрешать!
Она знакома с каменного века!
И не возможно без нее дышать!

© Голубченко И. В., 2009

Она возвышенна в жестокость,
И боль, и ласку, и тепло,
Она презренно взглянет лишь на вашу гордость!
Пред ней бессильны мы, иного не дано!
* * * * *

А знаете ли вы,
Как тяжело пройти
Пороки тьмы и все превратности судьбы?!
А знаете ли вы,
Как сила превратилась в слабость,
В такую вот нечаянную радость,
В неистово заманчивую сладость?!
А знаете ли вы,
Как тяжело терять,
Ту шелковую нитку разорвать,
Сжимая кулаки бежать, и снова лгать?!
А знаете ли вы,
Как тяжело любить
Когда пора уж все забыть
И все обиды отпустить?!
А знаете ли вы,
Как тяжело найти,
Идя по млечному пути,
Единственного, одного найти?!
А знаете ли вы,
Что так же трудно удержать,
Страдать, от неизвестности дрожать
И вечно, вечно, вечно ждать?!
А знаете ли вы,
Что тяжело, когда темно,
Когда ты знаешь лишь одно:
Не быть вам вместе все равно?!

* * * * *

Сжигаю все, что не сбылось
Неловко пряча слезы.
Я беззаботная? Да брось,
В душе ведь лютые морозы!
Никто не видит моих слез!
Я жду, что кто-то их осушит!
Под сотнями блестящих звезд,
Залечит кто-то мою душу!
Нет, вы не знаете меня.
Но судите, не спорю, строго!
От вас, всю боль и горести тая,
Иду – пусть нелегка моя дорога!
О небо! Ранит все больней!
Тот холод глаз и пустота мгновений!
Да, в жизни стала я сильней,
Услышите ж крик моих неистовых молений!
И снова вечер, а завтра новый день!
С лучами первыми подарит вновь надежду,
Она за мною бродит словно тень,
Одевши, белоснежные одежды!
Не буду, не хочу я больше, хватит!
Я выхожу из этой тьмы!
Все, нет минорных нот в моей сонате,
Чисты и искренни мои мечты!

* * * * *

Спасите, слышите, спасите свою душу!
Забудьте о себе и научитесь слушать!
Простите все и взмойте в небеса,
Парите в них, закрыв глаза!
Уймите боль и расстреляйте гнев!
Скажите правду, чувства не задев!



Не притворяйтесь, будьте же собою!
Чтоб не наполнить жизнь бессмысленной игрою!
Любите, слышите, любите!
Любовь свою боготворите!
Вы любите – забудьте страх!
Храните счастье вы в руках!
И, наконец: откройте сердце!
Чтоб в холод лютый всем согреться!
Чтоб выпустить себя на волю!
Чтоб наслаждаться счастьем и любовью!
Поверьте в мир, и он поверит в вас!
И полных слез, не прячьте своих глаз!
И отпустите все, что не случилось,
И все мечты, что вдребезги разбились!

* * * * *

Я знаю, что на вас я не похожа!
Да руки, нос, глаза и кожа!
Но я читаю между строк,
Ведь у меня есть мир и у меня есть Бог!
Еще не знали, но умею я летать!
И крыльев нам не отобрать!
Да, вы не верите порою,
Но крылья все же за спиною!
Да, я забыла про любовь!
Она как опиум мне в кровь!
Чиста, но уязвима,
Как огонек без дыма!
Я не играю – я живу!
Хоть не умею, но плыву,
Плыву дорожкой за луною,
Живя мечтой, одной мечтою!

Научн. рук. Тарасенко И. В.

Бородина А. С.

УДК 316.42:004.946

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ВИРТУАЛИЗАЦИЯ ОБЩЕСТВА КАК ФЕНОМЕН СОВРЕМЕННОСТИ

В современных условиях происходит увеличение масштабов применения информационных технологий, что повлекло за собой появление нового феномена – виртуализации общества. При этом это происходит не только с целью более удобной и рациональной организации труда или общества, а зачастую для ухода от реальности.

Несмотря на то, что к компьютерам имеет доступ около 30% населения мира, эта проблема приобретает все большее значение, особенно если учесть то, что наибольший процент пользователей Интернета наблюдается в наиболее развитых и стабильных странах, а лидером в этом отношении является Швеция [1, с. 98].

В связи с этим, цель данной работы состоит в том, чтобы рассмотреть проблемы развития и функционирования виртуальных реальностей как социокультурного феномена.

Задачи работы:

- выявить свойства виртуальной реальности;
- выявить степень ее развитости в современном обществе;
- охарактеризовать возможности дальнейшего развития этого феномена.

Наступление эры электронной цивилизации было предсказано такими исследователями, как Э. Тоффлер, Дж. К. Гэлбрейт, П. Друкер, Д. Белл и др. О значении и развитии "сетового общества" писал М. Кастельс, А. Турен, П. Дракер, З. Бжезински, Й. Масуда и другие исследователи

© Бородина А. С., 2009

отмечали неизбежность наступления информационной эры, однако понимали они под этим другой феномен. Так, в их работах информационному обществу присущи следующие черты [2, с. 10]:

Определяющим фактором общественной жизни становится знание.

Фактором социальной дифференциации становится уровень знаний, а не собственность.

Появляется новая "интеллектуальная" техника, связанная с социальной организацией и инфраструктурой.

Однако можно заключить, что подобное общество не существует, и никогда не существовало. Хотя частично его признаки можно обнаружить в развитых обществах, пока это все еще остается утопичной моделью будущего.

Что касается непосредственно виртуальной реальности, то к ней в большей мере в современных условиях можно отнести сеть Интернет. Виртуальная реальность имеет следующие свойства: порожденность, актуальность, автономность, интерактивность (согласно "Манифесту виртуальности" Н. А. Носова).

Порожденность. Виртуальная реальность продуцируется активностью какой-либо другой реальности, внешней по отношению к ней.

Актуальность. Виртуальная реальность существует актуально, только "здесь и теперь", только пока активна порождающая реальность.

Автономность. В виртуальной реальности свое время, пространство и законы существования (в каждой виртуальной реальности своя "природа").

Интерактивность. Виртуальная реальность может взаимодействовать со всеми другими реальностями, в том числе, и с порождающей, как онтологически независимая от них.

В эпоху постмодерна индивид погружается в виртуальную реальность симуляций и во все большей степени воспринимает мир как игровую среду, сознавая ее условность, управляемость ее параметров и возможность выхода из нее. Стоит отметить, что зачастую эта реальность не соответствует действительности, в результате чего и действия индивида в ней нельзя отнести к реальным и соотносящимися с реальным миром. С помощью Интернета можно не только найти необходимую информацию или пообщаться с друзьями, но и завести новые знакомства, сделать покупки, найти развлечения – в общем, делать почти все то же, что и в реальной жизни. Именно этим и опасна виртуализация – в процессе происходит замена реальности на реальность выдуманную, созданную человеческим воображением. Интернет – среда развития виртуальных сообществ, альтернативных реальному обществу. Общение через Интернет привлекательно обезличенностью и анонимностью, а еще более – возможностью конструировать и трансформировать виртуальную личность. С одной стороны, Интернет дает свободу идентификации: виртуальное имя, виртуальное тело, виртуальный статус, виртуальные привычки, виртуальные достоинства и виртуальные недостатки. С другой стороны, происходит "утрата" – отчуждение реального тела, статуса и т. д. Интернет – средство трансформации и личности как индивидуальной характеристики, и личности как социокультурного и исторического феномена. Так, виртуализируется не только общество, но и порожденная им личность [2, с. 63].

Одной из основных тем изучения влияния Интернета на личность явилась проблема Интернет-аддикции, зависимости от поиска информации, коммуникации в Сети и других видах деятельности человека в информационном пространстве Всемирной Паутины. Эта проблема становится актуальной для информационного общества, и в будущем будет играть большую роль для психического здоровья человека новой информационной эры. Например, согласно исследованиям, постоянное использование Интернета не только на рабочем месте, но и дома ведет к сокращению семейного общения, разрыву социальных связей, возникновению депрессий.

Следует так же отметить характер деятельности субъекта в Интернете. Это все менее предметная деятельность, ведь информация воспринимается в виде текстовых структур и изображений. Следовательно, это не может не влиять на развитие способностей, ведь способности человека развиваются благодаря внешнему воздействию окружающего мира и отражения его в сознании. В настоящее время происходит увеличение темпа жизни, расширяется поток информации, воспринимаемой субъектом и его сознанием.

Еще одна характерная особенность виртуальной реальности Интернета – наличие собственного языка электронного общения как разновидности сленга [3, с. 51]. Так как общение происходит в режиме реального времени, неизбежны опечатки и сокращения, также очень распространено использование аббревиатур, транскрипций с английского и графические изображения-символы, передающие эмоции и действия – "смайлики". Для пользователя, незнакомого с этими элементами, электронный текст может показаться совершенно непонятным.

Число пользователей Интернета постоянно увеличивается, благодаря чему возникает все больше возможностей для деструктивных взаимодействий в сети. Это относится к пропаганде и манипулированию личностью с помощью информационных сетей и обработанной информации. Так, нельзя поручиться за достоверность большей части информации, выложенной во Всемирной сети. Использование личной информации (например, при регистрации электронной почты или профиля в социальных сетях) также вызывает вопросы относительно требований к сетевой безопасности как разновидности безопасности социальной.

В настоящее время виртуализация развивается столь стремительно, что предсказать ее развитие и последствия чрезвычайно трудно, а порой и вовсе невозможно. С уверенностью можно утверждать одно – процессы не будут замедляться, а наоборот, будут охватывать все большее количество людей, увеличиваясь в геометрической прогрессии. Уже сегодня существует новое на-



звание для сети Интернет – “пятое измерение”, и это уже состоявшаяся реальность, это факт, с которым надо считаться. Интернет и виртуальность уже прочно закрепились практически во всех сферах общественной жизни: экономике, политике, культуре, искусстве, образовании... Появление новых факторов обусловит трансформацию и модернизацию общества и коммуникации. И, вновь возвращаясь к теме информационного общества, можно отметить, что вряд ли Интернет ускорит его появление. Потому как сейчас Всемирная сеть – это не столько благодетель, несущий знания, сколько способ избежать межличностного общения и насущных, реальных проблем, своеобразный эскапизм. Почему-то в наши дни людям гораздо интереснее решать воображаемые проблемы, несуществующие в реальности, чем сделать что-то настоящее, стоящее и значимое в обычной жизни. Однако, если мы понимаем, куда мы можем пойти, в будущем мы можем попытаться предотвратить негативные последствия и изменить их таким образом, чтобы они потеряли свое отрицательное значение.

Научн. рук. Тарасенко И. В.

Литература: 1. Силаева В. Л. Подмена реальности как социокультурный механизм виртуализации общества. – М.: МГТУ, 2004. – 119 с. 2. Харитонов А. Е. Основные направления изменения личности современного человека в условиях информационного общества // <http://psynet.ucoz.ru>. 3. Иванов Д. В. Виртуализация общества. – СПб.: Петербургское Востоковедение, 2000. – 96 с. 4. Еляков А. Д. Информационный тип социального неравенства // Социологические исследования. – 2004. – №8. – С. 95 – 100.

Гончарова Н. В.

УДК 336.71

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

СТАНОВЛЕНИЕ КЛАСТЕРНЫХ ИНИЦИАТИВ НА РЫНКЕ БАНКОВСКИХ УСЛУГ В РАМКАХ ТРАНСГРАНИЧНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

Развитие национальной экономики, происходящее в последнее время на фоне имеющейся внешнеэкономической конъюнктуры, является фактором, оказывающим положительное воздействие на отечественную банковскую систему. В первую очередь, это отражается в росте совокупных активов украинских банков, которые за последние восемь лет увеличились более чем в пятнадцать раз. Так, согласно официальным статистическим данным Национального банка Украины, в 2002 г. (по сравнению с 2001 г.) рост совокупных активов составил 21,5%, в 2005 г. (по сравнению с 2004 г.) – 25,4%, в 2006 г. – 36,5%, в 2007 г. – 36,80%, за 2008 г. – 42,95% [1], что обусловило активизацию кредитной составляющей и общее усиление позиций банковского сектора Украины. В то же время, для него по-прежнему характерны слабость капитальной и ресурсной базы, узость ассортимента ряда и высокие риски, что свидетельствует о недостаточной конкурентоспособности и о неполном удовлетворении потребностей экономики в банковских продуктах. Таким образом, фундаментальная роль банковской системы, состоящая в трансформации сбережений в инвестиции, несмотря на ее усиление в последние годы, остается низкой, что ограничивает возможности повышения и структурного развития деловой активности в социально-экономической системе.

Повышение эффективности украинской экономики выдвигает перед банками новые проблемы, связанные с возрастающим интересом к украинскому рынку со стороны иностранных финансово-кредитных институтов. Это предопределяет усиление конкуренции на рынках финансового посредничества в Украине, в том числе и с глобальными банковскими группами, обладающими развитыми банковскими технологиями. В целом важной задачей для украинских банков вне зависимости от масштабов их деятельности является ускорение интеграции с другими звеньями социально-экономической системы, другими банковскими учреждениями. Решение этой задачи сопряжено с необходимостью становления кластерных инициатив на рынке банковских услуг, развития трансграничного сотрудничества для оптимизации ожидаемого эффекта от кластеризации.

В этой связи исследование становления кластерных инициатив на рынке банковских услуг в рамках трансграничного сотрудничества регионов Украины и России является актуальным.

Проблема реализации кластерных моделей развития активно изучалась как украинскими, так и зарубежными исследователями, в то время как теоретико-методологические и практические проблемы становления кластерных инициатив на рынке банковских услуг в рамках трансгранично-

© Гончарова Н. В., 2009

го сотрудничества недостаточно освещены. Среди отечественных и зарубежных ученых, работы которых посвящены освещению затронутой автором в статье проблемы, следует назвать Н. Н. Внукову [2 – 4], Я. Н. Дранева [5], М. Портера [6] и др.

Цель статьи состоит в исследовании процесса становления кластерных инициатив на рынке банковских услуг и в разработке практических рекомендаций относительно реализации кластерной политики для банковского сектора Харьковского и Белгородского регионов. Для достижения указанной цели поставлены следующие задания: исследовать теоретико-методологические основы становления кластерных инициатив; раскрыть механизм реализации конкурентных преимуществ банков посредством образования региональных кластеров; предложить модель создания регионального кластера и активизации кластерной инициативы банковского сектора еврорегиона "Слобожанщина" на основе метода иерархий; разработать практические рекомендации по реализации кластерной политики на рынке банковских услуг Украины.

Существует множество определений понятия кластер. Но прежде всего, кластер следует понимать как объединение однородных организационных единиц отрасли; это своего рода феномен предоставления участниками друг другу достоверной информации о своей финансово-хозяйственной деятельности, балансе материально-финансовых потоков, что дает возможность проводить расчеты с целью прогнозирования результатов совместной деятельности [6]. Действие, направленное на повышение конкурентоспособности регионального отраслевого кластера с вовлечением и непосредственным участием членов кластера, называется кластерной инициативой [3].

Таким образом, отличительной чертой кластера от картеля или другой финансовой группы выступает сохранение конкуренции между организациями и учреждениями, которые в него входят. Это объясняется тем, что достигая конкурентоспособности, банки оказывают положительное воздействие на другие банки и организации, с которыми они сотрудничают. Модель получения кластером конкурентных преимуществ на рынке банковских услуг представлена на рис. 1.

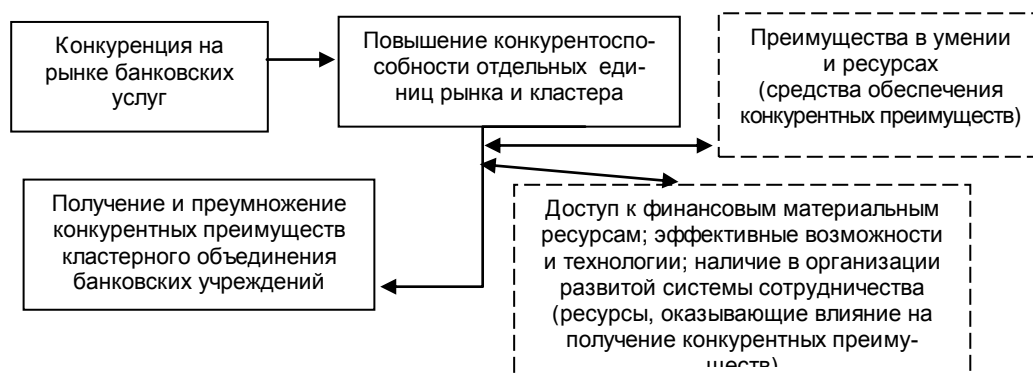


Рис. 1. Модель повышения конкурентоспособности и получения конкурентных преимуществ банковских кластеров

Замкнутый характер модели объясняется постоянным наличием конкуренции, что и служит предпосылкой ее динамического развития.

К отличительным чертам банковской конкуренции относят: разнообразие форм конкуренции и ее высокая эффективность, видовой характер внутриотраслевой конкуренции, проблема управления качеством банковской конкуренции и др.

Как отдельный фактор, который может повлиять на существенное повышение эффективности деятельности банковского учреждения, следует рассматривать процесс установления и оптимизации межбанковских корреспондентских отношений. Формировать корреспондентскую сеть необходимо с учетом принципов прибыльности и окупаемости. Корреспондентские отношения представляют собой межбанковские договорные отношения, устанавливаемые между кредитными организациями на согласованный временной период для проведения регулярных банковских операций в целях взаимного получения прибыли. Корреспондентские отношения рассматривают как инструмент реализации кластерной инициативы, так как они выполняют многофункциональную коммуникационную роль на макро- и микроуровнях.

Несмотря на то, что главным приоритетом своей внешней политики Украина обозначила интеграцию в Европейский Союз, не менее важным остается сотрудничество с Российской Федерацией. Еврорегион "Слобожанщина" создан вдоль оси между областными центрами Белгородской и Харьковской областей. На этой территории концентрируется основной экономический и технологический потенциал рассматриваемых регионов. "Слобожанщина" может рассматриваться как кластер по признакам: географической близости, наличия взаимосвязанных структур, общих целей и установления разного рода отношений, в том числе и банковских, без которых они не возможны [4]. Главной отличительной особенностью данного кластера будет выступать построение его финансовой системы на основе банков и других участников рынка финансовых услуг.

Установление системы финансовых связей внутри кластера между банками двух стран позволит сохранить региональную банковскую систему и сконцентрировать все ресурсы без повышения рисков для роста внешнеэкономической деятельности в приграничных районах [3].



Для построения модели регионального кластера и активизации кластерной инициативы банковского сектора Харьковского и Белгородского регионов предложено использовать метод иерархической структуры [2]. Согласно использованной методике все банки выше указанных регионов были систематизированы на основе анализа установившихся между ними корреспондентских отношений. Соблюдение порядка выполнения задач, предусмотренных методом иерархий, позволило в ходе проведения трех итераций образовать пять уровней модели, из которых с экономической точки зрения целесообразно сформировать три модели кластерных образований (рис. 2).

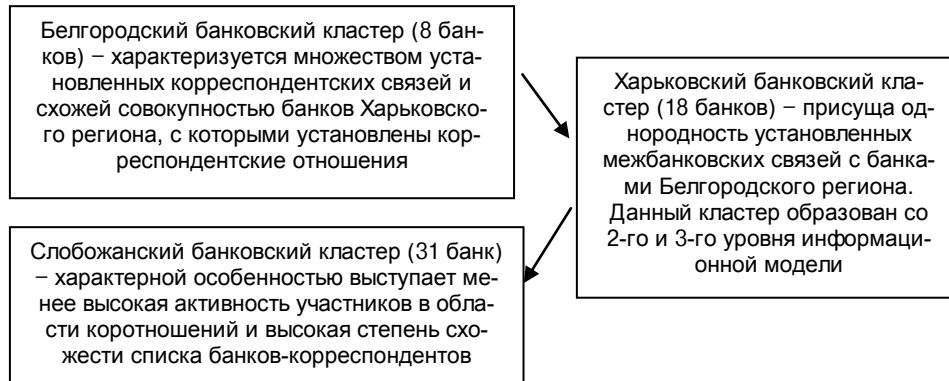


Рис. 2. Модели создания банковских кластеров

Первая из полученных информационных моделей для создания кластера состоит только из банков Харьковского региона, вторая – только Белгородского. Следовательно, в качестве модели становления кластерной инициативы для развития трансграничного сотрудничества можно рассматривать только третью модель, в которую вошли банки как Харьковского, так и Белгородского регионов.

Автором разработаны следующие рекомендации по реализации кластерной политики в еврорегионе "Слобожанщина":

создать план действий по реализации частно-государственного партнерства для регулярного взаимодействия бизнеса, научно-образовательных институтов и власти Харьковского и Белгородского регионов;

оптимизировать структуру модели кластерных объединений;

разработать мероприятия по использованию механизмов страхования, а также других бизнес-процессов для реализации "доверительных" отношений между банками;

определить точки экономического роста, которые могут стать основой для создания кластеров;

рассмотреть возможность создания агентств регионального развития для реализации кластерных инициатив в регионах;

обеспечить включение кластерного подхода в региональные программы и стратегии социально-экономического развития;

обеспечить реализацию программы оснащения банковского работника объемом специальных знаний;

реализовать процессы по выделению банков, с которыми возможны неформально доверительные отношения в целях обмена информацией и развития кластерных форм сотрудничества.

Практическая значимость исследования состоит в использовании его результатов для повышения конкурентоспособности региональной и национальной банковских систем, эффективности систем управления и регулирования в банковской сфере. Выводы и предложения, сформулированные в работе, расширяют теоретико-методическую базу для формирования и реализации кластерной инициативы, повышения уровня интеграции банковского сектора с другими секторами экономики. Результаты анализа и моделирования кластерных объединений на рынке банковских услуг региона могут быть использованы при подготовке стратегии его развития и стратегии конкретных банков.

Научн. рук. Внукова Н. Н.

Литература: 1. Основні показники діяльності банків України // Вісник НБУ. – 2008. – №2. – С. 49 – 51. 2. Внукова Н. М. Алгоритм моделювання ієрархічної структури проблем системи / Н. М. Внукова, Н. І. Придула. – Свідцтво про реєстрацію авторського права на твір, № 23706 від 13.02.2008 р. 3. Внукова Н. М. Кластерні ініціативи трансграничного співробітництва у забезпеченні конкурентоспроможності Єврорегіонів. – К.: ВД "ОРАНТА", 2007. – С. 26 – 28. 4. Внукова Н. М. Кластерні ініціативи трансграничного співробітництва у забезпеченні конкурентоспроможності єврорегіонів. – К.: Спілка економістів України, 2007. – С. 72 – 75. 5. Дранев Я. Н. Кластерный подход к экономическому развитию территорий // В кн. Практика экономического развития территорий: опыт ЕС и России. – М.: Сканрус, 2007. – С. 120 – 153. 6. Портер М. Международная конкуренция. – М.: Международные отношения, 1993. – 896 с.

Студент 4 курсу
 фінансового факультету ХНЕУ

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

Розгортання світової фінансової кризи та поширення кризових явищ на економіку України формують системні ризики для функціонування небанківських фінансових установ. Вони є потужними конкурентами банків у боротьбі за вільні грошові капітали. Тому важливим є створення потужної вітчизняної фінансово-кредитної системи в цілому та небанківського сектору зокрема.

Аналіз досліджень і наукових публікацій з визначеної проблематики підтверджує її актуальність і теоретичну значущість. Проблемою розвитку небанківського сектору займалися вітчизняні – В. Альошин [1], А. Криклій [2], Л. Дацюк [3] та інші, а також закордонні експерти. У роботах цих авторів розглянуто сучасний стан ринку фінансових установ в Україні, його динаміку і проблеми, які виникають унаслідок розвитку.

Метою даної статті є теоретичний аналіз сутності і заходів розвитку фінансових установ, а саме небанківського сектору в Україні.

Автором на основі звітності Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України (Держфінпослуг) за дев'ять місяців 2008 року було проаналізовано інформацію про стан небанківського ринку України [1]. Станом на 30.09.08 р. до Держреєстру фінансових установ було внесено інформацію про 1 999 небанківських фінансових установ, тоді як на кінець 2007 року в Держреєстрі налічувалось 1 913 (на 4,3% менше) фінансових установ (таблиця).

Таблиця

Інформація про стан небанківського ринку України станом на 30.09.2008 рік

Показники	Різновид небанківської фінансової установи			
	Страхові компанії	Кредитні спілки	Недержавні пенсійні фонди	Ломбарди
Кількість зареєстрованих	475	819	104	312
Включено до Держреєстру (01.01.08 – 30.09.08)	39	30	16	9
Виключено з Держреєстру (01.01.08 – 30.09.08)	10	11	0	6
Активи (млн грн)	37 306,8	6 278,6	522,1	476,01
Мобілізовано ресурсів (млн грн)	17 379,3	4 142	520,95	1 639,6

Разом із кількісними показниками зростали і якісні показники діяльності небанківських фінансових установ. Так, якщо за результатами 2007 року загальний обсяг активів небанківських фінансових установ (страхових компаній, кредитних спілок, недержавних пенсійних фондів, фінансових компаній та ломбардів) становив 41,4 млрд грн, то на 30.09.08 – 48,12 млрд грн (приріст 16,2%) [1].

Для ефективного функціонування небанківських установ в умовах сучасної кризи реалізуються заходи, що сприяють розвитку та підтримці ринку фінансових послуг (РФП) взагалі:

1. Держфінпослуг України розробило проект Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг", спрямований на забезпечення вдосконалення державного регулювання у сфері надання фінансових послуг, посилення нагляду за платоспроможністю фінансових установ, що сприятиме зменшенню ризиків втрати коштів споживачами фінансових послуг [4].

2. Розпочато роботу в серпні 2008 року за проектом технічної допомоги Європейського Союзу "Зміцнення сектору фінансових послуг України", який має на меті подолання наслідків фінансової кризи; підготовку ринку та регуляторів до переходу на міжнародні правила й стандарти; розробку нормативно-правових актів, що забезпечують реалізацію стратегії; адаптацію міжнародних програм, організацію обліку та тестування; підвищення політичної та фінансової незалежності регуляторів.

3. Також для підтримки РФП розроблені проекти міжнародної технічної допомоги, до реалізації яких залучено Держфінпослуг України: "Друга Програма реформування фінансового сектору", "Розширення доступу до ринків фінансових послуг", "Підтримка страхового сектору України", "Посилення сектору фінансових послуг України" та ін. [5].



Через скорочення платоспроможності споживачів небанківських фінансових послуг, зменшення довіри фізичних і юридичних осіб до будь-яких фінансових установ та до курсової політики Національного банку України (НБУ) можливе падіння капіталізації учасників цього ринку, ускладнення їх фінансового становища. Тому необхідно відстежувати ці тенденції, щоб мати змогу впливати на них. І хоча загальний обсяг активів небанківських фінансових установ протягом трьох кварталів становить понад 48 млрд грн, тобто приріст 16,2% порівняно з аналогічним періодом минулого року, але вже помітні кризові явища. Спостерігається прагнення вкладників кредитних спілок забрати кошти з депозитних рахунків, клієнти недержавних пенсійних фондів не поспішають збільшувати внески. Також окремі вкладники корпоративних фондів повідомляють Держфінпослуг України, що припиняють перерахунки на користь своїх працівників.

Спостерігаються тенденції до зменшення кількості учасників ринку небанківських фінансових установ. Прикладом є динаміка в пенсійних фондах: зростання в другому кварталі порівняно з першим – 19,5%, у третьому з другим – 14,8%. Тому регуляторна політика наступного року повинна бути направлена не на процедуру входження в ринок, а на вихід із нього. Це стосуватиметься передачі відповідних зобов'язань у разі ліквідації фінансових установ [3].

Розвиток РФП передбачає впровадження комплексу правових, організаційних, фінансових, інформаційних та науково-методичних механізмів, які ще мають бути відпрацьовані, а саме:

реформування та розвиток фінансового сектору України, включаючи розвиток банківської системи та небанківського фінансового сектору;

ініціювання та участь у комплексному вдосконаленні та взаємоузгодженні спеціального законодавства у сфері діяльності РФП з їх подальшою адаптацією до європейського;

формування умов для утворення компенсаційних механізмів на РФП (розбудова системи гарантування вкладів, недержавного пенсійного забезпечення тощо); сприяння підвищенню конкурентоспроможності національних фінансових установ;

сприяння розбудові системи спеціалізованого навчання та підвищення кваліфікації працівників банківських і небанківських установ [2].

Перспективи розвитку небанківських установ на сучасному етапі в Україні можуть бути реалізовані при впровадженні заходів допомоги у створенні стабільного та прозорого сектору фінансових послуг, здатного задовольнити фінансові потреби для економічного та соціального розвитку країни, створення умов для активного залучення населення як інвестора розвитку економіки.

Наук. керівн. Бажанов О. Є.

Література: 1. Альошин В. Результати розвитку ринків небанківських фінансових послуг України станом на 30.09.2008 р. та оцінка можливих ризиків їх функціонування у наступному році // <http://www.dfp.gov.ua>. 2. Криклій А. С. Ринок фінансових послуг України: етапи становлення і тенденції розвитку // *Финансовые рынки и ценные бумаги.* – 2007. – №14. – С. 14 – 20. 3. Дацюк Л. Ринок небанківських фінпослуг розхитується // *Урядовий кур'єр.* – 2008. – №225. – С. 4. 4. Проект Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" 27.11.2008 р. // <http://www.dfp.gov.ua>. 5. Програми міжнародної технічної допомоги 01.12.2008 р. // <http://www.dfp.gov.ua>.

Фоменко А. В.

УДК 366.717.11

Студент 5 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ОЦІНКА ВІДМІННОСТЕЙ ТАРИФНИХ ПАКЕТІВ СПЕЦІАЛЬНИХ КРЕДИТНИХ ПЛАТІЖНИХ ЗАСОБІВ

У сучасних умовах розвитку країни велике значення для функціонування всієї економічної системи в цілому мають державний і міжнародний кредити. Для збільшення рівня безготівкових розрахунків банки стимулюють клієнтів до використання спеціальних кредитних платіжних засобів, які дозволяють будувати довгострокові відносини з клієнтами.

Карти з кредитними функціями випускаються на базі продуктів міжнародних платіжних систем, таких, як Visa Electron і MasterCard Maestro, Visa Classic, Visa Gold, Visa Platinum, MasterCard Standard, MasterCard Gold, MasterCard Platinum. Деякі банки пропонують VIP-клієнтам елітні карти з різними умовами кредитування. За даними Української міжбанківської асоціації членів платіжних систем (ЕМА) на початок 2008 року власниками карт із кредитними функціями були сім мільйонів клієнтів. При цьому, кредитними картами з поновлюваною кредитною лінією й не забезпечених

© Фоменко А. В., 2009



майном користується до двох мільйонів осіб. Так, власники карт класу Visa Electron і MasterCard Maestro, які випускаються безкоштовно, мали можливість розраховувати тільки на кредитну лінію до 2 тис. грн. Престижні карти коштували до 500 грн, але при цьому власникові забезпечували кредитний ліміт до 100 тис. грн, а також додаткові послуги: страхування, прокат автомобілів, бронювання місць у готелях, оплату товарів і послуг через Інтернет, знижки в мережах магазинів. Плата за користування спеціальним кредитним платіжним засобом сягала 23 – 36% річних у національній валюті.

Та з початком 2009 року обсяг кредитних вкладень зменшився на 1,6% до 722,6 млрд грн, обсяг кредитів, наданих юридичним особам, зменшився на 1,4% до 453,7 млрд грн, наданих фізичним особам – на 1,8% до 268,9 млрд грн.

Виходячи з рішень Кредитних комітетів більшості банків та в ході аналізу безготівкових розрахунків, було встановлено актуальну проблему розвитку ринку платіжних карток, яка полягає в недосконалості механізму прийняття рішення про встановлення кредитного ліміту за картковими рахунками відповідно до тарифних пакетів. Виникнення вказаної проблеми, в свою чергу, призводить до підвищення темпів зростання заборгованості за картковими рахунками та, як наслідок, погіршення фінансового стану банку.

Теоретичні, методичні, економіко-організаційні питання формування ринку карткових платіжних систем стали провідними темами досліджень таких вчених, як А. М. Герасимович [1], Є. М. Терехов [2] та ін.

Метою дослідження було теоретичне обґрунтування особливостей функціонування тарифних пакетів кредитних карток, а також розробка практичних рекомендацій для забезпечення розвитку карткових платіжних систем у банку.

Досягнення поставленої мети зумовило розв'язання таких завдань:

уточнити та конкретизувати поняття "кредитний ліміт";

оцінити відмінності тарифних пакетів спеціальних кредитних платіжних засобів.

Об'єктом дослідження є процес надання послуг карткового кредитування у банку.

Предметом – встановлення кредитного ліміту за картковими рахунками.

Дослідження проводилося із застосуванням загальнонаукових методів, що використовуються як на емпіричному (спостереження, порівняння), так і на теоретичному рівнях дослідження (аналіз, синтез), а також із застосуванням конкретно наукових методів (метод середніх величин).

У ході розв'язання вказаних завдань було встановлено найбільш прийнятне, на думку автора, визначення поняття "кредитний ліміт":

Кредитний ліміт – гранична сума кредитної лінії, на яку власник спеціального платіжного засобу може здійснити операції з використанням спеціального платіжного засобу у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку пластикової чи іншого виду картки, що використовується для ініціювання переказу коштів з рахунку платника або з відповідного рахунку банку з метою оплати вартості товарів і послуг, перерахування коштів зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання коштів у готівковій формі в касах банків через банківські автомати, а також здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором.

У даному дослідженні під спеціальним платіжним засобом розуміється картка з кредитними функціями.

Звичайна справа бачиться так: кредитними картами з поновлюваною кредитною лінією й не забезпечених майном користується до двох мільйонів чоловік. Більшість банків випускають псевдо-кредитки – дебетні карти з овердрафтом (можливістю витратити трохи більше грошей, чим надійшло на рахунок) або дебетні карти з можливістю відкриття кредитної лінії.

У цей час зміни ліміту кредитування здійснюються в таких випадках:

при збільшенні, за клопотанням клієнта у зв'язку зі збільшенням його середньомісячних доходів або з ініціативи банку, якщо первісний ліміт кредитування був установлений менше розрахункового розміру;

при зменшенні, якщо клієнт порушує порядок і суми погашення кредиту.

Але з початком 2009 року власники карт не мають вільного доступу до кредитних лімітів у зв'язку з вимогами Постанови НБУ №319 у частині "заморожування" кредитного портфеля [3].

У ході аналізу ринку карткових розрахунків було встановлено, що середня сума ліміту на одну карту становить 2 – 3 тис. грн. Таким чином, загальний обсяг відкритих лімітів оцінюється в 36 – 50 млрд грн. У цей час відсоток використання лімітів коливається на рівні 50%, тобто реальна заборгованість населення за картковими кредитами становить 18 – 25 млрд грн. Стільки ж – обсяги можливих коливань кредитного портфеля. Отже, якщо клієнти почнуть масово "вибирати" відкриті ліміти за картками, банк не зможе управляти своїми активами й з великою частотою ймовірності порушить постанову НБУ. Щоб уникнути такої ситуації, банкам прийдемо зменшити кредитні ліміти за картами, повідомивши про це їх власників.

Більшість українських банків встановлюють кредитні ліміти відповідно до тарифного пакета. Для проведення аналізу ситуації щодо встановлення кредитного ліміту на ринку карткових розрахунків за тарифними пакетами було здійснено розрахунок середніх величин показників ефективності функціонування кредитних карток і розподілу їх відповідно до тарифного пакета та встановленого кредитного ліміту. Результати наведено в таблиці.

Оцінка показників ефективності тарифних пакетів за картковими рахунками

Тарифний пакет	Встановлений кредитний ліміт	Строкова заборгованість за кредитом	Строкова заборгованість за відсотками	Прострочена заборгованість за кредитом	Прострочена заборгованість за відсотками	Сумнівна заборгованість за кредитом	Сумнівна заборгованість за відсотками	Кількість днів обліку сумнівної заборгованості	Заборгованість за кредитом до погашення в поточному місяці	Заборгованість за відсотками до погашення в поточному місяці
STAFF	-10 500	-5 932,28	-11,79	0	0	0,00	0,00	0,00	-226,01	0,00
LOYALNA	-4 500	-1907,10	-48,56	0	0	0,00	0,00	0,00	-95,36	-48,56
VYPADOK	-2 570	-1 479,10	-33,03	0	0	0,00	0,00	0,00	-1 479,10	-31,55
STANDARTNA	-2 355	-329,23	-0,81	0	0	-1834,05	-980,99	132,55	-1 220,97	-981,80
PROGRAMNA	-1 450	-217,51	-3,70	0	-30,34	-866,72	-144,69	22,00	-877,60	-1 78,72
CHARGE	-920	-2,50	0,00	0	0	0,00	0,00	0,00	-2,50	0,00
Середнє значення	-2 786,88	-1 233,52	-12,24	0	-3,79	-603,07	-242,77	78,84	-758,79	-257,14

Проаналізувавши дані, наведені в таблиці, по-перше, можна сказати, що існують тарифні пакети як з високим рівнем ліміту, так і за його відсутності. Для тарифних пакетів CREDYTКА-VYPADOK і CREDYTКА-STANDARTNA встановлено кредитний ліміт з різницею лише в 215,00 грн. Заборгованість за кредитом до погашення в поточному місяці за вказаними пакетами сягає значних розмірів і відрізняється на 258,03 грн. Що свідчить, порівняно з іншими показниками, про подібність тарифних пакетів. По-друге, що розмір строкової заборгованості змінюється пропорційно розміру кредитного ліміту.

Отже, для підвищення ефективності функціонування кредитних тарифних пакетів за картковими рахунками необхідно розглянути можливість об'єднання пакетів CREDYTКА-VYPADOK і CREDYTКА-STANDARTNA до єдиного тарифного пакета з переглядом умов кредитування для підвищення ефективності управління розвитком карткових платіжних систем у банку. Крім цього, для прийняття рішення відносно встановлення кредитного ліміту доцільно, на думку автора, дослідити вплив заборгованості за кредитом до погашення в поточному місяці на розмір встановленого кредитного ліміту.

Таким чином, у результаті дослідження одержало подальшого розвитку поняття "кредитний ліміт", а також теоретичне обґрунтування особливостей функціонування тарифних пакетів та проведена оцінка за показниками ефективності їх відмінності.

Наук. керівн. Внукова Н. М.

Література: 1. Герасимович А. М. Аналіз банківської діяльності: Підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко; [За ред. А. М. Герасимовича. – К.: КНЕУ, 2004. – 599 с. 2. Терехов Є. М. Карткові платіжні інструменти як засіб підвищення фінансової стійкості банків України 2003 року.: Автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.04.01 "Фінанси, грошовий обіг та кредит." – Суми, 2003. – 18 с. 3. Постанови НБУ "Про додаткові умови щодо діяльності банків" №319 від 11 жовтня 2008 р. // <http://portal.bank.gov.ua/>

ХРОНОЛОГІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ, ЗДОБУТИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Легалізація отриманих кримінальним шляхом коштів становить сьогодні серйозну небезпеку для економіки нашої держави. До легалізації таких доходів віднесено дії, спрямовані на приховування та маскування незаконного походження коштів або іншого майна чи володіння ними, прав на такі кошти чи майно, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення, а також набуття, володіння або використання коштів чи іншого майна за умови усвідомлення особою, що вони були доходами [1].

Основними інструментами "тінізації" вітчизняної економіки є приховування підприємствами реального обсягу доходів з метою ухилення від сплати податків, зайнятість значної частини населення у тіньовому секторі, поширення корупції у владних органах, проведення експортних операцій через офшорні зони, незаконне повернення ПДВ, створення фіктивних фірм та ін.

Причини та наслідки відмивання грошових коштів, здобутих злочинним шляхом, досліджували у своїх роботах В. Емінов, А. Савченко, Г. Матусовський, Майкл Леві, Р. Томас Нейлор та ін.

Варто зазначити, що відмивання грошей, зароблених незаконним шляхом, кримінальними структурами – практика досить поширена у всьому світі і, зокрема, в Україні. Так, на початку червня 2008 року співробітники столичної податкової міліції припинили у Києві діяльність злочинної групи, яка спеціалізувалась на "відмиванні брудних коштів".

У січні цього року податківці Сімферополя виявили і поклали край діяльності центру конвертації, створеного на базі 6 товариств з обмеженою відповідальністю. За місяць оборот центру конвертації склав близько 3 млн. грн.

А 2 серпня 2007 року в Дніпропетровській області було ліквідовано конвертаційний центр, через який протягом 2006 року та 6 місяців 2007 року легалізовано понад 15 млн грн "тіньових" коштів. У діяльності конвертаційного центру було задіяно близько 20 фіктивних та транзитних підприємств [2].

У центральній базі даних Держфінмоніторингу знаходиться більше 3,5 млн повідомлень про підозрілі фінансові операції, а протягом 2008 року отримано та оброблено 525 106 повідомлень про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу [3].

З початку 2008 року у Харківській області було виявлено 16 фактів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, за якими встановлений легалізований дохід становить 71 229,0 тис. грн. У результаті проведених заходів накладено арешт на майно та грошові кошти на суму 127 402,0 тис. грн [4].

Також у Харківській області за напрямком викриття злочинів у кредитно-фінансовій сфері викрито факт неповернення виручки у іноземній валюті в сумі 34,6 тис. грн. У ході відпрацювання суб'єктів господарювання, які мінімізують власні податкові зобов'язання або задіяні в схемах мінімізації інших підприємств, встановлено 42 СПД вказаної категорії. Станом на 01.07.2008 р. донарховано та стягнуто 1 225,3 тис. грн. За напрямком боротьби з незаконним відшкодуванням ПДВ у січні – вересні 2008 року виявлено 2 факти безпідставного декларування ПДВ на загальну суму 2 963,4 тис. грн [5].

З викладеного витікає, що боротьба з відмиванням злочинних доходів є одним з найважливіших стратегічних напрямів протидії загрози економічній безпеці України і саме вона повинна забезпечити захист легальної економіки від кримінальних інвестицій.

Одним із пріоритетних напрямків роботи Держфінмоніторингу України є виявлення фактів легалізації грошових коштів на фондовому ринку та ринку фінансових послуг, де цінні папери виступають як засіб виведення тіньових грошових коштів (у тому числі за кордон) та введення їх в легальний обіг.

Держфінмоніторинг України посідає центральне місце в національній системі протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму [6]. Подібні організації діють більш ніж у 100 країнах світу та мають загальноприйняту назву підрозділ фінансової розвідки (ПФР) – Financial Intelligence Units (FIU). Відповідно до міжнародних стандартів Держфінмоніторинг України не є ні фінансовим, ні контролюючим органом, а функціонує у взаємодії із фінансовим сектором та правоохоронними органами на відміну від податкових, митних та контрольно-ревізійних органів. Така організаційна форма державного органу є новою для України, але повною мірою відповідає міжнародним стандартам. Організаційна структура побудови Держфінмоніторингу України враховує рекомендації експертів США та Ради Європи.



Фінансовий моніторинг можна визначити як особливу форму фінансового контролю, який здійснюється уповноваженими органами у сфері фінансового контролю та суб'єктами первинного фінансового моніторингу, який спрямований на виявлення операцій, пов'язаних з легалізацією доходів, здобутих злочинним шляхом [7].

Одним з основних завдань Держфінмоніторингу є збір, обробка і аналіз інформації про фінансові операції, що підлягають обов'язковому фінансовому контролю, та інші операції, пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів. Функціями Держфінмоніторингу є координація та методичне забезпечення діяльності суб'єктів обов'язкового фінансового контролю для запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; виявлення у фінансових операціях, які підлягають фінансовому контролю відповідно до законодавства, фактів використання доходів, одержаних злочинним шляхом [8].

Шість років, що минули від дня створення Держфінмоніторингу, ознаменувалися великою кількістю подій, які стали основою для ефективного розвитку його як Підрозділу фінансової розвідки України. Авторами на підставі даних про діяльність Держфінмоніторингу були виокремлені такі етапи його становлення та розвитку, які представлено за допомогою таблиці.

Таблиця

Хронологія розвитку Держфінмоніторингу України та діяльності з протидії легалізації відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом

Рік	Подія
1	2
2002 р.	
10 січня	У складі Міністерства фінансів України створено Державний департамент фінансового моніторингу
28 листопада	Верховною Радою України (ВРУ) прийнято Закон України "Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом"
грудень	Відбулося запровадження FATF економічних санкцій до України за невідповідність законодавства міжнародним стандартам
2003 р.	
лютий	ВРУ внесено зміни до Закону України "Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом" відповідно до пропозицій FATF
протягом року	Налагоджено міжвідомчу взаємодію між органами державної влади в рамках укладених міжвідомчих угод, протоколів та наказів, укладено 8 меморандумів про співпрацю з іноземними країнами; взято участь у якості спостерігача на пленарному засіданні Егмонтської групи в м. Сідней (Австралія); було розпочато впровадження Проекту технічної допомоги Ради Європи та Європейської Комісії з питань боротьби в Україні з відмиванням доходів, отриманих злочинним шляхом (MOLI-UA); створено основи національної системи запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом
2004 р.	
лютий	FATF приймає рішення про виключення України з "чорного списку" – переліку країн і територій, які не співпрацюють у сфері боротьби з відмиванням доходів, здобутих злочинним шляхом
травень	ВРУ прийнято закон, за допомогою якого змінено статус Держфінмоніторингу України шляхом перетворення його з урядового органу державного управління на центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом
червень	Держфінмоніторинг прийнято до складу Егмонтської групи
вересень	Президентом України видано Указ, відповідно до якого на базі Держфінмоніторингу України утворено Державний комітет фінансового моніторингу України як центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом. Президент України визначив Держфінмоніторинг відповідальним за співробітництво та представлення інтересів України в новоствореній Євразійській групі (ЕАГ)
протягом року	Від фінансових посередників прийнято 725,9 тис. повідомлень про фінансові операції та відбулося продовження розбудови інформаційно-аналітичної системи Держфінмоніторингу України та ЄІС; забезпечено співпрацю з міжнародними установами та організаціями, які працюють у сфері протидії відмиванню коштів; Держфінмоніторинг України співпрацював з 46 ПФР іноземних країн
2005 р.	
з 1 січня	Успішно завершено проект співпраці Європейського Союзу/ Ради Європи та України MOLI-UA, у рамках проекту MOLI-UA за сприянням Ради Європи у Держфінмоніторингу України створено та підключено вузол доступу до системи обміну даними між фінансовими розвідками Європейського Союзу (FIU.NET)
серпень	Кабінетом Міністрів України схвалено Концепцію розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму на 2005 – 2010 рр.

1	2
грудень	ВРУ надано Держфінмоніторингу України повноваження щодо подальшого зупинення фінансових операцій, пов'язаних з терористичною діяльністю
протягом року	Відбулося створення Регіональних відділів в Автономній Республіці Крим, Волинській, Запорізькій, Львівській, Херсонській, Одеській, Полтавській, Житомирській, Закарпатській областях; проведено дослідну експлуатацію Центральної підсистеми ЄІС; затверджено структуру Навчально-методичного центру та його Статут та здійснено державну реєстрацію Навчально-методичного центру і отримано свідоцтво про державну реєстрацію; представниками Держфінмоніторингу було здійснено 42 закордонні відрядження з метою участі у засіданнях робочих груп, міжнародних семінарах, конференціях та форумах. Співпраця Держфінмоніторингу більш ніж з 60 іноземними країнами; розпочато спільний проект Казначейства США, Держфінмоніторингу України та Росфінмоніторингу INDECCS; завдяки зміні статусу Держфінмоніторингу України як ПФР України забезпечено максимальну незалежність у прийнятті рішень
2006 р.	
березень	Представників Держфінмоніторингу України цього року введено до складу керівних органів Егмонтської групи та включено до складу групи оцінювачів Євразійської групи з протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (ЄАГ)
протягом року	Припинено активний моніторинг FATF відносно України; розпочато новий проект співпраці Європейського Союзу/Ради Європи та України MOI-UA – 2; завершено дослідну експлуатацію Єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму та підготовлено її до роботи в 2007 році в режимі промислової експлуатації; Держфінмоніторинг України уклав Меморандуми про взаєморозуміння з ПФР Канади, Хорватії, КНРЮ, Білорусії та Молдови; від фінансових посередників прийнято понад 787 тис. повідомлень про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, та передано до правоохоронних органів 746 матеріалів; було організовано роботу в 22 Регіональних відділах Держфінмоніторингу, метою діяльності яких є розбудова системи фінансового моніторингу на регіональному рівні; Урядом України схвалено розроблений Держфінмоніторингом проект змін до базового Закону щодо приведення у відповідність до останніх нових стандартів FATF та Ради Європи/Європейського Союзу
2007 р.	
28 липня	Положення про відомчу заохочувальну відзнаку Державного комітету фінансового моніторингу України – нагрудний знак "За високі досягнення в розбудові системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом"
протягом року	У рамках засідань Егмонтської групи, що тривали у Києві, відбулося підписання Україною Статуту Егмонтської групи, що є однією з неодмінних умов подальшого перебування в цій організації; Держфінмоніторинг України бере участь у діяльності п'яти робочих груп Егмонта (у тому числі в одній – у складі керівництва групи) та є спонсором із прийняття до Егмонтської групи семи нових учасників; Держфінмоніторинг України уклав Меморандуми про взаєморозуміння з ПФР Нігерії, Великобританії, Північної Ірландії, Албанії та Литви; Держфінмоніторинг України розпочав активно використовувати можливості захищеної мережі FIU.NET, яка об'єднує країни-члени ЄС з метою обміну в реальному часі інформацією стосовно фінансових операцій, щодо яких існує підозра у відмиванні коштів
2008 р.	
березень	Була введена в промислову експлуатацію Єдина інформаційна система у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, що об'єднує бази даних 17 міністерств та відомств
28 листопада	Внесення змін до Закону України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом"
протягом року	Держфінмоніторинг України уклав Меморандуми про взаєморозуміння з ПФР Філіппінами, Вірменією, Боснією та Герцеговиною, Латвією та Князівством Лінхтенштейн; Делегація Державного комітету фінансового моніторингу України під час 27-го пленарного засідання Спеціального експертного комітету Ради Європи із взаємної оцінки заходів протидії відмиванню коштів (MONEYVAL) представила здобутки України у сфері боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму; продовжується розгортання захищеної мультисервісної автоматизованої корпоративної системи Держфінмоніторингу ФІННЕТ. Кількість регіональних відділів підключених до ФІННЕТ збільшено до 18

Можна зробити висновок, що за 6 років свого існування Держфінмоніторинг досяг значних результатів у своїй діяльності: був прийнятий Закон України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом" та багато інших нормативно-правових актів, які регулюють правові відносини у даній сфері, Україна активно співпрацює з ПФР багатьох країн, входить до складу Егмонтської групи. Також Україну виключено з чорного списку FATF, до якого вона потрапила у грудні 2002 р. Завдяки зміні статусу Держфінмоніторингу України як підрозділу фінансової розвідки (ПФР) України забезпечено максимальну незалежність у прийнятті рішень.



Аналіз такого явища, як фінансовий моніторинг, його система та механізм застосування в Україні дозволяє зробити висновок, що фінансовий моніторинг як один із напрямів реалізації державної політики у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, спрямований на забезпечення прозорості, відкритості фінансових відносин у країні та є важливою її невід'ємною ланкою на шляху економічної інтеграції нашої держави у світову фінансову систему.

Наук. керівн. Притула Н. І.

Література: 1. Закон України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом" №249-IV від 28 листопада 2002 року // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. – №1. – С. 2. 2. <http://www.newsru.ua/finance/25sep2008/order.html>. 3. <http://www.financialsgroup.com/mirovye-novosti/derzhfinmonitoring-predstaviv-zdobutki-ukra%D1%97ni-v-sferi-borotbi-z-vidmivannyam-koshtiv-ta-finansuvannyamterorizmu>. 4. <http://www.dpa.kharkov.ua/page1.php?topic=2008/12/stt52312>. 5. <http://www.dpa.kharkov.ua/page1.php?topic=2008/10/231610>. 6. www.dfp.gov.ua. 7. Клименко А. Правові основи здійснення фінансового моніторингу як інститут фінансового права // Підприємство, господарство і право. – 2005. – №4. – С. 114 – 116. 8. Росоляк О. Фінансовий моніторинг: історія розвитку та досвід запровадження в Україні // Фінансове право. Україна. Підприємство, господарство і право. – 2005. – №11. – С. 30 – 32. 9. Савченко А. "Відмивання" грошей: кримінально-правовий і порівняльний аспекти // Право України. – 1997. – №5. – С. 439. 10. Матусовский Г. А. Экономические преступления: криминалистический анализ. – Харьков, 1999. – С. 608.

Камолікова Я. В.

УДК 336.713:336.748

Студент 5 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ВАЛЮТНИМИ РИЗИКАМИ В БАНКУ

В умовах фінансової кризи збільшується необхідність пошуку ефективних методів управління валютним ризиком, оскільки кількість можливих ризикових ситуацій, пов'язаних з постійним коливанням валютних курсів, дедалі зростає. Отже проблема управління валютним ризиком стає все більш актуальною, а визначення ефективної технології управління валютними ризиками в банку – виходить на попередній план.

Пошук ефективних підходів до управління валютним ризиком став метою багатьох досліджень видатних вчених-економістів.

Так, питанню управління валютним ризиком були присвячені наукові праці таких вчених, як: Л. Петрашко, І. Тарасов [1], М. Бахчесєва, О. Косарьов [2], О. Васюренко [3], А. Герасимович, М. Алексеєнко, І. Парасій-Вергуненко, І. Шевчук [4] та ін. Однак, в літературі не розглядається питання можливості використання структурно-функціональної моделі удосконалення механізму управління валютними ризиками.

Поєднання процесів проведення реінжинірингу та управління валютними ризиками в єдине ціле допоможе здійснити ефективне управління валютним ризиком керівникам відділів управління ризиками та валютного контролю.

Метою статті є використання методу структурно-функціонального моделювання для визначення оптимального механізму управління валютним ризиком у банку, застосування якого дозволить мінімізувати валютний ризик.

Валютний ризик передбачає невизначеність, тому його оцінка не може бути ідеальною. Усі методи оцінки ризику передбачають максимальне наближення до реального результату, але не дають змоги зовсім уникнути помилок.

Оскільки повністю уникнути ризиків неможливо, то ними можна і необхідно свідомо керувати, пам'ятаючи про те, що всі ризики взаємопов'язані і їх рівень постійно змінюється під впливом динамічного оточення [5].

Так, І. Шевчук у своїй роботі [4] визначає, що управління валютним ризиком зводиться до:

обмеження валютних операцій тільки трансакціями, інвестованими клієнтами (тими, в основі яких лежать торговельні угоди);

установлення жорсткої системи лімітів для торгівлі валютними цінностями;

обмеження цих лімітів тільки головними конвертованими валютами, на які існує регулярний попит корпоративних клієнтів;

установлення денних та овернайт валютних лімітів для всіх банківських контрагентів;

здійснення жорсткого моніторингу за виконанням процедур, передбачених системою управління ризиками, перевірка стану контрагентів та поведінки валютного ринку в цілому.

© Камолікова Я. В., 2009

Одним з ефективних методів управління є реінжиніринг бізнес-процесів. Механізм його дії заснований на застосуванні останніх досягнень науки і техніки, постійному оновленні бізнесу, інноваціях, що так актуально для сучасного рівня розвитку нашої країни [6]. Найважливішою складовою методології реінжинірингу бізнес-процесів є структурно-функціональне моделювання.

Структурно-функціональна модель удосконалення механізму управління валютними ризиками передбачає використання CASE-засобу в програмному продукті BPwin за стандартом IDEF0, який передбачає опис етапів модельованого процесу.

Методологія функціонального моделювання IDEF0 є досить простим інструментом, який дозволяє вивчити проблемну сферу діяльності і вирішувати завдання з підвищення ефективності цієї діяльності.

У результаті успішного проведення реінжинірингу, а саме швидкого здійснення глибоких і всебічних змін системи управління банк досягне істотного зростання ефективності і забезпечить себе конкурентними перевагами.

Уявна простота опису процесів з використанням стандарту IDEF0 обумовлена тим, що сам стандарт містить лише синтаксичні вимоги і жодним чином не обмежує свободу аналітика безпосередньо у процесі побудови моделей. Разом з тим, створення адекватних та коректних функціональних моделей, які відповідають принципам процесного підходу, вимагає від аналітика не тільки знань вимог стандарту, але глибоке розуміння сутності функціонального аналізу як теоретичної дисципліни [7].

Сутність процесного підходу полягає в тому, що необхідний результат досягається ефективніше, коли діяльність і пов'язані з нею ресурси управляються як процес. Тобто процес управління валютними ризиками в банку необхідно представити у вигляді сукупності взаємодіючих між собою процесів. Управління валютними ризиками повинне ґрунтуватися на управлінні сукупністю процесів.

Аналіз і прийняття рішень з управління валютним ризиком у банку базується на декомпозиції складної проблеми на низку підзавдань, що легше піддаються всебічному кількісному й якісному аналізу або інтуїтивному розгляду з урахуванням їх взаємозв'язків. Такий підхід до проблеми управління валютним ризиком загалом правильний, тому що базується на двох природних припущеннях:

подільність – на основі ретельного аналізу механізмів роботи з валютними засобами, виявлення чинників, що впливають на ефективність, та існуючих обмежень загальну проблему поділяють на низку окремих, простіших завдань;

адитивність – загальну ефективність прийнятих рішень визначають як сумарну ефективність за кожну операцією з урахуванням їх значущості [3].

Особливостями стандарту IDEF0 є те, що він дозволяє подати алгоритм удосконалення у вигляді діаграми, наглядно представити послідовність дій управління валютними ризиками в банку. Реалізація цього стандарту здійснюється у такий спосіб: моделювання будь-якого бізнес-процесу починається з побудови контекстної діаграми.

Контекстну діаграму "Управління валютним ризиком" представлено на рис. 1.

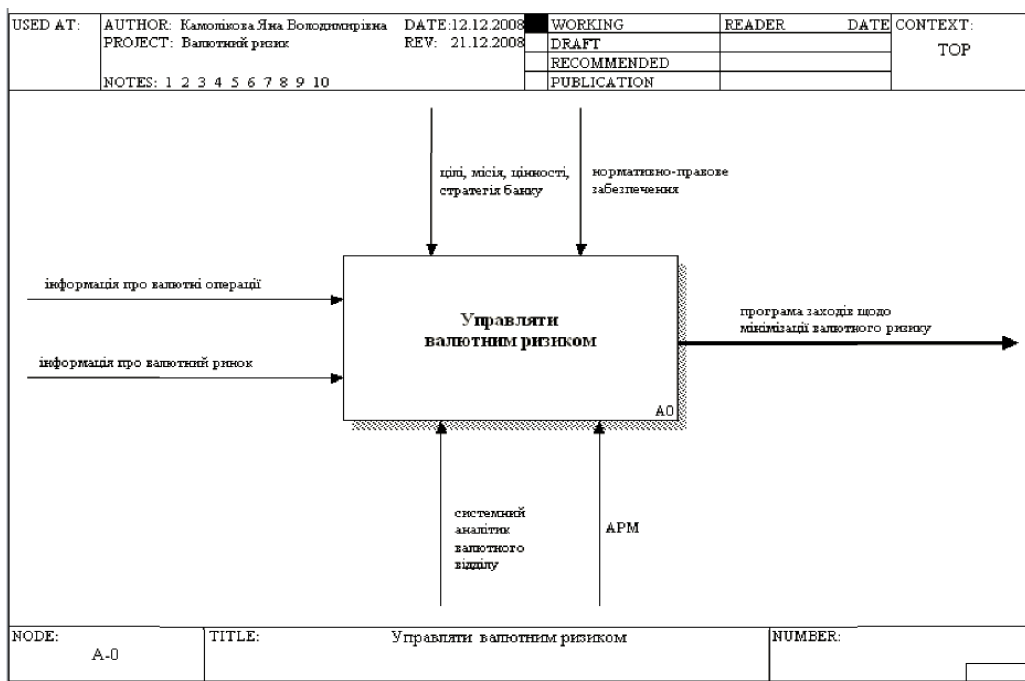


Рис. 1. Контекстна діаграма моделі у стандарті IDEF0

На контекстній діаграмі відображається тільки один блок – головна бізнес-функція модельованої системи. Головна бізнес-функція системи – це "місія" системи, її значення в навколишньому світі.

Як видно з контекстної діаграми (див. рис. 1), результатом процесу управління валютним ризиком є програма заходів щодо мінімізації валютного ризику, яка має бути розроблена систем-



ним аналітиком валютного відділу банку з урахуванням нормативно-правового забезпечення, а також цілей, місії, цінностей та стратегії банку.

Дуже важливим етапом структурно-функціонального моделювання є визначення процесів, які відносяться до управління валютними ризиками.

Процес управління валютними ризиками повинен розглядатися як логічна послідовність дій від постановки проблеми до її вирішення. Першою ключовою стадією процесу управління валютними ризиками є ідентифікація та визначення чутливості банку до ризику [8]. Керівництво повинне вирішити, які чинники ризику небезпечні для різних підрозділів банку, а також як визначати величину і ступінь цих ризиків (блок A1, A2 на рис. 2).

Визначення та ідентифікація валютного ризику на сьогоднішній день є тільки першим кроком управління валютними ризиками і контролю за ними в банківському секторі.

Механізм управління валютним ризиком повинний не тільки ідентифікувати та визначати величину валютного ризику, але й дозволяти оцінити, які ризики і якою мірою може брати на себе банк (блок A3 на рис. 2).

Традиційно ризики оцінюють за допомогою методології VAR (Value at Risk), або визначення "ризикової вартості", яка заснована на математичній статистиці і теорії вірогідності. Показник VAR характеризує максимально можливий розмір втрат за відкритою валютною позицією компанії протягом конкретного періоду із заданим ступенем довірчості в 95 або 99 відсотків [1].

Стосовно валютних ризиків значення показника VAR можна передати таким чином.

Для розрахунку VAR необхідно знати статистичні дані про котирування валют (від 300 значень і більше), поточний курс валют, заданий рівень вірогідності, часовий горизонт і величину відкритої валютної позиції.

Після здійснення оцінки можливих валютних ризиків потрібно визначити їх допустимий для банку рівень (блок A4 на рис. 2), перш за все на основі суб'єктивних очікувань системних аналітиків валютного відділу банку. Потім вже для точнішого його розрахунку здійснити математичний аналіз фінансових даних минулих періодів.

Результатом розрахунків стане ризиковий коридор, коливання курсів у межах якого прийнятні для банку [1].

Після встановлення лімітів та нормативів здійснюється розробка заходів для мінімізації валютного ризику (блок A5 на рис. 2).

Далі, після того, як визначилось, які етапи включає в себе процес управління валютними ризиками, відбувається декомпозиція контекстної діаграми (блок A0 на рис. 1), результатом чого є діаграма, що відбиває структуру, тобто сукупність етапів процесу, який відображено контекстною діаграмою. Використання методології IDEF0 при побудові функціональної моделі припускає послідовну декомпозицію кожного функціонального блоку, аж до того моменту, коли ухвалюється рішення про недоцільність подальшої декомпозиції.

Для модельованого процесу діаграму першої декомпозиції подано на рис. 2.

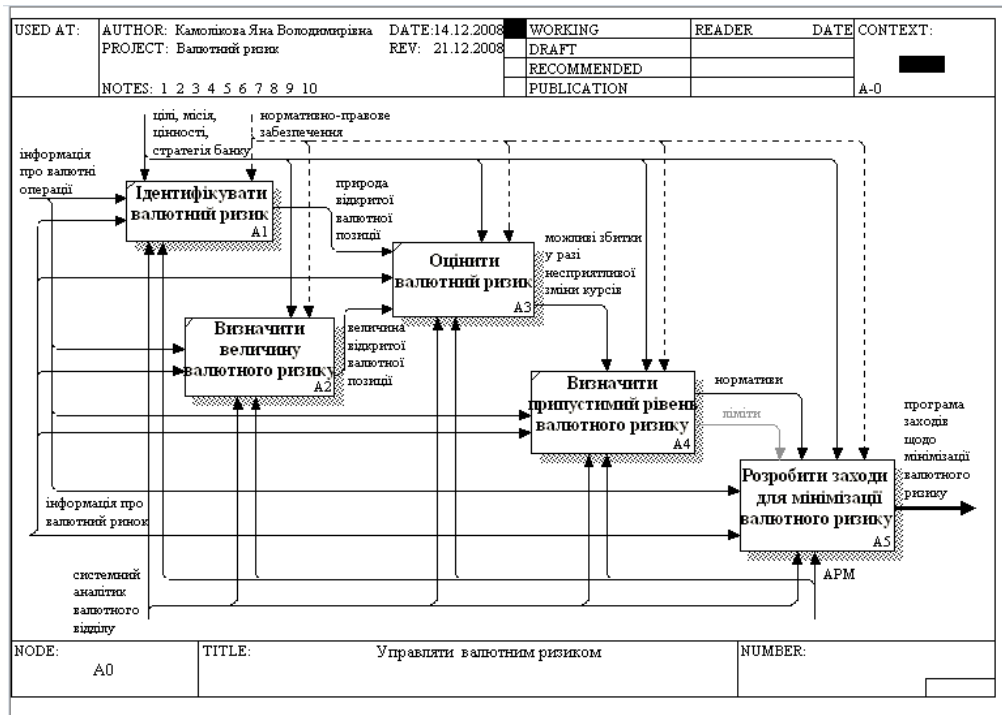


Рис. 2. Діаграма декомпозиції контекстної діаграми (стандарт IDEF0)

Такий взаємозв'язок між зазначеними етапами відображає логіку дії системного аналітика валютного відділу, який при розробці заходів для мінімізації валютного ризику, використовуючи інформацію про валютний ринок та про валютні операції (вхід блоку А5), має, з одного боку, керуватися, а з іншого – обмежуватися лімітами і нормативами (інтерфейсні дуги, які входять у верхню сторону функціонального блоку). У даному випадку "обмеження" полягає в тому, що заходи для мінімізації валютного ризику, розроблені системним аналітиком валютного відділу, не суперечили встановленим раніше лімітам і нормативам.

Також слід зазначити, що як механізм (інтерфейсні дуги, які входять у нижню сторону функціонального блоку) виконання всіх етапів моделі, окрім системного аналітика валютного відділу, відображено і його автоматизоване робоче місце (АРМ), оскільки використання АРМ не тільки сприяє зменшенню помилок, викликаних людським чинником, а й прискорює розрахункові процедури.

Подальше побудування моделі передбачає декомпозицію етапу "Розробити заходи для мінімізації валютного ризику" – блок А5 на рис. 2. Встановивши валютний коридор, системні аналітики валютного відділу переходять до вибору оптимальних методів управління ризиками (рис. 3).

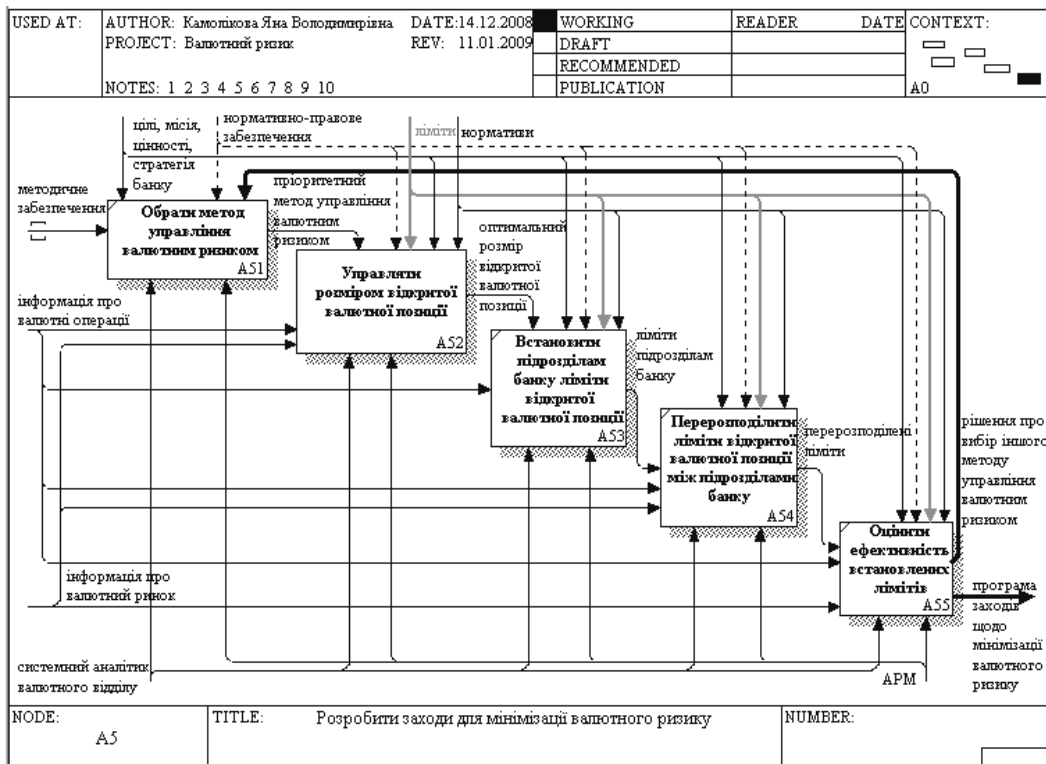


Рис. 3. Діаграма декомпозиції блоку "Розробити заходи для мінімізації валютного ризику" (стандарт IDEFO)

Як видно з рис. 3, структурна побудова цієї діаграми передбачає виконання послідовності таких процесів:

- вибір методу управління валютним ризиком – блок А51;
- управління розміром відкритої валютної позиції – блок А52;
- встановлення підрозділам банку лімітів відкритої валютної позиції – блок А53;
- перерозподіл лімітів відкритої валютної позиції між підрозділами банку – блок А54;
- оцінка ефективності встановлених лімітів – блок А55.

Важливою складовою системи управління валютним ризиком є оцінка її ефективності встановлених лімітів. Зокрема, проводиться моніторинг зміни валютної позиції і величини валютного ризику до і після впровадження механізмів зниження ризику. Відповідність величини валютного ризику встановленим лімітам свідчить про те, що заходи, які проводяться, носять позитивний характер і є ефективними.

Коливання курсів валют, в яких проводяться розрахунки, значно впливають на результати діяльності банку. Потенційний дохід банку напряму залежить від рівня валютного ризику, і несприятлива зміна курсів може привести до серйозних втрат [2]. Тому процес управління розміром відкритої валютної позиції (рис. 4) повинен базуватися на аналізі структури та динаміки валютної позиції (блок А521), прогнозуванні змін валютних курсів (блок А522) та визначенні оптимального розміру і знака відкритої валютної позиції (блок А523).

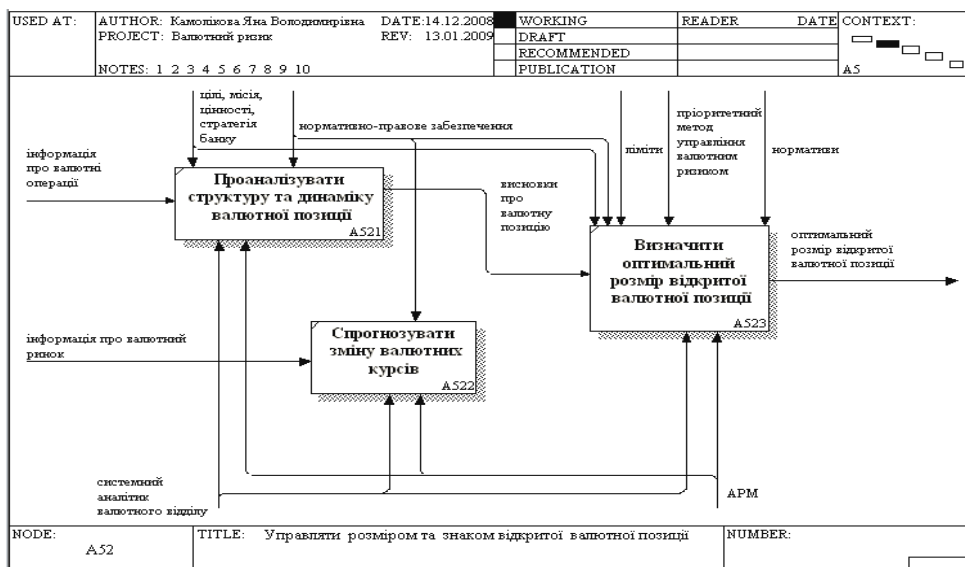


Рис. 4. Діаграма декомпозиції блоку "Управління розміром та знаком відкритої валютної позиції" (стандарт IDEF0)

Отже, застосування CASE-засобу моделювання бізнес-процесу в управлінську діяльність банківської установи дозволяє представити у стандарті IDEF0 процес мінімізації валютних ризиків як єдину систему, та при її подальшій декомпозиції наглядно відобразити сценарій діяльності системного аналітика валютного відділу при виконанні своїх обов'язків щодо модельованої предметної області.

Упроваджуючи систему реінжинірингу банк матиме змогу не тільки постійно здійснювати моніторинг процесу управління валютним ризиком, своєчасно виявляти недоліки в системі та відкривати скриті можливості в управлінні даним процесом. Найважливіше те, що за допомогою методології функціонального моделювання IDEF0 банк може забезпечити зростання ефективності процесу управління валютним ризиком, тобто мінімізувати валютний ризик і зменшити розміри грошових втрат.

Наук. керієн. Притула Н. І.

Література: 1. Тарасов И. Валютными рисками нужно управлять // Консультант. – 2006. – №21. 2. Бахчеева М. Принципы управления валютными рисками / М. Бахчеева, А. Косарев // Консультант. – 2005. – №11. 3. Васюренко О. В. Банківський менеджмент: Посібник. – К.: Вид. центр "Академія", 2001. – 320 с. 4. Шевчук І. М. Міжнародні розрахунки і валютні операції: Навч.-метод. посібн. – Львів: ЛІКА, 2004. – 147 с. 5. Литвинов О. І. Теоретичні аспекти управління фінансовими ризиками // http://www.rusnauka.com/-20_PRNiT_2007/Economics/23838.doc.htm. 6. Лобас І. А. Сутність, роль та необхідність реінжинірингу бізнес-процесів // Перспективные разработки науки и техники. – 2007. – http://www.rusnauka.com/-20_PRNiT_2007/Economics/23846.doc.htm. 7. Функциональное моделирование процессов на базе стандарта IDEF0. Методические рекомендации // http://www.orientsoft.by/pdf/IDEF0_PM.pdf. 8. Кириченко О. А. Банковский менеджмент. – К.: Знання-Прес, 2002. – 438 с. 9. Курьян А. Г. Использование IDEF0 для описания и классификации процессов в рамках системы качества МС ИСО серии 9000 версии 2000 года / А. Г. Курьян, П. С. Серенков // http://www.orientsoft.by/pdf/IDEF0_process.pdf.

УДК 336.77

Опешко Н. С.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФАКТОРИНГУ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Операції факторингу не набули ще широкого розповсюдження в Україні. Стриманий рівень їх поширення, незважаючи на зручність застосування та перспективність впровадження, пояснюється як складним загальноекономічним станом у країні, що вплинуло на здатність суб'єктів господа-

© Опешко Н. С., 2009

рування вчасно і в повному обсязі виконувати свої зобов'язання, так і недостатньо інтенсивним рівнем наукової діяльності у сфері теоретичних розробок здійснення факторингових операцій. Актуальною залишається розробка теоретичних підходів до аналізу розвитку факторингу на ринку фінансових послуг в Україні.

Метою статті є оцінка економічної ефективності інституту факторингу в Україні. З огляду на мету поставлені такі завдання: дослідити та узагальнити сутність поняття факторингу; запропонувати класифікацію факторингових операцій за низкою ознак, які відповідають узагальненій сутності поняття; проаналізувати основні тенденції світового обороту факторингу; визначити особливості розвитку факторингу на ринку фінансових послуг в Україні.

Однією з найперспективніших фінансових послуг на ринку фінансових послуг в Україні є факторинг. Дана послуга надається фінансовими установами клієнтам для фінансування неоплачених платіжних вимог за реалізованими товарами (роботами, послугами) [1, с. 90]. Факторинг дозволяє підприємствам, які реалізують продукцію з відстрочкою платежу, вчасно виконувати свої зобов'язання за поточними платежами, тобто підтримувати власну платоспроможність.

Для розкриття сутності поняття факторингу було опрацьовано ряд джерел, серед яких законодавчі акти [2 – 6], роботи вітчизняних та закордонних науковців [7 – 12]. У результаті такого дослідження було виявлено відсутність єдиного підходу до визначення сутності факторингу. Для вирішення поставленого завдання автором було використано метод морфологічного аналізу (табл. 1).

Таблиця 1

Морфологічна декомпозиція визначення сутності факторингу

Ознака	Структурний склад	
	Узагальнені визначення	Конкретизовані визначення
Сутнісна складова поняття	прийняття ризику [2], банківська операція [2], операції з фінансовими активами [5], фінансовий інструмент [11], комісійно-посередницька діяльність [9], операції з кредитування оборотного капіталу [7]	операції з неоплаченими борговими вимогами [11], інкасування заборгованості [9], фінансування під відступлення права грошової вимоги [6]
Суб'єкти	1) фактор: фірма-посередник, фінансовий агент, другий кредитор, факторингова компанія [7; 12], банк [2; 12]; 2) клієнт: виробник, постачальник, продавець, експортер [10], перший кредитор [4], малі та середні підприємства [3]; 3) боржник [6]: покупець, третя особа [4; 6]	
Об'єкт	право грошової вимоги [6], право вимоги на виконання зобов'язань [3], право вимоги боргу [4], право на інкасацію дебіторської заборгованості [10; 12], право отримати оплату з неоплачених рахунків [10]	
Складові механізми	1) поставки товарів/виконання робіт/ надання послуг [2; 10], реалізація товарів та послуг на умовах комерційного кредиту [8]; 2) для клієнта: відступка права грошової вимоги [2; 6], перевідступлення неоплачених боргових вимог; для фактора: зобов'язання передати грошові кошти за оплату боргу [6]/зобов'язання надати комплекс фінансових послуг [10] /прийняття ризику виконання вимоги [2]; 3) компенсація вартості боргу [4], передача коштів у розпорядження клієнта; 4) оплата за товари, роботи послуги [9], прийом платежів [3], інкасація дебіторської заборгованості клієнта [9]; 5) комісійна винагорода [2]	

Декомпозиція визначення факторингу (табл. 1) дозволила зробити такі висновки щодо змісту морфологічних одиниць, які характеризують складову поняття факторингу: 1) не існує єдиного підходу до визначення правосуб'єктності фактора, зокрема це стосується нормативно-правових актів, які регулюють здійснення факторингових операцій в Україні; 2) відсутнє доступне визначення механізму здійснення факторингових операцій; 3) чітко не визначені умови, відповідно до яких фінансову операцію можна вважати факторингом.

Провівши морфологічний аналіз, автором було запропоноване таке визначення терміна: факторинг – операція з фінансовими активами, за якою фінансова установа отримує від клієнта право інкасувати дебіторську заборгованість в обмін на зобов'язання передати у розпорядження клієнта грошові кошти та/або надати послуги з управління дебіторською заборгованістю, з метою отримання комісійної винагороди та задоволення фінансово-організаційних потреб клієнта. Дане поняття є лише стислим визначенням сутності факторингу, для ефективного розвитку факторингових відносин в Україні необхідно розробити та впровадити закон, який би регулював відносини факторингу, враховуючи усі особливості надання цієї послуги.

У науковій літературі [1; 7; 13] зустрічаються різні модифікації факторингових операцій, які формуються залежно від територіального розташування контрагентів; рівня ризику, який приймає фінансова установа; участі боржника в угоді тощо. Найвідоміші з них представлені в табл. 2.

Класифікація факторингових операцій

Класифікаційні ознаки	Види операцій	Характеристика операцій
За місцем проведення	внутрішня	контрагенти та фактор знаходяться в одній державі
	зовнішня	контрагенти є резидентами різних держав
За ступенем ризику	з регресом	банк має право зворотної вимоги до клієнта про відшкодування сплаченої суми
	без регресу	банк не має права зворотної вимоги до клієнта
За участю боржників в угоді	відкрита	боржника повідомлено, що в угоді бере участь фактор
	закрита	боржника не сповіщають про наявність договору факторингу
За обсягом фінансових послуг	конвенційна	рефінансування дебіторської заборгованості поєднується з послугами з управління боргом
	конфіденційна	виключно облік та оплата рахунків фактур
	інкасова	фактор контролює погашення заборгованості, інкасує виручку, але не фінансує клієнта
За характером інструментів	проста	переуступка фактора рахунків вимог
	вексельна	фінансова установа здійснює облік векселів

У табл. 2 наведена сучасна класифікація факторингових операцій, утім деякі економісти зазначають, що більшість модифікацій змінюють сутність факторингу та є лише близькими до нього операціями з борговими вимогами. Оригіналом факторингу, на їх думку, є відкрита угода про конфіденційний факторинг без права регресу [7, с. 15]. З даною точкою зору можна погодитись, адже такий факторинг, крім фінансування, забезпечує найбільш ефективне управління дебіторською заборгованістю клієнта та страхування всіх ризиків, пов'язаних з реалізацією продукції, а за клієнтом, фактично, залишаються лише виробничі функції. Поєднання саме цих всіх властивостей факторингу робить його особливою та неповторною фінансовою послугою.

Перш ніж приступити до аналізу ефективності інституту факторингу на ринку фінансових послуг в Україні, варто проаналізувати основні тенденції обороту факторингу в світі. Дані про загальний обсяг факторингових операцій в Україні та деяких країнах світу наведено в табл. 3 [12].

Таблиця 3

Річний обсяг операцій з факторингу по країнах, млн євро

Країна	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2007 р. до 2001 р, %
Англія	136,080	156,706	160,77	184,520	237,205	248,769	286,496	110,53
Італія	124,823	134,804	132,51	121,000	111,175	120,435	122,800	-1,62
Польща	3,330	2,500	2,580	3,540	3,700	4,425	7,900	137,24
Росія ¹	0	168	485	1,130	2,54	8,555	13,100	7697,62
Румунія	98	141	225	420	550	750	1,300	821,99
США	101,744	91,143	80,696	81,860	94,160	96,000	97,000	-4,66
Франція	67,66	67,398	73,2	81,6	89,02	100,009	121,66	79,81
Україна	0	0	0	0	333	620	890	-
Усього:	685,682	724,197	760,392	860,215	1,016,547	1,134,288	1,299,127	89,46
з правом регресу			73,169	89,808	116,626	139,978	168,683	20,51 ²
без права регресу			177,173	191,467	232,683	247,818	237,585	4,13% ³

Примітка:

¹ динаміка за 2007 – 2002 роки;

^{2,3} динаміка за 2007 – 2006 роки.

За даними Factoring Chain International (FCI) у світі спостерігається збільшення обсягів факторингових операцій. У 2007 році він склав 1,299,127 млн євро. Аналіз даних дає підстави стверджувати, у світі більшим попитом (237,813 млн євро) користується факторинг без права регресу. Утім, протягом 2007 року обсяги факторингу без регресу знизилися на 4,13%, а обсяги факторингу з регресом зросли на 20,51%. Дана тенденція може бути наслідком зниження фінансової стабільності в світі, у результаті чого фінансові установи намагаються балансувати власні ризики шляхом обмеження пропозиції факторингу без регресу.

Найбільший обсяг факторингових операцій припадає на Велику Британію, Францію, Італію та США. Більше 70% від світового обороту факторингу зосереджено в європейських країнах, в Азії та Америці – близько 13%. Беззаперечний лідер на світовому ринку факторингу – Великобританія. З 2001 року по 2007 рік обсяги факторингових операцій в світі збільшилися на 89,46%. Аналогічний показник в країнах Європи становив 98,53% [14, с. 27]. Постійне зростання обороту факторингу в світі свідчить про його

ефективність та важливість для розвитку економіки, адже даний фінансовий інструмент стимулює розширення виробництва. Відповідно, в Україні, де факторинг лише розвивається, він є перспективним об'єктом інвестування коштів та необхідним інструментом для розвитку бізнесу.

На сьогодні в Україні фінансові установи самостійно розробляють та впроваджують програми факторингового обслуговування, які можуть досить суттєво відрізнитися одна від одної. За таких обставин перед клієнтами постає завдання вибору оптимальної програми фінансування. Основною проблемою при визначенні найбільш вигідних умов є те, що всі фактори, які враховуються при виборі фінансової установи, мають різну економічну природу, розмірність та змінюються в різних діапазонах. Згідно з цим, факторам необхідно присвоїти певні бальні значення. Дане завдання можна вирішити шляхом застосування кластерного аналізу. Для досягнення оптимального результату розрахунки виконувалися в модулі Cluster Analysis пакета програми Statistica (табл. 4).

Таблиця 4

Розподіл фінансових установ (факторів) за кластерами

Члени кластера	Середні значення ознак		
	Y, %	X1, %	X2, днів
Cluster No. 3: 1) Райффайзен Банк "Аваль"; 2) Українська Фінансова Група; 3) ФК "Перша факторингова компанія"; 4) Приватбанк; 5) Банк "Фінанси і кредит"	29.3	92	216
Cluster No. 1: 1) ФК "Факторинг"; 2) Фінансова установа "ЄФР"; 3) ТФБ "Контракт"	27.5	78.3	120
Cluster No. 2: 1) Укрсоцбанк; 2) Сведбанк; 3) Укрексімбанк; 4) Банк Петрокоммерц; 5) ФК "Арма Факторинг"; 6) ВАБанк; 7) СЕБ Банк	29.5	78.6	81

Таким чином, при розподілі на три кластери за середньою величиною всіх ознак, зокрема ставки за факторингове обслуговування (Y), ліміту фінансування (X1) та відстрочки платежу (X2), кращим виявився Cluster No. 2 (табл. 2), в який входили 5 фінансових установ. Аналіз 3-х ознак у кращому та гіршому кластерах показав, що перевищення першого над другим складало: по X1 на 17,9%, по X2 на 170%. За ставкою фінансування (Y) дані групи суттєво не відрізняються. Вищі значення параметрів X1 та X2 сприяють кращому задоволенню потреб клієнтів в обігових коштах та дають змогу реалізувати продукцію на більш вигідних умовах. Враховуючи дані обставини, фінансовим установам були присвоєні такі характеристики: фінансові установи з найбільш вигідними умовами обслуговування (Cluster No. 3), фінансові установи з досить вигідними умовами обслуговування (Cluster No. 1), фінансові установи з найменш вигідними умовами обслуговування (Cluster No. 2).

За оцінками експертів лідерами факторингового ринку в Україні є такі банківські установи, як Укрсоцбанк, Сведбанк та Укрексімбанк, котрим належить близько 50% ринку. "Другий дивізіон" складається із "Приватбанку", "Райффайзенбанку", "Української фінансової групи", "ВАБанку", фінансових компаній "ПФК", "Арма Факторинг", "Факторинг" [14, с. 25]. Як показали попередні дослідження, умови факторингового обслуговування головних гравців факторингового ринку в Україні не є найбільш вигідними. Фінансові установи "другого дивізіону" пропонують більш вигідні умови обслуговування, але якість сервісу в них не завжди на найвищому рівні.

Про низьку гнучкість умов факторингу говорять клієнти фінансових установ, так, в окремих банках вартість факторингового фінансування не залежить від терміну, на який воно надається, а деякі банки взагалі надають фінансування тільки під заставу майна чи депозиту. Факторингові компанії відзначаються більш якісним підходом до клієнтів, зосереджуючись на оперативному фінансуванні, а також співпрацюючи з тими, від кого відмовляються банкіри, наприклад, підприємства, які мають лише одного дебітора [1, с. 93]. Річ у тому, що у факторингових компаніях кредитний комітет скликається навіть заради одного клієнта, натомість банки такої практики не застосовують через економію часу та коштів. Дані обставини відповідають загальносвітовим тенденціям, адже в тих країнах, де факторингові операції можуть проводитися спеціалізованими факторами, які функціонують не у формі універсальної кредитної організації, спостерігаються найбільші темпи зростання факторингових операцій.

Отже, факторинг є ефективним засобом оптимізації фінансових потоків фінансових установ та їх клієнтів. Складність та неоднозначність визначення факторингу в науковій літературі та нормативно-правових актах потребує створення єдиного законодавчого акту, який би регулював факторингову діяльність, враховуючи всі особливості проведення факторингових операцій. На сьогодні в світі існує ряд модифікацій факторингу, який може поєднувати досить різноманітний набір послуг. Утім у класичному варіанті факторинг становить відкриту угоду про повний факторинг без права регресу. Дане припущення підтверджується світовою практикою, де такий факторинг користується найбільшим попитом. Постійне зростання обороту факторингу в світі свідчить про його ефективність та важливість для розвитку економіки, адже даний фінансовий інструмент стимулює розширення виробництва. В Україні факторинг має стати привабливим та перспективним об'єктом інвестування коштів, адже цей високоприбутковий сегмент ринку фінансових послуг практично неосвоєний. Факторинговий бізнес потребує значних інвестицій, тому що основою



для розвитку факторингу в Україні є створення великих факторингових компаній, здатних акумулювати значні фінансові ресурси та надавати клієнтам стільки коштів, скільки необхідно для їх розвитку.

Наук. керівн. Внукова Н. М.

Література: 1. Ванчуріна О. Г. Відносини факторингу та визначення ефективності факторингової діяльності // *Наука й економіка*. – 2007. – №3(7). – С. 90 – 95. 2. Господарський кодекс України // <http://www.rada.gov.ua>. 3. Закон України "Про банки та банківську діяльність" від 07.12.2000 р. // <http://www.rada.gov.ua>. 4. Закон України "Про податок на додану вартість" від 03.04.1997 р. // <http://www.rada.gov.ua>. 5. Закон України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" від 12.07.2001 р. // <http://www.rada.gov.ua>. 6. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // <http://www.rada.gov.ua>. 7. Гвоздев Б. З. Факторинг. – М.: ЮНИТИ, 2001. – 120 с. 8. Козик В. В. Зовнішньоекономічні операції і контракти: Підручник / В. В. Козик, Л. А. Панкова. – К.: КНЕУ, 2006. – 476 с. 9. Лисенков Ю. М. Валютно-фінансовий механізм зовнішньоекономічної діяльності: Навч. посібн. – К.: Зовнішня торгівля, 2005. – 232 с. 10. Носков И. Я. Финансовые и валютные операции: Учебн. пособ. – М.: ЮНИТИ, 1998 – 40 с. 11. Софіщенко І. Я. Фінансування зовнішньоторговельної діяльності підприємства: Підручник. – К.: КНЕУ, 2007. – 310 с. 12. Чинарова С. Факторинг как способ кредитования // *Проблемы теории и практики управления*. – 2007. – №10. – С. 37 – 41. 13. Внукова Н. М. Можливості та ризики факторингу в ракурсі SWOT-аналізу / Н. Внукова, К. Шапошникова // *Фінансовий ринок України*. – 2007. – №2(40). – С. 6 – 11. 14. Височинська О. В. Факторинг: сутність та перспективи розвитку на українському ринку фінансових послуг / О. В. Височинська, К. Л. Ларіонова // *Наука й економіка*. – 2008. – №4(12). – С. 19 – 28. 15. FACTORING TURNOVER BY COUNTRY // *Factoring Chain International*. – <http://www.factors-chain.com>.

Мурзаєва Л. Р.

УДК 336.15

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ОЦІНКА ПРИВАБЛИВОСТІ ПАЙОВИХ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ФОНДІВ ВІДКРИТОГО ТИПУ

У трансформаційний період інвестиції стають головним чинником і каталізатором економічного розвитку економіки держави. Як свідчить досвід економічно розвинених країн, випереджаюче економічне зростання можливе не тільки за рахунок іноземних інвестицій, а, перш за все, за наявності інституту потужних національних інвесторів. Тому досить актуальною є проблема пошуку нових можливостей здійснення інвестицій в українську економіку шляхом переорієнтації частини коштів населення із споживчого ринку в інвестиційну сферу.

Одним з найбільш ефективних механізмів у світовій практиці, що дозволяє акумулювати ресурси дрібних інвесторів, формувати з них значні масиви інвестицій, які вже потім спрямовуються в найпривабливіші галузі економіки, є інститути спільного інвестування (ICІ). Виходячи з цього, дослідження стану українських ICІ як альтернативного механізму вкладення тимчасово вільних грошових коштів населення і суб'єктів господарювання є надзвичайно важливим завданням, вирішення якого надасть можливість інтенсифікувати накопичення значних розмірів капіталу й забезпечить гармонійний розвиток національної економіки, з одного боку, та дозволить примножити заощадження нації – з іншого.

Вивченню різних аспектів функціонування інвестиційних фондів присвячено чимало праць вітчизняних практиків та науковців. Зокрема, у цій галузі можна виділити роботи А. Шпанька, В. Кабанова, Є. Григоренка, Л. Долінського, Н. Циганової, О. Хмиза.

Метою статті є аналіз стану інститутів спільного інвестування в Україні та розробка практичних рекомендацій для вкладення коштів у пайові інвестиційні фонди в сучасних умовах. У процесі дослідження використано методи аналогії та порівняння, табличний і графічний, методи системного аналізу, зокрема метод аналізу ієрархій Т. Сааті, та коефіцієнтний метод.

В Україні інвестиційні фонди з'явилися в 1994 році і стали важливим механізмом початку процесу масової приватизації. Але у класичному вигляді, з огляду на їх природу і функції, інвестиційні фонди почали створюватися в нашій країні в 2003 році, після ухвалення в 2001 році Закону України "Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)" (далі – Закон про ICІ) [1].

© Мурзаєва Л. Р., 2009



Аналіз динаміки розвитку інвестиційних фондів і компаній з управління активами на ринку спільного інвестування в Україні дозволяє констатувати, що з часу ухвалення Закону про ІСІ в Україні вдалося не тільки сформувати правову базу функціонування ринку спільного інвестування, але і побудувати необхідну інфраструктуру, запустити на практиці різноманітні технології інвестування.

Динаміка зростання кількості інвестиційних фондів і компаній з управління активами, представлена на рис. 1, разом з динамікою створення ІСІ в розрізі їх видів, представленою в таблиці, свідчать про те, що в Україні за достатньо короткий проміжок часу вдалося сформувати широкий асортимент послуг, орієнтований на різних інвесторів.

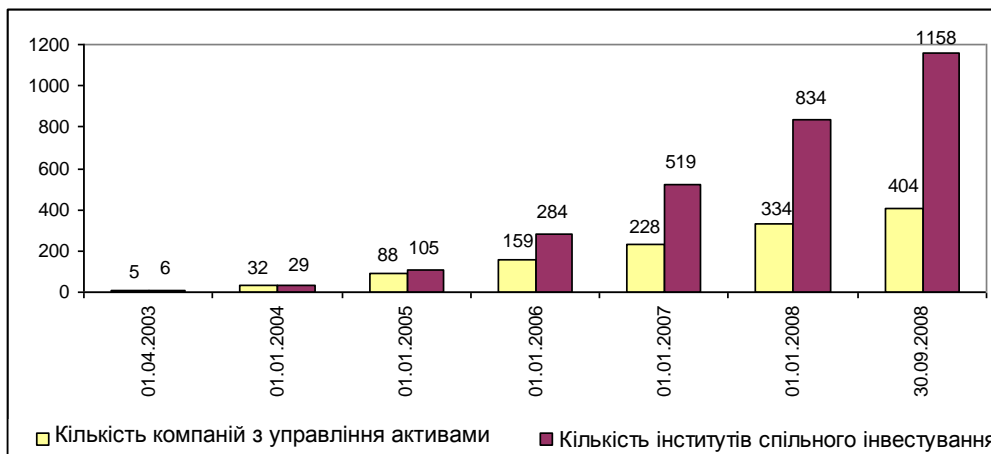


Рис. 1. Динаміка кількості компаній з управління активами та інститутів спільного інвестування в Україні з 01.04.2003 р. по 30.09.2008 р. [2]

Для України з її населенням, розмірами економіки і рівнем заощаджень наявність представленої кількості ІСІ та КУА в цілому здатна задовольнити потреби населення і юридичних осіб у спільному інвестуванні. Тому сьогодні, в першу чергу, мова повинна йти не про кількісне зростання даних установ, а про якість їх послуг, підвищення професійного рівня менеджменту і фахівців, з одного боку, підвищення довіри потенційних інвесторів, з іншого, і готовність економіки – з третього.

Таблиця

Динаміка розвитку інститутів спільного інвестування в розрізі їх видів [2]

Період	Усього	Пайові інвестиційні фонди					Корпоративні інвестиційні фонди	
		відкриті	інтервальні	закриті диверсифіковані	закриті недиверсифіковані	Венчурні	Закриті недиверсифіковані	Венчурні
01.04.2003	6	-	2	-	-	3	-	1
01.01.2004	29	-	6	-	-	20	1	2
01.01.2005	105	1	17	1	6	68	4	8
01.01.2006	284	4	19	3	20	199	20	19
01.01.2007	519	10	25	3	29	377	42	33
01.01.2008	834	27	35	4	30	603	88	47

Світова практика свідчить, що чим більше розвинута в економічному та правовому полі держава, тим більше її громадян інвестують свої вільні кошти в паї інвестиційних фондів. На жаль, в Україні аналогічні тенденції навряд чи доведеться простежити у найближчому часі. Як свідчать статистичні та соціологічні дані, активність населення України є найнижчою серед Європейських країн та Росії. Якщо у західних країнах серед усього населення близько 80% є вкладниками інвестиційних фондів, у Росії – 2,5%, то в Україні цей показник ледве сягає 0,4% [3, с. 77].

Можна констатувати, що сьогодні українське суспільство ще не сприймає ІСІ як ефективний механізм збереження та примноження заощаджень, що є результатом впливу багатьох об'єктивних чинників, ключовими з яких є недовіра інвесторів до інвестиційних фондів, обумовлена присутністю негативного досвіду 90-х років ХХ ст., політична та економічна нестабільність у країні, низький рівень поінформованості громадян щодо діяльності корпоративних та пайових інвестиційних фондів.

Для повноцінного функціонування ринку спільного інвестування в Україні необхідний час, протягом якого більшість населення зможе об'єктивно оцінити переваги інституціональних інвесторів порівняно з іншими напрямками розміщення заощаджень.

Слід відзначити, що експерти по-різному оцінюють доцільність вкладення коштів у пайові інвестиційні фонди (ПІФ) під час економічної та фінансової кризи. На думку автора, з огляду на те,



що інвестиційні сертифікати є фінансовим інструментом довгострокового користування, здійснення вкладів у фонди сьогодні є виправданим за умови горизонту інвестування більше одного року. Зі стабілізацією економічної ситуації в країні в цілому та фондового ринку зокрема можна буде отримати гідну винагороду за інвестиції в умовах сьогоднішнього дня.

Під час проведення дослідження розглянуто ситуацію, коли потенційний інвестор, який прийняв рішення про вкладення своїх коштів у пайовий інвестиційний фонд відкритого типу, стикається з проблемою вибору конкретного фонду та компанії з управління активами.

З метою порівняння конкретних фондів, які функціонують на ринку фінансових послуг України, виявлено усі можливі критерії, за якими може бути оцінена привабливість пайового інвестиційного фонду та ефективність управління його активами, головними з яких автором виділено такі характеристики: дата реєстрації фонду, вартість його чистих активів, дохідність, витрати фонду і можливість конвертації його паїв.

На основі використання елементів методу аналізу ієрархій Т. Сааті [4] шляхом попарного порівняння обраних характеристик та побудови матриці суджень визначено, що найвагомим критерієм вибору є дохідність фонду.

При здійсненні спроби оцінити фонди лише за показником їх дохідності підтверджена правильність міркувань про певну некоректність такого підходу. Дійсно, різні фонди, маючи різну стратегію інвестування, а, отже, і відмінний рівень ризику, демонструють значні розбіжності у показниках зміни вартості паю, які пояснюються не стільки ефективністю управління активами, скільки орієнтованістю фондів на різні класи активів. Тому, з метою адекватності оцінки, було використано відносний показник, який під час аналізу результатів діяльності фондів дозволив урахувати ризики цих фондів – коефіцієнт "дохідність – ризик". Даний показник також називають коефіцієнтом Шарпа за іменем його автора та розраховують за формулою [5, с. 899]:

$$K_{Sharp} = \frac{\overline{Ri} - \overline{Rf}}{\sigma},$$

де \overline{Ri} – середня дохідність фонду за i -й період;

\overline{Rf} – середня безризикова ставка дохідності;

σ – стандартне відхилення дохідності фонду (міра ризику).

Чим більшими є отримане значення коефіцієнта, тим ефективніше здійснюється управління активами інвестиційного фонду.

Розрахунок коефіцієнта Шарпа проведено на основі даних про вартість паїв ПФІВ відкритого типу в 2007 – 2008 роках. При цьому розглянуто тільки ті фонди, які досягли нормативів до початку 2008 року.

Умовне зонування графічно представлених результатів розрахунку коефіцієнта Шарпа дозволило об'єднати ПФІВ у певні групи та прослідкувати переміщення фондів між цими групами протягом двох років (рис. 2; 3).

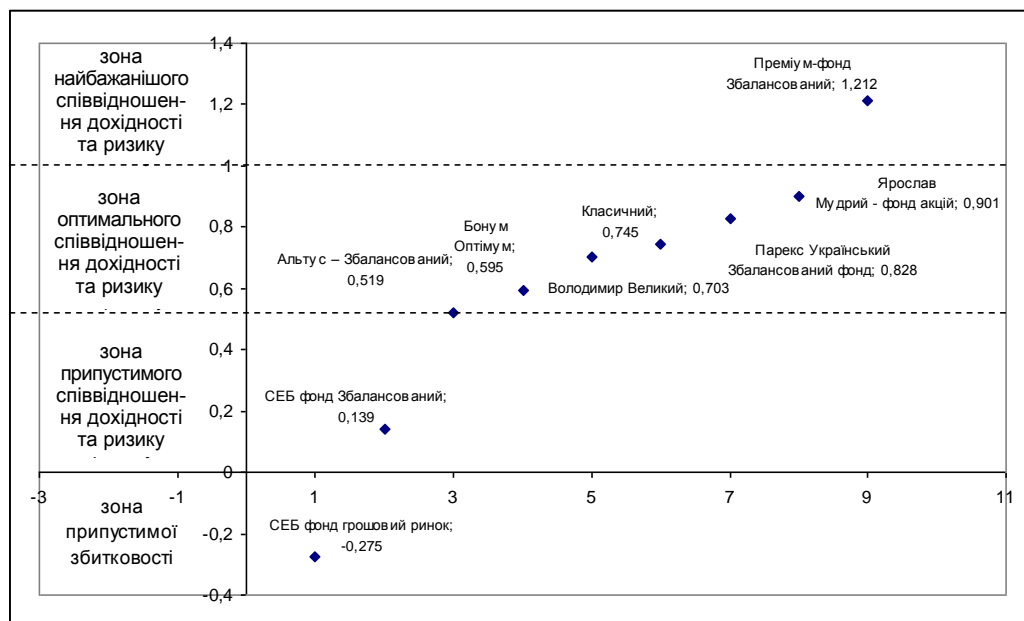


Рис. 2. Показник "дохідність – ризик" для ПФІВ відкритого типу в 2007 році

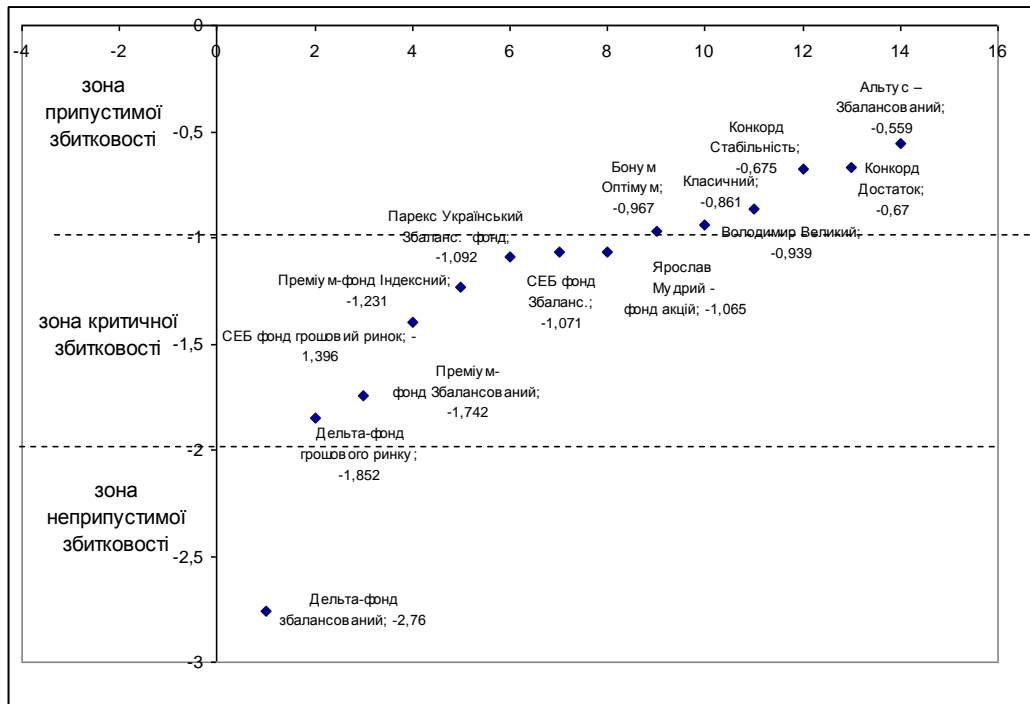


Рис. 3. Показник "дохідність – ризик" для ПФів відкритого типу в 2008 році

У результаті з'ясувалося, що темпи падіння значень показника Шарпа тих фондів, які у 2007 році отримали найбільшу надлишкову дохідність на кожному одиницю ризику порівняно з іншими фондами ("Преміум-фонд Збалансований", "Ярослав Мудрий – фонд акцій" та "Парекс Український Збалансований фонд"), у 2008 році виявилися значно більшими, ніж темпи падіння досліджуваного показника, розрахованого для тих фондів, що за результатами діяльності 2007 року продемонстрували середні значення коефіцієнта "дохідність-ризик" порівняно з іншими фондами ("Бонум Оптимум", "Класичний", "Володимир Великий" та "Альтус-Збалансований").

Таким чином, пайові інвестиційні фонди відкритого типу, які в умовах більш-менш стабільної економіки та підйому фондового ринку отримували не найвищу, але оптимальну надлишкову дохідність на одиницю ризику, виявилися більш стійкими до впливу кризових явищ у фінансово-банківській системі та економіці в цілому, ніж ті ПФи, що за сприятливих обставин попереднього року були найбільш успішними за показником "дохідність – ризик".

Тому, з точки зору автора, для інвестора, який має намір у найближчий час вкласти кошти у вітчизняний пайовий інвестиційний фонд відкритого типу, найбільш привабливими є саме ті фонди, управління активами яких за кризових умов є найбільш ефективним, і які, в той же час, вже не перший рік функціонують на ринку. Такими ПФами було визначено фонди "Класичний" під керівництвом ВАТ "КУА "Кінто", "Володимир Великий", активи якого знаходяться в управлінні ТОВ "КУА "Універ Менеджмент", і фонд "Альтус-Збалансований", створений за ініціативою ТОВ "КУА "АЛЬТУС. Управління інвестиційними фондами".

Практична цінність проведеного дослідження полягає в обґрунтуванні на основі математичних розрахунків вибору найбільш привабливого пайового фонду відкритого типу серед тих, які працюють на вітчизняні ринки спільного інвестування.

Перспективи подальших досліджень полягають у пошуці нових критеріїв та методик, які б дали змогу максимально адекватно та об'єктивно оцінити результати діяльності ПФів та ефективність управління їхніми активами з метою вибору таких, що є більш привабливими для вкладення коштів порівняно з іншими учасниками ринку.

Наук. керівн. Внукова Н. М.

Література: 1. Закон України "Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)" №2299-III від 15.03.2001 р. // zakon.rada.gov.ua. 2. Українська асоціація інвестиційного бізнесу: аналітичні огляди ринку спільного інвестування у 2005 – 2008 роках // www.uaib.com.ua. 3. Участь населення в інститутах спільного інвестування // Ринок цінних паперів України. – 2006. – №5 – 6. – С. 77 – 80. 4. Саати Т. Принятие решений. Метод анализа иерархий: Пер. с англ. – М.: Радио и связь, 1993. – 320 с. 5. Шарп У., Александер Г., Бэйли Дж. Инвестиции: Пер. с англ. / У. Шарп, Г. Александер, Дж. Бэйли. – М.: ИНФРА-М, 2001. – XII. – 1028 с.

Студент 5 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ "ДЕПОЗИТ"

Для банків депозитні операції є основними у світовій практиці банківських операцій. Саме вони розкривають зміст діяльності банку як посередника в придбанні ресурсів на вільному ринку кредитних ресурсів.

На сьогоднішні кошти населення та юридичних осіб, залучені у депозити вітчизняних банків є найважливішою складовою депозитних фінансових ресурсів, необхідних для надання кредитів, фінансування інвестиційних проектів, підтримки національного товаровиробника.

У сучасних умовах стимулювання вкладів слід вважати необхідною умовою для покращення стійкості банківського сектору зміцнення довіри до нього з боку вкладників і кредиторів, підвищення його ролі в розвитку економіки України.

У науковій літературі поняття "депозит" використовується досить часто. Значну увагу теоретичним аспектам депозитів приділяли видатні зарубіжні та вітчизняні вчені, але, незважаючи на це, до теперішнього часу немає єдиної думки щодо визначення поняття "депозит", що обумовлює необхідність систематизації різних точок зору.

У законодавчих актах України пропонуються найрізноманітніші варіанти визначення депозиту.

Згідно з Законом України "Про банки та банківську діяльність" депозити – це грошові кошти, внесені в банк клієнтами, що зберігаються на їх рахунках і використовуються відповідно до укладеної угоди та банківського законодавства [1].

В Інструкції "Про порядок регулювання діяльності банків в Україні" зазначено, що депозит (вклад) – це грошові кошти в національній та іноземній валюті, передані їхнім власником або іншою особою за його дорученням у готівковій або безготівковій формах на рахунок власника для зберігання на певних умовах [2].

Відповідно до Інструкції "Про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків" вклад (депозит) – це грошові кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті чи банківські метали, які банк прийняв від вкладника або які надійшли для вкладника на договірних засадах на визначений строк зберігання чи без зазначення такого строку (під процент або дохід в іншій формі) і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору [3].

У Положенні про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб вклад (депозит) визначається як кошти в готівковій або у безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору [4].

У Правилах здійснення депозитних операцій для банківських депозитів під цим поняттям розуміють кошти, що надаються фізичними чи юридичними особами в управління резиденту, визначеному фінансовою організацією згідно з чинним законодавством України, або нерезиденту на чітко визначений строк та під процент і оформлюються відповідною угодою [5].

Наукова література пропонує своє тлумачення терміна "депозит".

У "Економічній енциклопедії" наголошується, що банківський вклад (депозит) — це зобов'язання банку, який отримав безпосередньо від вкладника (депозитора) або третіх осіб на адресу вкладника грошову суму (вклад), повернути суму вкладу і виплатити проценти на неї [6].

У "Бухгалтерському словнику" під банківським вкладом розуміються грошові кошти юридичної або фізичної особи в національній або іноземній валюті, розміщені на рахунку в банку [7].

У "Фінансовому словнику" вклади визначаються як грошові кошти населення, підприємств та організацій, внесені для зберігання у банки та ощадні каси на визначених умовах [8].

Наведені визначення поняття "депозит" дають змогу зробити такі висновки:

1) у кожному з наведених визначень підкреслюється, що предметом угоди банківського вкладу є грошові кошти;

2) твердження, що грошові кошти вносяться до банку на зберігання, є не дуже підходящим, бо поняття "зберігання" передбачає зобов'язання повернути ті самі речі, що були здані на зберігання. Отже, характеризуючи банківський вклад, потрібно виходити з того, що вкладник вимагає повернення суми банківського вкладу, а не самого вкладу;

3) грошові кошти можуть бути внесені до банку як безпосередньо вкладником, так і третьою особою, у валюті України або в іноземній валюті;

4) депозитна угода може бути укладена не лише на визначений строк (строковий вклад), а й на умовах отримання суми вкладу за першою вимогою (вклад до запитання) чи інших умовах, які не суперечать чинному законодавству.

На думку автора, серед розглянутих визначень поняття "депозит" найбільш повно розкриває сутність депозиту визначення, надане в Інструкції "Про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків" [8].

Наук. керівн. Внукова Н. М.

Література: 1. Закон України "Про банки і банківську діяльність" №2121-III від 07.12.2000 р. (зі змінами та доповненнями) // <http://portal.rada.gov.ua/>. 2. Постанова НБУ "Про порядок регулювання діяльності банків в Україні" від 28.08.2001 р. №368 // www.nbu.gov.ua. 3. Постанова НБУ "Про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків" від 10.02.2001 р. №141 // www.nbu.gov.ua. 4. Постанова НБУ "Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб" від 30.08.2002 р. №268 // www.nbu.gov.ua. 5. Правила здійснення депозитних операцій для банківських депозитів: Постанова НБУ від 07.07.1997 №216 // www.nbu.gov.ua. 6. Амоша О. М. Економічна енциклопедія. Т. 1 / О. М. Амоша, В. М. Гаєць, А. С. Гальчинський, М. І. Зверяков. – К.: ВЦ "Академія", 2000. – 267 с. 7. Бутинець О. М. Бухгалтерський словник. – Житомир: Рута, 2001. – 224 с. 8. Ковальчук А. Т. Фінансовий словник. – К.: Знання, 2006. – 316 с.

УДК 336.763

Костюк Ю. К.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ОЦІНКА ЄВРООБЛІГАЦІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТУ З БЕРЕЖЕННЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ ДОХІДНОСТІ ПОРТФЕЛІВ ЦІННИХ ПАПЕРІВ БАНКІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Інвестування у цінні папери є одним з ефективних та перспективних шляхів збереження та збільшення капіталу банку за наявності зваженої інвестиційної стратегії. Однак на сучасному етапі розвитку економіки України портфелі цінних паперів виконують здебільшого функцію підтримання ліквідності вітчизняних банків і не перевищують 4,7% загального обсягу активів (станом на 2008 р.), у той час як у міжнародній практиці даний показник складає 20 – 33% [1]. У цьому контексті актуальним є питання підвищення ефективності використання інвестиційних можливостей банків України на фондовому ринку, а також проблема формування оптимальної структури портфеля цінних паперів з метою збереження дохідності та мінімізації ризиків.

Одним з напрямків вирішення зазначеної проблеми є пошук та включення до складу портфеля нових перспективних цінних паперів, якими, зокрема, є єврооблігації. Визначенню особливостей становлення ринку єврооблігацій в Україні присвячені роботи вітчизняних вчених Р. Сіржук [2], І. Поканай [3], А. Бутнярова [4] та ін. Однак недостатньо уваги приділялось питанню використання єврооблігацій в інвестиційній діяльності банків. Метою даного дослідження є аналіз інвестиційних особливостей єврооблігацій з позицій доцільності їх використання при формуванні портфеля цінних паперів банків України.

Єврооблігації (євробонди) – це цінні папери, деноміновані у валюті, відмінній від валюти країни емітента, що розміщуються за допомогою синдикату андеррайтерів серед іноземних інвесторів, для яких така валюта, як правило, також є іноземною. Для виходу на ринок єврооблігацій емітент повинен отримати кредитний рейтинг одного з всесвітньовизнаних рейтингових агентств (наприклад, "Standard& Poor's", "Moody's Investors Service"). Рівень рейтингу обернено пропорційно впливає на відсоткову ставку за облігаціями [3; 4].

Як свідчить світова практика, внутрішній ринок єврооблігацій набуває широкого розвитку в умовах дефіциту фінансових інструментів. Розвиток цього ринку сприяє легалізації внутрішніх фінансових ресурсів країни, збільшенню податкових надходжень до державного бюджету [6].

Для вітчизняних банків єврооблігації як інструмент фондового ринку є цікавими з двох позицій – як об'єкт інвестування та як джерело залучення позикового капіталу. Враховуючи результативний досвід найбільших банків України з випуску та розміщення єврооблігацій (Укресімбанк, Укрсоцбанк, УкрСиббанк, Приватбанк та ін.), можна очікувати, що практичне використання цього досвіду рештою вітчизняних банків також сприятиме залученню ними необхідних фінансових ресурсів. Однак при цьому слід враховувати існуючі законодавчі обмеження, проблему найбільш ефективного розміщення випущених єврооблігацій на ринку в умовах конкуренції з боку інших емітентів, а також негативний вплив економічної кризи на фінансовий стан банківських установ та на функціонування фондового ринку. Отже, сьогодні можливості залучення додаткових ресурсів шляхом випуску єврооблігацій для більшості вітчизняних банків є вкрай обмеженими або навіть мінімальними.



З огляду на це, єврооблігації повинні розглядатися вітчизняними банками переважно як об'єкт інвестування. Зарубіжні банки активно використовують даний фінансовий інструмент при формуванні своїх портфелів цінних паперів. Так, з випущених ВАТ "Миронівський хлібопродукт" у листопаді 2006 р. єврооблігацій на суму 250 млн дол. банками було придбано 11%; з єврооблігацій на суму 150 млн дол., випущених "Укресімбанком" у вересні 2004 р. – 15% [5].

Динаміка структури портфеля цінних паперів свідчить про несхильність вітчизняних банків приймати великі інвестиційні ризики – вони віддають перевагу вкладенню коштів у боргові цінні папери, казначейські та інші цінні папери, що рефінансуються НБУ [6].

Враховуючи стрімке падіння індикатора українського фондового ринку – ПФТС, яке розпочалося з березня 2008 р. [7], інвестування в акції пов'язано зі значним ризиком, що суперечить інвестиційній стратегії вітчизняних банків. ОВДП, корпоративні облігації та інші надійні цінні папери за інших рівних умов найкраще виконують функції забезпечення прийняттого для банків рівня ризику за середнього рівня річної дохідності. Проте, на відміну від єврооблігацій, ці фінансові інструменти не захищають інвесторів від валютного ризику, що набуває особливого значення з огляду на нестабільність національної грошової одиниці та на кризові явища в економіці держави. До того ж вкладення в єврооблігації не суперечать обережній інвестиційній політиці банків України, оскільки це досить надійний та ліквідний фінансовий інструмент.

На сьогоднішній день в обігу знаходиться достатня кількість українських єврооблігацій. Ці фондові інструменти відрізняються як за терміном погашення, так і за ставкою дохідності та рівнем надійності. Тому при включенні єврооблігацій до складу портфеля цінних паперів банку постає питання оцінки та вибору найбільш надійного їх емітента з метою забезпечення високого рівня дохідності при мінімально можливому ступені ризику та забезпеченні необхідного рівня ліквідності портфеля. З метою вирішення даного питання за наявними даними щодо єврооблігацій українських емітентів, що знаходяться в обігу, автором було розраховано ймовірність їх дефолту ($P_d(0, T)$) за формулою [8]:

$$P_d(0, T) = 1 - e^{-h_0 \cdot T}, \quad h_0 = r'_0 - r_0,$$

де T – термін до погашення облігації (років);

h_0 – спред;

r'_0 – дохідність ризикової облігації;

r_0 – дохідність безризикової облігації для терміну T (років) до погашення аналізованої дефолтної облігації.

Як безризикова ставка було обрано український міжбанківський індекс грошового ринку "КиївПрайм", аналогічний до лондонської плаваючої ставки LIBOR. Даний індекс щодня розраховується агентством Reuters на базі ставок за кредитами, терміном на добу, тиждень, один, два та три місяці [9]. Станом на 12.03.2009 р. значення індексу були такі: тижнева ставка – 34,25%, місячна ставка – 31,5%, двомісячна ставка – 31,13%, тримісячна ставка – 30,5%. Для визначення динаміки безризикової ставки на підставі наведених даних засобами ППП Excel було побудовано логарифмічну лінію тренда, рівняння якої має вигляд:

$$y = -1,4491 \cdot \ln(x) + 31,967.$$

Значення коефіцієнта детермінації $R^2 = 0,9645$ свідчить про високу якість отриманої моделі, за допомогою якої можна прогнозувати значення ставки "КиївПрайм" на період до 120 місяців.

Інвестиційні характеристики деяких українських євробондів та результати розрахунку ймовірності їх дефолту наведено в таблиці.

Таблиця

Розрахунок ймовірності дефолту українських євробондів (на 12.03.2009 р.)

Єврооблігація	Дата погашення	Ставка купону	Кількість місяців до погашення	Київ-Прайм	Дохідність до погашення	Спред	Ймовірність дефолту
1	2	3	4	5	6	7	8
Альфа-Банк Україна				Рейтинг емітента: CCC+/Ba3/-			
2009 (LPN)	22.12.2009	9,75%	10	0,2867	1,0380	0,7513	45,06%
2010 (LPN)	26.07.2010	9,25%	17	0,2787	0,6790	0,4003	42,65%
2011 (LPN)	11.08.2011	12%	29	0,2706	0,3370	0,0664	14,92%
Київ				Рейтинг емітента: CCC+/B1/B			
2011 (LPN)	15.07.2011	8,63%	29	0,2710	0,6170	0,3460	55,79%
2012 (LPN)	26.11.2012	8,25%	45	0,2644	0,5130	0,2486	60,43%
2015 (LPN)	06.11.2015	8,00%	81	0,2560	0,4110	0,1550	64,47%
Київстар GSM				Рейтинг емітента: BB-/-/-			
2009 (LPN)	17.08.2009	10,38%	5	0,2951	0,1780	-0,1171	0,00%
2012 (LPN)	15.04.2012	7,75%	38	0,2670	0,1710	-0,0960	0,00%
Миронівський хлібопродукт				Рейтинг емітента: -/B3/B			
2011 (LPN)	30.11.2011	10,25%	33	0,2689	0,6250	0,3561	62,27%
Нафтогаз України				Рейтинг емітента: -/B1/B-			
2009 (LPN)	30.09.2009	8,13%	7	0,2916	1,9640	1,6724	61,44%
Приватбанк				Рейтинг емітента: B-/B2/B			
2012 (LPN)	06.02.2012	8%	35	0,2679	0,7000	0,4321	71,72%
ПУМБ				Рейтинг емітента: -/B2/B			
2010 (LPN)	16.02.2010	9,75%	11	0,2842	1,8680	1,5838	77,81%

1	2	3	4	5	6	7	8
Україна				Рейтинг емітента: CCC+/B1/B			
2009 (FRN)	05.08.2009	float	5	0,2962	0,7860	0,4898	18,45%
2011	04.03.2011	6,88%	24	0,2735	0,5300	0,2565	40,05%
2012	26.06.2012	6,39%	40	0,2661	0,3910	0,1249	33,85%
2013	11.06.2013	7,65%	52	0,2624	0,3720	0,1096	37,36%
2015, EUR	13.10.2015	4,95%	80	0,2561	0,2580	0,0019	1,25%
2016	21.11.2016	6,58%	94	0,2538	0,2610	0,0072	5,37%
2017	14.11.2017	6,75%	106	0,2521	0,2490	-0,0031	0,00%
УкрСиббанк				Рейтинг емітента: -/B2/B			
2010 (LPN)	23.07.2010	7,38%	17	0,2788	0,6080	0,3292	36,53%
2011 (LPN)	21.12.2011	7,75%	34	0,2686	0,4600	0,1914	41,43%
Укрсоцбанк				Рейтинг емітента: CCC+/Ba3/B			
2010 (LPN)	22.02.2010	8%	12	0,2839	0,8770	0,5931	43,65%
Укрексімбанк				Рейтинг емітента: -/B2/B			
2009 (LPN)	23.09.2009	7,75%	7	0,2921	1,0370	0,7449	33,65%
2011 (LPN)	07.09.2011	7,65%	31	0,2701	0,6890	0,4189	65,01%
2012 (LPN)	04.10.2012	6,80%	44	0,2650	0,5180	0,2530	59,62%

Порівнюючи єврооблігації українських емітентів, що наведені в таблиці, за критерієм дохідності до погашення та за розрахованою ймовірністю дефолту, найбільш привабливими видаються папери Альфа-Банку з погашенням у 2009 та 2010 рр., України (з погашенням у 2009 р.), УкрСиббанку (2010 р.), Укрсоцбанку (2010 р.), Укрексімбанку (2009 р.).

Сьогодні через відхід інвесторів з європейських фондових ринків і виведення коштів з активів України та інших країн відбувається зростання дохідності більшості українських єврооблігацій. Це створює можливість придбання цих фондових інструментів зі значним дисконтом. При цьому рекомендований термін інвестування становить більше двох років.

Під час вибору цінних паперів для інвестування важливою є оцінка якісних характеристик емітентів. За цим критерієм, на думку автора, є привабливими єврооблігації Миронівського хлібопродукту з погашенням у 2011 р., оскільки це великий вертикально-інтегрований агропромисловий холдинг, лідер на ринку м'яса птиці, має високий рейтинг, стабільний грошовий потік, високу операційну ефективність. Крім того, пропонувані купонні виплати є одними з найбільших серед розглянутих цінних паперів. Також можна розглядати квазісуверенні єврооблігації Укрексімбанку з погашенням у 2011 р. та у 2012 р., оскільки даний банк є системоутворюючою установою, дефолт якої означатиме заморожування експортно-імпорتنих операцій та активів України за кордоном.

Також можна інвестувати в суверенні єврооблігації з погашенням у 2011 р., оскільки порівнюючи суму належних платежів у 2009 р. із зовнішнім боргом України (близько 12% ВВП) з обсягом її золотовалютних резервів (близько 29 млрд дол.) [6], ймовірність дефолту країни чи реструктуризації можна вважати досить невеликою.

УкрСиббанк, Укрсоцбанк мають значну підтримку материнських компаній і, крім того, належать до банків-лідерів України. Тому їх цінні папери з терміном погашення відповідно у 2011 р. та 2010 р. можна розглядати як об'єкт вкладення коштів. Деякі експерти вважають, що реальні ризики банку ПУМБ не відповідають поточній високій дохідності його єврооблігацій, що також привертає до них увагу [9].

Компанія "Київстар GSM" є одним з провідних операторів мобільного зв'язку України та має гарні фінансові показники, розрахована ймовірність дефолту практично дорівнює нулю. Проте через низьку дохідність інвестиційна привабливість даних цінних паперів є невеликою.

Таким чином, на сьогоднішній день єврооблігації, на думку автора, є перспективним напрямком вкладення коштів для вітчизняних банків, на відміну від інших цінних паперів, що є в обігу на ринку. У даному дослідженні автором було запропоновано при включенні єврооблігацій до портфеля цінних паперів оцінювати їх за такими критеріями, як термін до погашення, розмір купонних виплат, рівень дохідності та тенденції його зміни, ймовірність дефолту єврооблігації, характеристики емітента. З цих позицій привабливими можна вважати єврооблігації Миронівського хлібопродукту, Укрексімбанку, УкрСиббанку, суверенні єврооблігації України. Надалі доцільно розширити зазначений перелік критеріїв та розробити відповідну інтегральну систему оцінки. Це дозволить активніше використовувати банками єврооблігації як інструмент інвестування.

Наук. керівн. Внукова Н. М.

Література: 1. Вовчак О. Теоретичні аспекти дослідження банківських інвестицій // Вища школа. – 2008. – №3. – С. 24 – 39. 2. Сіржук Р. Перспективи розвитку ринку єврооблігацій // Цінні папери України. – http://www.pfts.com/uk/pressabout-pfts/?n_id=3087. 3. Поканай І. Актуальні питання випуску єврооблігацій в Україні / І. Поканай, А. Хачатурян // www.yur-gazeta.com. 4. Бутняров А. Єврооблігації – шлях до залучення іноземних інвестицій // Ринок цінних паперів в Україні. – 2007. – №1 – 2. – С. 75 – 78. 5. Укрексімбанк розміщує євробонди на суму 150 млн дол. США // Урядовий кур'єр. – 2004. – №177. – С. 11. 6. Бюлетень НБУ – 2008. – №12. – С. 153 – 155. 7. www.pfts.com. 8. Русаков О. В. Оцінка вероятности дефолта облигации / О. В. Русаков, Н. А. Темкина // www.cbonds.info/ua. 9. www.cbonds.info.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ВИЗНАЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ КОНЦЕНТРАЦІЇ АКТИВІВ ЛІЗИНГОВИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ

Головні цілі і завдання реформування економіки України на сучасному етапі розвитку полягають у забезпеченні стійкої стабілізації виробництва і відновленні економічного зростання. Дедалі гострішою стає проблема технічного переозброєння промислового і сільськогосподарського виробництва, сфери послуг, впровадження нових технологій і методів організації виробництва, яка ускладнюється економічною кризою, скрутним фінансовим станом підприємств. У цих умовах вітчизняні підприємства з метою оновлення виробничих потужностей починають звертати увагу на лізингове фінансування [1].

Світова практика довела ефективність надання лізингових послуг як одного зі способів фінансування капіталовкладень при збереженні фінансової незалежності підприємства. Упродовж останніх років ринок лізингу набуває все більшої популярності серед українських підприємств, що підтверджується швидкими темпами його зростання [2]. Таким чином, розвиток лізингового бізнесу в сучасних ринкових умовах нашої держави та взаємозв'язок цих явищ ставить перед економічною наукою низку складних проблем, що потребують поглибленого наукового дослідження і практичного вирішення, що обумовлює актуальність даної теми.

Мета даної роботи полягає в розробці теоретичних положень сучасного стану лізингу та практичних рекомендацій до пошуку організаційно-економічних шляхів поширення послуги фінансового лізингу.

Постановка завдань:

- побудувати територіальний розподіл лізингових компаній;
- виконати об'єднання лізингових компаній у регіональні групи;
- визначити регіональну концентрацію активів лізингових компаній на території України.

У науковому дослідженні розглядаються двадцять шість лізингових компаній, які надали згоду на участь у рейтингуванні, проведеному експертами проекту Міжнародної фінансової корпорації "Розвиток лізингу в Україні" упродовж січня – березня 2008 року відносно двох показників: розміру портфеля лізингових угод на 1 січня 2008 року; загальної вартості активів, щодо яких були укладені лізингові угоди протягом 2007 року [3].

Відзначимо, що ТОВ "Райффайзен Лізинг Аваль" займає перше місце у проведеному рейтингуванні. Дане товариство має найбільший обсяг портфеля лізингових угод станом на 1 січня 2008 року, який складає 929,1 млн грн та найвищу загальну вартість активів, щодо яких були укладені лізингові угоди протягом 2007 року, яка дорівнює 847,9 млн грн. Останнє місце у рейтингуванні займає ТОВ "Скай Трейд-Ін". Дана компанія має найменший обсяг портфеля лізингових угод станом на 01.01.2008 року, який складає 2,5 млн грн, та загальну вартість активів, що дорівнює 2,6 млн грн [3].

Розподіл портфеля лізингових угод на 01.01.08 р. та загальної вартості активів, щодо яких були укладені лізингові угоди протягом 2007 року, має експоненціальний характер, було встановлено, що тенденції мають зростаючий характер.

З метою дослідження тенденцій збільшення портфеля лізингових угод та загальної вартості активів у розрізі аналізованих лізингових компаній розподіл розмежований на дві групи. У першій знаходяться компанії з меншою величиною портфеля лізингових угод та загальної вартості активів (менш успішні компанії): ТОВ "Скай Трейд-Ін", ТОВ "Лізингова компанія Галеон", ТОВ "Міжрегіональна інвестиційно-лізингова компанія", ТОВ "Кредит Європа Лізинг", ТОВ "Богдан-Лізинг", ТОВ "Сетком", ТОВ "Лізинг-Технологія", ТОВ "КрАЗ Лізинг", ТОВ "Лізингова компанія "Універсальна", ТОВ "Лізингова компанія-Гарант", ТОВ "ТЕКОМ-Лізинг", ТОВ "УКІО БАНК ЛІЗИНГ", ТОВ "Амо". У другій групі сконцентрувалися компанії з більш високими показниками портфелів лізингових угод та загальної вартості активів (більш успішні лізингові компанії): ТОВ "Лізингова компанія "Аверс-Груп", ТОВ "Сканія Кредит Україна", ТОВ "Фінансова лізингова група", ТОВ "Компанія "Лізинговий дім", ТОВ "VAV Лізинг", ALD AUTOMOTIVE (ТОВ "Перша лізингова компанія"), ТОВ "Оптіма-лізинг", ТОВ "Перша Західно-Українська Лізингова компанія", ТОВ "Ласка Лізинг", ТОВ "Універсальна лізингова компанія", ТОВ "Унікредіт Лізинг", ТОВ "Євро Лізинг", ТОВ "Райффайзен Лізинг Аваль".

На основі побудованого кореляційного зв'язку між такими показниками, як портфелі лізингових угод та загальна вартість активів, щодо яких були укладені лізингові угоди, з'ясовано, що між даними показниками спостерігається досить тісний зв'язок, на що вказав розрахований коефіцієнт кореляції, близький за отриманим значенням до одиниці. Також зазначено, що друга група лізингових компаній має більшу взаємозалежність між факторними та результативними показниками, її коефіцієнт кореляції складає 0,95, порівняно з першою групою, коефіцієнт кореляції якої дорівнює 0,893.

Для визначення регіональної концентрації активів лізингових компаній було з'ясовано місце-знаходження даних компаній та виділено ті регіони, де вони зосереджені більшою мірою. Так, розміщення лізингових компаній представлено на рис. 1. Завдяки карті можна побачити, що лізингові компанії не хаотично розташовані по території України, а більшою мірою сконцентровані у п'яти регіонах. Виділеним регіонам можна надати такі назви: центральний, західний, південний, східний та північно-східний. Унаслідок розподілу загальної вартості активів, щодо яких були укладені лізингові угоди, протягом 2007 року між визначеними регіональними групами лізингових компаній були отримані дані, представлені в таблиці.



Рис. 1. Розміщення лізингових компаній на території України

Таблиця

Загальна вартість активів регіональних груп лізингових компаній за укладеними лізинговими угодами протягом 2007 року

Регіональні групи лізингових компаній	Загальна вартість активів укладених лізингових угод протягом 2007 року, млн грн
Центральна	769,71
Західна	567,6
Південна	576,1
Східна	1 203,78
Північно-східна	384,19

З таблиці видно, що східна регіональна група, до якої входять компанії, які знаходяться у Дніпропетровську, Донецьку, Запоріжжі, Луганську, Кременчуку, Кривому Розі, має найбільший розмір загальної вартості активів, щодо яких були укладені лізингові угоди протягом 2007 року, який складає 1 203,78 млн грн.

У результаті проведених розрахунків та отриманих даних встановлено, що найбільший розмір загальної вартості активів, щодо яких були укладені лізингові угоди протягом 2007 року, сконцентрований у східній регіональній групі лізингових компаній. Хоча переважна більшість головних офісів розглянутих лізингових компаній за аналізований період, а саме 57,69%, розміщується у Києві, тобто у центральній регіональній групі, і тільки решта представлена у регіонах, що зображено на рис. 2.

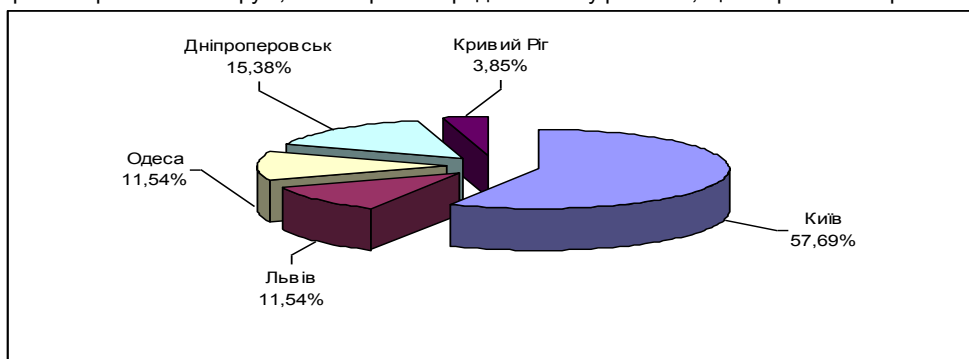


Рис. 2. Регіональний розподіл лізингових компаній за адресами головних офісів



Таку ситуацію можна пояснити тим, що Київ є фінансово-інформаційним центром України, де збігається економічна, політична та інша інформація, а Схід, в свою чергу, є промисловим центром, де зосереджена найбільша кількість промислових підприємств. Також необхідно брати до уваги, що на сьогоднішній день простежується процес регіоналізації фінансових послуг. У широкому розумінні, регіоналізація – розвиток, укріплення економічних, політичних та інших зв'язків між областями, які увійшли в один регіон, та державою. Процеси регіоналізації фінансових послуг передбачають створення та розвиток у регіонах країни власних (локальних) підрозділів. У даному випадку мова йде про представництва лізингових компаній, які, з одного боку, представляють відносно самостійні структурні елементи з чітко визначеними регіональними особливостями, що відіграють важливу роль у перетворенні заощаджень в інвестиції і переміщенні грошей та капіталу з метою більш ефективного їх використання та зміцнення фінансової бази регіонів, але, з іншого боку, не є ізольованими, бо здійснюють свою діяльність у межах єдиної системи.

Наук. керівн. Внукова Н. М.

Література: 1. Дідур С. В. Організаційно-економічний механізм розвитку лізингових відносин: Автореф. дис. канд. економ. наук 25.11.98 р. – К.: Інститут економіки НАН України, відділ теоретичних проблем регулювання економіки, 1998. – 9 с. 2. Брус С. І. Розвиток ринку лізингових послуг в Україні // Фінанси України. – 2008. – №11. – С. 75 – 85. 3. [http://www. Leasing.org.ua](http://www.Leasing.org.ua).

Гуртова Є. П.

УДК 336.773 (477)

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

АНАЛІЗ СТАНУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Кредитні операції – основна частина активів банку. Саме кредитна діяльність приносить банкам найбільшу частку прибутку. Значну роль у задоволенні потреб населення, підвищенні його життєвого рівня, забезпеченні соціально-економічного розвитку країни відіграє така форма кредиту, як споживчий кредит, що надається населенню для задоволення різноманітних споживчих потреб.

Проблематику банківського споживчого кредитування в Україні, управління кредитними ризиками, ефективність кредитної діяльності банків та правове регулювання кредитних операцій досліджувало багато вчених та практиків, зокрема, А. Мороз, Г. Табачук, В. Пушкар'юв, М. Савлук, А. Гересимович, О. Вовчак, Р. Коцовська та ін. Проте питання кредитування населення на споживчі потреби в умовах ринкової економіки вимагають подальших досліджень. На особливу увагу заслуговує впровадження нових кредитних продуктів, що надаються населенню України, з урахуванням зарубіжної практики банківських і небанківських кредитно-фінансових установ, а також розвитку ринкової інфраструктури, пов'язаної з наданням споживчих кредитів населенню.

Бум банківського споживчого кредитування в Україні припав на 2006 – перше півріччя 2008 р. Вітчизняні науковці до стимулюючих факторів відносять [1 – 3] збільшення доходів населення, сприятливі макроекономічні умови, зниження кредитних ставок, надзвичайну ліквідність фінансових ринків, а також вихід на ринок зі своїми привабливими пропозиціями конкурентів банків – небанківських фінансових установ. У результаті цього банки активізували свою діяльність щодо пропозиції населенню нових послуг.

За прогнозами представників Міжнародного валютного Фонду та одного з найавторитетніших у світі рейтингових агентства Fitch оптимальний рівень щорічного зростання обсягів кредитування фізичних осіб повинен становити 15%. В свою чергу в Україні цей показник щорічно зростає більше ніж на 30%. Аналізуючи дані Національного банку України, бачимо, що цей показник є ще більш вражаючим: за 9 місяців 2006 року обсяги кредитування фізичних осіб зросли на 186,4%. Проаналізувавши ці показники, міжнародні фінансові установи ще в 2006 році дійшли висновку, що занадто бурхливе зростання споживчого кредитування в Україні може призвести до кризи банківської системи країни, їхньою відповіддю на зазначені процеси є намір переведення рейтингу банківської системи України з категорії «помірний рівень вразливості» у категорію «високий рівень вразливості» [2]. Протягом наступних років темпи споживчого кредитування населення продовжували зростати. Економічна рецесія (падіння ВВП у 2009 р. аналітики прогнозують на рівні 3 – 5%) і скорочення доходів населення (на 3 – 4%) підкосять українські банки. Позички населенню в загальному кредитному портфелі займають 34% (249 млрд грн із 728 млрд на 1 грудня 2008 року). Половина з них – споживчі, решта – позики на купівлю автомобілів, нерухомості та землі, а також кредитні картки. Споживчі кредити є найризикованішими банківськими позичками, оскільки останнім часом такі

© Гуртова Є. П., 2009

кредити найчастіше видавалися без перевірки платоспроможності позичальника. За оцінками колекторів, рівень неповернення даного виду кредитування в середині 2008 коливався на рівні 20 – 25% [3].

Однак у 2009 році однією з головних проблем банків буде зовсім не проблема заборгованості за споживчими позиками. Банкіри навпаки очікують зниження обсягів [поганих] (непогашених вчасно) споживчих кредитів. В умовах економічної рецесії та масових звільнень навіть неблагоннадійні позичальники намагатимуться погасити споживчі позички (суми кредитів здебільшого невеликі — до 1 тис. дол. США), щоб не мати проблем з колекторськими компаніями і при цьому мати гарну кредитну історію. Адаже в умовах падіння рівня доходів отримання нового кредиту для багатьох буде єдиним вирішенням поточних фінансових проблем. Схожа ситуація складеться у сфері карткового кредитування: позичальники вчасно погашатимуть позички, щоб банк не закрити кредитну лінію.

Банки продовжують скорочувати терміни кредитування: довше ніж на 5 років не кредитують близько 80% банків, хоча в ЗМІ і надалі рекламують кредити на 20 років. А в жовтні (2008 року) ПриватБанк і ПУМБ пропонують потенційним позичальникам звернутися через місяць-два [1].

Наприкінці червня НБУ оприлюднив проект постанови, яка серйозно ускладнить отримання споживчих кредитів фізичними особами. У разі затвердження постанови банки не зможуть видавати позики без першого внеску й, імовірно, суттєво підвищать ставки, які й без того сягають понад 50% річних. У проекті національний регулятор передбачає стовідсоткове резервування банками усієї суми кредиту і запроваджує суворіші вимоги до позичальників. На сьогодні клієнти банків діляться на категорії від А до Д за платоспроможністю. Тепер НБУ пропонує усіх позичальників беззастанних кредитів, а також кредитів без першого внеску кваліфікувати як безнадійних, тобто записувати в групу Д з відповідними нормативами резервування. Ці та інші вимоги неминуче призведуть до згорання й дорожчання роздрібних кредитних програм, зменшення кількості клієнтів і зниження прибутковості банків [2].

Проаналізувавши сучасний стан розвитку споживчого кредитування на ринку України можна виділити наступні напрямки його розвитку: в першу чергу розвитку потребують короткострокове (банк несе менший ризик, бо терміни кредитування невеликі (до року), а суми незначні) та довгострокове (житлового будівництва, купівлі квартир і будинків в особисту власність, насамперед, молодих сімей) кредитування; більш ретельне вивчення кредитної історії та фінансової документації позичальника й оперативності при стягненні боргу; слід також використовувати досвід іноземних банків щодо комплексного обслуговування клієнтів — фізичних осіб: залучення їхніх вільних коштів за депозитами та можливість отримати споживчі кредити під такі депозити. Для збільшення дохідності банківського споживчого кредитування при мінімальному ризику можна запропонувати банківським установам надавати фізичним особам кредити під заставу дорогоцінних металів за участю ломбардів тощо.

Наук. керівн. Полтавська Є. О.

Література: 1. Пославський Я. Особливості кредитування фізичних осіб-в Україні // Обрій ПІБ. – 2007. – №10. – С. 3 – 7. 2. Руденко В. Життя відповідно до статків // Контракти. – 2008. – №45. – С. 20 – 22. 3. Шкарпова О. Банк формування / О. Шкарпова, К. Дружерученко // Контракти. – 2009. – №1 – 2. – С. 16 – 19.

УДК 336.717.1

Іванченко Ю. Ф.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

МЕТОДИ ЗНИЖЕННЯ ВАЛЮТНИХ РИЗИКІВ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У зв'язку зі складною ситуацією на валютному ринку України, активізацією процесів його лібералізації, нагальними є питання щодо правильного застосування існуючих методів зниження валютних ризиків, а саме безпосереднє використання інструментів їх хеджування та лімітування. За умов нестабільності національної грошової одиниці такий ризик досить високий, і тому його вивчення та правильне управління ним – це важливий момент у регулюванні діяльності не лише банку, а й економіки взагалі. На даний час питання валютних ризиків набуло особливої актуальності у зв'язку з виникненням нестабільної ситуації не лише на валютному ринку, а й на фінансовому ринку в цілому. Дослідженням питань ефективності управління валютними ризиками приділено увагу в роботах зарубіжних і вітчизняних науковців, таких, як А. Герасимович, В. Тичина, Н. Славянська, О. Збруцька [1 – 4].

© Іванченко Ю. Ф., 2009



Метою даної роботи є визначення місця валютного ризику серед інших видів банківських ризиків та правильне застосування основних методів управління ними.

Даний ризик визначається як можливість неотримання прибутку в результаті впливу зміни валютних курсів на грошові потоки, на економічний стан банку. Він виникає у разі невідповідності між активами та пасивами, вираженими у різних іноземних валютах. На валютний ризик значною мірою впливають загальноекономічна та політична ситуація в країні, тенденції до їх розвитку, а також система валютного регулювання. За несприятливого розвитку подій, банк може зазнати втрат, що зумовлені: знеціненням вкладень в іноземній валюті внаслідок зміни обмінного курсу, обмеженням щодо проведення валютних операцій, невідповідністю обсягів валютних активів його зобов'язанням в іноземній валюті.

Сучасна кризова ситуація обумовлює постійне коливання курсу долару, що сприяє підвищенню валютних ризиків у країні. Банк повинен утримувати відкриту валютну позицію у розмірах, встановлених НБУ. Якщо стратегією банку передбачено отримання максимального прибутку від активно-пасивних операцій у валюті, він повинен прогнозувати майбутні зміни валютних курсів і мати можливість швидко змінювати відповідним чином структуру валютних активів та пасивів.

Узагалі усунути валютний ризик не можливо, як і будь-який інший, і тому в практиці управління банків існує загальний підхід щодо обмеження валютного ризику. Він полягає в тому, щоб обмежити розмір відкритої валютної позиції за кожною валютою щоденно на кінець робочого дня – встановлення нічних лімітів, та протягом робочого дня – денний ліміт. Також ще один метод усунення валютних ризиків – це здійснення фінансових операцій, які дають змогу або уникнути ризику, спричиненого зміною валютного курсу, або отримати спекулятивний прибуток від курсових коливань. Даний процес зменшення ризику можливих втрат називається хеджуванням. Ще одним методом, який можна використовувати і в короткостроковому, і в довгостроковому періоді, – це структурне балансування. Його суть полягає у підтриманні певної структури активів та пасивів, яка дає змогу покрити збитки, у зв'язку з несприятливими змінами валютного курсу, прибутками отриманими від цієї ж зміни курсу за іншими позиціями балансу. В основному структурне балансування зводиться до управління грошовими потоками в іноземній валюті.

Але використання окремо кожного з перерахованих методів не завжди приводить до бажаного результату, а саме уникнення або зменшення валютного ризику. Саме тому необхідно застосовувати дані методи у комплексі, що принесе бажаний результат. Адже це дозволить зменшити рівень ризику більш ризикових операцій та уникнути його у менш ризикових операціях, що принесе прибуток банкам.

Таким чином, комплекс заходів щодо управління валютним ризиком включає в себе: можливість щоденного внутрішнього лімітування і контролю відкритих позицій у розрізі валют; детальний аналіз волатильності обмінних курсів валют; безпосередню оцінку й прогноз вартості відкритих позицій під ризиком; здійснення ретельного аналізу активів і пасивів за строками в розрізі валют; правильну оцінку ефективності валютних операцій під ризиком; здійснення більш детального контролю за дотриманням встановлених НБУ нормативів валютного ризику. Їх комплексна реалізація забезпечить прибутковість валютної діяльності банків.

Наук. керівн. Полтавська Є. О.

Література: 1. Герасимович А. М. Аналіз банківської діяльності: Підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексєнко, І. М. Парасій-Вєргунєнко [За ред. А. М. Герасимовича. – 2-ге вид., без змін. – К.: КНЕУ, 2006. – 600 с. 2. Заруцька О. П. Управління ризиками – провідний чинник фінансової стійкості вітчизняних банків // Фінанси України. – 2006. – №3. – С. 94 – 105. 3. Славянська Н. Г. Опціони як перспективний напрям хеджування валютних ризиків / Н. Г. Славянська, А. А. Волицька // Фінанси та кредит. – 2003. – №10 (28). – С. 82 – 91. 4. Тичина В. Впровадження системи управління ризиками в банку / В. Тичина, О. Задніпровська // Вісник НБУ. – 2004. – №8. – С. 18 – 22.

Паламарчук І. Ю.

УДК 339.727.2:[336.71(477)]

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ПРОНИКНЕННЯ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ В БАНКІВСЬКИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ

Процеси глобалізації світової економіки не обминули ні Україну, ні її фінансово-банківську систему, особливо з огляду на відкритість вітчизняної економіки. У свою чергу, інтеграція української економіки в світовий ринок не можлива без розвитку банківської сфери, зокрема, за рахунок вливання іноземного банківського капіталу.

© Паламарчук І. Ю., 2009



Інтенсивність та швидкість, з якими іноземні банки останнім часом опановують український банківський сектор, вимагають поглибленого дослідження питань, пов'язаних як із присутністю, так і з можливими наслідками впливу цих банків на розвиток національної банківської системи та економіки в цілому. Тому, вивчення впливу іноземного капіталу на вітчизняний банківський сектор можна вважати актуальним.

Дослідженню проблеми впливу іноземного капіталу на банківську систему України присвячено праці таких вчених, як В. Гейця, О. Савельєва, І. Савченка, Н. Шелудько, С. Юргилевича.

Метою статті є визначення причин збільшення банків з іноземним капіталом у банківській системі України, з'ясувати наслідки, пов'язані з проникненням іноземних банківських капіталів на національний банківський ринок.

Вплив іноземних банків на розвиток вітчизняної банківської системи відбувається поступово, й поки що складно передбачити всі його наслідки. Проте вже сьогодні помітні нові тенденції, які виникли з приходом на український фінансовий ринок іноземних банків, і які дедалі сильніше впливають на розвиток банківської системи в цілому. До таких тенденцій можна віднести: посилення конкуренції між вітчизняними та зарубіжними банками за клієнтів, зміни у структурі джерел формування банківського капіталу. Іноземні банки через свої материнські структури дістали доступ до дешевших, ніж в Україні, фінансових ресурсів, збільшилася залежність банківської системи України від іноземного капіталу через орієнтацію на дешевший позичковий капітал [1].

Серед основних чинників, які інтенсифікують мотиви входження іноземного капіталу до банківського сектору України, слід виділити такі:

1. Іноземні банки вже не можуть розширювати свою діяльність на національних ринках, оскільки вони вже отримали максимально можливу частку ринку згідно з антимонопольним законодавством. Так, в країнах Бенілюксу, Великобританії, Ірландії, Швеції банківський ринок вже висококонцентрований [2].

2. На діяльність банків значний тиск чинить розвиток різноманітних способів залучення коштів позичальниками поза банками, що змушує їх збільшувати обсяги операцій.

3. Зростаючий попит на кредитні ресурси з боку населення України (вже сьогодні одним із пріоритетних напрямків діяльності українських банків є кредитування).

4. Україна потенційно може стати плацдармом для виходу іноземних банків на ринки Росії та Казахстану.

5. Сусідство з Євросоюзом [3].

6. Приваблива дохідність операцій [2].

7. Присутність заради самої присутності. Банки, що претендують на статус глобальних гравців, схильні "відзначитися" в багатьох країнах світу з тим, аби мати перевагу в зонах реальної інтенсивності свого бізнесу.

Слід зазначити, що експансія іноземного капіталу на національний ринок призводить, також, і до негативних наслідків:

1. Збільшується питома вага іноземних банків, що призводить до скорочення національних банківських установ. Це відбувається у результаті погіршення якості активів і кредитних портфелів. Потенційні вкладники переходять до іноземних банків у пошуку дешевих грошей.

2. Привабливість місцевих ринків для іноземних банків пояснюється максимізацією отримання прибутку.

3. Важливим напрямом розвитку банківського бізнесу є обслуговування міжнародних компаній. Саме це пояснює присутність іноземних банків на місцевому ринку, тобто банки прямують за своїми корпоративними клієнтами. Обслуговування внутрішнього ринку залишається на другому місці.

4. На внутрішній ринок приходять переважно великі іноземні банки, що пояснюється декількома чинниками. По-перше, великі іноземні банки змушені диверсифікувати власні ризики. По-друге, великі банки мають специфічну клієнтську базу, яку утворюють транснаціональні корпорації. Для повноцінного обслуговування міжнародних компаній банк повинен розширювати географію діяльності і надавати послуги там, де є зацікавленість клієнта. По-третє, для відкриття дочірнього банку або філіалу необхідні значні капітальні витрати [4].

У статті розглянуто причини збільшення банків з іноземним капіталом у банківському секторі України та з'ясовано наслідки проникнення іноземного капіталу на національний банківський ринок. Проте слід відмітити, що проблема присутності іноземних банків та їх філій у вітчизняній банківській системі залишається дискусійною та неоднозначною. Подальший розвиток вітчизняної банківської системи відбуватиметься у межах загальних процесів глобалізації світової економіки. Наявність відповідного законодавчого забезпечення приходу та функціонування іноземного банківського капіталу в Україні позитивно впливатиме на формування ресурсного потенціалу банківської системи.

Наук. керівн. Рац О. М.

Література: 1. Козоріз М. А. Методологічні засади дослідження впливу іноземного капіталу на розвиток банківської системи України // *Фінанси України*. - 2007. - №11. - С. 95 – 103. 2. Шелудько Н. М. Іноземний капітал у банківському секторі України: проблеми і наслідки // *Фінанси України*. - 2006. - №6. - С. 79 – 87. 3. Павлюк К. В. Діяльність іноземних банків в Україні: тенденції та проблеми / К. В. Павлюк, В. А. Кажан // *Фінанси України*. - 2006. - №8. - С. 143 – 151. 4. Торяник Ж. І. Роль іноземного капіталу у забезпеченні достатності ресурсного потенціалу банків // *Актуальні проблеми економіки*. - 2008. - №3. - С. 182 – 187.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ І МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Сучасні тенденції розвитку кредитного сектору економіки змушують вітчизняні банки виявляти інтерес до західних моделей оцінки кредитного ризику та методів управління ним. Вивчення та застосування світового досвіду в цьому важливому аспекті діяльності комерційних банків є дуже актуальним, оскільки якість управління кредитним процесом значно впливає на результати діяльності банку.

Проблеми управління кредитними ризиками досліджуються у працях Ю. Бугеля, О. Ковальова, Н. Слав'янської [1 – 3] та ін. Однак дослідження цих питань, на думку автора, є неповними, тому метою даної статті є аналіз зарубіжного досвіду управління кредитним ризиком і визначення можливості його використання у вітчизняних банках.

Кредитний ризик – це ризик несплати у визначений строк основного боргу і процентів за позичками, що належать кредитору [1].

У зарубіжній практиці під кредитним ризиком розуміють можливе зниження прибутку банку або втрату частини акціонерного капіталу в результаті нездатності позичальника погашати й обслуговувати отриманий кредит. Зарубіжні банки для оцінки кредитного ризику застосовують спеціальні методики кредитного рейтингу, що становлять сукупність оцінних параметрів кредитоспроможності позичальника.

Англійські клірингові банки здійснюють оцінку потенційного ризику неплатежу за кредитом із використанням методик "PARSEL" і "CAMPARI". У практиці американських банків використовують "правило п'ятьох сі". Оптимально використовуючи дані методики, зарубіжні банки мінімізують кредитний ризик і чітко організують кредитний процес [2].

В американських комерційних банках кредитний процес чітко виявляється в двох стадіях. На першій стадії проводиться фінансова експертиза кредитного проекту, за допомогою якої аналізується кредитоспроможність потенційного позичальника. Друга стадія полягає в моніторингу поточної діяльності позичальника і діагностиці проблемних кредитів на ранній стадії їх виникнення.

Рання діагностика проблемних кредитів базується на виробленій американським банківським сектором економіки системи прогнозування сумнівних кредитів.

Предметом досконалого аналізу для американських комерційних банків слугують чинники, які сформувалися під впливом несприятливих економічних умов, тобто група чинників, незалежна від діяльності банку: недосконалий менеджмент, неадекватний первісний капітал фірми, високий рівень фінансового коефіцієнта і коефіцієнта поточних витрат, високі темпи зростання реалізованої продукції, конкуренція, економічний спад.

Також цікавим є досвід зарубіжного банківського сектору із залучення до оцінки кредитного ризику незалежних рейтингових агентств. Рейтингове агентство має у своєму розпорядженні великий об'єм інформації і досвід створення неупереджених оцінок для всіх можливих варіантів ситуацій.

В Україні також необхідно заохочувати створення рейтингових агентств, тому що їх діяльність сприятиме зниженню кредитних ризиків банків і буде підвищувати надійність банківської системи України.

Використання українськими банками зарубіжного досвіду в удосконаленні управління кредитним ризиком повинне йти і шляхом створення механізму розподілу кредитних ризиків, дія якого полягає в страхуванні від імовірних, небажаних відхилень фактичних результатів від прогнозованих за допомогою таких фінансових інструментів, як кредитні деривативи, емісія цінних паперів, сек'юритизація активів, реструктуризація кредитних портфелів. Дані інструменти дозволяють значно знизити кредитні ризики банків, перекладаючи їх на сторонніх інвесторів, що, у свою чергу, одержують з банку плату за ризик.

Привнесення в банківську діяльність перерахованих інструментів системи розподілу ризиків дозволило фінансовим інститутам США і Західної Європи уникнути корпоративних банкрутств. Обсяг операцій у світі з розподілу кредитного ризику значно виріс і збільшується з кожним роком. За допомогою перекладання кредитних ризиків на сторонніх інвесторів банки диверсифікують свої кредитні портфелі, зменшуючи ступінь залежності від стану галузевих або територіальних ринків.

В Україні в даний момент актуальним стає завдання інтеграції великої кількості методів управління кредитними ризиками в єдину методологію контролю й обмеження ризиків на консолідованій основі щодо вітчизняних умов і відповідно до стандартів Базельського комітету.

Високорозвинені країни демонструють високий рівень управління кредитним ризиком. Творча переробка інформації про західні методики управління кредитним ризиком повинна стати основою для розробки моделей, які повною мірою відображають особливості українського банківського сектору економіки.

Вітчизняному банківському сектору необхідно на основі світового банківського досвіду удосконалити такі методи управління кредитним ризиком, як лімітування, резервування коштів під покриття очікуваних і непередбачених втрат, диверсифікованість, страхування, хеджування, сек'юритизація боргових зобов'язань, умови дострокового стягнення сум.

Використання досвіду іноземних банків дозволить уникнути помилок в оцінці й управлінні кредитним ризиком, створити умови для формування нових організаційних структур (кредитних бюро, рейтингових агенств), які сприяють оптимізації управління системою кредитних ризиків.

Таким чином, у статті проаналізовано світовий досвід управління кредитним ризиком, суть його полягає у створенні механізму розподілу кредитних ризиків, залученні рейтингових агенств, тому що їхня діяльність буде сприяти зниженню кредитних ризиків і підвищувати надійність банківської системи України.

Наук. керівн. Рац О. М.

Література: 1. Бугель Ю. Основні шляхи вдосконалення сучасних методів оцінки кредитоспроможності позичальника // Банківська справа. – 2007. – №4. – С. 54 – 59. 2. Ковальов О. П. Світовий досвід управління кредитним ризиком // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №3 (57). – С. 11 – 18. 3. Міщенко В. П. Банківські операції / В. П. Міщенко, Н. Г. Слав'янська. – К.: Знання, 2006. – 727 с.

УДК 336.774.5

Корнієнко В. М.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКА – ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ – ВІТЧИЗНЯНИМИ БАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ

У період інтеграції України в світове співтовариство особливо гостро стоїть проблема оптимізації роботи фінансово-банківського сектору. В умовах формування ринкової економіки України процес створення методики аналізу кредитоспроможності підприємств відбувається непросто, з ускладненнями. Це пов'язано з недосконалістю законодавчої та нормативної бази кредитування та правової основи діяльності банків і підприємств. Тому кредитування підприємств в Україні потребує подальших наукових досліджень і розробок. Зокрема необхідною є розробка рекомендацій з удосконалення методик оцінки кредитоспроможності для зниження кредитних ризиків, широке практичне використання яких допоможе банківській системі України підвищити ефективність діяльності всіх кредитних інститутів у процесі кредитування підприємств. Передумовою удосконалення методик оцінки кредитоспроможності є аналіз, порівняльна характеристика сучасних вітчизняних систем визначення кредитоспроможності підприємства та визначення переваг та недоліків кожної з них. Цим обумовлена актуальність теми дослідження.

Аналізу методик оцінки кредитоспроможності приділяють увагу такі вчені, як В. В. Вертлинський, А. О. Спіфанов, Я. М. Чайковський та ін.

Метою статті є аналіз та порівняння існуючих методик оцінки кредитоспроможності та виявлення переваг і недоліків кожної з них.

Проблема вибору показників для оцінки кредитоспроможності позичальника була актуальною в усі періоди розвитку банківської справи. Єдиної системи оцінки кредитоспроможності позичальника не існує. Кожний банк розробляє оптимальну для себе методику оцінки кредитоспроможності своїх клієнтів. Українські банки розробляють власні внутрішні положення та методи аналізу кредитоспроможності позичальника, в основу яких покладено методичні рекомендації НБУ, закладені в Положенні НБУ "Про порядок формування та використання резервів для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків" [1].

Сьогодні в банках України існує достатньо широкий спектр методик визначення кредитоспроможності позичальника. Так, провідні банки України (ЗАТ "Промінвестбанк", ВАТ "Райффайзенбанк Аваль", АКБ "Правекс-банк", АКБ "Надра", АКБ "Укрсоцбанк", ЗАТ АКБ "ПриватБанк") вико-



ристовуюють комплексно-бальну систему оцінки кредитоспроможності позичальника. Відмінність методик, які використовують ці банки, полягає в наборі суб'єктивних та об'єктивних показників, що використовуються ними.

Усі проаналізовані банки здійснюють оцінку на основі показників фінансово-господарської діяльності та суб'єктивних. Більшість банків використовують так званий стандартний набір фінансових коефіцієнтів, до яких можна віднести показники ліквідності, фінансової стійкості, незалежності, платоспроможності, ділової активності та рентабельності. Деякі банки проводять аналіз кредиторської та дебіторської заборгованостей (ЗАТ "Промінвестбанк", ВАТ "Райффайзенбанк Аваль"), грошових потоків (АКБ "Правекс-банк"), прибутків та збитків (ЗАТ "Промінвестбанк"), ефективності кредитної угоди (АКБ "Правекс-банк") й забезпечення кредиту (АКБ "Надра").

Аналіз суб'єктивних показників зводиться до перевірки кредитної історії клієнта-позичальника, ефективності управління та ділових якостей керівництва й аналізу ринкової позиції. Також деякі банки розглядають такі показники, як причетність позичальника до судових розглядів, участь клієнта у спільних програмах з банком (ВАТ "Райффайзенбанк Аваль"), стабільність надходжень на рахунки підприємства (ЗАТ АКБ "ПриватБанк") і стабільність організаційної структури (АКБ "Укросоцбанк").

На основі наявних характеристик показників та шкал при визначенні оцінки кредитоспроможності позичальника можна зробити висновки щодо їх доцільності та оптимальності й виявити переваги та недоліки кожної із них (таблиця).

Таблиця

**Порівняльна характеристика методичних підходів
щодо визначення кредитоспроможності позичальника**

Банк	Переваги	Недоліки
ЗАТ "Промінвестбанк"	Різнобічна оцінка діяльності позичальника. Комплексний та поглиблений аналіз фінансового стану позичальника, прогноз надходжень грошових коштів на його поточний рахунок. Врахування галузевої приналежності. Ділові якості керівника	Збір великої кількості показників має вплив на строк надання кредиту
АКБ "Укросоцбанк", АКБ "Надра", АКБ "Правекс-Банк"	Спрощена система визначення кредитоспроможності позичальника. Застосування інтегрального рейтингу. Наявність кредитної історії. Забезпечення кредиту	Застосування незначної кількості показників. Застосування варіативних значень, що впливають на зниження кількості балів
АППБ "Аваль"	Комплексний та поглиблений аналіз фінансового стану позичальника, проведення аналітичного аналізу. Можливість залучення банку в ролі фінансового партнера. Наявність кредитної історії. Оцінка ділових якостей керівництва	Недосяжні значення нормативних коефіцієнтів
ЗАТ КБ "ПриватБанк"	Оцінка кредитоспроможності з урахуванням галузевої приналежності, яка базується на статистичних спостереженнях. Застосування єдиного інтегрального рейтингу підприємства на підставі аналізу його фінансово-майнового стану	Суб'єктивні показники мають велику питому вагу в загальному інтегрованому показнику. Постійне спостереження вимагає створення додаткового аналітичного відділу банку. Відсутні дані про кредитну історію та заставу

Таким чином, вітчизняні банки використовують комплексні бально-рейтингові оцінки кредитоспроможності позичальника. Проведений аналіз методичних підходів щодо визначення оцінки кредитоспроможності вітчизняними банківськими установами свідчить про неоднорідність складу та кількості фінансових показників. Однак, слід звернути увагу на їх емпіричний характер, недостатню теоретико-методологічну базу, слабе використання математичного апарату. В їх реалізації головний акцент робиться на суб'єктивній думці експерта, що є визначальним при помилковому віднесенні позичальника до певного класу та прийнятті рішення щодо кредитування даного суб'єкта господарювання.

Наук. керівн. Рац О. М.

Література: 1. Положення "Про порядок формування та використання резервів для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків", затверджене постановою Правління НБУ 06.07.2000 р. №279 (змін. і допов. від 24.10.2000 р. №418 від 05.04.01 р. №151) // www.rada.gov.ua.

АНАЛІЗ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ З БАНКІВСЬКИМИ МЕТАЛАМИ В УКРАЇНІ

В умовах економічної кризи особливої актуальності набуває питання вибору об'єктів вкладання тимчасово вільних коштів для захисту їх від інфляції. Споживачу банківських послуг потрібно, щоб вкладені кошти не знецінилися та приносили стабільний дохід. Сьогодні депозити не дають таких відсотків, які б покривали поточний рівень інфляції. Тому клієнти комерційних банків частіше почали звертати увагу на операції з банківськими металами.

Серед вітчизняних і зарубіжних вчених, роботи яких присвячені висвітленню даного питання, слід відзначити В. І. Ганіна, С. І. Маслова, В. І. Міщенко, І. Ф. Прокопенка, Л. П. Снігурську та ін. Проте, на думку автора, аналіз проблем інвестицій у банківські метали у сучасних умовах проведений недостатньо повно.

Мета статті – виявлення сучасних світових тенденцій зміни курсів банківських металів та аналіз операцій комерційних банків з банківськими металами в Україні.

Згідно з "Положенням про здійснення уповноваженими банками операцій з банківськими металами в Україні" [1] уповноважені банки на підставі письмового дозволу Національного банку на здійснення операцій з валютними цінностями мають право здійснювати такі види операцій з банківськими металами:

відкриття кореспондентських рахунків у банківських металах в інших уповноважених банках, у Національному банку та проведення операцій за ними;

відкриття та ведення поточних та вкладних (депозитних) рахунків клієнтів у банківських металах;

купівля-продаж банківських металів за гривні;

залучення банківських металів на вклади (депозити) клієнтів (крім банків);

залучення та розміщення міжбанківських депозитів у банківських металах та ін.

Аналіз сучасних тенденцій щодо зміни світових цін на банківське золото показав, що у 2005 р., порівняно з попереднім роком, ціна золота на Лондонській біржі зросла більш ніж на 20%, у 2006 р. – на 18%, а у 2007 р. – на 35%. У березні 2008 р. ціна на золото досягла історичного максимуму – \$1002,80 за 1 тройську унцію.

Нинішня середня ціна золота у вітчизняних банках лише на 5% вище ніж європейська. Українські банки пропонують своїм клієнтам досить широкий набір операцій із банківськими металами: купівлю-продаж зливків, продаж ювілейних і пам'ятних монет, відкриття поточних і депозитних рахунків у металах. У середньому на ринку ціна продажу золота у вересні 2008 р. зросла на 10 грн за грам золота, що спочатку навіть призвело до ажіотажного підвищення попиту. Офіційні (облікові) курси банківських металів наведені в таблиці.

Таблиця

Офіційні (облікові) курси банківських металів [2]

Назва	Кількість унцій	Облікові курси, грн			Темп приросту 2008 до 2007, %	Темп приросту 2009 до 2008, %
		12.12.2007 р.	24.12.2008 р.	11.02.2009 р.		
Золото	10	40 740,88	65 747,60	68 992,00	60,71	4,93
Срібло	10	738,06	833,53	997,92	12,94	19,72
Платина	10	73 831,00	66 604,50	77 616,0	-9,79	16,53
Паладій	10	17 422,50	13 476,70	16 093,00	-22,65	19,42

Отже, у 2009 р. спостерігається стабільний приріст вартості усіх видів банківських металів, а у 2008 р. збільшилися облікові курси тільки золота і срібла.

Ювелірні та промислові підприємства, які використовують золото у власному виробництві, поки що не запасуються золотом наперед, хоча попит на нього залишається на високому рівні. З боку населення сьогодні спостерігається найбільший попит. Населення почало охочіше купувати зливки, але ці покупки є переважно невеликими "подарунковими". Найпопулярнішими сьогодні залишаються п'яти- і десятиграмові зливки. Користуються попитом і стограмові, розраховані вже на інвестиційні вкладення. Значно менше уваги фізичні особи приділяють придбанню ювелірних і пам'ятних монет. Якщо в більшості розвинених країн монети в приватному секторі інвестицій у дорогоцінні метали успішно конкурують зі зливками, то в Україні вони і далі залишаються в подарунковому сегменті.



Також на банківському ринку України розвивається така послуга, як депозит у банківські метали. При відкритті такого депозиту в "безготівковому металі" клієнт вкладає в банк свої гроші, які перераховуються в еквівалент обраного металу за курсом НБУ на день відкриття вкладу. Метал при цьому не постачається, і маржа зазвичай відсутня або є мінімальною, що справді дає змогу отримати прибуток у разі зростання котирувань металу. Отже, безготівковий метал є найцікавішим інструментом для приватного інвестора, оскільки ціни тут максимально наближені до світових. Клієнт, придбавши готівкове золото в зливках, має можливість покласти його в банк, за що буде отримувати обумовлений у депозитному договорі відсоток. Залежно від термінів депозиту ставка може бути 2 – 6% річних. За бажанням клієнта відсотки можуть бути виплачені в металі або готівкою [3].

Так, наприклад, ВАТ КБ "Надра" пропонує відсоткову ставку у розмірі 4 – 5,8% річних закладами у золоті. Мінімальна сума депозиту – 100 г золота 999,9 проби. Депозит відкривається терміном на 6, 9, 12, 18, 24 місяці, наприкінці якого виплачуються золотими зливками сума депозиту та нараховані відсотки [4].

Таким чином, аналіз сучасних тенденцій щодо зміни цін на банківські метали показав, що сьогодні інвестиції у них є незамінним засобом захисту заощаджень від інфляції, оскільки під час політичної та економічної нестабільності купівельна спроможність грошових коштів істотно знижується, а вартість банківських металів зростає. Однією з перспективних операцій з банківськими металами в Україні є розміщення готівкових банківських металів на банківських депозитах, що дозволяє інвестору отримати прибуток за рахунок зростання котирувань металу.

Наук. керівн. Рац О. М.

Література: 1. Положення НБУ "Про здійснення уповноваженими банками операцій з банківськими металами" від 6 серпня 2003 р. №325 // <http://www.rada.gov.ua>. 2. Офіційний сайт НБУ. – www.bank.gov.ua. 3. Святненко А. Золотий час. Інвестиції в банківські метали знову приносять непоганий прибуток // Дзеркало тижня. – 2007. – №36 (665). – С. 19 – 22. 4. Офіційний сайт ВАТ КБ "Надра." – www.nadra.com.ua.

Ковальчук В. О.

УДК 336.761

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ЗМІШАНОЇ МОДЕЛІ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

На даний момент фондовий ринок України не здатний повністю задовольняти потреби суб'єктів господарської діяльності і сталий розвиток економічної системи. У цьому контексті постає питання трансформації моделі ринку цінних паперів. Особливо слід звернути увагу на участь банків у цьому процесі.

Дану проблему у своїх працях висвітлювали такі автори, як Ю. Деревко [1], О. Кириченко [2] та ін.

Метою роботи є обґрунтування необхідності подальшого формування в Україні змішаної моделі фондового ринку з наданням у ній провідної ролі комерційним банкам як емітентам, інвесторам та непрямим учасникам ринку.

Сприятливість формування змішаної моделі фондового ринку з тяжінням до банківської впливає з положень Закону України "Про банки і банківську діяльність" [3]. У ньому зазначається, що банки на підставі ліцензії НБУ мають право здійснювати весь можливий спектр операцій з цінними паперами, що визначає їх як провідних учасників фондового ринку.

Функціонування змішаної моделі з тяжінням до банківської передбачає активну діяльність інвестиційних банків. У світовій практиці трактування цього поняття може суттєво відрізнитися у різних країнах. Так, у США до 1999 р. існував чіткий законодавчий розподіл банків на комерційні та інвестиційні з розмежуванням їх функцій. Незважаючи на скасування обмежень на види здійснюваних банками операцій, такий розподіл зберігається і сьогодні.

У загальному розумінні під інвестиційним банком розуміють банк, який спеціалізується на здійсненні портфельних і реальних інвестицій на комісійній основі чи за власний кошт шляхом проведення операцій з цінними паперами (випуск, розміщення, придбання), здійснює пряме довгострокове кредитування інвестиційних проектів або інвестиційну діяльність через засновані банком суб'єкти підприємництва [1].

На даний момент обсяг інвестиційної діяльності українських банків незначний. Питома вага портфеля цінних паперів у загальних активах банківської системи складає менше 4%, у кредитному портфелі переважають позики на поточну діяльність підприємств, а не довгострокове кредитування інвестиційних проектів. Певних рис інвестиційних банків в Україні набувають лише окремі установи,

© Ковальчук В. О., 2009



в основному банки з іноземними інвестиціями (ИНГ-банк Україна, ОTR-Банк, Индексбанк, УкрСиб-банк, РайффайзенБанк "Аваль", Альфа-Банк). У 2005 – 2007 рр. основними напрямками діяльності цих банків були: послуги організаціям з фінансового консультування; послуги андеррайтингу; послуги платіжного агента; обслуговування операцій злиття і поглинання [2].

Поєднання традиційної діяльності комерційних банків України зі зростанням їх інвестиційної активності у рамках формування змішаної моделі фондового ринку дозволило б значно підвищити ефективність роботи як банківської системи, так і ринку цінних паперів за рахунок встановлення більш тісних відносин "банк – клієнт" та шляхом збільшення масштабу фінансових операцій.

У процесі формування інституту інвестиційних банків може виникнути питання вибору форми організації такої установи. У США це питання вирішується шляхом утворення банківського холдингу, який може включати в себе як інвестиційні, так і традиційні комерційні банки, а також брокерів та дилерів. В Україні створення банківських холдингів за участю банків інвестиційного напрямку може бути зумовлено необхідністю диверсифікації активних операцій та збільшення капітальної бази без злиття банків, що мають різну специфіку роботи, клієнтську базу тощо. У Великій Британії перевага надається здійсненню інвестиційних операцій через дочірню компанію, що створюється банком. У більшості країн континентальної Європи ведення цієї діяльності відбувається безпосередньо у банку. Така модель є найбільш звичною для досвіду України.

Таким чином, слід зазначити, що певна форма організації діяльності банків на фондовому ринку у кожній країні склалася внаслідок притаманних їй особливостей історичного розвитку та економічних реалій. На думку автора, в Україні у цьому питанні не слід повністю копіювати досвід окремих зарубіжних країн. При законодавчому регулюванні варто використовувати лише ті їх здобутки, які б дали змогу забезпечити конкурентоспроможність українським банкам і вітчизняному фондовому ринку. Врахування досвіду розвитку фондових ринків зарубіжних країн та його адаптація до умов української економіки мають сприяти розширенню інвестиційної діяльності банків на ринку цінних паперів, що, у свою чергу, повинно справити значний позитивний ефект як на самі банки, так і на економічну систему країни в цілому.

Наук. керівн. Рац О. М.

Література: 1. Деревко Ю. Інвестиційні банки: вплив на формування змішаної моделі ринку цінних паперів в Україні // Банківська справа. – 2008. – №1. – С. 90 – 93. 2. Кириченко О. Діяльність інвестиційних банків в Україні: проблеми та перспективи розвитку // Банківська справа. – 2008. – №2. – С. 57 – 72. 3. Закон України "Про банки і банківську діяльність" № 2121-III від 07.12.2000 р. // <http://www.rada.gov.ua>.

УДК 347.745

Фукс О. О.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ЗЛОВЖИВАННЯ У СФЕРІ ВЕКСЕЛЬНОГО ОБІГУ ТА ЗАХОДИ ЩОДО ЇХ ПОПЕРЕДЖЕННЯ

Вексель належить до найдавніших цінних паперів: вперше він почав застосовуватися в античній Греції, а найбільшій популярності набув у середині XII століття в Італії. В Україні вексель почав широко використовуватися лише у 20-х роках XX століття, коли було прийнято "Положення про вексель", а у 1937 р. – "Положення про переказний і простий вексель", затверджене ЦВК і РНК СРСР. Проте на практиці векселі на радянському ринку до 1990 р. не використовувалися, що й зумовило нерозуміння їх правової природи й відсутність широкого вжитку на території незалежної України. Протягом останніх 3 років частка виявлених в обігу фальшивих векселів досягла 36% їх загальної кількості, проданих вже покритих векселів – 11%, прострочених векселів – 4%. Проблема також ускладнюється тим, що бланки векселів в Україні слабо захищені від підробок, що сприяє їх злочинному використанню.

Метою даної статті є аналіз сучасного стану вексельного обігу в Україні та визначення шляхів боротьби зі зловживаннями. Питаннями зловживань у сфері вексельного обігу займаються багато економістів, серед яких Н. Феценко, В. Міщенко, О. Петрук [1 – 3].

Згідно з діючим законодавством [4] в Україні існують комерційні і фінансові векселі, що випускаються на основі фактичної угоди, яка пов'язана або з товарним, або з грошовим кредитом, і так звані фіктивні (бронзові, дружні, зустрічні) векселі, що не підкріплені майном і зв'язані з псевдоугодою або псевдокредитом.

Виписка бронзових векселів може мати місце, по-перше, при банкрутствах із метою штучного збільшення боргів потенційного банкрута шляхом видачі векселя на ім'я фальшивого кредитора; по-друге, з метою поповнення власних коштів шляхом обліку векселів у банках [3].

© Фукс О. О., 2009



"Дружні" векселі на практиці застосовуються найчастіше. Крім того, суть "зустрічних" векселів витікає з "дружніх". Більш точно поняття "дружнього" векселя сформулював Е. Роде: фіктивним ("дружнім") векселем є вексель, який оплачується з коштів, отриманих у результаті обліку нових векселів. Прикладом використання "дружніх" векселів з метою незаконного отримання коштів є обмін акцептами, з якого випливає не тільки виписка "дружнього", а й "зустрічного" векселя. Завдяки видачі цих векселів у трасата або трасанта виникає можливість отримати в банку дешевий кредит шляхом обліку (дисконтування) або застави (ломбардної операції) такого векселя. При цьому в основі своєї виписки ні "дружні", ні "зустрічні" векселі не мають реальних розрахунків векселедавця за товарними чи кредитними угодами [5]. Крім розглянутих нами фіктивних векселів, перепороною та протидією широкому впровадженню векселів в економіці України стали випадки купівлі-продажу на ринку цінних паперів підроблених (фальшивих або "дзеркальних") векселів.

Після проведеного аналізу літературних джерел [1 – 4; 6], можна виділити такі основні причини: втрата традицій і самої підприємницької психології; відсутність вмінь та навичок для грамотного складання та оформлення вексельних зобов'язань, відсутність знань правових умов обігу і погашення векселів; не вистачає правових знань також юристам підприємств, нотаріусам, суддям та іншим категоріям функціональних працівників; вимагає спеціальної підготовки і навичок, загалом, досить складне за нормативними вимогами вексельне законодавство.

Зміни до існуючого правового регулювання сприятимуть розвитку вексельного обігу в Україні та уніфікації вексельного законодавства з міжнародними вимогами. Усі особливості та неточності у законодавчому регулюванні дають підставу вважати, що вексельне законодавство недосконале та потребує подальшого вивчення і доопрацювання.

Отже, на підставі розглянутих "вексельних" зловживань і правопорушень, а також враховуючи існуючі на практиці ситуації несплати за векселями, можна зробити висновок, що сьогодні вексель є засобом відстрочки сплати боргу за товарними угодами, а також засобом кредиту, але вексельні розрахунки є недостатньо захищеною формою і вексель все ще залишається засобом неплатежу та незаконного отримання грошей.

Наук. керівн. Полтавська Є. О.

Література: 1. Міщенко В. І. Банківські операції: Підручник. – К.: Знання, 2006. – 727 с. 2. Петрук О. М. Банківська справа: Навч. посібн. – К.: Кондор, 2005. – 461 с. 3. Феценко Н. Зловживання у сфері вексельного обігу та заходи щодо їх попередження // Підприємство, господарство і право. – 2007. – №9. – С. 162 – 165. 4. Лист "Про практику вирішення окремих спорів, пов'язаних з вексельним обігом" №01-8/738 від 11.12.2000 р. // www.nbu.gov.ua. 5. <http://ekonomika.kiev.ua/engine>. 6. Ємельянов А. Шляхи вдосконалення вексельного законодавства України // Право України. – 2008. – №3. – С. 52 – 56.

Кидалова В. В.

УДК 336.71 (477)

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ПРОБЛЕМИ ТА ЗАВДАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В ПЕРІОД ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

На сучасному етапі банківська система України є одним із розвинутих секторів економіки України, проте, в умовах розвинутих фінансових, товарних ринків, організація банківської діяльності та організаційна структура різко ускладнюється: з'явилися нові види фінансових установ, нові кредитні інструменти і методи обслуговування клієнтів. Тому з метою всебічного зміцнення банківської системи, забезпечення її ефективної підтримки з боку держави необхідно розглядати питання не лише кількісного, але й якісного розвитку банківської системи України.

Це питання розглядається в роботах таких вітчизняних науковців, як О. Васюренко [1], А. Сухоруков [2], Л. Патрікац [3], З. Запорожець [4], О. Євнух [5].

Метою даної роботи є аналіз проблем функціонування банків в Україні та шляхів удосконалення банківської діяльності в цілому.

Кількісний розвиток комерційних банків повинен відбуватися під впливом економічних процесів, а не шляхом прямого втручання державних органів управління. Держава має стимулювати розвиток банківської системи, інакше це буде сприяти виникненню монополізації на фінансово-кредитному ринку і посиленню іноземного капіталу в банківському секторі України. Така тенденція вже спостерігається з 2005 року, про це свідчить зростання кількості банків з іноземним капіталом на 79%. Це може привести до зникнення вітчизняних банків, як це сталося у Польщі.

© Кидалова В. В., 2009



Ситуація ускладнюється економічною кризою, яка супроводжується втратою довіри населення до банків, що характеризується спробами масових вилучень депозитів та зменшенням приходу депозитних коштів, що, в свою чергу, сприяє зростанню ризику ліквідності та послабленню кредитного потенціалу банків. Водночас зниження платоспроможності населення унеможлиблює сплату зобов'язань за кредитами та підвищує кредитний ризик у банку.

Як наслідок кризового стану економіки національна валюта втрачає свою стійкість і зумовлює зростання валютного ризику, що також впливає на зростання кредитного ризику.

Таким чином, все це ускладнює діяльність банку, зокрема кредитну, сприяє підвищенню відсоткових ставок та не дає можливості чітко визначити клас позичальника, що призводить до зростання ризиків у банківській сфері.

Для запобігання подальшого розвитку такої ситуації уряду України необхідно вжити ряд заходів. По-перше, необхідно створити систему швидкого реагування на виникнення банківського ризику (щоденна оцінка стану банківської системи, можливість своєчасно оцінити фінансовий стан будь-яких банків України за допомогою офіційної методики оцінки стану банку на основі його звітної статистики). По-друге, потрібно розробити і прийняти закон про банкрутство й ліквідацію банку (злиття, продаж загалом або частинами).

Для захисту вкладів громадян потрібно створити міжбанківський фонд обов'язкового страхування банківських вкладів фізичних осіб, який матиме статус юридичної особи. Необхідно створити дієвий механізм застави майна, шляхом вдосконалення процедури реалізації майна; звільнення від ПДВ та податку на прибуток частину коштів (у розмірі неповернутої суми кредиту), одержаних від реалізації майна.

Можна виділити два основні напрямки, за якими повинно проходити якісне вдосконалення діяльності банківської сфери.

Перший напрямок – розвиток процесів концентрації в банківській справі. Це пов'язане з тим, що банки повинні зіграти провідну роль у фінансовому забезпеченні підйому економіки, що, у свою чергу, неможливо без істотного підвищення інвестиційної активності. Подібна їх роль визначена реальним станом різних фінансових інститутів в Україні. Створення умов для активізації інвестиційної діяльності відповідає державним інтересам країни.

Другий напрямок – розширення кола банківських послуг, тобто диверсифікованість банківської діяльності. Необхідність удосконалення банківської діяльності в цьому напрямку пов'язана з тим, що в ринковій економічній системі потреби господарюючих суб'єктів у фінансових послугах постійно розвиваються. Тому диверсифікованість банківської діяльності невдовзі стане початковою потребою.

Щодо розвитку українських банків варто підкреслити необхідність ліквідації монобанківських структур, розширення кредитних ринків і проведення політики диверсифікованості фінансово-кредитної діяльності. Особлива увага повинна приділятися реструктуризації багатьох банківських установ з метою з'єднання слабких банків, з одного боку, і підтримки ефективних і стійких банків на шляху до міжнародного рівня, з іншого. Важливу роль повинно зіграти розширення ліцензування, що враховувало б статутні капітали кредитних інститутів та їх матеріально-технічне становище в цілому.

Наук. керівн. Тисячна Ю. С.

Література: 1. Васюренко О. В. Сучасні методи управління банківськими ресурсами. – Харьков: Гриф, 2007. – 392 с. 2. Сухоруков А. І. Сучасні проблеми фінансової безпеки України. – К.: НІПМБ, 2005. – 140 с. 3. Патрікац Л. Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України // Вісник НБУ. – 2005. – №1. – С. 23. 4. Запорожець З. Сучасні тенденції у сфері банківських інформаційних технологій // Вісник НБУ. – 2006. – №3. – С. 15. 5. Євнух О. Розвиток банківської системи в умовах нової економіки // Вісник НБУ. – №7. – С. 64 – 67.

УДК 336.773

Третяк А. М.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

МЕТОДИ АНАЛІЗУ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ ТА ОСНОВНІ ШЛЯХИ ЙОГО МІНІМІЗАЦІЇ

Розвиток банківської системи України в останні роки характеризується динамічним зростанням обсягів кредитного портфеля, що об'єктивно сприяє зростанню рівня ризику банківського кредитування.

Зрозуміло, що зі зростанням обсягів кредитування активізується й проблема управління кредитним ризиком банку. Ризикованість кредитування обумовлена самою природою кредитної угоди й тим, що саме кредитні операції посідають переважне місце в загальному обсязі активних

© Третяк А. М., 2009



операцій майже всіх комерційних банків. Вони є найбільш прибутковими операціями, але в той же час і найризикованішими. Надто ризикована кредитна політика комерційного банку є однією з основних причин, що ведуть до його банкрутства. В умовах сучасної економічної кризи комерційні банки змушені вести обережну кредитну політику, а також постійно вдосконалювати стратегію та тактику своєї кредитної діяльності. У зв'язку з цими тенденціями своєї актуальності набирає аналіз і управління кредитним ризиком з метою зниження його рівня.

Дослідженням проблеми управління кредитним ризиком займалися такі відомі науковці, як Ю. Бугелець, Г. Берегова, Л. Лабецька. Проте низка питань щодо мінімізації кредитного ризику є невирішеною, що зумовлює необхідність подальшого дослідження.

Мета статті – проведення аналізу існуючих зарубіжних та вітчизняних методів управління кредитним ризиком та розробка рекомендацій з удосконалення методів його мінімізації.

Управління кредитним ризиком є важливою складовою стратегії і тактики розвитку кожної фінансово-кредитної установи. Ця складова є дуже важливою особливо для банків України, оскільки їх кредитні портфелі часто характеризуються високим рівнем простроченої та безнадійної заборгованості.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури показав, що не існує чіткої класифікації механізмів управління ризиками, а також єдиної точки зору щодо їх ефективності. Сам процес розробки цих методів пройшов вже досить тривалий час. Першочерговою була оцінка кредитного ризику, що зводилась до визначення тільки номінальної вартості кредиту. У подальшому були розроблені способи визначення вартості кредитного продукту з урахуванням ризику, широкого розповсюдження набули системи рейтингової оцінки кредитоспроможності позичальників.

Загальними методами управління кредитними ризиками більшість вчених вважає [1]:

поглинання кредитного ризику — взяття ризику банком у повному обсязі. Якщо втрати від надання такого роду кредиту можуть бути покриті банком за рахунок власного капіталу, то цей ризик можна виправдати. Проте може виникнути ситуація, коли поглинання кредитного ризику не буде виправданою, тоді виникає проблема банкрутства банківської установи;

уникнення ризику — ухилення від діяльності, що породжує ризик. Цілком уникнути ризику практично неможливо і недоцільно. Адже надмірна обережність та уникнення кредитних операцій, у свою чергу, веде до ризику невикористаних можливостей;

диверсифікація ризиків — передача банком частини ризику іншій фінансово-кредитній установі. Фактично йдеться про консорціумні кредити;

перекладання ризиків (страхування кредитних ризиків) — це спосіб зменшення розміру втрат, які можуть виникнути у процесі кредитування. Цей метод потерпає від недосконалості страхового ринку, слабкої практики з видів страхування та неповної законодавчої бази стосовно кредитного страхування. Але в подальшому страхування кредитних ризиків, очевидно, розвиватиметься не лише шляхом удосконалення діючих умов страхування, але й розширення видів страхування кредитних ризиків, особливо з огляду на розширення факторингових операцій, операцій лізингу, форфейтингу.

Слід відзначити, що вищенаведені методи є дещо класичними за своєю природою. У сучасній науці, при управлінні кредитними ризиками широкого використання набувають математичні моделі. Моделі оцінки кредитного ризику класифікують за математичним апаратом таким чином [2]:

1. Економетричні моделі на основі лінійного і багатовимірного дискримінантного аналізу, регресійного аналізу, аналізу виживання, що дозволяє отримувати оцінки ймовірності настання та ін.

2. Нейронні мережі — комп'ютерні алгоритми, що імітують роботу людського мозку через взаємозв'язок пов'язаних "нейронів".

3. Оптимізаційні моделі, засновані на методах математичного програмування, дозволяють мінімізувати помилки кредитора і максимізувати прибуток із врахуванням різних обмежень.

4. Експертні системи, що використовуються для імітації процесу оцінки ризику, який здійснюється досвідченим і кваліфікованим спеціалістом при прийнятті кредитного рішення. Складовими експертної системи є набір логічних правил висновку, база знань, що містить кількісні та якісні дані про об'єкт прийняття рішень, а також модуль для введення відповідей користувача на питання системи.

5. Гібридні системи, які використовують розрахунки, статистичне оцінювання та імітаційне моделювання і можуть бути побудовані на причинно-наслідкових відношеннях.

Однак, не зважаючи на високі досягнення у розробці сучасних моделей, повномасштабне їх застосування у вітчизняних банках є проблематичним. Це пов'язано з браком висококваліфікованих фахівців та відповідного програмного забезпечення. Слід відзначити й те, що перелічені методи придатні здебільшого для аналізу та управління великими кредитними портфелями, де великий обсяг вибірки дозволяє робити точні розрахунки та прогнози, тоді як у багатьох вітчизняних банках, окрім великих кредитних портфелів, є ще й малі, терміни кредитних історій позичальників здебільшого незначні, а чимало позичальників мають низький кредитний рейтинг через відносно велику ймовірність банкрутств [1].

З огляду на наведений вище матеріал для українських банків особливо актуальним є питання розробки такої моделі управління кредитним ризиком, яка враховувала б міжнародний досвід та всі національні аспекти кредитної діяльності.

Серед методів зниження кредитного ризику, якими користуються вітчизняні банки, чільне місце посідає оцінка кредитоспроможності позичальника.

Оцінка кредитоспроможності є тим напрямом, оптимізація котрого дасть змогу мінімізувати кредитний ризик. Однак, в цій області існують деякі проблеми [3]:

по-перше, немає нормативної бази для оцінки кредитоспроможності клієнтів (є лише рекомендації НБУ, єдині оцінні показники, визначені їх критеріальні рівні);

по-друге, обмеженість інформаційної бази, відсутність кредитної історії в більшості позичальників ускладнює роботу з оцінки їх кредитоспроможності. Тому серед більшості банків переважає формальний підхід, практично не враховується діловий ризик. У зв'язку з цим важливим напрямком удосконалення української банківської практики є вироблення єдиного підходу до оцінки кредитних ризиків.

Таким чином, для вирішення проблеми управління кредитним ризиком необхідно розширювати практичну та теоретичну базу в цій галузі, як на рівні банків, так і на законодавчому рівні. Враховуючи досвід вітчизняної практики, а також міжнародний досвід організації кредитних відносин, було б доцільним запропонувати єдину систему оцінювання та управління кредитним ризиком на основі розробки процедур кредитування, підготовки необхідних документів для внутрішнього і зовнішнього аудитів.

Наук. керівн. Тисячна Ю. С.

Література: 1. Берегова Г. Методи аналізу кредитного ризику та побудова моделі оцінки кредитоспроможності позичальника / Г. Берегова, Л. Лабєцька // Регіональна економіка. – 2005. – №4. – С. 113 – 122. 2. Рогов М. А. Риск-менеджмент. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 120 с. 3. Бугелець Ю. Основні шляхи вдосконалення сучасних методів оцінки кредитоспроможності позичальника // Банківська справа. – 2007. – №4. – С. 54.

УДК 336.71.001.76

Казирід О. І.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

УПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ У БАНКІВСЬКУ СФЕРУ

Ефективність роботи банку і його конкурентоспроможність багато в чому залежать від впровадження нових банківських продуктів і технологій (процесів), які становлять інновацію. Враховуючи нестабільність сучасного економічного становища, високий рівень конкуренції в банківському секторі та, як наслідок, складність розширення клієнтської бази, для банків актуальною проблемою є впровадження інновації.

Інноваціям у банківській сфері присвячені роботи багатьох вчених, що зумовлює численність підходів до вирішення проблеми інноваційних перетворень у банківській сфері: так О. Д. Заруба розглядає інновації з позиції клієнта банку [2], Б. С. Івасів – з позиції працівників банківської сфери [1], В. М. Усоскін – з позиції попиту на інновації [3]. Таким чином, немає єдиної точки зору щодо розуміння інновацій у банківській сфері, що і зумовлює необхідність подальшого дослідження цього питання.

Для впровадження в банківській сфері дійсно потрібного нововведення необхідно чітко розуміти, що значить інновація і чи буде вона мати успіх при її подальшому використанні. Інновація повинна бути корисною і бути направленою на розвиток банківської системи.

Банківська інновація – це реалізований у формі нового банківського продукту або операції кінцевий результат інноваційної діяльності банку. Під банківським продуктом розуміється матеріально оформлена частина банківської послуги (ощадна книжка, дорожній чек, електронний гаманець і т. п.) [1].

Попит, пропонується покупцем на банківський продукт або операцію, визначає ступінь новизни цих видів нововведень. Рівень попиту на новий продукт визначає рівень його корисності, а значить, і ступінь його новизни.

Будь-яке нове явище пов'язане з часом. Категорія "час" – це категорія життя будь-якого явища, у тому числі й економічного. Час є важливим стимулом розвитку ринку й фактором перемиг в конкурентній боротьбі. Випередити час означає випередити конкурентів.

Банківська інновація – це функція часу. Вона діє тільки в рамках часу, які встановлені початковою й кінцевою точками життєвого циклу даної інновації. А це значить, що банківською інновацією не можуть вважатися банківський продукт або операція, які є новими тільки для даного банку, але які вже давно реалізовані в інших банках.

До банківських інновацій не можуть відноситися також незначні зміни, які носять приватний порядок і не змінюють зміст і сутність банківського продукту або операції, наприклад зміна процентних ставок за банківськими рахунками і депозитами, строків депозитного внеску та ін. [3].

Інновації в наш час – не просто одне з явищ, що визначають економічне зростання, розвиток і структурні зрушення. Інновації стали суттю сучасного розвитку у всіх сферах світової економіки, у тому числі й у банківській справі. У найбільш розвинених країнах здійснюється новий тип економічного розвитку – інноваційний, що є вираженням триваючої технологічної революції. Економіка перебуває в процесі постійних змін – розвитку, що еволюціонує. Базисні інновації вже сформували сучасний технологічний уклад початку ХХІ століття в найбільш розвинених країнах світу. В основі – мікроелектроніка й інформатика, що становлять його ядро, які, у свою чергу, утворили взаємозалежні технології виробництва. Високі інформаційні, інноваційні технології є основою для глобалізації



фінансової сфери. У результаті для національних банків складається принципово нове зовнішнє середовище діяльності. У той же час не слід віддаватися ейфорії з приводу ступеня фінансової глобалізації. Інновації в різних сферах банківського бізнесу традиційно вважаються одним з головних інструментів, що використовуються банками для збереження наявних і залучення нових клієнтів [2].

До нашого часу закордонні банки нагромадили великий досвід з організації інноваційної діяльності, спрямованої на стимулювання дослідження, розробки й впровадження нових продуктів і технологій. Перед українськими кредитними організаціями стоїть завдання вивчення закордонного досвіду й активне застосування його в роботі з урахуванням особливостей розвитку економіки країни. Практика функціонування провідних банків розвинених країн свідчить про те, що їх успіхи пов'язані з розробкою цілісної системи керування інноваціями. У цих кредитних інститутах створено таку організаційну структуру й культуру керування, у якій напрямки технологічного розвитку інтегруються в загальні стратегічні плани, політика зростання безпосередньо пов'язується з постійною розробкою перспективних продуктів і проникненням у нові сфери бізнесу [3].

Таким чином, для ефективного впровадження інновацій в українську банківську сферу необхідно, насамперед, дослідити досвід закордонних банків з цього питання, визначити їх успішність з урахуванням особливостей розвитку вітчизняної економіки, і лише потім проводити їх впровадження, оскільки невдалі інновації завдають лише великої шкоди у вигляді збитків чи інших негараздів.

Наук. керівн. Тисячна Ю. С.

Література: 1. Заруба О. Д. Банківський менеджмент та аудит. – К.: Лібра, 2006. – 178 с. 2. Івасів Б. С. Операції комерційних банків: Навч. посібн. – К.: НМК ВО, 2007. – 389 с. 3. Усоскин В. М. Современный коммерческий банк: управление и операции. – М.: ИПЦ "Вазар-Ферро", 2008. – 470 с.

Скорік Д. В.

УДК 336.711 (477)

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ У ПРОЦЕСІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ ГРОШОВОГО РИНКУ

На сучасному етапі економічного розвитку, в умовах трансформації національної економіки, серед проблем, пов'язаних з виходом України з кризового стану, важливе місце посідає завдання формування ефективною банківської системи. Обов'язковою передумовою її ефективності є централизоване регулювання, що підтверджено історією розвитку багатьох країн [1].

У загальній системі державного управління Національний банк України є однією з тих ключових інституцій, які мають високий потенціал впливу на інфляційні процеси. Але без удосконалення існуючого правового поля і усунення ризиків політичного впливу на прийняття рішень з монетарної політики цей потенціал не буде реалізований. Визначальним фактором успішної реалізації політики впливу на цінову стабільність є довіра суспільства до політики центрального банку.

Діяльність Національного банку України досліджували й аналізували такі вчені, як Р. І. Тиркала, І. Д. Леончук, О. В. Васюренко та інші, але проблеми, пов'язані зі стабільністю функціонування банківської системи України, були розкриті недостатньо. Тому метою даної статті стане вивчення ролі НБУ у забезпеченні стабільності функціонування банківської системи України шляхом реалізації зваженої грошово-кредитної політики [1 – 3].

Національний банк України виступає першорівневим елементом банківської системи, регулює її діяльність у межах законодавчо наданих йому прав та повноважень, несе відповідальність перед суспільством за функціонування банківської системи в цілому.

Існуюче законодавство невичерпно врегулює питання діяльності НБУ та його взаємодії з іншими органами державного управління. Але в жодному із нормативно-правових документів, що регулюють діяльність НБУ, не визначена стратегічна мета грошово-кредитної політики. Невизначеність стратегічної мети призводить до того, що проведення грошово-кредитної політики фактично обмежується вирішенням лише поточних завдань та надає підстави для проведення неефективної монетарної політики.

Забезпечення цінової стабільності є достатньо складним завданням, що потребує від НБУ та Уряду узгоджених комплексних рішень, а саме більш тісної співпраці і досягнення консенсусу під час розроблення та реалізації грошово-кредитної та економічної політики [2].

Відповідно до статті 7 Закону України "Про Національний банк України" НБУ визначає та проводить грошово-кредитну політику відповідно до розроблених Радою НБУ "Основних засад грошово-кредитної політики", при розробці яких зобов'язаний використовувати урядові прогнози та програмні документи [4].

© Скорік Д. В., 2009

Відсутність співпраці Уряду та НБУ з установлення цільових орієнтирів з інфляції, розподілу відповідальності за їх досягнення знижує ефективність монетарної та економічної (фіскальної) політик, призводить до підвищення інфляційних очікувань, подальшого зростання темпів інфляції, а, відтак, і зниження добробуту громадян.

Хоча НБУ використовує ефективні канали комунікацій, такі, наприклад, як офіційний сайт у мережі Інтернет, прямі контакти зі ЗМІ, проведення кон'юнктурних опитувань, проте є недоліки, пов'язані з розповсюдженням інформації. Відсутність комплексної Стратегії комунікацій Національного банку, призводить до несистемного сприйняття суспільством та учасниками ринку політики центрального банку, посилює нерозуміння громадянами ролі Національного банку в процесах економічних перетворень у державі [3].

Метою політики щодо зміцнення ролі НБУ у забезпеченні цінової стабільності є створення підґрунтя для збільшення добробуту населення через підвищення його реальних доходів, та сприяння у довгостроковій перспективі стійкому економічному зростанню. Для досягнення цієї мети є необхідним: зменшення зовнішнього впливу на рішення з монетарної політики; розбудова практики регулярних комунікацій із суспільством та Урядом. Очікуваним результатом буде зниження рівня інфляції та утримання її на стабільному рівні [5].

Важливим кроком для досягнення публічності діяльності Національного банку України стала розробка Комплексної програми розвитку банківської системи України, яку можна розглядати як стратегію розвитку банківської системи, шляхи та напрями її реалізації [6].

Саме ефективне використання всіх можливих засад регулятивного та наглядового впливу дозволить Національному банку України утримувати вітчизняну банківську систему в найбільш керованому стані порівняно з іншими країнами СНД та забезпечить її відносну фінансову стійкість і необхідну ринкову стабільність навіть в умовах серйозних кризових явищ в економіці.

Наук. керівн. Полтавська Є. О.

Література: 1. Леончук І. Д. Операції центрального банку: Навч. посібн. – К.: Алерта, 2005. – 143 с. 2. Банківська справа: Навчальний посібник / За ред. проф. Р. І. Тиркала. – Тернопіль: Карт-бланш, 2001. – 314 с. 3. Васюренко О. В. Банківські операції: Навч. посібн. – К.: Знання, 2004. – 324 с. 4. Закон України "Про Національний банк України" від 01.12.2005 р. // www.zakon.nau.ua. 5. Миллер Р. Л. Современные деньги и банковское дело: Учебник для вузов / Р. Л. Миллер, Д. Д. Ван-Хуз; [Пер. с 3-го англ. изд. — М.: ИНФРА-М, 2000. — 824 с. 6. Консультації щодо зміцнення ролі НБУ у забезпеченні цінової стабільності // www.bank.gov.ua.

УДК 336.71(477)

Іванова Ю. О.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ КРИЗИ

Протягом останніх років український банківський сектор розвивався досить динамічно і переважував у фінансовому середовищі. За результатами останніх п'яти років у банківській системі зафіксовані найвищі темпи приросту показників діяльності. Високі темпи приросту банківського кредитування і поліпшення його якісних характеристик сприяли отриманню найбільшого за обсягом прибутку за всі роки функціонування вітчизняної банківської системи та досягнення найвищого рівня рентабельності активів.

Проте ситуація різко погіршилася вже з другої половини 2008 року. В Україні почали предметно проявлятися наслідки світової фінансової кризи. Отже, метою роботи є розгляд сучасного стану банківської системи в умовах кризи.

Однією з першопричин світової кризи було швидке, у глобальних масштабах, зростання обсягів фінансових послуг. Також в декілька десятків разів активи банків, страхових компаній, інвестиційних фондів перевищили обсяги валового продукту високорозвинених та середньорозвинених країн. Своєрідною міною був надлишок віртуальних грошей на ринку, що знаходилися в обороті. Вибух цієї міни спричинили саме неплатежі на американському ринку житлової іпотеки.

Аналіз кредитної діяльності банків України показав, що тривалий час більшість кредитів складали саме довгострокові, тобто переважно іпотечні кредити. Незабезпеченість довгострокових активів відповідними пасивами, а також низька платоспроможність населення внаслідок кризи зумовили різкі зміни у цьому напрямку. На сьогоднішній день придбати квартиру за допомогою кре-

© Іванова Ю. О., 2009



диту майже неможливо. Своє житлове питання населення вимушене вирішувати лише за допомогою власних коштів. Високі відсоткові ставки за іпотечним кредитуванням спричиняє відток клієнтів на цей вид послуг та змушує багатьох повертати придбану іпотеку, що є залоговим майном, фінансовим установам, які її надали. Це, в свою чергу, змушує останніх продавати нерухомість за набагато нижчими цінами аби покривати хоча б деякі витрати на її утримання.

Особливої уваги в процесі регулювання банківського сектору потребує, насамперед, кредитна політика банків. Як видно, надмірна зорієнтованість на споживче кредитування порушило макроекономічну збалансованість. Комерційні банки повинні оптимізувати портфелі та зосередитися на кредитуванні реального сектору економіки.

Щодо депозитів населення, то вже стало зрозумілим, що українські банки не зможуть повернути довіру своїх вкладників протягом наступних 5 – 7 років. У зв'язку з тяжким станом в економіці почалося масове вилучення депозитних коштів вкладників. Адаже, керуючись досвідом після розпаду СРСР, майже вісім років практично ніхто не вкладав свої гроші у банки. Банки намагаються привернути увагу клієнтів високими відсотковими ставками за депозитами – до 20 відсотків на рік. Але високий рівень інфляції і зростання цін на товари та послуги перешкоджає стимулюванню вкладів населення. Також Постанова НБУ, на яку посилаються сьогодні всі банківські установи, фактично не має юридичної сили та трактується банками на свій страх та ризик. А ризик для банків полягає лише в тому, що з 10 вкладників – 9 підуть додому з порожніми руками, і лише один з них подасть заяву до суду та забере додатково до двадцяти тисяч гривень. Тож загалом ситуація складається далеко не на користь банківських установ. Уже близько двох років тому, розглядаючи депозитний ринок України, можна було відзначити низькі відсоткові ставки та високий рівень інфляції, який фактично перевищував відсотки за депозитними вкладками. Оптимальна структура банківської системи України – це така її будова, за якої динамічний розвиток вітчизняної економіки може бути максимально забезпечений повним набором основних банківських продуктів, яких потребують суб'єкти ринку [1; 2].

Але, слід також зазначити, що входження у банківський сектор України іноземного капіталу та власне іноземних банків є позитивним показником у теперішньому становищі. Іноземні банки та їх капітал мають змогу акумулювати вільні активи за ціною нижчою ринкової в Україні та видавати кредити на розвиток реального сектору економіки та поточне споживання. Тенденція до зростання іноземного капіталу на національному фінансовому ринку сприяє розвитку конкуренції на ринку капіталів, покращенню рівня обслуговування, здешевленню кредитних ресурсів та підвищенню ставок за депозитними операціями.

За оцінкою експертів, погіршення фінансового становища у світі має досягти свого піку в першій половині 2009 року. Як бачимо, основними питаннями подальшого розвитку й удосконалення банківської системи країни є негайні заходи з прискорення реформ й висновок України щодо виходу із кризового стану. Банкам необхідна позитивна репутація стабільної та надійної фінансової установи, адже довіра клієнтів є основним капіталом будь-якого банку. Більшість банків сьогодні виявилася неготовою до випробовувань у жорстких умовах інформаційного пресингу сучасних засобів масової інформації і втрачає свої позиції в рейтингах довіри громадськості.

У цій повчальній ситуації банки мають робити висновки про розробку перспективної стратегії зв'язків з громадськістю і засобами масової інформації. Вони також повинні працювати на випередження і прогнозувати ситуацію та можливі варіанти її розвитку.

Наук. керівн. Тисячна Ю. С.

Література: 1. Солтис Я. Сучасний стан і основні чинники стабільності банківської системи України // Економічний часопис. – 2006. – №3. – С. 10 – 11. 2. Щукін ЛІ. Інформаційні загрози для банківської системи: уроки українського антикризового PR // Вісник НБУ. – 2009. – №1. – С. 27.

Королькова Н. Ю.

УДК 336.713 (477)

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ДОЛАРИЗАЦІЯ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

За роки незалежності України все більшої актуальності набуває вивчення проблем, пов'язаних з валютними відносинами та валютною системою. Режим функціонування всіх видів валютних відносин в країні є потужним фактором її подальшого соціально-економічного розвитку. Іноземна валюта займає все більш стійке положення в Україні, особливо це стосується розрахунків у доларах. Долар в Україні відіграє дуже велику економічну і політичну роль, особливо зараз, коли в країні спостерігається фінансова криза, яка підриває національні інтереси, сприяє незаконному відпливу капіталу за кордон, збіднює суспільство і державу, штучно знецінює і деформує структуру обігу національних грошей. Долар, по суті, перетворився на стимулюючий засіб корупції, хабарниць-

© Королькова Н. Ю., 2009

тва, підкупу іноземцями потрібних посадових осіб, засобів масової інформації. Метою даної статті є виявлення причин та наслідків доларизації для економіки України, а також запропонування шляхів їх подолання. Дослідженням проблем доларизації займалися такі вчені: О. Береславська, В. Міщенко, А. Сомик, О. Радзівський, Я. Поплюйко та ін. [1 – 4].

Валюта України є єдиним законним засобом платежу на її території, який приймається без обмежень для оплати будь-яких вимог та зобов'язань. У розрахунках між резидентами і нерезидентами в межах торговельного обороту використовується як засіб платежу іноземна валюта. Такі розрахунки здійснюються лише через уповноважені банки. Відкриття валютних рахунків дозволяється всім господарюючим суб'єктам України незалежно від форми власності. Підприємства, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, можуть відкривати валютні рахунки в різних уповноважених банках на території України, що мають ліцензію НБУ на проведення валютних операцій [5]. Валютно-курсова політика НБУ протягом 2007 – 2008 рр. була спрямована на підтримку стабільності обмінного курсу гривні щодо курсоутворюючої валюти – долара США, накопичення міжнародних резервів та своєчасне виконання зовнішніх боргових зобов'язань держави. Протягом 2005 – 2007 рр. офіційний курс гривні щодо долара США залишався незмінним – 505,00 грн за 100 доларів США, лише у 2004 р. цей показник становив 530,65 грн за 100 доларів США. На сьогоднішній день долар постійно коливається і НБУ не здатний контролювати усі банки та їх філії щодо зміни курсів валют. На початок грудня 2008 року курс складав 714,2 грн за 100 доларів США, що свідчить про нестабільність обмінного курсу гривні щодо курсоутворюючої валюти – долара США [1].

Доларизація економіки України є, по-перше, негативним для неї явищем, а, по-друге, одночасно і засобом, і результатом фінансової глобалізації. Тому вона тією самою мірою як і глобалізація має об'єктивний характер і може бути лише ослабленою за рахунок проведення політики зваженої, науковокерованої участі країни в процесах інтернаціоналізації виробництва, формування цілісного світо-господарського організму з єдиним світовим управлінням [2]. За визнанням представників НБУ, у країні є в обігу в готівковій формі до 10 млрд дол., а відповідно до оцінок експертів Державної податкової адміністрації України – приблизно 20 млрд дол., гривнева ж готівка у чотири рази менша від доларової. Щокварталу до країни ввозиться 200 – 300 млн дол. Причинами зростання рівня доларизації у трансформаційних економіках були значна відкритість економіки, високий рівень інфляції та суттєва девальвація національних валют [3]. Значна доларизація економіки може мати такі негативні наслідки: 1) високий рівень доларизації, який відображає заміщення валют, суттєво впливає на темп інфляції, оскільки іноземна валюта бере участь у процесі обігу; 2) доларизація змінює функцію попиту на гроші шляхом підвищення його чутливості до динаміки валютного курсу та підвищення еластичності від процентної ставки; 3) стає більш складним управління грошово-кредитною політикою з боку центрального банку через ускладнення контролю за динамікою депозитів у іноземній валюті і масою готівкової іноземної валюти в обігу; 4) крім доларизації депозитів існує доларизація кредитів, ступінь якої визначає схильність банківського сектору до системного кредитного ризику у випадку значних девальвацій. Аналіз літературних джерел [2 – 4] дозволив виявити та запропонувати основні шляхи для зниження рівня доларизації в Україні **у бюджетній системі**: ліквідація дефіциту державного бюджету шляхом збалансування доходів і витрат при його прийнятті та виконанні; посилення контролю за надходженням податків до державного бюджету; зменшення розміру зовнішніх запозичень державою на міжнародних ринках позичкових капіталів; **у монетарній системі**: зниження і збереження низьких темпів інфляції у країні шляхом зменшення участі НБУ на валютному ринку; стабільність валютного курсу гривні та уникнення різких його коливань; збереження політики режиму регульованого валютного курсу; часткова лібералізація руху капіталу шляхом надання дозволу комерційним банкам розміщувати кошти на міжнародних грошових ринках. Така лібералізація також дасть НБУ змогу зменшити обсяги своєї участі на міжбанківському валютному ринку; сприяння розвитку альтернативних банківським депозитам фінансових інструментів; **у банківській системі**: заборона на здійснення розрахунків у валюті між резидентами і нерезидентами на внутрішньому ринку держави; розробка НБУ відповідних заходів, які для комерційних банків матимуть рекомендаційний характер щодо зниження відсоткових ставок за валютними депозитами, оскільки заборона на відкриття депозитів у іноземній валюті призведе до розповсюдження найменш бажаної форми доларизації — обігу готівкової іноземної валюти; заборона на надання комерційними банками споживчих кредитів в іноземній валюті, до яких можна віднести кредити на придбання нерухомості, купівлю автомобілів, побутової техніки тощо.

Таким чином, узагальнюючи викладений матеріал можна зробити висновок, що основні заходи, які спрямовані на зменшення рівня доларизації в Україні, повинні здійснюватись у банківській системі, оскільки саме там органи монетарної влади можуть впливати на її рівень безпосередньо через зміни норм пруденційного характеру.

Наук. керівн. Прохорова Ю. В.

Література: 1. Поплюйко Я. В. Доларизація економіки України: статистичні оцінки // Статистика України. – 2008. – №2. – С. 44 – 49. 2. Береславська О. Доларизація в Україні та шляхи її подолання // Вісник НБУ. – №10. – С. 10 – 13. 3. Міщенко В. Доларизація: причини та наслідки для економіки України / В. Міщенко, А. Сомик // Вісник НБУ. – 2007. – №5. – С. 28 – 31. 4. Радзівський О. Суперечності доларизації економіки України в умовах фінансової глобалізації // Економіка України. – 2005. – №2. – С. 16 – 23. 5. Блашук Ю. О. Комерційний банк як агент валютного контролю // Фінанси України. – Квітень 2001 р. – №04(45). – С. 132 – 141.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ПЕРСПЕКТИВИ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ В УКРАЇНІ

В умовах розвитку за останні роки фінансово-економічної кризи, з одного боку, виникають потреби реформування економіки, з іншого – пріоритетним для України є вирішення проблеми нестачі фінансових ресурсів. Одним із сегментів вирішення цієї проблеми є ринок цінних паперів, який може служити для отримання додаткових фінансових ресурсів. Подальший розвиток ринку цінних паперів та одного з суб'єктів цього ринку – комерційних банків – є необхідною умовою вирішення проблеми фінансових ресурсів для України [1].

В останні десятиріччя процеси глобалізації та інтернаціоналізації світової економіки набули нового значення. Банківські послуги стають все більш поширеними, а це потребує від банків йти в ногу з часом, тим більше, що вони мають реальні можливості для нововведень. Перед Україною стоїть завдання інтеграції до світової економіки, тому дуже важливим є створення нових зв'язків і відносин, які повинні супроводжуватися високим рівнем ведення банківської справи та відповідністю української банківської системи світовим стандартам [2; 3].

Проблематика перспективи операцій комерційних банків з цінними паперами досліджується у працях О. Білоуса, Ю. Кравченка, С. Лаптева, М. Денисенко, В. Кабанова, Н. Шматка.

Шлях України в напрямку до ринкової економіки також свідчить про актуальність створення необхідних умов для становлення та функціонування ринку цінних паперів, який сприяє руху капіталу. Комерційні банки є одними з найстаріших фінансових інститутів, що акумулюють значний обсяг вільних коштів і сприяють їх перерозподілу в економіці [4].

Мета і завдання дослідження полягають у з'ясуванні перспективи операцій комерційних банків з цінними паперами, напрямку розвитку, новітніх тенденцій у проведенні цих операцій. Також у розробці рекомендацій щодо вдосконалення операцій комерційних банків з цінними паперами з урахуванням досвіду країн з розвинутою ринковою економікою [4].

Об'єктом дослідження є операції комерційних банків з цінними паперами в Україні, тобто діяльність комерційних банків України на вітчизняному ринку цінних паперів.

Предметом дослідження є грошові відносини, що виникають при проведенні комерційними банками операцій з цінними паперами, тобто це рух грошових потоків, що виникає у процесі діяльності банків на ринку цінних паперів України [1].

Досягнення цієї мети зумовило вирішення таких завдань:

уточнити роль ринку цінних паперів як сфери фінансового ринку;

дослідити місце комерційних банків на ринку цінних паперів та умови поєднання традиційних банківських операцій і операцій з цінними паперами, дослідити особливості їхнього поєднання у різних країнах;

дослідити операції з цінними паперами і розглянути основні види операцій та тенденції їх розвитку в комерційних банках розвинутих країн, виявити основні види операцій, що проводяться комерційними банками України та дослідити основний напрямок і тенденції розвитку цих операцій;

зробити практичні висновки згідно з проведеним дослідженням стосовно подальших можливостей розвитку операцій комерційних банків з цінними паперами в Україні [3].

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливостях подальшого розвитку операцій комерційних банків з цінними паперами в Україні з урахуванням досвіду розвинутих країн (зокрема США та Німеччини) і чинників, які впливають на ефективність проведення цих операцій.

Запровадження результатів дослідження у практику діяльності комерційних банків України дозволить: по-перше, підвищити ефективність проведення операцій з цінними паперами завдяки сучасним методам аналізу інформаційного середовища та новітнім технологіям банківського бізнесу; по-друге, розширити обсяг проведення операцій з цінними паперами за рахунок як упровадження нових видів операцій, так і сек'юритизації традиційних банківських операцій; по-третє, підвищити загальну безпеку комерційного банку завдяки новому підходу до безпеки банку, яка є сполученням економічних показників стійкості банку та інформаційно-технологічних характеристик його діяльності [3].

Наук. керівн. Яременко О. Р.

Література: 1. Білоус О. А. Операції комерційних банків на ринку цінних паперів // Фінанси України. – 2005. – №9. – С. 93 – 151. 2. Кравченко Ю. Фундаментальний аналіз цінних паперів // Ринок цінних паперів України. – 2002. – №9 – 10. – С. 91 – 96. 3. Лаптев С. М. Банківська діяльність (вітчизняний та зарубіжний досвід) Навч. посібн. / С. М. Лаптев, М. П. Денисенко, В. Г. Кабанов. – К.: ВД “Професіонал”, 2004. – 320 с. 4. Шматко Н. Невизначеність та інфляція: вплив на очікувану дохідність та ефективність цінних паперів // Вісник НБУ. – 2008. – №8. – С. 26.

РОЛЬ ОРГАНИЗАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ В ОРГАНИЗАЦИИ

В последние десятилетия в практике и теории управления наблюдается значительный рост интереса к проблеме организационной культуры, что обусловлено осознанием важности ее роли в развитии организации. Сам факт привлечения внимания к этой проблеме указывает на возрастающие значения человека в организации, его личности. Культура предприятия определяет его своеобразие, уникальность.

Следует отметить и положительную динамику в проявлении интереса и внимания таких ученых к исследованию данной проблемы: А. К. Гостева, М. Р. Луиса, Е. Шайна, Д. Грейвза, А. Вилкинса, Ч. Тернера.

Целью данной работы является выявление и рассмотрение роли организационной культуры в формировании эффективного действующего коллектива, средств и методов в формировании корпоративной культуры организации.

В настоящее время в литературе по менеджменту существует множество разнообразных определений организационной культуры. Однако их авторы единодушно сходятся в одном: организационная культура – это система ценностей и норм, разделяемых большинством членов организации.

Некоторые авторы наполняют определение функциональным значением. Так, у О. С. Виханского и А. И. Наумова подчеркивается функция регулирования организационной культуры, так как "заявляемые в организации ценности задают людям ориентиры их поведения и действий" [1, с. 22]. В определении, данном Н. Н. Зарубиной, акцент делается на функции мотивации и регулирования [2, с. 5]. Ряд других авторов рассматривает организационную культуру как средство адаптации организации к окружающей среде [3, с. 7]. Д. Крепе (1990 г.) считает, что организационная культура и связанная с ней репутация – ценный ресурс: их можно продать, продав фирму [4, с. 51].

Объединив все вышеперечисленные точки зрения можно дать более полное определение: организационная культура – это система ценностей и норм, разделяемых большинством членов организации, обеспечивающая мотивацию и регуляцию её деятельности, а также являющаяся средством адаптации организации к внешней среде.

Поэтому культура организации как объект исследования – это многогранное сложное явление, которым невозможно управлять в краткосрочном аспекте, а лишь допускается ее постепенное формирование, долгосрочное развитие.

Так как каждый коллектив уникален: половозрастной состав, профессионально-квалификационная структура кадров, отраслевая, географическая специфика – все это накладывает свой отпечаток [5, с. 16]. Поэтому у каждой организации должна быть своя культура. Организационная культура аналогична личностной характеристики человека: это некий нематериальный, но всегда присутствующий образ, который придает значение, направление и основу ее жизнедеятельности.

Значение организационной культуры определяется рядом обстоятельств. Она придает сотрудникам организационную идентичность, определяя представления о компании, является важным источником стабильности и преемственности, что создает у ее сотрудников чувство безопасности. В то же время знание организационной культуры помогает новым работникам правильно интерпретировать происходящие в организации события и понимать окружающих. Она привлекает внимание, передает видение и отмечает заслуги творческих, эффективных сотрудников.

Фундаментальные ценности корпоративной культуры могут выражаться в различных материальных (видимых, воспринимаемых нашими чувствами) образах: символах, преданиях, героях, девизах и церемониях, с помощью которых мы получаем возможность интерпретировать культуру любой фирмы.

Символ — это объект, действие или событие, имеющее смысл для окружающих. Символы, связанные с корпоративной культурой, доносят до людей важнейшие ценности организации. К примеру, для того чтобы выразить в символах свою политику "открытых дверей", Билл Арнольд, президент компании Centennial Medical Center, снял с петель дверь своего офиса и распорядился подвесить ее на потолке в холле. Рэндал Лириримор, президент MasterBrand Industries, преследовавший цель стимулировать командную работу, принял решение о сносе разделявших отделы его компании внутренних перегородок.

Предания — это основанные на происходивших в компании реальных событиях, часто повторяемые повествования, известные всем сотрудникам организации. Обычно они выражают в неявной форме основные ценности корпоративной культуры. В торговой компании Nordstorn вы можете услышать предание о том, как одному из покупателей вернули деньги за некачественную автомобильную покрывку, хотя в ее магазинах покрывки никогда не продавались... Этот рассказ в инсказательной форме подчеркивает принятое в компании правило о приеме любых возвращаемых покупателями товаров.



Герой — человек, олицетворяющий собой дела, подвиги, характер или атрибуты корпоративной культуры, модель, образец личности, подражать которой стремятся большинство сотрудников организации. Чаще всего это символические персонажи. Поступки, которые совершают герои, выходят за рамки обычных, но не настолько, чтобы простые работники не могли их повторить. Они показывают людям, как надо делать хорошие дела.

Девиз (он же слоган, он же лозунг) — это предложение, в котором кратко формулируется основная ценность корпоративной культуры. Так, Компания Sequins International, 80% работников которой латиноамериканцы, в качестве девиза выбрала цитату из У. Эдварса Дьюинга: "Не надо угождать боссу; убажывайте покупателей" [1, с. 137].

Корпоративные церемонии — это особые плановые мероприятия, проводимые ради всех присутствующих. Церемонии проводятся для того, чтобы привести собравшимся наиболее яркие примеры выражения корпоративных ценностей. Это особые мероприятия, призванные укрепить веру работников в ценности компании, способствовать их объединению, предоставить сотрудникам возможность принять участие в важном событии, приветствовать корпоративных героев.

Корпоративные мероприятия — такие события необходимы для налаживания отношений между сотрудниками, их знакомства друг с другом, а также с руководством. Наиболее эффективными видами подобной коммуникации являются корпоративные пикники, вечера в театрах, консерваториях, празднование юбилеев и дня основания компании.

Компания может иметь уже сложившуюся организационную культуру, в этом случае перед ней стоит задача сохранения и поддержания культуры, либо задача ее изменения. Компания также может находиться на стадии формирования организационной культуры, в этом случае она должна следить за тем, чтобы этот процесс не вышел из-под контроля [6, с. 68].

Вопрос организационной культуры в компаниях на сегодняшний день актуален и его актуальность будет расти по мере продвижения украинских компаний на мировом рынке.

Научн. рук. Гончарова С. Ю.

Литература: 1. Бурнс Т. Ф. Культура менеджмента / Т. Ф. Бурнс, Г. М. Сталкер. — М.: ИНФРА-М, 1991. 2. Виханский О. С. Менеджмент: человек, стратегия, организация, процесс: Учебник / О. С. Виханский, А. И. Наумов. — М.: Изд. МГУ, 1995. — 416 с. 3. Пригожин А. А. Проблемы синергии организационных культур в российско-американских совместных предприятиях // Менеджмент. — 1998. — №1. — С. 60 — 77. 4. Дობролюбова В. Действенное изменение организационной культуры // Банковские технологии. — 2002. — №1. 5. Менеджмент организации. Учебн. пособ. / Под ред. З. П. Румянцевой и Н. А. Саломатина. — М.: ИНФРА-М, 1995. 6. Родин О. Концепция организационной культуры: происхождение и сущность // Менеджмент. — 1998. — №7. — С. 67 — 77. 7. Данилов П. Место и роль организационной культуры // <http://www.emsi.ru>. 8. Пилепенко А. А. Менеджмент / А. А. Пилепенко, С. М. Пилипенко, И. П. Отенко. — Харьков: ИД "ИНЖЕК", 2005.

Осадча Ю. В.

УДК 005.956

Студент 4 курсу

факультету економіки і права ХНЕУ

ВИВІЛЬНЕННЯ ПЕРСОНАЛУ ЯК ВИКЛИК ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

В умовах економічної і фінансової кризи, яка охопила всі сфери господарської діяльності, великого значення набуває проблема вивільнення персоналу, що з одного боку дозволяє скоротити зайву чисельність працівників і знизити собівартість виробленої продукції або послуг, а з іншого — виштовхує на ринок праці соціально незахищених осіб працездатного віку.

Дослідники, які вивчали дане явище, зіштовхнулися з неоднозначним впливом вивільнення на показники діяльності організації. Було замічено, що в результаті вивільнення поставлені цілі досягаються далеко не завжди, а витрати на його реалізацію великі й поєднуються з різними негативними ефектами й наслідками для широкого кола учасників. Тому слід зробити висновок про те, що для досягнення бажаного результату з мінімальними загальними витратами вивільненням працівників необхідно управляти.

Ці обставини роблять постановку проблеми звільнення працівників актуальною й викликають необхідність проведення досліджень, орієнтованих на розвиток методів управління вивільненням персоналу в умовах кризи.

Мета статті — дослідження й уточнення сутності поняття "вивільнення персоналу", визначення принципів та заходів щодо вивільнення персоналу.

© Осадча Ю. В., 2009



Вивільненню персоналу присвячений ряд робіт вітчизняних і закордонних авторів. У вітчизняній науці різні проблеми й аспекти соціально-трудова відносин та економіки праці розглядалися в роботах таких авторів, як В. Є. Гимпельсон, І. А. Денісова, Р. І. Капелюшников, Р. П. Колосова, Г. Г. Мелик'ян, Т. О. Разумова, С. Ю. Рощин, Ф. Т. Прокопів та ін. Проблематиці управління персоналом присвячені роботи Т. Ю. Базарова, В. Р. Весніна, Б. Л. Єремїна, П. В. Журавльова, Л. В. Карташової, А. Я. Кібанова, В. І. Маслова, Ю. Г. Одегова, С. В. Шекшні та ін. Порівняльний аналіз нормативно-правового регулювання звільнень у різних країнах знаходить висвітлення в роботах Н. Т. Вишневської, І. Я. Кисельова, Т. П. Космарської та ін. Окремі роботи й монографії присвятили вивченню процесу адаптації підприємств країн перехідного періоду до умов кризи шляхом регулювання чисельності персоналу й умов праці такі автори, як В. Є. Гимпельсон, І. А. Денісова, Р. І. Капелюшников, Дж. Кенінгс, Х. Леманн, Т. М. Малєва, Ф. Т. Прокопів, Р. М. Шахнович, Г. В. Юдашкіна та ін.

Однак єдиного термінологічного апарату й розуміння відмінних характеристик вивільнення працівників на даний момент не існує ні у вітчизняній, ні в закордонній науці. Так, ряд вітчизняних авторів (наприклад, А. Я. Кібанов) обмежують цільову сферу вивільнення персоналу винятково кадровими питаннями (чисельність і склад зайнятих) [1]; інші (наприклад, Є. В. Маслов), навпаки, дають досить широке визначення, що виходить за рамки винятково управління персоналом [2]; треті (наприклад, А. В. Сківітін) відносять до нього всі випадки звільнення працівників з організації, незалежно від волевиявлення, що розмиває фактор організаційного впливу [3]. Однак з урахуванням того, що підприємство може проводити вивільнення лише за тими підставами, які можуть бути ним цілеспрямовано використані (з ініціативи роботодавця, працівника та ін.), під вивільненням необхідно розуміти комплекс заходів, а також процес щодо розірвання трудових відносин із працівниками через причини економічного, організаційного, технологічного або інституціонального характеру, реалізований у рамках системи управління персоналом з метою підвищення продуктивності, ефективності й (або) конкурентоспроможності організації.

Вихідною позицією в управлінні процесом вивільнення є визнання серйозності й важливості факту звільнення як з виробничої, так і з соціальної та особистісної точок зору.

Планування роботи зі співробітниками, що звільняються, базується на нескладній класифікації видів звільнень. Критерієм класифікації в цьому випадку виступає ступінь добровільності відходу працівника з організації. За цим критерієм можна виділити три види звільнень:

звільнення з ініціативи співробітника (згідно з українським законодавством – за власним бажанням);

звільнення з ініціативи роботодавця (згідно з українським законодавством – з ініціативи адміністрації);

вихід на пенсію.

Через важливість такої події, як вибуття з організації, головним завданням служб управління персоналом при роботі з працівниками, що звільняються, є максимально можливе пом'якшення переходу в іншу виробничу, соціальну, особистісну ситуацію. Особливо це стосується двох видів звільнень: з ініціативи роботодавця й у зв'язку з виходом на пенсію.

У загальному виді система заходів щодо вивільнення персоналу містить у собі три етапи:

підготовка;

передача повідомлення про звільнення;

консультування.

На підготовчому етапі адміністрацією створюються передумови для проведення програми заходів. Сюди відноситься вирішення питань про те, чи необхідне звільнення, і якщо так, чи необхідне використання саме даної системи заходів. Вирішення питання про проведення розглянутої системи заходів може залежати, наприклад, від тієї причини, через яку виробляється звільнення співробітника.

Другий етап заходів – доведення до співробітника повідомлення про звільнення – робить процес вивільнення офіційним і становить вихідний пункт для подальшої консультаційної роботи.

Третій етап – консультування – є центральною ланкою у всьому процесі управління вивільненням персоналу [4].

Вивільнення персоналу може проводитись 2 методами: шляхом стимулювання добровільного звільнення або примусове вивільнення працівників. Якщо в результаті першого працівник покидає організацію з гарними спогадами, то в результаті примусового звільнення можуть виникати проблеми, навіть з залученням суду, що займається розбором трудових конфліктів. У зв'язку з цим важливо вміти управляти конфліктною ситуацією в процесі проведення скорочення штатів. Рішення щодо скорочення штатів повинні бути прозорими. Щоб не допускалася поява слухів і недоброзичливості, потрібно прагнути знаходити компромісні вирішення проблеми (наприклад, запобігання звільнень, поки дострокове звільнення на пенсію й припинення прийняття на роботу будуть економічно виправданими).

Керівникові завжди необхідно пам'ятати, що вивільнення працівника – дуже складний і поетапний процес, якому необхідно приділяти особливу увагу і який повинен відповідати таким принципам: виправданості;

коректності;

пошуку оптимального рішення;

професіоналізму менеджерів;

інформованості;

взаємопідтримки.



Роблячи висновки, можна сказати, що включення вивільнення працівників у систему управління персоналом може стати основою створення гнучкої системи реагування підприємства на умови, що змінюються, і звести до мінімуму можливі негативні наслідки, пов'язані з вивільненням.

Наук. керівн. Гончарова С. Ю.

Література: 1. Оценка затрат и результатов в системе мероприятий по высвобождению персонала / Под общ. ред. В. Н. Сидоренко. – М.: МГУ, 2006. 2. Оценка потенциала работников в процессе высвобождения персонала / Отв. ред. И. А. Алешковский, П. Н. Костылев. – М.: Издательский центр Факультета журналистики МГУ им. М. В. Ломоносова, 2007. 3. Мироненко О. М. Социально ответственное высвобождение персонала // Современный менеджмент: проблемы и перспективы: труды науч.-практ. конф. 15 марта 2007 г. / Отв. ред. В. И. Малюк. – СПб.: Изд. Политехнического университета, 2007. 4. Мироненко О. М. Высвобождение персонала: особенности нормативно-правового регулирования и опыт зарубежных компаний // Труд за рубежом – 2007. – №3. 5. Высвобождение персонала как элемент современной кадровой политики организаций / Под общ. ред. В. Н. Сидоренко. – М.: МГУ, 2005. 6. Мироненко О. М. Методы высвобождения персонала // Современный рынок труда и трудовые отношения: актуальные проблемы и эмпирические исследования. Сборник аспирантских трудов / Под ред. Р. П. Колосовой, О. Н. Мироненко. – М.: ТЕИС, 2007. – 102 с. 7. Мироненко О. М. Теоретические подходы к исследованию высвобождения работников // Вестник Московского университета. Серия 6. Экономика. – 2007. – №5. 8. Шекшня С. В. Управление персоналом в современной организации. – М.: Бизнес – школа "Интел-Синтез", 1996. – 300 с. 9. Журавлев П. В. Мировой опыт в управлении персоналом. Обзор зарубежных источников. Монография / П. В. Журавлев, М. Н. Кулапов, С. А. Сухарев. – М.: Изд. Рос. экон. акад. – Екатеринбург: Деловая книга, 1998. – 232 с.

Тарасюк Л. А.

УДК 005.32

Студент 5 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ

РАЗВИТИЕ МЕНЕДЖЕРОВ В УКРАИНСКИХ КОМПАНИЯХ

Современное состояние первичного рынка труда менеджеров, что формируется и развивается, прежде всего, в больших городах Украины, требует от высших учебных заведений обеспечивать высокую конкурентоспособность своих выпускников на внешних и внутренних рынках за счет высокого качества образовательного процесса и подготовки специалистов, высокого уровня их профессиональных знаний и высоких моральных качеств.

Опыт, который приобретают менеджеры, неразрывно связан с контекстом организационной среды. Этот контекст формирует стиль лидерства, историю компании, бизнес-модель, стратегию, группы влияния и т. д.

Целью данного исследования является системный анализ основных катализаторов профессионального развития менеджеров, качественного предоставления образовательных услуг, а также формирование рекомендаций по созданию эффективных систем развития управленцев внутри компании.

Различные компании могут существенно отличаться друг от друга возможностями развивающегося опыта, которые они предоставляют своим менеджерам. В работах В. А. Белошапки, Е. Г. Молл и других рассматриваются проблемы создания оптимальных организационных условий для ускоренного развития управленческих талантов [1 – 7]. Как показывает практика, международные и украинские компании, эффективно решающие эти проблемы, получают важное и устойчивое конкурентное преимущество.

По наблюдениям достаточно часто развитие менеджеров в организации рассматривается как набор различных приемов, включающих программы наставничества, системы ротации, тренинговые курсы, программы ранней идентификации потенциала и многое другое [1]. В действительности же задача организации, по мнению М. Маккола, Д. Ломбардо и Э. Моррисон, иная. Организация должна планировать сознательные усилия по предоставлению своим менеджерам (а также будущим менеджерам) возможностей учиться, расти и изменяться, в надежде постепенно сформировать когорту управленцев, обладающих всеми необходимыми навыками для результативной деятельности. Из этого следуют, как минимум, четыре важных аспекта развития менеджеров [7]:

1) развитие отражает специфику компании. Важной задачей здесь становится помощь менеджерам развиваться и функционировать более результативно в конкретном организационном контексте;

2) развитие является частью достаточно долгосрочного бизнес-плана. Прагматичной причиной инвестирования компании в развитие своих менеджеров является стремление обеспечить соответствие качества управленческой практики целевым результатам бизнеса;

© Тарасюк Л. А., 2009



3) развитие предполагает предоставление возможностей. Очевидно, что не существует никаких гарантий, что тот или иной индивидуум эффективно использует эти возможности, но без них развитие не возможно;

4) развитие — это сознательное усилие. Во многих случаях развитие может происходить спонтанно или даже случайно. Однако, отличием организаций, стремящихся развивать своих менеджеров, от тех, которые это не делают, является приоритетность и плановость предоставления развивающих возможностей.

Потенциал развивающего опыта, который может мобилизовать компания, напрямую зависит от организационной способности учиться на ошибках. Организации должны радикально менять свое отношение к ошибкам, рассматривая их как важную составляющую здорового процесса экспериментирования и обучения [5].

По мнению авторов, основные рекомендации по созданию эффективных систем развития менеджеров внутри компании главным образом сводятся к следующему:

- 1) предоставление менеджерам возможности развиваться;
- 2) выявление самых талантливых менеджеров;
- 3) назначение талантливых менеджеров на разные должности;
- 4) не всегда назначать лучшего из лучших (нельзя всегда назначать менеджера, исходя только из опыта и прошлых результатов работы кандидата, следует иногда рисковать, учитывая потребность этого кандидата к профессиональному развитию и способности использовать открывающиеся возможности);
- 5) удаление "посредственностей" с ключевых постов;
- 6) способность формировать и развивать эффективные рабочие группы;
- 7) обеспечить наличие в штате психолога.

Таким образом, серьезного конкурентного преимущества в использовании передового зарубежного опыта добьются те отечественные компании, которые сформируют четкую и сбалансированную систему ответственности и полномочий служб управления персоналом [5].

Научным результатом данного исследования является разработка рекомендаций по созданию эффективной системы менеджеров в отечественных компаниях.

Научн. рук. Мишина С. В.

Литература: 1. Белошапка В. А. Управленческая результативность: системный взгляд на работу и развитие менеджеров / В. А. Белошапка, К. Н. Нудьга; [Под ред. В. А. Белошапки. – К.: Стандарт, 2007. – 405 с. 2. Молл Е. Г. Управление карьерой менеджера. – СПб.: Питер, 2003. – 305 с. 3. Фон Ленайзен Э. Развитие лидерства: российский контекст // Вестник McKinsey. – 2004. – №1(6). – С. 10 – 15. 4. Герчикова И. Н. Менеджмент: Учебник. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1994. – 306 с. 5. Тейлор Ф. Основы научного менеджмента. – М.: Прогресс, 1992. – 180 с. 6. Вудкок М. Раскрепощенный менеджер / М. Вудкок, Д. Фрэнсис. – М.: Дело, 1991. – 175 с. 7. Белошапка В. Профессиональное развитие менеджеров // Актуальные проблемы экономики. – 2007. – №7. – С. 41 – 47.

УДК 005.52:005.334

Баштенко Т. Г.

Студент 5 курса
факультету економіки і права ХНЕУ

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах нестабільності зовнішнього середовища, обмеженості ресурсами та капіталом, більша частина підприємств країни піддається ризикам, що мають змогу призвести до банкрутства, тому вмиле управління ризиками є актуальною темою, бо завдяки цьому підприємства зможуть устояти в період світової кризи, яка на сьогоднішній день торкнулась України.

Об'єктом дослідження є ризики діяльності підприємства.

Предметом дослідження є процес управління ризиками на підприємствах, а також формування стійкого стану підприємства.

Дослідженнями цієї проблеми займалися такі вчені-економісти, як М. Карпунцов, Д. Наумов, О. Бігняк, Т. Бартона, Н. Внукова, В. Смоляк та ін.

Перед тим, як визначити оптимальні шляхи і раціональні рішення з управління ризиками, необхідно визначити сутність самого ризику як економічної категорії.

© Баштенко Т. Г., 2009



У широкому розумінні та й у низці наукових публікацій переважають два протилежні погляди на сутність ризику. З одного боку, поняття "ризик" тлумачиться як можлива невдача, небезпека, матеріальні або інші втрати, що можуть бути в результаті перетворення в життя обраного рішення, з іншого боку, ризик ототожнюється з передбачуваною вдачею, успішним результатом [1].

Отже, сучасний стан вивченості питання ризику в економіці характеризується відсутністю стійкого понятійного апарату, що свідчить про неоднозначне розуміння сутності ризику. Це пояснюється зокрема, багатоаспектністю даного явища, практично повною відсутністю у вітчизняному законодавстві, наявністю в реальній управлінській діяльності. Крім того, ризик – це складне явище, що має безліч незбіжних, а іноді й протилежних реальних основ [2].

Повніше спостереження за фінансовими ризиками відбувається з використанням загальної системи моніторингу фінансової діяльності підприємства.

Внутрішні засоби нейтралізації ризиків становлять систему методів мінімізації негативних їх наслідків, обрану в межах підприємства.

Основний об'єкт, який потребує використання внутрішніх засобів нейтралізації ризиків, — це всі їх види, значна частина ризиків критичної групи, а також не застраховані катастрофічні ризики, що їх має підприємство через об'єктивну необхідність.

У сучасних умовах розвитку підприємства внутрішні засоби нейтралізації ризиків охоплюють переважну їх частину. Переваги використання таких засобів полягають у високому ступені альтернативності прийнятих управлінських рішень, які не залежать, як правило, від інших суб'єктів господарювання.

Приймають їх на підставі конкретних умов фінансової діяльності підприємства та відповідних його можливостей. Причому найбільше враховують вплив внутрішніх чинників підприємництва на рівень фінансових ризиків у процесі нейтралізації негативних їх наслідків.

Система внутрішніх засобів нейтралізації фінансових ризиків потребує використання таких основних методів:

запобігання ризикам — найрадикальніший напрям означеної діяльності, що полягає в розробці таких внутрішніх заходів, які повністю виключають конкретний вид ризику;

лімітування концентрації ризиків — використовують звичайно за тими їх видами, що виходять за межі припустимого рівня, тобто за операцій, здійснюваних у ситуації критичного чи катастрофічного ризику; воно відбувається шляхом установа на підприємстві відповідних внутрішніх фінансових нормативів у процесі розробки політики здійснення різних аспектів фінансової діяльності; крім того, воно — одне з найрозповсюдженіших внутрішніх засобів ризик-менеджменту, реалізованих у фінансовій ідеології підприємства за прийняття цих ризиків без великих витрат;

хеджування, тобто використання будь-яких засобів зниження рівня ризику можливих фінансових втрат як внутрішніх (здійснюваних підприємством), так і зовнішніх (переданих іншим суб'єктам — страхувачам), яке ґрунтується на відповідних видах фінансових заходів; це мистецтво управління ризиками закомпенсуючої дії виробничих заходів;

диверсифікація, що її використовують, насамперед, для нейтралізації негативних фінансових наслідків несистематичних (специфічних) видів ризиків, у першу чергу дає змогу мінімізувати ризики в цілому; принцип її дії ґрунтується на поділі ризиків, який перешкоджає їх концентрації;

партнерський розподіл ризиків, який ґрунтується на частковому їх трансфері (передачі) партнерам з окремих фінансових операцій, причому передається частина тих фінансових ризиків, які можна нейтралізувати, маючи у розпорядженні ефективніші способи внутрішнього страхового захисту;

самострахування (внутрішнє страхування) ризиків, яке ґрунтується на резервуванні підприємством частини фінансових ресурсів, що дають можливість переборювати негативні фінансові наслідки тих операцій, за якими ці ризики не пов'язані з діями контрагентів;

страхові резерви в усіх їх формах хоч і дають змогу швидко відшкодувати завдані підприємству фінансові втрати, однак "заморожують" суттєву суму фінансових засобів, а це знижує ефективність використання власного капіталу підприємства з посиленням його залежності від зовнішніх джерел фінансування; тож необхідна оптимізація фінансових засобів, які резервовано для нейтралізації лише окремих видів фінансових ризиків [3].

Таким чином, у кризових умовах найбільш придатні до застосування методи хеджування, диверсифікації та самострахування. Отже, використання методів у такій послідовності зведе ризики підприємства до мінімуму та допоможе вистояти в умовах світової кризи.

Науковим результатом даного дослідження є систематизація обґрунтування переліку засобів нейтралізації ризиків в умовах економічної кризи.

Перспективами подальших наукових досліджень у даному напрямку є розробка механізмів нейтралізації ризикових ситуацій.

Наук. керівн. Мішина С. В.

Література: 1. Альгин А. П. Риск и его роль в общественной жизни. – М.: Мысль, 1989. – 187 с. 2. Внукова Н. М. Економічна оцінка ризику діяльності підприємств: проблеми торії та практики: Монографія / Н. М. Внукова, В. А. Смоляк. – Харків: ВД "ІНЖЕК", 2006. – 184 с. 3. Денисенко М. П. Інноваційні засади в управлінні ризиками // Проблеми науки. – 2007. – №10. – С. 7 – 13. 4. Найт Ф. Х. Риск, неопределенность и прибыль: Пер. с англ. М. Я. Каждан. – М.: Дело, 2003. – 359 с. 5. Карпунцов М. В. Ризикостійкість підприємства // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №3. – С. 71 – 75.

ЛІДЕРСТВО В КОНТЕКСТІ УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЧНИМИ ЗМІНАМИ В ОРГАНІЗАЦІЇ

Однією з проблем менеджменту є управління змінами в організації в умовах швидкозмінливого, турбулентного навколишнього середовища [1; 2]. Сучасні організації змушені безупинно змінюватися. Найчастіше ці зміни здійснюються реактивно, що не рідко призводить до втрати конкурентних переваг, а іноді й до загибелі організації. Проактивне здійснення змін вимагає знання основних законів цього процесу, джерел опору організаційним змінам, методів їх подолання. У цьому випадку, саме прагнення організації до стійкості й стабільності спонукає її керівництво до розробки й реалізації стратегій.

Однією з основних умов успішного здійснення змін в організації стає ефективне лідерство, а саме чітке визначення його ролей і завдань на кожному етапі життєвого циклу організації. Завдяки розробці й застосуванню лідером усіляких прийомів і методів, що відповідають умовам і вимогам кожного етапу трансформаційного процесу, управління змінами може стати більш ефективним і менш хворобливим для організації.

Зміни сьогодні – найбільш значущий елемент успішного розвитку організації. Уміння привнести позитивне ставлення до змін і ефективно ними управляти стає однією з ключових компетенцій лідера.

Дослідження проблеми лідерства в контексті управління стратегічними змінами – досить новий і недосліджений напрямок, чим і обумовлена актуальність теми дослідження. Аналіз публікацій з питань ролі лідерства в управлінні змінами в організації показав, що цю проблему розглядають найчастіше як процес фактичного керівництва стратегічними змінами, що приводить, в остаточному підсумку, до аналізу менеджерських підходів та їхньої відповідності різним ситуаціям [1; 3; 4].

Сьогодні видно, що підприємства для виживання на ринку й збереження конкурентоспроможності повинні час від часу вносити зміни у свою господарську діяльність. Концепція управління змінами охоплює всі заплановані, організовані й контрольовані зміни в галузі стратегії, виробничих процесів, структури й культури будь-якої соціально-економічної системи. Більше того, потреба в змінах стала виникати настільки часто, що їхній вплив на життєвий цикл організації вже не розглядається як виняткове явище. До теперішнього часу написано досить багато про теорію життєвих циклів організацій і представлені порівняльні характеристики тринадцяти відомих моделей життєвого циклу організації, але майже не розглядалось в контексті управління стратегічними змінами підприємства лідерства [5].

Лідерство – це поняття, що відображає здатність однієї людини впливати певним чином на поведінку інших людей. Ранні підходи до дослідження цього процесу акцентували увагу на особистісних характеристиках лідерства. Теорія й дослідження лідерства починалися з ідеї, що в ефективних лідерах як людях є якась особлива риса, що відрізняє їх від усіх інших. Тому пішло ретельне вивчення, в першу чергу, поведінки лідерів, а не того, до якого типу людей вони належать. Таким чином, була сформульована нова гіпотеза, що ефективне лідерство – це лише питання вибору "правильних" моделей поведінки. Імовірнісні теорії лідерства намагаються визначити оптимальні методи лідерства, описуючи ситуацію, у якій кожна модель поведінки забезпечує найбільш ефективний результат. Ця ідея поступилася місцем погляду на лідерство як на процес взаємного впливу.

Розглядаючи зміну будь-якого явища, важливо пам'ятати, що всі змінні взаємозалежні й зміна однієї неминуче позначиться на інших. Ключова рушійна сила змін на будь-якій стадії – люди. Для того щоб вплинути на людей, об'єднати їх зусилля для розробки й реалізації стратегічних змін в організації, необхідне використання ефективного лідерства.

Останнім часом підходи до лідерства стали враховувати аспект взаємодії, розглядаючи як вплив підлеглих на лідерів, так і зворотний процес. Сьогодні концепції лідерства, очевидно, розвиваються у бік уявлення, що оптимальні лідери – це ті, хто відмовляється від своєї ролі, навчаючи підлеглих тому, як бути лідером для самого себе. Таким чином, можна казати про два принципові періоди, що чергуються, у житті будь-якої організації, кожен з яких потребує своїх стратегічних рішень і лідерів, здатних або підтримувати стабільність життєдіяльності організації досить тривалий проміжок часу, або забезпечити перехід організації на новий стан.

Теорія лідерства має довгу історію розвитку і як результат – безліч різних моделей. Сучасний етап розвитку світової економіки, для якого характерний процес глобалізації, вимагає використання нової концепції лідерства як системи керування, орієнтованої на стимулювання інноваційної



поведінки співробітників на всіх рівнях організації. Але як би там не було, кожна з цих моделей може бути реалізована на одному з двох етапів, що чергуються, залежно від змісту стратегічних завдань, ситуацій й особистості лідера. При цьому обов'язковою умовою виступає своєчасність дій, що вживаються, та їх адекватність контексту. Іншими словами, різні моделі лідерства у поєднанні з вимогами одного з етапів розвитку організації самі по собі можуть розглядатися як конфігурації.

Науковим результатом даного дослідження є обґрунтування ролі лідерства в контексті управління стратегічними змінами в організації. Практична значущість дослідження полягає в можливості застосування його результатів в удосконаленні управління стратегічними змінами в організації.

Наук. керівн. Мішина С. В.

Література: 1. Мартиненко М. М. Основи менеджменту: Підручник. – К.: Каравела, 2005. – 496 с. 2. Мескон М. Х. Основи менеджмента / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури; [Пер. с англ. – М.: Дело, 1995. – 704 с. 3. Виханский О. С. Менеджмент / О. С. Виханский, А. И. Наумов. – 3-е изд. – М.: Гадарика, 1998. – 528 с. 4. Широкова Г. В. Теория жизненных циклов организаций: анализ основных моделей // Менеджмент в России и за рубежом. – 2007. – №2. – С. 34. 5. Минцберг Г. Школы стратегий / Г. Минцберг, Б. Альстрэнд, Дж. Лэмпел; [Пер. с англ. под ред. Ю. Н. Каптуревского. – СПб.: Питер, 2001. – 65 с.

Пономарьова Р. С.

УДК 331.556.4(477)

Студент 5 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ

ПРОБЛЕМИ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Зовнішня трудова міграція набуває загрозливого масштабу, тим більше в умовах фінансової кризи країни, оскільки Україна не лише постачає, а й приймає трудових мігрантів. Звичайно, у нас рівень соціальних стандартів та життя населення нижче, ніж у країнах Європи, але значно вище, ніж у багатьох інших країнах – азіатських, африканських. Це пояснює те, що в нашій країні багато працює іноземців, більшість яких – нелегали. А наші громадяни виїжджають за кордон також нелегально. Україна не готова до цього, бо відсутня законодавче поле, яке б регулювало проблему зовнішньої трудової міграції, гарантувало б заробітчанах забезпечення елементарних людських прав.

Так, за офіційними даними Міністерства закордонних справ України, на заробітках у Польщі перебуває близько 300 тис. українців-нелегалів, в Італії – від 200 до 500 тис., у Чехії – 200 тис., у Португалії – 180 тис., в Іспанії – 100 тис., у Туреччині – 35 тис. У Росії лише офіційно (на основі ліцензій Федеральної міграційної служби Російської Федерації) працює близько 100 тис. українських громадян, загальна ж кількість українців, які працюють у цій країні, оцінюється в 1 млн осіб [1].

Дослідженню тенденцій міграції робочої сили приділяють особливу увагу такі науковці, як О. Вишнеvsька, О. Олійник, І. Гнибиденко, О. Костюченко, С. Мельник, Е. Лібанова, О. Малиновська, О. Пісун, О. Пізняк та ін. Ці дослідники розглядали причини трудової міграції та напрямки регулювання державою цих процесів.

Метою дослідження є систематизація позитивних і негативних сторін зовнішньої міграції населення України.

Можна виділити декілька причин, які спонукають наших співвітчизників шукати заробіток за кордоном:

досить високий рівень безробіття;

низька оплата праці;

неконкурентні робочі місця (за даними 2006 р., державною службою зайнятості пропонувалося лише 5% вакантних робочих місць із заробітною платою понад 1 тис. грн, і для 60% – менше ніж 500 грн) [1];

зростання обсягів зайнятості у неформальному секторі економіки.

Таким чином, недостатня кількість робочих місць, низька заробітна плата, низький рівень соціальних гарантій призвели до зростання обсягів зовнішньої трудової міграції, у тому числі нелегальної.

За даними Державного комітету статистики України міграційний рух населення у січні – вересні 2008 року склав: прибулих – 26 243 чол., вибулих – 16 378 чол., приріст – 9 865 чол. (таблиця) [2].

© Пономарьова Р. С., 2009

Зовнішня міграція населення у січні – вересні 2008 року

	Кількість прибу- лих	Кількість вибу- лих	Приріст
Україна	26 243	16 378	9 865
Автономна Республіка Крим	3 291	1 231	2 060
області			
Вінницька	890	393	497
Волинська	416	415	1
Дніпропетровська	1 200	1 000	200
Донецька	2 912	2 144	768
Житомирська	393	321	72
Закарпатська	228	552	-324
Запорізька	1 207	717	490
Івано-Франківська	369	261	108
Київська	643	224	419
Кіровоградська	260	226	34
Луганська	1 162	1 511	-349
Львівська	445	439	6
Миколаївська	599	322	277
Одеська	3 746	642	3 104
Полтавська	365	362	3
Рівненська	290	539	-249
Сумська	502	419	83
Тернопільська	255	250	5
Харківська	1 732	1 305	427
Херсонська	445	413	32
Хмельницька	488	356	132
Черкаська	461	281	180
Чернівецька	433	246	187
Чернігівська	370	401	-31
м. Київ	2 401	1 128	1 273

Варто зазначити, що у процесі зовнішньої міграції населення є як позитивні, так і негативні боки. Позитивним у зовнішній міграції є: допомагає сім'ям мігрантів вижити у важкий період, знижує рівень безробіття на українському ринку праці; значна частина трудових мігрантів, перебуваючи за кордоном, підвищує свою кваліфікацію, засвоює нові професії, сучасні технології та системи організації виробництва. Негативне проявляється в тому, що нелегальний статус українців за кордоном знижує ціну на їхню працю, формує у свідомості іноземців уявлення про Україну як недемократичну, неправову країну. Поряд з цим нелегальна трудова міграція не надає доходу державі, не поповнює соціальні фонди та ін.

Для вирішення цієї проблеми Україні необхідні:

допомога та підтримка організацій МОП та Євросоюзу у формуванні нормативно-правової бази, яка б регулювала процеси трудової міграції;

прийняття рішень з боку уряду, органів внутрішніх справ, соціальних партнерів, організацій та профспілок;

визнання документів про освіту та наукові ступені громадян в інших країнах;

роботодавцям України створювати достойні робочі місця.

На думку автора, реалізація наведених вище заходів дозволить призупинити тенденції до погіршення ситуації на ринку праці України.

Науковим результатом даного дослідження є систематизація причин, позитивних і негативних проявів зовнішньої міграції та напрямів їх нейтралізації.

Перспективою подальших наукових досліджень у даному напрямку є розробка державних програм управління міграційними процесами.

Наук. керівн. Мішина С. В.

Література: 1. Вишнеvsька О. А. Нелегальна зовнішня трудова міграція як об'єкт державного регулювання // Статистика України. – 2008. – №1. – С. 87 – 92. 2. <http://www.ukrstat.gov.ua>. 3. Костюченко О. Проблему міграції надо решать, создавая рабочие места // Голос Украины. – 2006. – №142 (3892). – С. 7. 4. Мельник С. Трудовая миграция за границу – последний рубеж для страны // Голос Украины. – 2008. – №132. – С. 3. 5. Олійник О. Українська трудова міграція: тенденції та очікування // Праця і зарплата. – 2008. – №15. – С. 1 – 2.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ИССЛЕДОВАНИЕ КАТЕГОРИАЛЬНОГО АППАРАТА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Проблема конкурентоспособности носит в современном мире универсальный всеохватывающий характер. От того, насколько успешно она решается, зависят многочисленные аспекты экономической жизни страны. Особую значимость данная проблема приобретает в условиях рыночной экономики, когда изменчивость и динамичность факторов окружающей среды достигают наиболее высокой степени по сравнению с периодами стабильного состояния экономической системы. Высокий уровень конкурентоспособности является условием нормального функционирования отечественных предприятий и залогом успешной интеграции в мировое сообщество. Поэтому развитие теории и практики обеспечения конкурентоспособности украинских предприятий имеет в современных условиях исключительно важное значение, что обуславливает актуальность выбранной темы исследования.

Целью исследования является установление взаимосвязи понятия "конкурентоспособность предприятия" и его компонентов с другими категориями предметной области.

Значительный вклад в развитие теории конкурентоспособности предприятия внесли отечественные и зарубежные ученые-экономисты: М. Портер, И. Ансофф, А. П. Градов, Р. А. Фатхутдинов, Ю. Б. Иванов, В. Г. Шинкаренко, И. П. Отенко, А. Чаплина, З. А. Васильева, И. А. Гусев, Х. А. Фасхиев, И. М. Гараев, Е. А. Сысоева, Г. Н. Игольников, Е. А. Патрушев, Е. А. Полтавская и др.

Сравнительно недавнее формирование и развитие теории конкурентоспособности обусловило тот факт, что в настоящее время нет общепринятого определения конкурентоспособности и данное понятие трактуется в зависимости от того, к какому объекту оно относится. Многие экономисты склоняются к мнению, что исходными отношениями, в ходе которых формируется конкурентоспособность предприятия, являются отношения конкуренции. В литературе можно встретить различные трактовки понятия конкуренции с позиций поведенческого, структурного и функционального подходов: А. Смит, И. Шумпетер и А. Ю. Юданов под конкуренцией понимают соперничество (борьбу) юридических или физических лиц; Ф. Найт – ситуацию; М. Портер и Р. А. Фатхутдинов – процесс и т. д. [1, с. 10 – 11].

Как наиболее оптимальное определение понятия конкуренции будем считать определение, разработанное Р. А. Фатхутдиновым как "процесс управления субъектом своими конкурентными преимуществами для достижения победы или других целей в борьбе с конкурентами за удовлетворение объективных или субъективных потребностей в рамках законодательства либо в естественных условиях" [2, с. 9]. При этом на современном этапе под конкурентной борьбой авторы понимают скорее не соперничество, а сотрудничество в действиях предприятий на рынке. И. П. Отенко отмечает, что структурные особенности некоторых отраслей экономики Украины свидетельствуют о том, что конкуренция приобретает новый характер – сотрудничество и договоренности между потенциальными конкурентами [1, с. 11 – 12]. Наличие конкуренции на рынке товаров или услуг, на котором действует предприятие, требует от него обеспечения определенной конкурентоспособности или, в противном случае, грозит вытеснением его с данных рынков.

Наработанные теоретические исследования в основном определяют конкурентоспособность как возможность производить пользующуюся спросом продукцию в условиях высокого уровня эффективности. В отечественных исследованиях до второй половины 80-х годов проблема конкурентоспособности предприятия рассматривалась исключительно с позиций конкурентоспособности товара [3, с. 46]. Ряд авторов (Г. Н. Игольников и Е. А. Патрушев) в своих работах предлагают объединить в одно понятие конкурентоспособность товара и конкурентоспособность организации [4]. Однако предприятие может производить различные виды продукции и одновременно работать на различных сегментах рынка в рамках стратегий диверсификации, то есть на каждый данный момент времени уровень конкурентоспособности предприятия и уровень конкурентоспособности продукции, производимой им, могут не совпадать.

В настоящее время наблюдается разнообразие подходов авторов к исследованию конкурентоспособности и изолированное рассмотрение того или иного объекта без учета места в иерархии понятий и выделения базового понятия и уровня конкурентоспособности. В экономической литературе до настоящего времени продолжаются дискуссии по выбору базового понятия и базового уровня конкурентоспособности. Вместе с тем от их однозначного толкования зависит четкое разграничение параметров оценки конкурентных преимуществ и конкурентоспособности. И. А. Гусев в качестве базового понятия конкурентоспособности выделяет "конкурентоспособность продукции", а основой для определения уровня конкурентоспособности считает уровень предприятия [5]. Та-

ким образом, конкурентоспособность продукции и конкурентоспособность предприятия-производителя продукции соотносятся между собой как часть и целое. Категории конкурентоспособности и эффективности нередко рассматривают как аналогичные, хотя первая, основываясь на последней, включает в себе более сложные взаимосвязи хозяйствующих субъектов.

Ю. Б. Иванов трактует конкурентоспособность предприятия как самостоятельную системную категорию, отражающую степень реализации целей предприятия в его взаимодействии с окружающей средой. Актуальность исследования и управления этой категорией возрастает по мере формирования рыночных отношений и создания конкурентной среды [3, с. 46]. Х. А. Фасхиев и И. М. Гараев дали следующее определение конкурентоспособности организации: "Конкурентоспособность организации – это превосходство организации своими товарами и услугами аналогов в конкретных сегментах рынка в определенный период времени и по потенциалу разработать, производить и продавать конкурентоспособные товары (услуги) в будущем, достигнутое без ущерба финансовому состоянию организации" [6]. А. Чаплина предлагает рассматривать конкурентоспособность предприятия с 2-х позиций: как потенциал предприятия и как его преимущество по сравнению с другими компаниями [7].

Конкурентные преимущества являются основой обеспечения конкурентоспособности предприятия. Е. А. Сысоева отмечает, что конкурентное преимущество и конкурентоспособность – это тесно взаимосвязанные и взаимоопределяющие понятия. Конкурентное преимущество – это факторный признак, а конкурентоспособность – результативный. Под конкурентным преимуществом понимается эксклюзивная ценность, которой обладает объект, дающая ему превосходство перед конкурентами. Объект может обладать несколькими конкурентными преимуществами, что в большей степени подчеркивало бы его конкурентоспособность по сравнению с другими объектами, действующими на этом же рынке, то есть конкурентоспособность можно определить как степень конкурентного преимущества экономического объекта [8].

Р. А. Фатхудинов предлагает теорию конкурентного преимущества формировать на основе понятия ценность. Согласно этой теории, конкурентное преимущество системы – обладаемая системой какая-либо эксклюзивная ценность, дающая ей превосходство перед конкурентами, в свою очередь, ценность – это нечто особое, чем система владеет (содержит в себе), стремится сохранить либо иметь в будущем [2, с. 147]. Необходимым условием развития конкурентных преимуществ предприятия является достаточность его конкурентного потенциала, который И. П. Отенко определяет как "совокупность параметров, которые характеризуют способность организации эффективно функционировать на рынке в перспективе" [1, с. 16]. Уровень конкурентоспособности можно оценить с помощью такого показателя, как конкурентный статус предприятия, который является мерой определения положения (позиции) предприятия на рынке [3, с. 60 – 61]. По мнению И. П. Отенко, конкурентный статус является предпосылкой достижения конкурентных преимуществ предприятия [1, с. 16].

Таким образом, основу конкурентоспособности хозяйствующего субъекта в современных условиях должна составлять четко разработанная конкурентная стратегия, которая является частью корпоративной стратегии предприятия. Конкурентный потенциал предприятия является основой для создания конкурентных преимуществ, которые определяют конкурентоспособность предприятия на рынке для реализации разработанной стратегии. Конкурентный статус показывает место данного субъекта хозяйствования в общей системе рыночных отношений и является оценкой конкурентоспособности предприятия. Внешняя среда определяет социально-экономические условия функционирования предприятия. Проведенный анализ позволил представить логическую схему исследуемых понятий категориального аппарата конкурентоспособности предприятия в графическом виде (рисунок).

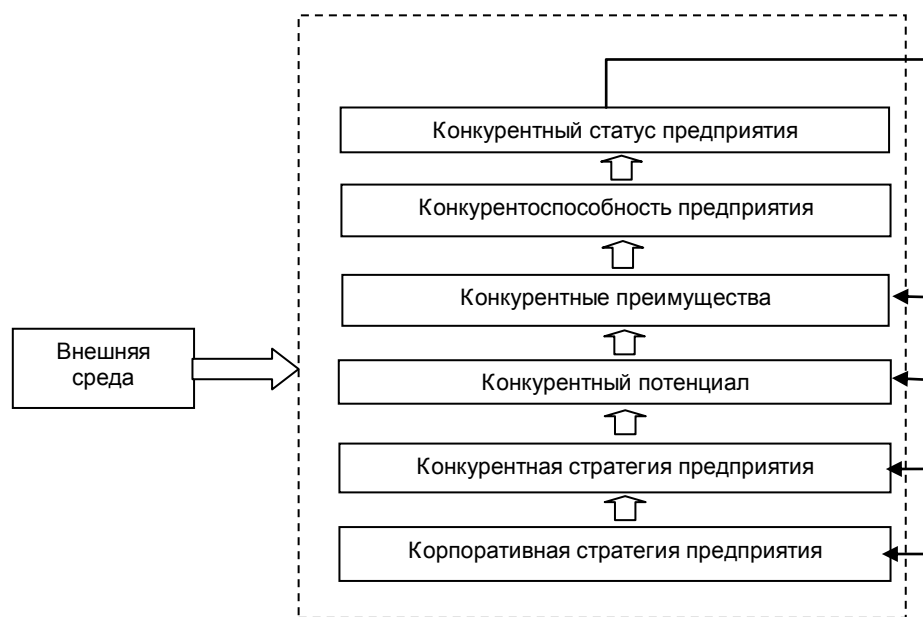


Рис. Взаимосвязь понятий категориального аппарата конкурентоспособности предприятия



Исследование понятийно-терминологического аппарата конкурентоспособности предприятия позволяет сделать вывод о теоретической сложности и дискуссионности данного вопроса, что объясняет отсутствие универсального, общепринятого определения в экономической литературе конкурентоспособности предприятия и единой точки зрения на взаимосвязь между категориями предметной области. Одной из ключевых проблем обеспечения конкурентоспособности украинских предприятий является формирование единой системы фундаментальных понятий и анализ их экономического содержания, что позволит сформировать эффективный методологический аппарат, позволяющий производить эффективную оценку конкурентоспособности каждого хозяйствующего субъекта рынка. На следующем этапе исследования целесообразно рассмотреть процесс выбора и применения определенных управленческих решений в конкретных условиях производства, основанных на систематизированном категориальном аппарате конкурентоспособности предприятия.

Научн. рук. Иващенко А. А.

Литература: 1. Отенко І. П. Управління конкурентними перевагами підприємства. Наук. вид. / І. П. Отенко, Є. О. Полтавська. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2005. – 212 с. 2. Фатхутдинов Р. А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 312 с. 3. Иванов Ю. Б. Конкурентоспособность предприятия: оценка, диагностика, стратегия. Научн. изд. / Колл. авторов. – Харьков: Изд. ХНЕУ, 2004. – 256 с. 4. Игольников Г. Н. Что понимать под конкурентоспособностью, инвестиционной привлекательностью и экономичностью производства / Г. Н. Игольников, Е. А. Патрушев // Российский экономический журнал. – 1995. – №11. – С. 108 – 111. 5. Гусев И. А. Конкурентоспособность малых предпринимательских структур // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. – 2007. – №4. 6. Фасхиев Х. А. Сущность, понятия конкурентоспособности организации и факторы определяющие ее / Х. А. Фасхиев, И. М. Гараев // <http://www.kampi.ru/scitech/base/nomer15/1disk/stat1.html>. 7. Чаплина А. Конкурентоспособность как интегральный показатель эффективности предприятия // Проблемы теории и практики управления. – 2006. – №3. – С. 108 – 113. 8. Сысоева Е. А. Ретроспективный анализ экономического содержания понятия "конкурентоспособность" // http://www.rusnauka.com/3_KAND_2007/Economics/18782.doc.htm.

Бережна Ю. В.

УДК 005.22:658

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ФОРМУВАННЯ КОМПЛЕКСНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНОЧНО-АНАЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Формування ринкових відносин, перехід підприємств на комерційну основу викликають необхідність подальшого вдосконалення управління у всіх сферах національної економіки. Науковий рівень управління обумовлює всебічний розвиток аналітичної роботи. З'являється потреба в аналізі як проміжній ланці в системі управління між одержанням інформації про роботу об'єкта й прийняттям рішень. Широке використання економічного аналізу викликає необхідність оволодіння основами його теорії та практики, підготовки кваліфікованих фахівців, які мали б чітке уявлення про зміст і завдання економічного аналізу на сучасному етапі розвитку, про методологічні і організаційні його принципи, інформаційне забезпечення, прийоми і методи. Усе це обумовлює актуальність детального вивчення комплексного інструментарію економічного аналізу.

Дослідження проблеми використання комплексного підходу до формування системи методів, способів та прийомів економічного аналізу проводили такі вчені: Є. В. Мних, О. І. Гадзевич, Г. І. Андреева, А. І. Гінзбург, Л. Н. Чечевицина, Є. К. Бабець, М. І. Горлов, С. О. Жуков, В. С. Стасюк, Н. В. Тарасенко, В. Т. Доля, М. Н. Баканов, Г. Ф. Азаренков, З. Ф. Петряєва, Г. Г. Хмеленко та ін.

Предметом дослідження виступають процеси оцінки і аналізу діяльності підприємства. Метою статті є узагальнення і розвиток теоретичних аспектів та розробка практичних рекомендацій щодо формування комплексного інструментарію забезпечення оціночно-аналітичної системи управління підприємством. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: провести оцінку системи способів, прийомів і методів економічного аналізу, розробити пропозиції щодо вдосконалення класифікації методів економічного аналізу, обґрунтувати значення правильного підбору методу при проведенні економічного аналізу діяльності підприємства.

У загальному значенні метод – це спосіб досягнення мети, певним чином упорядкована діяльність [1]. Людська діяльність може мати теоретичну чи практичну спрямованість, тому поняття методу однаковою мірою відноситься і до теорії, і до практики. Під методом будь-якої науки розуміють властивий їй спосіб проникнення в зміст свого предмета, тобто спосіб його пізнання.

© Бережна Ю. В., 2009



Метод становить сукупність розумових чи фізичних операцій, що здійснюються у ході наукового дослідження; у ньому укладені процедури, необхідні для одержання нового знання. Таким чином, метод можна назвати своєрідною розумовою технологією [2].

У сучасній науковій літературі існують різні підходи щодо формування системи методів, прийомів і способів економічного аналізу. Є. В. Мних вважає, що метод економічного аналізу становить сукупність прийомів та способів дослідження господарської діяльності будь-якого економічного об'єкта, шляхом виявлення та вивчення взаємозв'язків елементів досліджуваного об'єкта, їх зміни, кількісного та якісного вимірювання впливу окремих факторів та їхньої сукупності на цю зміну [3]. В. Т. Доля доводить, що метод економічного аналізу – це моделювання залежності результатів господарської діяльності від внутрішньогосподарських і зовнішніх умов, а також кількісний вимір впливу зміни цих умов на результати діяльності на основі даних звітності, обліку та необлікової економічної інформації [4]. Але найбільш вдале визначення методу економічного аналізу сформулював Н. В. Тарасенко, який вважає, що метод економічного аналізу – це системне, комплексне та безперервне вивчення, оцінка та узагальнення впливу факторів на результати діяльності будь-якого економічного об'єкта шляхом опрацювання спеціальними прийомами відповідної інформації з метою обґрунтування і прийняття оптимальних управлінських рішень для підвищення ефективності виробництва [5]. Це визначення найбільш детально розкриває сутність методу економічного аналізу.

Трактовки різних авторів щодо інструментарію економічного аналізу як комплексного інструментарію забезпечення оціночно-аналітичної системи управління підприємством представлено в таблиці.

Таблиця

Визначення поняття методу економічного аналізу

Автор	Визначення
Є. В. Мних	Усі методи економічного аналізу умовно поділяють на: 1) методи якісного виміру й оцінки функціональних зв'язків: загальнонаукові методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція) та методи експертних оцінок; 2) методи кількісного виміру й оцінки функціональних зв'язків: традиційні методи (порівняння, середні величини, індекси, динамічні ряди, групування); методи дослідження детермінованих факторних зв'язків, методи комплексної економічної оцінки; графічні методи аналізу; методи оптимальних рішень; фонові методи і моделі
О. І. Гадзевич	Метод економічного аналізу дістає своє відображення в технічних прийомах, які застосовуються при його проведенні: порівняння, групування і зведення, динаміка рядів, ланцюгова підстановка, балансова ув'язка, графічний метод, елімінування, методи лінійного програмування, кореляційний аналіз, теорія ігор та ін.
Г. І. Андреева	Сукупність спеціальних прийомів і способів становить науковий апарат економічного аналізу: способи первинної обробки економічної інформації; графічні способи; способи факторного аналізу; способи порівняльної економічної оцінки: способи оптимізації показників; евристичні методи
Л. Н. Чечевицина	Метод економічного аналізу – спосіб підходу до вивчення господарських процесів у їх становленні й розвитку. До традиційних прийомів і способів економічного аналізу відносять порівняння, угруповання, способу ланцюгових підстановок, спосіб абсолютних різниць, спосіб відносних різниць, інтегральний спосіб, індексні, балансові методи. До математичних методів відносять метод лінійного програмування, математичну теорію ігор математичну теорію масового обслуговування, теорію нечітких множин та ін.

Майже всі автори доходять висновку, що сукупність прийомів і способів економічного аналізу становить науковий апарат економічного аналізу і є складовою методу економічного аналізу.

Методи економічного аналізу доцільно також розділити відповідно до конкретних завдань економічного аналізу:

методи загальної оцінки виконання еталонних показників діяльності підприємства;

методи оцінки впливу окремих факторів на показники діяльності підприємства;

методи комплексної економічної оцінки, виявлення резервів і прогнозування діяльності підприємства;

методи прийняття рішень стосовно підвищення ефективності діяльності підприємства.

Під методикою взагалі розуміють сукупність засобів і правил найбільш доцільного виконання якоїсь роботи [6]. В економічному аналізі методика становить сукупність аналітичних засобів і правил дослідження економіки підприємства, що певним чином активізують досягнення мети аналізу. Засоби і методи аналізу економічної інформації досліджуваних об'єктів є необхідним елементом методики економічного аналізу.

Отже, можна зробити висновок про те, що методи, прийоми і способи є необхідною складовою методикою економічного аналізу.

Кінцевою метою проведення економічного аналізу і діагностики фінансово-господарської діяльності підприємства є виявлення резервів з метою подальшого підвищення ефективності виробництва,



регіонального використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів. Особливість методу економічного аналізу і діагностики діяльності підприємства полягає в пошуці і класифікації таких резервів залежно від їх характеру, місця і способу виявлення, часу можливого використання. Застосування методу економічного аналізу і діагностики діяльності підприємств дає можливість вивчити і оцінити динаміку змін фінансово-господарської діяльності підприємств у порівняльних періодах.

Наук. керівн. Іващенко Г. А.

Література: 1. Философский словарь / Под ред. И. Т. Фролова. – М. – Изд. полит. литер., 1986. – 588 с. 2. Азаренков Г. Ф. Економічний аналіз: Навч. посібн. Ч. 1 / Г. Ф. Азаренков, З. Ф. Петряєва. – Харків: Вид. ХДЕУ, 2003. – 208 с. 3. Мних Є. В. Економічний аналіз: Практикум. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 432 с. 4. Доля В. Т. Экономический анализ: теория и практические методики: Учебн. пособ. – К.: Кондор, 2003. – 208 с. 5. Тарасенко Н. В. Економічний аналіз: Навчальний посібник. – 4-те вид., стереотип. – Львів: Новий Світ – 2000, 2006. – 344 с. 6. Андреева Г. І. Економічний аналіз: Навч.-метод. посібн. – К.: Знання, 2008. – 263 с. 7. Чечевичина Л. Н. Экономический анализ: Учебн. пособ. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. – 448 с.

Діордіца Р. Є.

УДК 005.52.009.12

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

РОЗРОБКА СИСТЕМИ ПОКАЗНИКІВ ДЛЯ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

На сучасному етапі розвитку економіка України знаходиться в кризі. Зокрема ми бачимо уповільнення діяльності банківського сектору і промисловості, обумовлене зниженням попиту на промислові товари, нестабільністю політичної та економічної ситуації. Таким чином підприємства сьогодні як ніколи відчують конкурентний тиск у боротьбі за споживача.

У зв'язку з цим актуальним є проведення аналізу конкурентоспроможності підприємства на основі формування адекватної системи показників.

Головною метою статті є формування системи показників конкурентоспроможності підприємства в умовах кризи на основі систематизації та доповнення систем, розроблених видатними вченими-економістами.

Дослідженню проблеми вибору системи показників присвячені праці таких авторів І. Ансофф, В. О. Мошнов, Б. В. Буркинський, В. Г. Шинкаренко, І. П. Отенко, Є. О. Полтавська, Ю. Б. Іванов, Г. А. Іващенко

Так Ю. Б. Іванов [1] розробив такі показники: торгова діяльність (рівень рентабельності), фінансова діяльність (рівень рентабельності власного капіталу, обіговість оборотних засобів), організація збуту (рентабельність продажів), організація управлінської діяльності (частка управлінців у персоналі), інноваційна діяльність (кількість інновацій), соціальна діяльність (умови праці), стратегічне управління (стратегічні цілі), антикризове управління (коефіцієнт Альтмана).

І. П. Отенко [2] виділяє такі: виробнича сфера діяльності (матеріалоємність, фондоозброєність праці, тривалість обороту основних фондів), інноваційна сфера діяльності (завантаження придбаних виробничих потужностей підприємства, наукоємність виробництва), сервісна сфера діяльності (передплата, коефіцієнт дебіторської заборгованості), маркетингова діяльність (еластичність попиту за ціною, рентабельність продажів), фінансово-інвестиційна діяльність (прибутковість акцій, ресурсовіддача).

Б. В. Буркинський [3] пропонує таку систему показників: фінанси (структура активів, основний капітал), маркетинг (частка ринку збуту, ціна, репутація), організація та управління (система зв'язку, плінність управлінських кадрів), виробництво (контроль якості, використання виробничих потужностей), технологія (наявність патентів, організація НДДКР), робоча сила (кількість, якість).

Г. А. Іващенко [2] розробила та впровадила систему, яка ґрунтується на таких показниках: стан та ефективність використання фінансових ресурсів підприємства (коефіцієнт швидкої ліквідності, рентабельність продажу), стан та ефективність використання техніко-технологічних ресурсів підприємства (фондовіддача, фондоозброєність праці), стан, динаміка та ефективність використання трудових ресурсів підприємства (продуктивність праці, прибуток на одного працюючого), ефективність використання інформаційних ресурсів (витрати на технологічні інновації, витрати на обчислювальну техніку).

Таким чином, розглянуті системи дозволяють розробити комплекс показників оцінки конкурентоспроможності шляхом синтезу та доповнення. На думку автора, конкурентний аналіз буде комплексним та універсальним у випадку базування на такій системі показників:

виробнича сфера діяльності (матеріалоємність, коефіцієнт валового доходу, фондоозброєність праці, тривалість обороту основних фондів, фондовіддача, рентабельність продажу, витрати на 1 грн товарної продукції);

© Діордіца Р. Є., 2009

технологічні ресурси виробництва (фондоозброєність праці, коефіцієнт зношеності основних засобів, витрати на програмне забезпечення, ступінь автоматизації виробництва, продуктивність праці); ефективність маркетингової діяльності (рентабельність продажів, частота відновлення асортименту, коефіцієнт зміни валових продажів, гарантійне обслуговування продукції, коефіцієнт транзакційних витрат, коефіцієнт затоварення готовою продукцією); ресурсозабезпеченість виробництва (середньоспискова чисельність персоналу, коефіцієнт абсолютної ліквідності, витрати на обчислювальну техніку, коефіцієнт зношеності основних засобів, завантаженість виробничих потужностей, коефіцієнт маневреності, коефіцієнт покриття); фактори економічної та політичної ситуації в країні (еластичність попиту за ціною, частка експорту продукції підприємства, коефіцієнт позикових коштів); організація управлінської діяльності (частка робітників відділу управління в загальній чисельності, коефіцієнт плинності кадрів, частка адміністративних витрат у виручці).

Слід зазначити, що аналіз треба проводити з урахуванням всіх показників, а не лише окремих. Таким чином, розроблена система показників дозволить підвищити ефективність управління на підприємстві, розробити дієві конкурентні стратегії, підвищити конкурентний статус підприємства та отримувати стабільний прибуток.

Наук. керівн. Іващенко Г. А.

Література: 1. Иванов Ю. Б. Конкурентоспособность предприятия в условиях формирования рыночных отношений. – Харьков: ХГЭУ, 1997. – 246 с. 2. Отенко І. П. Аналіз та оцінка стратегічного потенціалу підприємства. Наук. вид. / І. П. Отенко, Л. М. Малярєць, Г. А. Іващенко. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2007. – 348 с. 3. Буркинський Б. В. Конкурентоспособность продукции и предприятия. – Одесса: ИПРЭЭИ НАН України, 2002. – 132 с.

УДК 336.711(477)

Гребеник О. М.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

РЕЙТИНГОВЕ ОЦІНЮВАННЯ ЯК МЕТОД АНАЛІЗУ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Ринкова нестабільність та незрілість фінансового ринку викликають все більшу потребу в якісній оцінці діяльності банків. З одного боку, банкам необхідно самостійно здійснювати внутрішній аналіз свого фінансового стану для виявлення прихованих резервів, а з іншого – виникає необхідність зовнішньої оцінки банків-контрагентів для визначення їх надійності, що дає змогу зробити банківську сферу більш прозорою, передбачливою і надійною в співпраці. Особливо гостро постає питання аналізу банківської діяльності в сучасних умовах світової економічної кризи. Важливу роль серед інструментарію аналізу займає рейтингова оцінка як метод дистанційного аналізу діяльності банків, чим і обумовлена актуальність дослідження.

Метою даного дослідження є уточнення теоретичних аспектів рейтингового оцінювання діяльності банків вітчизняних банківських установ.

Вивченню питання рейтингової оцінки присвятили свої роботи такі вчені, як В. Батковський, Д. Гладких, В. Иванов, В. Кочетков, А. Незнакова, О. Несторенко, Г. Панова та ін. [1].

Основні причини погіршення фінансового стану українських банків у багатьох випадках збігаються з причинами, що призводять до неплатоспроможності іноземних банків. Зовнішні причини – це погіршення макроекономічних показників. Внутрішні – низька кваліфікація персоналу, відсутність диверсифікації ризиків, непродумана кредитна політика, значні адміністративні витрати, конфліктні взаємовідношення із засновниками, відсутність стратегічного планування.

Метод дистанційного рейтингового оцінювання діяльності банків дає можливість органам банківського нагляду регулярно здійснювати фінансовий моніторинг. Існує ряд методик оцінювання, що відрізняються за джерелами інформації, кількістю показників тощо. Серед відомих світових методик виділяють такі: США – CAMELS, Individual Bank Monitoring Screens, GMS; Італія – PATROL; Франція – O.R.A.P., SAABA; Німеччина – BAKIS, Великобританія – RATE; Нідерланди – RAST [1].

В Україні на сучасному етапі розвитку застосовується рейтингова система CAMELS. Дана система дає змогу оцінити усі фактори, за якими визначається якість управління, фінансовий стан банку та якість операцій кожного комерційного банку. Вона отримала назву відповідно до назви її компонентів: "С" – адекватність капіталу; "А" – якість активів; "М" – методи управління; "Е" – рентабельність; "L" – ліквідність; "S" – чутливість до ринкового ризику [2].

Рейтингове оцінювання за системою "CAMELS" здійснюють суто наглядові органи. В Україні вони представлені департаментами безвізного нагляду та інспектування Національного банку



України, а також відповідними структурними підрозділами регіональних управлінь Національного банку України. Характеристика компонентів, що досліджуються при даній рейтинговій системі, наведена в таблиці.

Таблиця

Критерії відповідності складових рейтингової системи CAMELS

Рейтинг	Адекватність капіталу	Якість активів, %	Методи управління	Рентабельність	Ліквідність	Чутливість до ринкового ризику
Сильний	Нормативи платоспроможності і достатності капіталу набагато перевищують відповідно 8 і 5%	<5	Відповідність законам і нормативним актам	Коефіцієнт прибутковості >1%	Високий рівень ліквідності активів	Низька (або помірна) чутливість
Задовільний	Нормативи платоспроможності і достатності капіталу перевищують відповідно 8 і 5%	5 – 15	Загальне дотримання законів і правил	Коефіцієнт прибутковості = 0,75 – 1,0%	Достатній рівень ліквідних активів, виконуються нормативів	Характеристики подібні до рейтингу 1, але є окремі недоліки
Посередній	Показники основного і сукупного капіталів відповідають нормативам	5 – 30	Частково не дотримуються закони і нормативні акти	Коефіцієнт прибутковості = 0,50 – 0,75%	Достатній рівень ліквідних активів на даний момент	Банк має неприйнятний рівень ринкового ризику
Граничний	Виконання одного з двох установлених нормативів	30 – 50	Порушення законодавства	Коефіцієнт прибутковості = 0,2 – 0,5%	Недостатній рівень ліквідних коштів. В окремі періоди часу нормативи не виконуються	Високий рівень ринкового ризику
Незадовільний	Порушення установлених нормативів	>50	Серйозні порушення законодавства і нормативів	Коефіцієнт прибутковості < 0,25%	Значний брак ліквідних активів, не втримуються нормативи	Загроза платоспроможності

Дана методика дає досить ефективну оцінку діяльності банків. Але слід зазначити, що вона налаштована на європейські стандарти і доцільність застосування її в такому первозданному вигляді ставиться під сумнів. Таким чином, виникає необхідність створювати національну рейтингову шкалу, яка б відповідала банківській системі країни в цілому. До того ж, доцільним, на думку автора, є створення рейтингових агенцій, які б здійснювали рейтингову оцінку комерційних банків та надавали реальну інформацію відносно діяльності банків. На рисунку зображено структуру НБУ з урахування створеної асоціації.

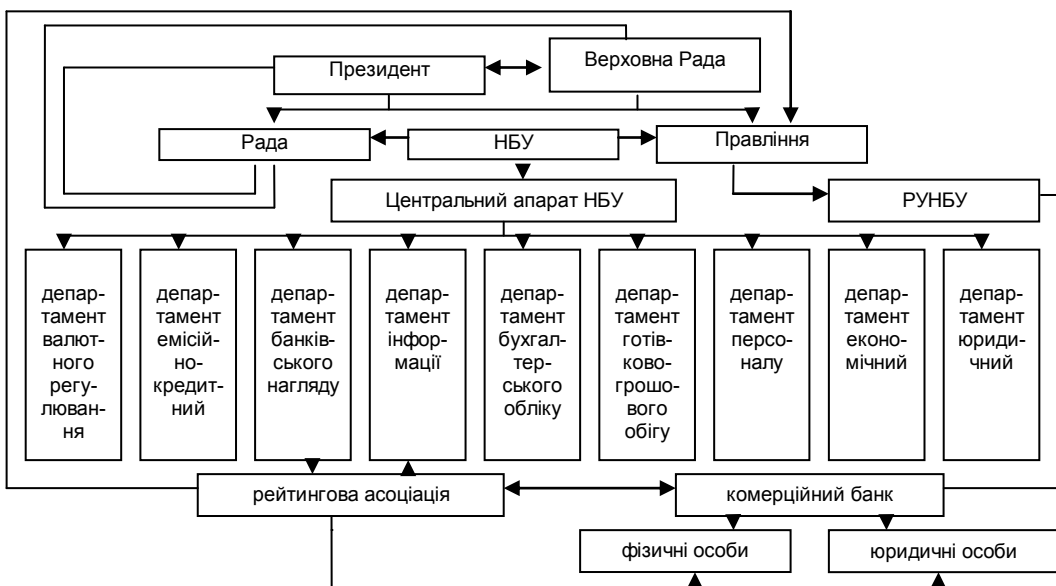


Рис. Організаційна структура НБУ з урахуванням впровадження рейтингової асоціації

Застосування наведених пропозицій дасть змогу об'єктивно оцінити діяльність досліджень у даному напрямку з адаптація методики рейтингової оцінки банків та банківської системи в цілому. Це сприятиме підвищенню довіри до банків з боку клієнтів, що стає особливо актуально в сучасних кризових умовах.

Отже, науковим результатом даного дослідження є критична оцінка змісту методики рейтингової оцінки діяльності банків "CAMELS", що дозволила запропонувати удосконалену організаційну структуру НБУ.

Перспективами подальших наукових досліджень у даному напрямку є адаптація методики рейтингової оцінки "CAMELS" до кризових умов функціонування українських банків.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Матвієнко П. Рейтингова оцінка діяльності банків України // Економіка України. – 2008. – №2. – С. 37 – 41. 2. Положення про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою CAMELS. Затверджено постановою Правління НБУ 08.05.2002 №171 // www.liga.kiev.ua.

УДК 657.44

Літвін Т. А.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОПТИМІЗАЦІЯ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА

Діяльність підприємств, що функціонують у ринковій економіці, багато в чому залежить від руху грошових коштів. Це зумовлене тим, що грошова система є однією з визначних ланок економічної системи в цілому, від якої залежить функціонування усього економічного простору від малого до великого підприємств. Тому вивчення основних елементів цієї системи, їх функціонування є досить визначним при формуванні загального уявлення як про розвиток та діяльність підприємств, на мікрорівні, так і про фінансовий стан економіки країни на макрорівні. Проте дана стаття присвячена вивченню руху грошового потоку на рівні підприємства, що є головним елементом економічної системи та її складовою частиною.

Аналізу грошових коштів приділялося багато уваги як з боку вітчизняних науковців, так і з боку зарубіжного досвіду. Великий внесок при вивченні цієї проблеми було зроблено завдяки таким вченим, як О. В. Кононенко [1], Г. І. Кіндрацька [2], Є. В. Мних [3], А. О. Подольська [4], В. М. Івахненко [5]. Дані науковці зробили значний вклад у розробку вивчення руху грошових коштів, основних елементів грошових коштів, проте, на думку автора, більше уваги при аналізі грошових потоків підприємства слід приділити розподілу грошових коштів в часі та у розрізі видів діяльності, а саме плануванню чіткого та ефективного надходження та видатку грошових коштів, щоб можна було прогнозувати діяльність підприємства у майбутньому, а також сприяти збільшенню обсягів та потужності виробництва.

Багато уваги приділяється аналізу формуванню грошових коштів підприємства у взаємозв'язку з прибутком, що є одним із головних показників фінансового стану підприємства. Також значне місце займає питання щодо ефективного використання надлишку чи дефіциту грошових коштів.

Велике значення при аналізі грошових коштів підприємства приділяється їх рівномірному надходження та видатку, а також своєчасному руху цих потоків у рамках підприємства. Якщо підприємство не може вільно користуватися тими запасами грошових коштів, що воно має, якщо воно не може бути впевнене у чіткому отриманні коштів, необхідних для продовження свого виробничого процесу, то в даному випадку має місце хиткий стан підприємства, навіть тоді, коли воно працює на повну, виконує план. Грошові кошти є найліквіднішою категорією активів.

У вітчизняній практиці існує 2 методи аналізу грошових потоків – прямий і непрямий. Відмінність цих методів відрізняється від аспектів, які є домінуючі при вивченні грошових коштів підприємства. Так, при прямому аналізі грошових коштів, ставиться акцент на вивченні динаміки обсягу та структури вхідного та вихідного грошових потоків, рівномірності та синхронності формування грошових коштів.

Головною метою непрямого методу оцінки грошового потоку є джерела формування грошових коштів залежно від наявного прибутку. Також багато уваги приділяється аналізу чистого грошового потоку у розрізах діяльності та його взаємозв'язку з чистим прибутком. Кожен метод має свої недоліки та переваги. На думку автора, пріоритетним напрямом при аналізі грошових потоків є оцінка збалансованості надходження та видатку грошових коштів, тому більш визначним є прямий ме-



тод аналізу, проте також не слід нехтувати результатами непрямого методу, за допомогою якого можна досягти значних показників функціонування грошових потоків на підприємстві.

Підприємство може бути дуже прибутковим і в той же час мати надзвичайний дефіцит грошових коштів. Деякі можуть бути лише середньприбутковими і в той же час мати в розпорядженні великі суми грошових коштів. Звіт про рух грошових коштів призначений показати подібні надлишки і дефіцити. Він складається для того, щоб показати порядок фінансування операцій підприємства і використання ними фінансових ресурсів [1, с. 82].

На основі проведеного аналізу грошових коштів ЗАТ "Гарант", можна зробити висновок, що не завжди прибуток висвітлює повний фінансовий стан підприємства та його можливості. Бо навіть отримуючи прибуток, організація може мати значну недостачу грошових коштів, що негативно може вплинути на її подальшу діяльність. Так, у даного підприємства спостерігається тенденція до зростання на фоні значних змін у діяльності, а саме недосить ефективного використання всіх ресурсів та резервів зростання. Фінансова ситуація склалася таким чином, що підприємство має досить застаріле обладнання, що негативно впливає на показниках зростання. Це призводить до значних витрат, які потім обліковуються у собівартості продукції, що призводить до підвищення ціни на товар, який виготовляється. Собівартість і ціна є досить високими, що призводить до втрачання позицій товару даної фірми на ринку та знижує її конкурентоспроможність. Саме тому підприємству постійно треба слідкувати за новими тенденціями, що спостерігаються на ринку. Також виробництво вимагає модернізації та впровадження нового обладнання, що приведене до більш ефективного використання наявних ресурсів.

Багато інформації відносно стану грошових потоків підприємства можна отримати, аналізуючи тенденцію чистого грошового потоку підприємства. Відносно ЗАТ "Гарант" можна зробити висновок, що він не є рівномірним. Це обумовлено, зокрема, рухом грошових коштів від операційної діяльності. Проте також спостерігається деякі відмінності у взаємозв'язку з отриманим прибутком. У 2006 році підприємства отримало значний збиток, проте чистий рух грошових коштів був позитивний, що було наслідком позитивного грошового потоку від операційної діяльності. Хоча і спостерігався збиток, в даному випадку не можна говорити про кризовий стан підприємства. Це може бути зумовлене декількома причинами. Підприємство можна вважати нормальним, що функціонує, проте спостерігаються деякі гальмуючі тенденції в розвитку. Якщо ситуація і надалі піде таким чином, то тоді вже можна сказати про можливу кризу. Але розглядаючи наступний звітний період можна зробити висновок, що дана ситуація навіть позитивно відобразилася на розвитку підприємства. У 2007 р. підприємство отримало прибуток, хоча і рух грошових коштів був від'ємний. Основною причиною цього був від'ємний показник чистого руху грошових коштів від фінансової діяльності, бо підприємство отримало короткострокову позику для розширення масштабів виробництва та впровадження нового обладнання. Усе це позитивно відобразилося на фінансовому стані підприємства. Також можна спрогнозувати і надалі позитивні тенденції розвитку ЗАТ "Гарант" за відсутності впливу істотних зовнішніх факторів.

Аналізуючи діяльність підприємства, необхідно також багато уваги приділити управлінню грошовими потоками, що є однієї з головних складових фінансового менеджменту. Щодо підприємства ЗАТ "Гарант" як типової організації можна зробити висновок про основні недоліки в роботі та керуванні грошовими коштами, а саме незбалансованість надходження грошових коштів та своєчасність використання грошових коштів. Дефіцитність грошового потоку призводить до зростання заборгованості за фінансовими кредитами та поточними платежами, в результаті чого збільшується сума фінансових затрат, знижується рентабельність використання власного капіталу і активів підприємства, зростає загроза його банкрутства [2, с. 327]. Тому на підприємстві необхідно створити ефективну систему управління надходженнями і видатками грошових коштів.

Таким чином, можна зробити висновок, що оптимізація руху грошових коштів на підприємстві є запорукою успішного його функціонування і це носить досить сталий характер та відображається на всьому фінансовому стані підприємства. На основі аналізу руху грошового потоку підприємства ЗАТ "Гарант" можна продемонструвати як своєчасно налагоджена інформаційна система щодо використання та управління грошовими потоками може призвести до поліпшення функціонування роботи підприємства, а саме своєчасного реагування на зміни в динаміці руху грошових коштів. Для оптимізації дефіцитного руху грошових коштів застосовують систему прискорення залучення коштів і сповільнення їх видатків [3, с. 210]. Отже, оптимізація руху грошових потоків підприємства відіграє значну роль при управлінні фінансовим станом підприємств і при високому рівні їх оптимізації може призвести до високих результатів функціонування та ефективного використання грошових коштів.

Наук. керієн. Петряєва З. Ф.

Література: 1. Кононенко О. В. Аналіз фінансової звітності / О. В. Кононенко, О. А. Маханько. – 4-те вид., перероб. і доп. – Харків: Фактор, 2006. – 200 с. 2. Кіндрацька Г. І. Економічний аналіз: теорія і практика: Підручник / За ред. А. Г. Загороднього. – Львів: Магнолія Плюс, 2006. – 428 с. 3. Мних Є. В. Економічний аналіз: Підручник. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 472 с. 4. Подольська А. О. Фінансовий аналіз: Навч. посібн. / А. О. Подольська, О. А. Ярни. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 481 с. 5. Івахненко В. М. Курс економічного аналізу: Навч. посібн. – 3-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2002. – 190 с. 6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 "Звіт про рух грошових коштів" // <http://audit.w.3.kiev.ua>.

ОПТИМАЛЬНЕ СПІВВІДНОШЕННЯ ВЛАСНИХ І ПОЗИКОВИХ КОШТІВ – ПЕРЕДУМОВА УСПІШНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Будучи головною економічною базою створення і розвитку підприємства, капітал у процесі свого функціонування забезпечує інтереси держави, власників і персоналу. Це пов'язано з активним розвитком підприємницької діяльності, формуванням різних форм власності господарюючих суб'єктів різного організаційно-правового статусу.

Фінансова діяльність підприємства має бути спрямована на забезпечення систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів, дотримання розрахункової і кредитної дисципліни, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених коштів з метою ефективного функціонування підприємства [1].

За останні роки з'явилась значна кількість публікацій, присвячена методичним і практичним питанням фінансового аналізу на національному ґрунті. Це роботи таких вчених, як О. Є. Чорна, Н. В. Крамаренко, Н. В. Тарасенко, Г. Ф. Азаренков, З. Ф. Петряєва, Г. Г. Хмеленко, В. В. Ковалев. Але поряд з тим, провівши аналіз пасивів підприємства ВАТ "Трест Житлобуд – 1" виявилось, що питання оптимізації співвідношення власного і позикового капіталу потребує більш глибокого втручання і використання.

Відомо, що фінансові ресурси формуються з власного і позикового капіталів, на співвідношення яких впливає низка чинників, які обумовлені як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками. Дані, що приводяться в пасиві балансу, дозволяють визначити, які зміни відбулися в структурі власного і позикового капіталів, скільки притягнуто в оборот довгострокових і короткострокових засобів, тобто пасив показує, відкіля взялися засоби, спрямовані на формування майна підприємства.

Фінансовий стан підприємства багато в чому залежить від того, які засоби воно має і куди вони вкладені. Необхідність у власному капіталі обумовлена вимогами самофінансування підприємств. Це основа самостійності і незалежності підприємства. Однак потрібно враховувати, що фінансування підприємства за рахунок тільки власних коштів не завжди вигідно для нього. Варто мати на увазі, якщо ціни на фінансові ресурси не високі, а підприємство може забезпечити більш високий рівень віддачі на вкладений капітал, чим платить за кредитні ресурси, то, залучаючи позикові засоби, воно може підвищити рентабельність власного капіталу.

У той же час, якщо засоби підприємства в основному створені за рахунок короткострокових зобов'язань, то його фінансове положення буде нестійким, тому що з капіталами короткострокового використання необхідна постійна оперативна робота, спрямована на контроль за своєчасним їх поверненням і на залучення в оборот на нетривалий час інших капіталів.

Так, аналіз джерел формування майна ВАТ "Трест Житлобуд – 1" виявив, що прибуток за аналізуючий період зріс на 6%, але в той же час розрахунок таких показників, як рентабельність, коефіцієнти фінансової залежності, фінансового ризику, ефекту фінансового левериджу показали, що ситуація досить складна. Підприємство знаходилося в умовах високої фінансової залежності від кредиторів та інвесторів. Це означає, що підприємство працювало за рахунок позикових коштів і потрібно збільшувати частку власного капіталу в загальній його структурі.

Якщо основним джерелом формування майна підприємства є власний капітал, така структура джерел формування майна є ознакою високої фінансової стійкості підприємства.

Залучення у господарський оборот позикових коштів є нормальним явищем діяльності суб'єкта господарської діяльності. Практика свідчить, що ефективність використання залучених коштів, зазвичай, більша, ніж ефективність використання власного капіталу. Це пояснюється рядом причин:

для того щоб отримати позикові кошти, позичальник обов'язково повинен обґрунтувати мету. Таким чином, позикові кошти підприємство бере з конкретною метою і сам момент одержання цих коштів означає, що позичальник добре обміркував це питання та впевнений в досягненні своєї мети та поверненні боргу;

якщо кредитором виступає банк, то він постійно контролює використання позикових засобів за призначенням;

позикові кошти надаються під визначений процент, тому в позичальника зростає відповідальність за повернення боргу кредитору;

юридичне оформлення документів про надання позикових коштів означає юридичну відповідальність; надання цих коштів на визначений термін означає їх своєчасне повернення;



у випадку недосягнення поставленої мети за рахунок власного капіталу суб'єкт господарської діяльності може просто його витратити нічим не ризикуючи [2].

Залучення в оборот позикового капіталу в розумних розмірах та ефективно його використання сприяють поліпшенню його фінансового стану.

У той же час необхідно зазначити, що оцінка змін, які виникли в структурі капіталу, може бути різною з позицій інвестора і підприємства. Для банків, інших кредиторів та інвесторів більш надійно, якщо частка власного капіталу більш висока. Це виключає фінансовий ризик. Підприємства ж, як правило, зацікавлені в залученні позикових коштів. Одержавши позикові засоби під менший відсоток, чим економічна рентабельність підприємства, можна розширити виробництво і підвищити прибутковість власного капіталу.

Отже, від того наскільки оптимальне відношення власного і залученого капіталів, багато в чому залежить фінансове положення підприємства. Вироблення правильної фінансової стратегії є однією з основних умов ефективної діяльності підприємства.

Наук. керівн. Петряєва З. Ф.

Література: 1. Чорна О. С. Фінансовий менеджмент: Підручник / О. С. Чорна, Н. В. Крамаренко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 520 с. 2. Петряєва З. Ф. Економічний аналіз. Навч. посібн. Ч. 2 / З. Ф. Петряєва, Г. Г. Хмеленко, Г. Ф. Азаренков. – Харків: ХНЕУ, 2004. – 231 с. 3. www.google.com.ua. 4. Тарасенко Н. В. Економічний аналіз. Навч. посібн. – Львів: Магнолія плюс, 2005. – 344 с. 5. Ковалев В. В. Фінансовий аналіз: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 512 с.

Зубко Л. А.

УДК 657. 36

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

Дебіторська і кредиторська заборгованість є важливою частиною активів і пасивів господарюючого суб'єкта, а також одним із основних джерел формування розрахункових потоків.

Великий вплив на оборотність капіталу, вкладеного в оборотні активи, а, отже, і на фінансовий стан підприємства робить будь-яка зміна дебіторської й кредиторської заборгованостей. Різне збільшення дебіторської заборгованості та її частки в оборотних активах може свідчити про необачну кредитну політику підприємства стосовно покупців, або про збільшення продажів, або неплатоспроможності й банкрутство частини покупців. Збільшення частки кредиторської заборгованості в короткострокових пасивах говорить про зниження джерел формування оборотних активів, а також про зниження поточної ліквідності підприємства. Подальше збільшення частки кредиторської заборгованості буде зменшувати поточну ліквідність підприємства.

Здійснюючи підприємницьку діяльність, учасники майнового обороту передбачають, що по мірі виконання операції вони не тільки повернуть вкладені кошти, але й отримають дохід. Від стану розрахунків з дебіторами та кредиторами частково залежить платоспроможність організації, її фінансове положення та інвестиційна привабливість [1]. Цим питанням займаються багато вчених-економістів, у тому числі Н. В. Тарасенко, А. І. Ларінов, Г. В. Савицька та ін. [2 – 4]

Ураховуючи важливість проблеми в сучасних умовах, на погляд автора, слід було б приділити більше уваги заходам щодо вдосконалення кредитної політики з метою зниження фінансових ризиків, що виникають.

На сьогодні для підприємства цілком прийнятно, коли на балансі ведеться облік як дебіторів, так і кредиторів, щороку збільшується частка позик банків. Добре, коли керівник такого підприємства має хист до управління такою політикою і підприємство, використовуючи залучені кошти, розвивається. Однак у реальній практиці, особливо з переходом на ринкові відносини й спадом виробництва, нерідко, а точніше постійно виникають ситуації, коли з тих чи інших причин підприємство не може стягнути борги з контрагентів. Дебіторська заборгованість "зависає" на довгі місяці, а іноді навіть і роки. Зростання дебіторської заборгованості погіршує фінансовий стан підприємств, а іноді призводить і до банкрутства.

У свою чергу, стабільність й ефективність роботи підприємства багато в чому залежить від його здатності погашати свої поточні й довгострокові зобов'язання. Заборгованість за платежами може істотно деформувати структуру обігових коштів підприємства, тому найчастіше воно змушене

© Зубко Л. А., 2009

прибігати до різноманітних не грошових форм розрахунків (бартер та ін.), піддаватися різного роду штрафним санкціям.

Так, Акціонерне товариство закритого типу "Перевальський вагобудівний завод", що перебуває в колективній власності, займає галузь будівництва. Протягом 2006 – 2007 років реалізація виробничої продукції та послуг даного підприємства зменшилася. При цьому підприємство має дебіторську заборгованість за товари, роботи, послуги, яка зменшилася на кінець 2007 року на 3 088 тис. грн, а заборгованість за товари, роботи, послуги, оплата яких не наступила, збільшилася на 20 857 тис. грн. Період повернення дебіторської заборгованості на кінець року також зменшився, але цей факт не може дозволити суб'єкту господарювання покрити всі свої витрати. Дана ситуація змушує підприємство використовувати позики. Так, частка кредиторської заборгованості на кінець 2007 року збільшилася на 113 009 тис. грн. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, який зменшився порівняно з 2006 роком і становить 31,8, свідчить про зростання покупок у кредит. Таким чином, фінансовий стан суб'єкта господарювання на кінець 2007 року не стабільний, частка кредиторської заборгованості значно перевищує можливості підприємства розрахуватися за боргами. Ця ситуація говорить про необачну кредиторську політику підприємства.

Аналіз даних бухгалтерської звітності за 2008 рік був проведений за допомогою економіко-математичних моделей. Результати аналізу показали, що у поточному році показник ліквідності підприємства з кожним місяцем збільшується. Це говорить про можливість підприємства швидко мобілізувати активи для розрахунку за короткостроковими та іншими боргами, в тому числі за непередбачуваними. Отже, за поточний період відбулося прискорення оборотності кредиторської і збільшення дебіторської заборгованостей підприємства, у зв'язку з цим збільшився термін розрахунку покупців з ним і скоротився середній термін, протягом якого ЗАТ розраховується зі своїми кредиторами. Проте динаміка зростання і кредиторської, і дебіторської заборгованостей свідчить про необхідність пильної уваги керівництва до організації платіжно-розрахункових відносин.

Для поліпшення фінансового становища підприємства необхідно:

стежити за співвідношенням дебіторської й кредиторської заборгованості. Значне перевищення дебіторської заборгованості створює загрозу фінансовій стабільності підприємства й робить необхідним залучення додаткових джерел фінансування;

контролювати стан розрахунків за простроченими заборгованостями;

вчасно виявляти неприпустимі види дебіторської й кредиторської заборгованостей, до яких, у першу чергу, відносяться: прострочена заборгованість постачальникам і прострочені заборгованості покупців, прострочені заборгованості з оплати праці й за платежами у бюджет, позабюджетні фонди.

Важливо не допустити подальшого зростання частки дебіторської заборгованості в загальному обсязі оборотних активів підприємства – це може викликати зниження всіх фінансових показників, уповільнення обороту ресурсів, простоїв унаслідок не внутрішніх проблем, а зовнішніх, зниження можливості сплачувати свої зобов'язання перед кредиторами. Збільшення частки кредиторської заборгованості в короткострокових пасивах говорить про зниження джерел формування оборотних активів, а також про зниження поточної ліквідності підприємства. Подальше збільшення частки кредиторської заборгованості буде зменшувати поточну ліквідність підприємства.

У таких випадках підприємству можна рекомендувати використання вексельних форм розрахунків, використання механізму взаємозаліків, щоб знизити обсяги як кредиторської, так і дебіторської заборгованостей. Крім того, це дозволить прискорити обіг ресурсів підприємства, знизити фінансові ризики.

Наук. керівн. Петряєва З. Ф.

Література: 1. <http://Smida.gov.ua/> 2. Тарасенко Н. В. Економічний аналіз. Навчальний посібник. – 3-тє вид., виправл. і доп. – Львів: Магнолія Плюс, 2005 – 344 с. 3. Ларінов А. І. Економіко-матиматичні методи в плануванні. – М.: Вища школа, 1999. – 240 с. 4. Савицкая Г. В. Экономический анализ: Учебник – 8-е изд. перераб. – М.: Новое знание, 2003. – 640 с.

УДК 658.153

Лагута О. В.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ОЦІНКИ ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Однією з найважливіших складових аналізу та ефективного управління є забезпечення ліквідності підприємства і його платоспроможності, оскільки ефективність діяльності підприємств залежить від того, наскільки швидко, своєчасно та в повному обсязі вони можуть виконати розрахунки за короткостроковими зобов'язаннями перед контрагентами.

© Лагута О. В., 2009



Говорячи про ліквідність підприємства, мають на увазі наявність у нього обігових коштів у розмірі, теоретично достатньому для погашення короткострокових зобов'язань хоча б і з порушенням строків погашення, передбачених контрактами [1]. Рівень ліквідності – це пряме відображення ефективності кредитної політики підприємства. Платоспроможність є довгостроковою характеристикою фінансової стійкості. Вона відображає ефективність фінансової політики на підприємстві [2].

Зважаючи на вищевикладене, необхідно більш уваги приділити оцінці ліквідності та розробці рекомендацій щодо поліпшення його фінансового стану.

Прогноз платоспроможності проводять на основі використання показників ліквідності. Наявність різних показників ліквідності пояснюється різними інтересами споживачів аналітичної інформації: коефіцієнт абсолютної ліквідності є важливим для постачальників сировини і матеріалів; коефіцієнт швидкої ліквідності – для банків; коефіцієнт загальної ліквідності – для покупців і власників акцій та облігацій підприємства [3].

На досліджуваному підприємстві ВАТ "Веселка" на кожен 1 гривню поточних зобов'язань підприємство мало на початок і кінець звітного періоду 2,5 грн і 2,81 грн. Високий показник коефіцієнта загальної ліквідності підприємства є позитивним фактором для кредиторів і потенційних інвесторів. Однак підвищення значення коефіцієнта до 2,81 може означати, що надлишкові фінанси перетворюються на зайві оборотні засоби, що призводить до зниження ефективності використання активів. Крім того, залучення надлишкових фінансів може потребувати додаткових витрат на виплату процентів. У даному випадку збільшення коефіцієнта поточної ліквідності викликано за рахунок зменшення поточних зобов'язань, що є ознакою поліпшення фінансового стану підприємства.

Коефіцієнт проміжної ліквідності не включає найменш ліквідні активи – виробничі запаси, тварини на вирощуванні та відгодівлі, незавершене виробництво, інші оборотні активи, витрати майбутніх періодів. Коефіцієнт проміжної ліквідності даного підприємства зріс на 0,01 пункту. Високе значення цього показника є ознакою низького фінансового ризику і добрих можливостей для залучення додаткових фінансів.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яка частина короткострокових зобов'язань може бути при необхідності погашена негайно за рахунок наявних коштів. Значення коефіцієнта абсолютної ліквідності 0,037 значно нижче нормативного, що є ознакою неспроможності підприємства негайно погасити свою заборгованість. Це негативно позначається на діяльності підприємства, спричиняє нестійкий фінансовий стан, що, в свою чергу, може призвести до банкрутства підприємства. Однак це ще не є ознакою неплатоспроможності, оскільки навіть при невеликому значенні цього показника підприємство може бути платоспроможним, якщо може збалансувати притік і відтік грошових коштів за кількістю і термінами. Сума короткострокових зобов'язань відносно стабільна величина і значно не впливає на значення коефіцієнта. Таким чином платоспроможність підприємства цілком залежить від надійності дебіторів.

Показники ліквідності балансу є обмежуючими чинниками для оцінки ефективності діяльності компанії. Отже, зростання ефективності діяльності компанії часто відбувається при зниженні загального рівня ліквідності і навпаки [4]. Необхідно з'ясувати і контролювати значення цих показників, виходячи з поточних умов і політики розвитку бізнесу.

Порівняння значень фінансових коефіцієнтів іноді призводить до значних відхилень. Це може бути: неврахування методів обліку запасів, методів нарахування амортизації необоротних активів, інфляційних процесів при визначенні вартості оборотних та необоротних активів підприємства; неправильне віднесення до галузі внаслідок того, що підприємство виробляє різноманітні товари; формування середньогалузевих нормативів на підставі даних тільки певних груп підприємств; маніпулювання даними внаслідок зміни призначення платежів, продажу активів, заниження витрат на відновлення активів; різні інтерпретації та методи складання фінансових звітів, що може спотворювати справжній стан справ на підприємстві [5].

У нормативних величинах зазначених коефіцієнтів повинні знайти своє відображення сучасні умови України, оскільки рівень коефіцієнтів західних країн не відповідає вітчизняній практиці. Також ці коефіцієнти не дозволяють чітко визначити фактори, що вплинули на платоспроможність, а відтак складно розробити заходи щодо покращення платоспроможності підприємства. Тому виникає необхідність у вдосконаленні аналізу ліквідності і платоспроможності підприємства. З метою визначення рівня впливу кожного фактора на платоспроможність досліджуваного підприємства може бути використана така факторна модель:

$$K = \frac{П}{ПЗ} \times \frac{ЛА}{П} \times \frac{ОЗ}{ЛА} \times \frac{ВР}{ОЗ} \times \frac{ДЗ}{ВР} \times \frac{КЗ}{ДЗ} \times \frac{ОА}{КЗ},$$

де К – результативний показник платоспроможності;

П / ПЗ – частка податків у поточних зобов'язаннях;

ЛА / П – співвідношення ліквідних активів та податків або коефіцієнт податкоспроможності;

ОЗ / ЛА – співвідношення основних засобів та ліквідних активів;

ВР / ОЗ – фондівіддача;

ДЗ / ВР – відношення дебіторської заборгованості до виручки від реалізації;

КЗ / ДЗ – співвідношення кредиторської до дебіторської заборгованостей;

ОА / КЗ – співвідношення оборотних активів та кредиторської заборгованостей [6].

На досліджуваному підприємстві коефіцієнт податкоспроможності збільшився на 50,41 пункту і це мало позитивний вплив на показник платоспроможності. Також позитивний вплив мали зростання співвідношення основних засобів та ліквідних активів на 0,08 пункту та зростання співвідношення оборотних активів та кредиторської заборгованості на 0,38 пункту. Позитивним є відносна стабільність показника співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованостей. У той же час негативний вплив мали на показник платоспроможності зниження частки податків у поточних



зобов'язаннях на 0,17 пункта, фондоддачі на 1,83 пункта, відношення дебіторської заборгованості до виручки від реалізації на 0,03 пункта. Підприємству можна надати такі рекомендації: необхідно контролювати величину дебіторської заборгованості, ліквідних активів та основних засобів. Підвищення фондоддачі дозволить збільшити показник платоспроможності.

Практична цінність даної моделі полягає у тому, що її застосування дає можливість здійснювати оцінку платоспроможності підприємства з виявленням впливу факторів та їх міри з метою подальшого їх зменшення та удосконалення; ідентифікувати фактори, які обумовили визначений рівень платоспроможності; визначити платоспроможність підприємства зовнішніми фінансовими аналітиками.

Наук. керівн. Петряєва З. Ф.

Література: 1. Ковалев В. В. Финансовый анализ. – М.: Проспект, 2001. – 560 с. 2. Мних Є. В. Економічний аналіз. Підручник. – 2-ге вид, перероб. та доп. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 472 с. 3. Ремньова Л. М. Управління ліквідністю та платоспроможністю підприємства як складова його фінансового менеджменту // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – №2. – С. 87 – 95. 4. Гавришко Н. В. Аналіз ліквідності: Проблеми узгодженості розрахунку показників // Наукові записки. – 2006. – №16. – С. 26 – 28. 5. Коношенкова Т. Б. Як проаналізувати показники ліквідності та платоспроможності підприємства // Податкове планування. – 2005. – №1. – С. 36 – 41. 6. Журавльова Ю. Ю. Методичні аспекти оцінки платоспроможності підприємств в сучасних умовах господарювання // Ринок цінних паперів України. – 2005. – №3 – 4. – С. 33 – 40.

УДК 005.334.4(477)

Меренкова І. О.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОЦІНКА ЙМОВІРНОСТІ ПОТЕНЦІЙНОГО БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Господарська діяльність будь-якого підприємства в умовах ринкових відносин тісно пов'язана з певними ризиками. Особливо це стосується українських підприємств, які функціонують в умовах вкрай нестабільної економіки, в період глибокої соціально-економічної кризи, грошового дефіциту, часто змінюваного законодавства. Саме тому виявлення несприятливих тенденцій розвитку підприємства і прогнозування його можливого банкрутства набувають важливого значення.

Питанню аналізу банкрутства підприємств в економічній науці приділяється значна увага. Це зумовлене тим, що:

банкрутство певного суб'єкта господарювання призводить до порушення макроекономічної рівноваги;

від того, наскільки об'єктивно проведено оцінку ступеня ймовірності банкрутства підприємства, залежить ціна підприємства, його інвестиційна привабливість, що також негативно відображається на економічних інтересах держави.

Таким чином, узагальнення теоретичних положень та практики щодо аналізу ймовірності потенційного банкрутства підприємств та визначення заходів щодо попередження й уникнення банкрутства, а також підтримка платоспроможності підприємства є досить актуальними в Україні.

Дана проблема знайшла своє відображення в дослідженнях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених: А. Подольської, Г. Савицької, С. Брукса, Т. Мітчела, К. Мастерса, М. Білик, Є. Мниха, М. Білухи, О. Терещенка, В. Загорського, Т. Тарасенка та ін. [1 – 3]. Значна кількість робіт економістів присвячена вивченню можливостей використання зарубіжного досвіду для оцінки ймовірності потенційного банкрутства, а також організації антикризового управління на підприємстві.

На думку Н. Мержі, банкрутством суб'єкта господарювання вважається його нездатність фінансувати поточну операційну діяльність і погасити термінові зобов'язання [2]. До стану банкрутства підприємства може призвести погіршення усіх показників, які визначають його фінансову стійкість, тому саме на них базується аналіз ймовірності виникнення кризового стану.

Прогнозування банкрутства має на меті ідентифікацію потенційної загрози банкрутства для своєчасного формування системи заходів із нейтралізації негативних тенденцій розвитку фінансової ситуації на підприємстві. Слід зазначити, що сучасна економічна наука має велику кількість різноманітних прийомів та методологій прогнозування фінансових показників, у тому числі і в плані оцінювання можливого банкрутства. Основними напрямками прогнозування ймовірності банкрутства підприємства є:

оцінка й прогнозування показників задовільності структури балансу;
система формалізованих та неформалізованих методів;

© Меренкова І. О., 2009



розрахунок індексу кредитоспроможності, до якого належать моделі західних аналітиків (Z-розрахунок Альтмана, Таффлера і Тішоу, Конана і Гольдера, Ліса, Спрінгейта, показники Бівера, універсальна дискримінантна функція) та моделі вітчизняних аналітиків (метод рейтингової оцінки фінансового стану Сайфуліна і Кадикова, інтегральна бальна оцінка) [4].

За результатами обчислень можна зробити висновок, що фінансовий стан ЗАТ "Кримвтормет" з кожним роком погіршується, оскільки виявилось, що для фінансового розвитку недостатньо власних джерел у зв'язку з низькою ефективністю господарювання, різким збільшенням кредиторської заборгованості (на 38,8%), зменшенням майже у 2 рази виручки від реалізації товарів (робіт, послуг), зменшенням протягом аналізованого періоду розміру власного капіталу на 49,9% та отриманням у кінці звітного року чистих збитків. Це свідчить про те, що аналізоване підприємство має велику ймовірність до банкрутства, тому керівництво повинно негайно прийняти рішення щодо застосування санації на підприємстві і прийняти усі можливі заходи щодо оздоровлення його фінансового стану.

Найголовнішими заходами, спрямованими на фінансове оздоровлення підприємства ЗАТ "Кримвтормет", є:

проведення санації підприємства, тобто здійснення комплексу послідовних взаємопов'язаних заходів фінансово-економічного, виробничо-технічного, організаційного, соціального характеру, спрямованих на виведення суб'єкта господарювання з кризи і відновлення або досягнення його прибутковості та конкурентоспроможності в довгостроковому періоді;

державна фінансова підтримка неплатоспроможного підприємства;

забезпечення безперервного збереження та розширеного відтворення капіталу;

автоматизація, реконструктуризація і оновлення внутрішніх структур;

залучення кредитів та інвестицій під прибутковий проєкт, здатні принести підприємству високий дохід;

зменшення дефіциту власного капіталу за рахунок прискорення його оборотності шляхом скорочення строків будівництва, виробничо-комерційного циклу, наднормативних залишків запасів, незавершеного виробництва;

зменшення показників браку і простоїв обладнання;

пошук та мобілізація резервів зростання економічної прибутковості (скорочення витрат, зростання використання виробничих потужностей);

підвищення якості й конкурентоспроможності продукції, зниження її собівартості, раціонального використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, скорочення непродуктивних витрат і втрат;

зниження трудосемкості продукції, що виготовляється, зростання продуктивності праці;

постійне оновлення та розширення асортименту продукції, що випускається і пропонується споживачам;

пошук нових ринків збуту та ін. [5].

Для виведення підприємства з кризової ситуації розробляють бізнес-план фінансового оздоровлення підприємства шляхом комплексного використання всіх внутрішніх і зовнішніх механізмів фінансової стабілізації.

В особливо важких випадках необхідно провести реінжиніринг бізнес-процесу, тобто докорінно переглянути виробничу програму, матеріально-технічне постачання, організацію праці й нарахування заробітної плати, відбір і розміщення персоналу, управління якістю продукції, ринки сировини й ринки збуту продукції, інвестиційну й цінову політику та ін. [6].

У результаті здійсненого дослідження і проведеного порівняння методологічних підходів до прогнозування банкрутства підприємства ЗАТ "Кримвтормет", які розповсюджені в закордонній та вітчизняній практиці, можна зробити висновок, що майже усі закордонні моделі є недієздатними на українських підприємствах, в тому числі і на аналізованому ЗАТ "Кримвтормет", через відсутність необхідних даних для підрахунку деяких показників, тому розрахунки можна вважати неточними. Стосовно тих моделей, які в принципі можна застосовувати для підприємств України, є модель Альтмана та вітчизняні підходи до оцінки ймовірності банкрутства, а саме інтегральна бальна оцінка фінансової стійкості, оскільки вона є найдосконалішою з усіх вищерозглянутих моделей і методик. Але найголовніше те, що інтегральна бальна оцінка показала найкращий результат, оскільки за цією методикою маємо результати, які найбільше відповідають дійсності [1].

Таким чином, необхідно сформулювати методик визначення банкрутства підприємств, враховуючи особливості бухгалтерського обліку в Україні. Перехід на стандарти міжнародного бухгалтерського обліку в Україні дасть змогу максимально використовувати світовий досвід у розробці методик визначення ступеня ймовірності та ознак банкрутства. Особливу увагу варто звернути на використання інвестиційних ресурсів кожним підприємством. Потрібно проводити повний, комплексний аналіз окремо за кожним підприємством. Також необхідно розробити заходи щодо підвищення ефективності господарювання або зниження потреби в активах. Керівництву слід постійно оцінювати динаміку і вартість позикового капіталу для поліпшення фінансового та економічного становищ.

Наук. керівн. Петряєва З. Ф.

Література: 1. Черняк О. І. Виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та можливого його банкрутства // Статистика України. – 2003. – №7. – С. 87 – 94. 2. Мержа Н. В. Аналіз ймовірності банкрутства підприємств в економіці України // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – №9 (51). – С. 65 – 69. 3. Андрушак С. М. Діагностика банкрутства українських підприємств // Фінанси України. – 2004. – №9. – С. 118 – 124. 4. Подольська А. О. Фінансовий аналіз: Навч. посібн. / А. О. Подольська, О. В. Яріш. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 488 с. 5. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навч. посібн. – Ірпінь: КНЕУ, 2000. – 412 с. 6. Третяк О. О. Про проблему банкрутств підприємств // Економіка України. – 2000. – №2. – С. 46 – 49.

СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РОЗДРІБНОЇ ТОРГОВОЇ МЕРЕЖІ УКРАЇНИ

Метою торгового бізнесу є забезпечення різнобічних потреб населення. Торгівля, реалізуючи споживчу вартість, є поєднуючою ланкою між виробництвом і споживанням, що підтримує баланс між попитом і пропозицією. Роздрібні торгові підприємства є важливою ланкою на товарному ринку, а торгові послуги становлять невід'ємну частку національного суспільного продукту. Тому вивчення і аналіз процесів здійснення комерційної діяльності підприємств роздрібною торгівлі є актуальними.

Серед вітчизняних учених та російських авторів, роботи яких присвячені дослідженню змін у роздрібній торгівлі в перехідний період, можна назвати Н. Голошубова [1], І. Грищенко [2], О. Кавун [3], В. Соболева [4], Н. Власову, О. Войцехівського, А. Виноградську, В. Нікішкіна.

Актуальність даної теми дослідження обумовлена важливістю такої складової соціально-економічної інфраструктури будь-якого населеного пункту, як роздрібна торговельна мережа, тому що саме від її стану значною мірою залежить успішність виконання торгівлею соціальних та економічних функцій, а, отже, і якість життя населення.

Метою статті є дослідження формування торговельних мереж у роздрібній торгівлі України та визначення засад економічного та організаційно-правового характеру, на яких ґрунтується даний процес.

Як відомо, перехід України до ринкової економіки супроводжувався аж до 2001 р. погіршенням структурно-територіальної організації роздрібною торговельною мережі: закрилося чимало магазинів, особливо в сільській місцевості та малих містах, деформувалася їх структура за спеціалізацією, почалося здрібнювання магазинів, випереджальними темпами відкривалися дрібнороздрібні торговельні об'єкти, а також неформальні (стихийні) ринки [5]. Погіршилося територіальне розміщення торговельних об'єктів, тому що місцеві органи державної виконавчої влади, не маючи необхідного законодавчого, інформаційного й нормативно-методичного забезпечення, належним чином не регулювали ці процеси.

З поліпшенням соціально-економічного становища країни в роздрібній торговельній мережі настали певні позитивні зміни. На початку 2006 р. щільність розміщення магазинів підвищилася в 1,4 раза проти 1991 р., завдяки чому заощаджується час покупців. За даний період знизилася навантаженість на один магазин – у середньому з 430 до 251 чоловік. З одного боку, це говорить про підвищення комфортності обслуговування покупців, а з іншого – про зменшення середнього розміру торгової площі магазину. Такі тенденції пояснюються, насамперед, тим, що протягом останніх років випереджальними темпами розвивається мережа торговельних об'єктів, що належать фізичним особам, які працюють без створення підприємства й, відповідно, без одержання статусу юридичної особи. На початок 2006 р. їх частка в загальній кількості магазинів становила 70,2%, в торговельній площі – близько 50%, у загальному обсязі роздрібного товарообороту – 33%. Одночасно з цим, 12 791 спеціалізований магазин торгує одягом і взуттям, 2 770 – меблями, 1 734 – електротоварами, 1 106 – телерадіотоварами, 4 112 – будівельними матеріалами тощо. Не набагато кращою є структура мережі магазинів, що належать юридичним особам. Серед продовольчих магазинів переважають неспеціалізовані, а також із змішаним асортиментом товарів першої необхідності. Розвиток супермаркетів і гіпермаркетів зумовив уповільнення темпів зростання кількості ринків і зменшення їхньої частки в товарообороті України. За 2001 – 2007 рр. кількість організованих ринків збільшилася лише в 1,1 раза [1].

За період трансформації економіки поширена практика здавання торговельної площі непродуктових магазинів з універсальним асортиментом товарів в оренду призвела до того, що універмаги і Будинки торгівлі перетворилися в скупчення "дрібних крамничок", де товарну і цінову політику кожен суб'єкт господарювання формує на свій розсуд, виходячи з розміру орендованої площі і орієнтуючись найчастіше на покупців з досить високим рівнем доходів, щоб окупувати свої накладні затрати. Поряд з цим, спеціалізовані і змішані магазини змушені пропонувати обмежений асортимент товарів, як правило, у гірших умовах, із застосуванням менш ефективних методів продажу за вищими цінами, ніж, наприклад, у супермаркетах. Це відштовхує значну частину покупців і змушує їх витратити більше часу на придбання товарів в інших торговельних об'єктах, хоча й віддалених від місця проживання. Наслідок – скорочення кількості неспеціалізованих продовольчих магазинів, які реалізують товари повсякденного попиту, перепрофілювання їх у різноманітні "бутики", крамнички з продажу алкогольних напоїв, казино або заклади з гральними автоматами. Виживання таких магазинів в умовах конкуренції з боку сучасних великих торговельних підприємств ускладнюється тим, що немає відповідної підтримки органів державної влади та ефективних дій Антимонопольного комітету із захисту прав споживачів від недобросовісної конкуренції, адже кожен суб'єкт господарювання змушений са-



можливо відстоювати власну нішу, змагаючись з потужними корпоративними торговельними мережами [2]. Значного розвитку останні набули в роздрібній торгівлі продовольчими товарами (мережі "Фуршет", "Велика кишеня", "Сільпо", "Фора", "МегаМаркет" та ін.), у спеціалізованій торгівлі аудіо-, відео-, побутовою технікою та електронікою (мережі "Фокстрот", "Домотехніка", "МегаМакс" та ін.), парфумерно-косметичними товарами і продукцією побутової хімії ("ДЦ", "Космо", "Єва"), взуттям ("Монарх"), будівельними матеріалами ("Епіцентр", "Нова лінія") [3].

Отже, незахищеність і слабкість незалежних суб'єктів господарювання, які представляють малий бізнес, з посиленням конкуренції зростатимуть, бо з кожним роком збільшується кількість не тільки вітчизняних, а й зарубіжних торговельних мереж. Поява останніх на нашому ринку зробила конкуренцію більш жорсткою, причому і між самими торговельними мережами. Аналіз товарної спеціалізації магазинів показав, що більша частина продовольчих магазинів (87%) виділяє значну площу під алкогольні напої і тютюнові вироби на шкоду продажу біологічно цінних продуктів харчування і товарів першої необхідності, які приносять менше прибутку. Тільки за 2001 – 2006 рр. в Україні кількість підприємств – юридичних осіб, які спеціалізуються переважно на торгівлі плодоовочевою продукцією, скоротилася зі 151 до 46, хлібобулочними і кондитерськими виробами – з 514 до 107, а тих, що спеціалізуються на продажу напоїв, включаючи алкогольні та слабоалкогольні, – збільшилася з 423 до 530. Непривабливою для суб'єктів господарювання є також торгівля молоком та молочними продуктами [6].

Сьогодні одним з найприбутковіших, а, отже, і найпоширеніших видів бізнесу є торгівля фармацевтичними товарами, автомобілями, автозапчастинами і пальним. Зниження рівня доходів значної частини населення обмежило можливості купівлі товарів для занять спортом і туризмом. Не сприяє підвищенню культурно-освітнього рівня населення України і стан книжкової торгівлі. Кількість книгарень за 1991 – 2007 рр. зменшилася майже у 10 разів. За останні 17 років збільшилися масштаби продажу фальсифікованої продукції, велика частина якої надходить контрабандним шляхом. Поширюються різноманітні методи ошукування покупців, у тому числі й за допомогою реклами [4].

Таким чином, незважаючи на те, що Україна взяла курс на європейські стандарти якості життя, досягти накреслених цілей можна лише на базі сталого розвитку економіки й підвищення рівня доходів населення. Не менш важливо забезпечити втілення в життя виваженої державної політики, яка б сприяла функціонуванню сфери торговельного обслуговування за принципом "бізнес для людини". Така політика має спиратися на дослідження потреб суспільства, на формування напрямів ефективного задоволення розумних потреб, стимулювання розвитку сучасних типів магазинів, ринків з продажу сільгосппродуктів, а також інших позамагазинних каналів роздрібного продажу, що використовують новітню комп'ютерну та телекомунікаційну техніку і технології, а також на підвищення ефективності державного регулювання структурно-територіальної організації роздрібно-торгівельної мережі.

Отже, науковим результатом даного дослідження є оцінка стану розвитку торговельних мереж у роздрібній торгівлі України, що дозволило окреслити напрями удосконалення її структури. Перспективою подальших наукових досліджень у даному напрямку є розробка конкретних державних програм розвитку роздрібно-торгівлі в Україні в період економічної кризи.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Голошубова Н. Роздрібна торговельна мережа України: стан і тенденції розвитку // Економіка України. – 2008. – №9. – С. 96. 2. Грищенко І. М. Комерційна діяльність у роздрібній торгівлі // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – №3(69). – С. 225. 3. Кавун О. О. Формування корпоративних торговельних мереж у роздрібній торгівлі України // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – №9(51). – С. 213. 4. Соболев В. О. Маркетингова орієнтація підприємств роздрібно-торгівлі // Вісник економічної науки України. – 2006. – №1(9). – С. 202. 5. Статистичний щорічник України за 2006 рік. – К.: Консультант, 2007. – С. 290. 6. Мережа роздрібно-торгівлі та ресторанного господарства на 1 січня 2007 року // Статистичний бюлетень. – К., 2007. – С. 269.

Пересипкіна Ю. О.

УДК 657.44:658.155

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЙОГО ЗМІЦНЕННЯ

За умов переходу економіки України до ринкових відносин, суттєвого розширення прав підприємств у галузі фінансово-економічної діяльності значно зростає роль своєчасного та якісного аналізу фінансового стану підприємств, оцінки їх ліквідності, платоспроможності і фінансової стійко-

© Пересипкіна Ю. О., 2009

сті та пошуку шляхів підвищення і зміцнення фінансової стабільності. Особливого значення набуває своєчасна та об'єктивна оцінка фінансового стану підприємств за виникнення різноманітних форм власності, оскільки жодний власник не повинен нехтувати потенційними можливостями збільшення прибутку (доходу) фірми, які можна виявити тільки на підставі своєчасного й об'єктивного аналізу фінансового стану підприємств.

У працях зарубіжних і вітчизняних економістів досліджено широке коло питань, пов'язаних з аналізом фінансового стану підприємств, його оцінкою та управлінням. Серед науковців, які приділили значну увагу дослідженню фінансового стану підприємств, слід виділити таких, як Г. В. Савицька, А. Д. Шеремет, Є. В. Мних, Н. В. Тарасенко та ін. [1 – 4].

Кожне підприємство має свої особливості господарської діяльності і, на погляд автора, слід враховувати досвід, накопичений підприємством, та враховувати його з метою запобігання помилок.

При проведенні аналізу на ЗАТ "Дворічанська харчосмакова фабрика" було виявлено, що загальний капітал збільшився за рахунок приросту оборотного капіталу. Частка оборотного капіталу у сфері обігу збільшилася, але питомо вага коштів, що перебувають у сфері виробництва, на кінець року зменшилася. Це зумовлено значним зменшенням виробничих запасів, МШП та відсутністю незавершеного виробництва. У зв'язку з цим відбулися зміни в органічній будові капіталу на початок року, що свідчить про деяке збільшення оборотності капіталу.

При аналізі змін складу, структури та динаміки оборотного капіталу виявлено, що загальна сума поточних активів за рік також збільшилася, при цьому найбільше зростання відбулося за рахунок дебіторської заборгованості та інших оборотних активів. Збільшення відбулося за виробничими запасами, готовою продукцією, грошовими коштами.

Слід зазначити, що структура оборотного капіталу значною мірою визначається галузевою належністю підприємства, особливостями продукції, видом діяльності. Наприклад, склад, структура оборотного капіталу машинобудівного чи літакобудівного заводу суттєво відрізняється від аналогічних показників хлібозаводу чи швейної фабрики.

Як свідчать проведенні розрахунки, частка власного капіталу має тенденцію до зменшення, також зменшився коефіцієнт фінансової стійкості, плече фінансового важеля – усе це свідчить про зменшення ринкової стійкості і залежності підприємства від зовнішніх інвесторів.

За допомогою дискримінантної 5-факторної моделі економістів Р. С. Сайфуліна і Г. Г. Кадикова розраховано рівень банкрутства підприємства, за результатами аналізу значення фінансових коефіцієнтів відповідають мінімальним нормативним значенням і це говорить про те, що ймовірність банкрутства досить низька [1].

Постійно мінлива економічна ситуація в країні призводить до різних змін на ринках сировини і матеріалів, збуту, що впливає на економічний стан підприємства. Щоб підприємство функціонувало, застосовують різні варіанти стратегії, які передбачають:

розпорошення ризику, тобто здійснення своїх операцій не на одному, а на кількох ринках, а також виробництво цілого ряду товарів широкого асортименту;

адаптацію до умов, що змінюються, тобто інвестування в маркетинг, пошук можливостей випуску нових товарів, для того щоб оперативно реагувати на зміну зовнішнього середовища;

пасивний маркетинг, тобто відмова від наступу на позиції конкурента, а звідси – відсутність ризику зустрічного удару;

цільові відрахування з прибутку, тобто створення відповідних резервів у результаті успішної комерційної діяльності на "чорний день" [5].

Після того, як стратегія подальшого розвитку підприємства остаточно вибрана, вона має бути перетворена в конкретний оперативний план з маркетингу, виробництва, інвестицій, прибутку.

Так само як аналіз фінансової підсистеми підприємства припускає комплексну оцінку діяльності всіх аспектів його діяльності, заходи щодо поліпшення фінансового стану припускають вироблення рекомендацій, що стосуються всіх сторін господарської діяльності підприємства, включаючи виробничу, маркетингову і власне фінансову підсистеми.

Реорганізація всіх сторін діяльності ЗАТ "Дворічанська харчосмакова фабрика" припускає: серйозну постановку маркетингової діяльності підприємства з глибокого і всебічного дослідження ринків збуту за видами продукції, просування зазначених товарів на ринку;

постановку фінансової функції як в операційної, інвестиційної, так і власне фінансової діяльності з використання сучасних методик керування фінансами;

ліквідацію всіх технологічних недоліків (придбання оптимальної кількості необхідного устаткування); пристосування до потреб ринків.

З проведеного аналізу можна зробити висновок про те, що однією з найбільш гострих проблем підприємства є стан поточних активів і пасивів – дефіцит власних обігових коштів, надзвичайно низькі показники ліквідності й оборотності, високий розмір дебіторської і кредиторської заборгованостей, ситуація, що погіршується, у сфері взаємних розрахунків фірми та ін. Це свідчить як про несприятливість умов зовнішнього економічного, правового фінансового середовища (дефіцит обігових коштів у покупців і постачальників, дорожнеча і важкоприступність довгострокових кредитів для інвестування виробничої діяльності підприємства, модернізації його технологій і відновлення застарілих основних фондів та ін.). Однак крім об'єктивних проблем функціонування виробничо-господарської діяльності підприємства, очевидні недоліки і прорахунки в керуванні оборотними активами і поточними зобов'язаннями, що разом із несприятливістю зовнішнього середовища призвели підприємство до досить хитливого фінансового становища.

Виходячи з вищевикладеного, одним з основних заходів щодо поліпшення фінансового положення підприємства є оптимізація керування його оборотними активами.

При оптимальному управлінні поточні активи і поточні пасиви можуть змінюватися щодня і вимагають ретельного моніторингу. При дефіциті засобів керування поточними активами погіршується і їхнє



використання в іншому місці може виявитися найбільш ефективним (наприклад, зменшення витрат на обслуговування кредитів, проведення довгострокових перспективних фінансових вкладень та ін.).

У даний час підприємство користується кредитами на поповнення обігових коштів в основному з місцевих джерел. Цьому сприяє наявність на складі величезних запасів готової продукції і товарів, що не призначені під конкретні замовлення.

Залежно від змісту запропонованих заходів, спрямованих на поліпшення фінансово-господарського стану підприємства, можливі різні кінцеві результати від їх упровадження:

зростання продуктивності праці, обсягів виробництва і прибутку внаслідок повнішого завантаження виробничих потужностей;

збільшення обсягів реалізації і прибутку внаслідок прискорення обертання обігових коштів, кращого їх використання;

збільшення випуску традиційної продукції і прибутку внаслідок розширення виробничих потужностей, додаткових капітальних вкладень, залучення позикових коштів;

збільшення прибутку від упровадження заходів, спрямованих на зниження собівартості продукції;

збільшення прибутку внаслідок зростання випуску вже освоєної конкурентоспроможної продукції;

збільшення прибутку шляхом освоєння виробництва нових конкурентоспроможних виробів;

покращення результатів діяльності внаслідок поліпшення структури власних і позичених коштів, підвищення ліквідності, більш раціонального використання коштів та ін.

Фінансовий стан – найважливіша характеристика економічної діяльності підприємства. Він відображає конкурентоспроможність підприємства, його потенціал у діловому співробітництві, оцінює, якою мірою гарантовані економічні інтереси самого підприємства та його партнерів за фінансовими та іншими відносинами [2].

Пошук ефективних механізмів управління фінансовими ресурсами та забезпечення їх реальної інтеграції в систему ринкових відносин зумовлює необхідність розробки певної фінансової стратегії на даному етапі розвитку підприємства.

Наук. керівн. Петряєва З. Ф.

Література: 1. Тарасенко Н. В. Економічний аналіз. Навч. посібн. – 3-тє вид., виправл. і доп. – Львів: Магнолія +, 2005. – 344 с. 2. Мних Є. В. Економічний аналіз: Підручник. – 2-ге вид., пер. та доп. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 472 с. 3. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. посібн. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2005. – 662 с. 4. Экономический анализ: ситуации, тесты, задачи, выбор оптимальных решений, финансовое прогнозирование: Учебн. пособ. / Под ред. М. И. Баканова, А. Д. Шеремета. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 656 с. 5. www.smida.gov.ua. 6. www.bookz.com.ua.

Крупницька О. А.

УДК 657.44

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Функціонування будь-якого підприємства, незалежно від видів його діяльності і форм власності, в умовах ринку визначається його здатністю створювати необхідну і достатню величину доходу або прибутку. Прибуток залежить, в основному, від якості роботи підприємства, впливає на економічну зацікавленість його персоналу в найбільш ефективному використанні ресурсів. Тому аналіз прибутку займає провідне місце в системі комплексного економічного аналізу, оскільки за ним оцінюється ступінь досягнення кінцевої мети діяльності підприємства.

За рахунок відрахувань від прибутку в бюджет формується основна частина фінансових ресурсів держави, регіональних і місцевих органів влади. Від їх збільшення значною мірою залежать темпи економічного розвитку країни і, в кінцевому підсумку, – підвищення життєвого рівня населення. Тому створеного прибутку повинно бути достатньо не тільки для задоволення фінансових потреб самого підприємства, а й для фінансування суспільних фондів споживання, розвитку науки, освіти, охорони здоров'я тощо. Таким чином, у збільшенні прибутку зацікавлені як саме підприємство, так і держава [1].

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває аналіз фінансових результатів діяльності підприємства. Для виявлення додаткових резервів збільшення прибутку, більш раціонального його використання на кожному підприємстві необхідно проводити глибокі дослідження формування прибутку, оцінку впливу факторів на відхилення фактичних результатів діяльності від очікуваних, а також

© Крупницька О. А., 2009

розподілу та використання прибутку. Даною проблемою займається значна кількість наукових колективів та окремі вчені, котрими опубліковано досить велика кількість наукових праць у різних літературних джерелах [1 – 3].

Оскільки прибуток є узагальнюючим показником усієї діяльності підприємства, то на сучасному етапі розвитку особливої необхідності набуває подальше удосконалення методики аналізу фінансових результатів та постійного виявлення на цій основі можливості конкурентоспроможності підприємства. У зв'язку з цим, у даному дослідженні також запропоновано застосування ПК та економіко-математичних методів при аналізі фінансових результатів діяльності підприємства.

У результаті проведеного дослідження та аналізу діяльності ВАТ "Пневматика", яке спеціалізується на виробництві насосів, компресорів та гідравлічних систем, можна зробити такі висновки. Розрахунки засвідчують, що протягом останніх трьох років доходи підприємства сформовані, більшою мірою, за рахунок доходів, отриманих у результаті операційної діяльності. Основну частку в їх загальній сумі займає виручка від реалізації продукції. На даному підприємстві спостерігається тенденція до збільшення загальної суми доходів за рахунок збільшення, в першу чергу, обсягів виробничої діяльності та виручки від реалізації. Розрахунки свідчать також про збільшення, хоча не дуже суттєве, у звітному році проти попереднього року суми та частки інших операційних доходів. Серед основних причин цих змін можуть бути – зростання доходів від реалізації матеріальних оборотних активів, доходів від операційної оренди активів тощо. У загальній сумі витрат підприємства найбільшу питому вагу (у 2007 році – 79,7%) займає собівартість реалізованої продукції. Негативним є також збільшення суми й питомої ваги адміністративних витрат, про що вже зазначалося раніше. Це може бути наслідком підвищення оплати праці адміністративно-управлінського персоналу, збільшення витрат на службові відрядження, зв'язок тощо. Порівнюючи тенденцію зміни доходів та витрат підприємства відмічаємо деяке перевищення темпів зростання доходів над витратами і відрахуваннями.

Валовий прибуток підприємства від реалізації продукції у звітному році зменшився порівняно з попереднім роком на 497,3 тис. грн. Вплив зміни різних чинників на відхилення з прибутку такий: із збільшенням обсягу реалізації продукції у звітному році порівняно з попереднім на 25,59% прибуток від реалізації збільшився на 263,91 тис. грн; із підвищенням цін на готову продукцію прибуток від реалізації збільшився на 0,06 тис. грн; з підвищенням цін на матеріали, тарифи на енергію, перевезення тощо прибуток зменшився на 0,61 тис. грн; підвищення собівартості продукції та збільшення в загальному обсязі реалізованої продукції низькорентабельних виробів призвело до зменшення прибутку на 760,66 тис. грн. Таким чином, на відхилення з прибутку від реалізації продукції негативно вплинули підвищення собівартості та асортиментно-структурні зрушення.

Чистий прибуток підприємства у звітному році зріс на 2,9 тис. грн порівняно з попереднім роком, але для такого підприємства це незначне збільшення, тому необхідно вишукувати резерви зростання фінансових результатів діяльності даного підприємства.

Під резервами збільшення прибутку розуміють кількісно вимірювані можливості його збільшення шляхом задіяння низки чинників, зокрема: зростання обсягу реалізації продукції; зниження собівартості продукції. Досить суттєвим резервом збільшення прибутку є підвищення якості продукції.

Для вибору найкращої структури продукції, яка забезпечує одержання максимального прибутку, підприємства повинні враховувати: обмеження, пов'язані з обіговими коштами, виробничими потужностями, а також з потребами ринку в кожному товарі, і на цій основі вносити корективи в план виробництва; обсяг виробництва має бути орієнтований, насамперед, на ринковий попит; наслідки для ринку, пов'язані зі збільшенням обсягу випуску одних виробів і зменшенням інших; до якої реакції споживачів і конкурентів можуть призвести зміни асортименту. Рекомендується також скласти прогноз реакції конкретних споживачів на зміну асортименту продукції, оцінити можливість зниження ціни на окремі види продукції з тим, щоб, знизивши ціни, збільшити обсяг продажів цих видів продукції [3].

Також важливими характеристиками факторного середовища формування прибутку та доходу підприємства є показники рентабельності. Але ВАТ "Пневматика" є низькорентабельним, ряд показників мають тенденцію до зниження.

Широкі можливості в галузі використання математики в аналізі господарської діяльності відкриваються по мірі розвитку та вдосконалення розрахункової техніки, яка дає можливість швидко моделювати економічні процеси та у стислі строки здійснювати перерахунок параметрів моделі відповідно до змін вихідних даних, цим забезпечується оперативність та гнучкість системи управління виробничо-господарською діяльністю підприємства. Тому застосування ПК та пакетів прикладних програм, таких, як STATISTICA, стає абсолютно необхідним.

При проведенні факторного аналізу фінансових результатів ВАТ "Пневматика" за період з грудня 2006 по листопад 2008 рр. була використана програма STATISTICA. При побудові кореляційної моделі як фактори-аргументи будуть використані такі показники: питома вага активної частини основних виробничих фондів, коефіцієнт ритмічності, коефіцієнт змінності та питома вага заробітної плати в собівартості продукції.

У результаті застосування економіко-математичних методів, зокрема теорії кореляції, при аналізі фінансових результатів ВАТ "Пневматика" можна зробити такий висновок. У період з грудня 2006 по листопад 2008 рр. із чотирьох взятих для аналізу факторів тільки два вирішально вплинули на фінансовий результат, його зміна на 46% пояснюється залежністю від них. Цими факторами є питома вага активної частини основних виробничих фондів та питома вага заробітної плати в собі-



вартості продукції, які були включені до моделі, а такі фактори, як коефіцієнт ритмічності та коефіцієнт змінності не справили вирішального впливу та не були включені до моделі.

Таким чином, за даними аналізу фінансових результатів можна зробити висновок, що хоча підприємство і залишається прибутковим, але фінансові результати його з кожним роком погіршуються, тому керівництву підприємства необхідно вишукувати усі можливі резерви підвищення прибутку. Механізм розподілу та використання прибутку на підприємстві повинен бути таким, аби всебічно сприяти підвищенню ефективності виробництва, стимулювати розвиток нових форм господарювання та, водночас, збільшувати доходи держави.

Наук. керівн. Петряєва З. Ф.

Література: 1. Мних Є. В. Економічний аналіз: Підручник. – 2-ге вид., переробл. та доп. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 472 с. 2. Подольська В. О. Фінансовий аналіз: Навч. посібн. / В. О. Подольська, О. В. Ярш. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 488 с. 3. Тарасенко Н. В. Економічний аналіз. Навч. посібн. – 3-тє вид., виправл. і доп. – Львів: Магнолія плюс, 2005. – 344 с.

Фесак О. О.

УДК 657.6

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ АНАЛІЗУ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

Підприємства різних форм власності, різних сфер діяльності мають у своєму розпорядженні певну суму фінансово-господарських засобів, які забезпечують здійснення господарського обороту. Правильність вкладення фінансових засобів в активи є однією з найважливіших ознак стійкості фінансового стану підприємства.

Активи становлять ресурси, які перебувають у розпорядженні підприємства і використання яких веде до збільшення економічних вигід у майбутньому [1]. До них відносять усі існуючі матеріальні цінності, нематеріальні активи та кошти, що належать підприємству на певну дату. Вони формуються для конкретних цілей здійснення діяльності відповідно до місії і стратегії економічного розвитку підприємства і у формі сукупних майнових цінностей характеризують основу його економічного потенціалу. Предметне поняття активів як економічних ресурсів проявляється, перш за все, у сфері економічних відносин, а більш конкретно – в економічній сфері діяльності підприємства. Відповідно, будучи носієм економічних характеристик, активи є об'єктом економічного управління будь-яких макроекономічних господарюючих систем.

У зв'язку з цим, у сучасних умовах особливої актуальності набуває аналіз активів підприємства, адже, враховуючи нестабільне економічне становище, на даний час надзвичайно важливим і доцільним є дослідження шляхів покращення фінансового становища та діяльності вітчизняних підприємств. І особлива увага в даному напрямку приділяються саме оцінці та аналізу діючих активів, ефективності їх використання на підприємствах України. Висвітленням даних питань займається значна кількість наукових колективів та окремі вчені, такі, як Л. М. Бабич, Є. В. Мних, А. О. Подольська, Л. І. Шваб та інші, якими опубліковано велика кількість наукових праць у різних наукових джеделах [1 – 4].

Проаналізувавши показники фінансово-господарського стану ВАТ "Агротехніка", можна відмітити, що підприємство є фінансово незалежним, має досить оптимальну структуру капіталу, зростаючі розміри отриманої виручки від реалізації товарів, робіт, послуг та середніх залишків оборотних активів, фондіввіддачі. З огляду на сукупну структуру активів найбільшу питому вагу займають основні засоби (45,9 і 40,2% відповідно на початок і кінець звітного періоду). Підприємство має "важку" структуру активів (адже частка необоротних активів складає більше 40%, а саме 52,8 та 51% відповідно), що свідчить про певні накладні витрати і високу чутливість до зміни виторгу. Зростання валюти балансу в звітному періоді на 183,4 тис. грн було зумовлене, в основному, збільшенням незавершеного будівництва, виробничих запасів, готової продукції та інших активів.

При аналізі структури основних засобів визначається співвідношення активної і пасивної частин. На аналізованому підприємстві в загальній структурі основних засобів домінує пасивна частина, що свідчить про відсутність прогресивності структури основних фондів, технічної оснащеності підприємства. Також в звітному році спостерігається різке зниження показників

© Фесак О. О., 2009



ефективного використання основних засобів, оборотних активів, зростання коефіцієнта зносу основних засобів, спад коефіцієнта їх придатності і, як наслідок, отримання чистих збитків на кінець звітного періоду (сума чистого збитку склала 82,4 тис. грн) та формування збитковості активів. І за умови не прийняття керівництвом аналізованого підприємства ефективних управлінських рішень відносно проведення необхідних заходів з оптимізації діяльності, покращення управління активами і підприємством взагалі існує суттєва загроза банкрутства чи припинення діяльності.

Основне завдання управління необоротними активами полягає у забезпеченні своєчасного оновлення основних виробничих фондів та високої ефективності їх використання. Можливості оперативного управління необоротними активами незначні. І навпаки, політика управління оборотними активами відзначається значною маневреністю, можливістю активного впливу на їх розмір, склад, структуру, оборотність, ліквідність та прибутковість. Відповідно, у процесі управління оборотними активами вирішується набагато більше коло завдань фінансового менеджменту [2].

Внутрішніми резервами підприємства підвищення ефективності використання мобільних активів, на які воно може суттєво впливати, є: нормування матеріальних оборотних активів, використання тривалих господарських зв'язків, удосконалення системи розрахунків, раціональна організація продажу, систематичний контроль за оборотністю коштів у розрахунках тощо [3].

Розробка шляхів поліпшення управління оборотним активами включає: аналіз оборотних активів за попередній період, оптимізацію складу оборотних активів, прискорення обіговості оборотних активів, забезпечення підвищення рентабельності оборотних активів, забезпечення мінімізації втрат оборотних активів у процесі їх використання, формування принципів фінансування окремих видів оборотних активів, формування оптимальної структури джерел фінансування оборотних активів та ін.

Управління активами, в першу чергу, передбачає визначення оптимальної величини, розробку варіантів фінансування та забезпечення ефективності їх використання. Оптимальна величина оборотних активів повинна, з одного боку, забезпечувати безперебійне ефективне функціонування підприємства, а з іншого – мінімізувати наявність недіючих поточних активів.

Забезпечення підвищення рентабельності оборотних активів реалізується шляхом своєчасного використання тимчасово вільних залишків грошових активів для формування ефективного портфеля поточних фінансових інвестицій, що можуть принести підприємству прямий дохід у формі процентів або дивідендів, розміщення коштів на депозит, відкриття рахунків у банку. З метою максимізації прибутковості оборотних активів необхідно оптимально поєднувати активи, що дають прямий дохід, і ті активи, які такого доходу не приносять [4].

Наслідком впровадження ефективної політики управління оборотними активами мають стати: забезпечення безперебійної роботи підприємства, зниження обсягів вільних поточних активів і, як наслідок, зниження витрат на їх фінансування, прискорення обігу оборотних активів, максимізація прибутку підприємства при збереженні ліквідності.

Завданнями, вирішення яких сприятиме фінансовому оздоровленню підприємств є: розроблення методів управління запасами та грошовими коштами з урахуванням сучасних економічних умов, вдосконалення роботи з клієнтами зі стягнення дебіторської заборгованості з урахуванням світового досвіду, здійснення обґрунтованих розрахунків щодо доцільності та обсягів знижок за передоплату, ретельне планування можливості використання кредиторської заборгованості як джерела фінансування поточної діяльності та ін.

Таким чином, можна зробити висновок, що стратегія і тактика управління оборотними активами полягає в пошуку компромісу між ризиком втрати ліквідності та ефективності роботи підприємства. У сучасних умовах великий негативний вплив на ефективність використання оборотних активів, уповільнення їх оборотності мають фактори кризового стану економіки, що діють незалежно від бажання підприємств. Але, незважаючи ні на що, одним з основних факторів будь-якого виду підприємництва є організація ефективного управління його активами, що відіграє велику роль у забезпеченні нормалізації роботи підприємства, підвищенні рівня рентабельності господарювання та залежить від дії множини факторів. Адже основною виробничою силою кожного підприємства є його майно, яке забезпечує процес виробництва і одержання підприємством прибутків, тобто економічна сутність і матеріально-речовий зміст майна служить визначальними характеристиками щодо окреслення його значення і здійснення відтворювальних процесів та розвитку будь-якого виробництва.

Наук. керівн. Петряєва З. Ф.

Література: 1. Шваб Л. І. Економіка підприємства: Навч. посібн. для студ. ВНЗ. – 2-ге вид. – К.: Каравела, 2005. – 568 с. 2. Подольська А. О. Фінансовий аналіз: Навч. посібн. / А. О. Подольська, О. В. Ярш. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 488 с. 3. Мних С. В. Економічний аналіз: Підручник. – 2-ге вид., переробл. і доп. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 472 с. 4. Бабич Л. М. Формування оптимальної структури оборотних коштів підприємства // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №9 – 10. – С. 12 – 13.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОЦІНКА ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА

Розвиток ринкових відносин в Україні приводить до відповідальності та самостійності підприємств й інших суб'єктів ринку в розробленні та ухваленні управлінських рішень. Їх ефективність значною мірою залежить від об'єктивної, своєчасної та всебічної оцінки фінансового стану підприємства загалом і ділової активності зокрема.

Фінансовий стан більшості українських підприємств на даний час є кризовим, або близьким до кризового. Така ситуація негативно впливає на економічний стан у державі. Тому вивчення та управління даною проблемою є одним з основних факторів покращення ситуації. Таким чином, все це актуалізує роль вивчення ділової активності підприємства.

За умов переходу економіки України до ринкових відносин, суттєвого розширення прав підприємств у галузі фінансово-економічної діяльності значно зростає роль своєчасного та якісного аналізу ділової активності – основи, на якій ґрунтуються оптимальні рішення про обсяги майна підприємства та раціональність його використання. Необхідно зауважити, що ділова активність мінімізує ризик неуспіху в умовах економічної нестабільності ринкового середовища та конкуренції.

На сьогоднішній день питаннями фінансового аналізу займаються такі вчені, як В. М. Івахненко, Є. В. Мних, Т. Д. Костенко, Є. О. Підгора, В. В. Ковальов, О. В. Грищенко та ін. [1 – 5].

Одним з важливих напрямків проведення фінансового аналізу є аналіз ділової активності, який полягає у формуванні економічно обґрунтованої оцінки ефективності та інтенсивності використання ресурсів організації, а також у визначенні резервів їх підвищення. Враховуючи важливість цього напрямку аналітичної роботи, на погляд автора, потрібно визначити основні напрямки проведення оцінки ділової активності та надати рекомендації з приводу розвитку рівня ділової активності.

"Ділова активність" доволі широке поняття й охоплює практично всі аспекти роботи підприємства. За економічним змістом ділову активність підприємств можна розглядати як у широкому, так і вузькому значенні. У широкому розумінні вона означає весь спектр зусиль підприємства, спрямованих на просування на ринках продукції, праці, капіталу. Тому для підвищення ділової активності керівники підприємств повинні докладати максимум зусиль для поліпшення договірної роботи, умов бізнесу, розширення інформаційного поля. У вузькому розумінні, тобто при аналізі фінансово-господарської діяльності, ділова активність підприємства означає його виробничу й комерційну діяльність.

Ділова активність комерційної організації проявляється у динамічності її розвитку, досягненні нею поставлених цілей, ефективному використанні економічного потенціалу, розширенні ринків збуту своєї продукції. Для її оцінки використовуються якісні критерії та кількісні показники (натуральні та вартісні).

Оцінка ділової активності на якісному рівні може бути отримана за результатами співставлення діяльності даного підприємства та споріднених за сферою використання капіталу компаніями. Такими якісними критеріями є: широта ринків збуту продукції, наявність продукції, що поставляється на експорт, репутація комерційної організації, що виражається у тому, наскільки відомими є клієнти компанії, які користуються її продукцією та послугами, у стабільності зв'язків з клієнтами.

Кількісна оцінка та аналіз ділової активності можуть бути проведені за такими трьома напрямками: оцінка ступеня виконання плану (установленого або самостійно, або вищою організацією) за основними показниками та аналіз відхилень;

оцінка і забезпечення припустимих темпів нарощування обсягів фінансово-господарської діяльності; оцінка рівня ефективності використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів підприємства.

Поточна діяльність будь-якого підприємства може бути характеризована з різних боків. У нашій країні ключовими показниками для оцінки традиційно є обсяг реалізації та прибуток. Але крім них в аналізі використовують показники, які відбивають специфіку виробничої діяльності даного підприємства. За кожним з цих показників може бути встановлене планове значення або внутрішньовиробничий норматив, з яким і проводиться співставлення по закінченні звітного періоду.

Сукупність показників, за якими встановлюються планові значення, може змінюватись залежно від галузевої специфіки господарюючого суб'єкта, прийнятої системи організації та управління його фінансово-господарською діяльністю, системи управлінського контролю, інших факторів – тому уніфікованої методики аналізу виконання планових завдань не може існувати. Методики співставлення фактичних значень з плановими, розрахунок значущості відхилень та виділення основних факторів, що спричинили ці відхилення, мають стандартний та очевидний характер.



У випадку співставлення темпових показників є можливість провести певну уніфікацію аналітичних процедур, оскільки, по-перше, найбільш значущі показники є інваріантними відносно галузі і тому їх можна ідентифікувати, і, по-друге, нескладно обґрунтувати співвідношення між темпами їх зміни, відстежуючи, які можна робити достатньо інформативні аналітичні висновки відносно загальних тенденцій у розвитку господарюючого суб'єкта. Зокрема, такими загальними показниками є капітал, обсяг продажу та прибуток. Їх зростання у динаміці – позитивна тенденція [3].

Система показників ділової активності втілюється у додержанні так званого золотого правила економіки підприємства, яке виражається таким співвідношенням:

$$Tп > Tр > Tа > 100\%$$

де $Tп$ – темп зростання (зменшення) прибутку;
 $Tр$ – темп зростання (зменшення) обсягу реалізації;
 $Tа$ – темп зростання (зменшення) вартості активів (валюти балансу).

Ця залежність означає, що: економічний потенціал підприємства зростає; порівняно зі зростанням економічного потенціалу обсяг реалізації збільшується більш високими темпами, тобто ресурси підприємства використовуються більш ефективно; прибуток збільшується випереджаючими темпами, що засвідчує, як правило, про відносне зниження витрат виробництва та обігу.

Однак, можливі й відхилення від цієї ідеальної залежності, але не завжди потрібно їх розглядати як негативні. Причинами таких відхилень є: освоєння нових перспектив напрямків використання капіталу; реконструкція та модернізація діючого виробництва та ін. Ця діяльність завжди межує із значними інвестиціями фінансових ресурсів, які у більшості випадків не дають швидкої вигоди, але на майбутнє можуть повністю окупитися.

При аналізі необхідно брати до уваги вплив інфляції, яка може суттєво позначитися на динаміці основних показників. Усунення цього негативного впливу та отримання більш обґрунтованих висновків відносно динаміки показників відбувається за відомими методиками, заснованими на використанні індексів цін.

З метою уникнення кризових явищ у виробничо-фінансовій діяльності та для забезпечення стійкого економічного зростання треба розвивати ділову активність підприємства, що мінімізує ризик неуспіху в умовах економічної нестабільності ринкового середовища та конкуренції.

Рівень ділової активності не треба оцінювати лише за досягнутими на цей період успіхами, якими б вражаючими вони не були. Пріоритетною є ділова активність стратегічного виміру, яка виражається за стійкістю економічного зростання. Очікувану стійкість економічного зростання можна досягнути лише при забезпеченні приросту джерел фінансування для реалізації програм нарощування економічної ваги господарюючого суб'єкта. Основні показники стійкого економічного зростання – це стабільні або зростаючі темпи приросту вартості підприємства. Важливо виділити вплив інфляції на зміну ціни капіталу підприємства.

Загалом, потрібно зазначити, що створення умов стійкого економічного зростання мінімізує ризик фінансової кризи та втрати конкурентоспроможності господарюючого суб'єкта.

Наук. керівн. Петряєва З. Ф.

Література: 1. Івахненко В. М. Курс економічного аналізу: Навч. посібн. – 3-тє вид, перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2002. – 190 с. 2. Мних С. В. Економічний аналіз. Підручник. – 2-ге вид., переробл. та доп. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 472 с. 3. Ковалев В. В. Финансовый анализ в методах и процедурах. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 560 с. 4. Грищенко О. В. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия: Учебн. пособ. – Таганрог: Изд. ТРГУ, 2000. – 112 с. 5. Костенко Т. Д. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства: Навчальний посібник / Т. Д. Костенко, С. О. Підгора, В. С. Рижиков, В. А. Панков, А. А. Герасимов, В. В. Ровенська. – 2-ге вид. переробл. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 400 с.

УДК 6005.915

Лагута Н. В.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

РОЗРОБКА ПРОПОЗИЦІЙ ЩОДО ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

На сучасному етапі трансформації економіки найважливішими завданнями є створення умов для поступального розвитку та забезпечення стабільного і ефективного функціонування вітчизняного виробництва. У конкурентному середовищі підприємства повинні самі захищати себе від небажаних потрясінь. Тому в умовах мінливого ринкового середовища проблема забезпечення фінансової стійкості підприємств набуває суттєвого значення.

© Лагута Н. В., 2009



Окремі аспекти проблеми фінансової стійкості підприємства розглядають зарубіжні та українські економісти: Г. Савицька, О. Островська, А. Пилипенко, О. Терещенко, О. Чумак та ін. [1 – 5].

Через наявність значної кількості недоліків у застосуванні іноземних моделей аналізу фінансової стійкості підприємства в умовах вітчизняної економіки, вони не приносять достатньо точних результатів, що значно ускладнює процес прийняття управлінських рішень стосовно розробки фінансової стратегії і тактики підприємства. Розбіжності в специфіці економічної ситуації і організації бізнесу в Україні та розвинутих країнах впливають і на перелік фінансових показників, які застосовуються. Тому поглиблене дослідження фінансової стійкості підприємства є доцільним і потребує розробки вітчизняних моделей.

На основі узагальнення різних методичних підходів був проведений аналіз фінансової стійкості ВАТ "Харківська книжкова фабрика ім. М. В. Фрунзе".

Підсумовуючи різні підходи до визначення сутності фінансової стійкості, можна стверджувати, що це узагальнююча якісна характеристика фінансового стану підприємства, що відображає тенденції до зміни фінансових відносин на підприємстві під впливом різноманітних фінансово-економічних процесів та пов'язана з рівнем залежності від кредиторів та інвесторів і характеризується співвідношенням власних і залучених коштів, яке визначає загальну оцінку фінансової стабільності. Фінансову стійкість відображає не тільки стан фінансових ресурсів підприємства, але й ефективність їх використання, при якій забезпечується розвиток виробництва чи інших сфер діяльності.

Відносно забезпечення фінансової стійкості виділяють такі взаємопов'язані напрями, як стійкість капітальної бази, стійкість ресурсної бази, організаційно-структурна стійкість, комерційна стійкість.

Існують три фундаментальні методичні підходи щодо оцінювання фінансового стану підприємств: 1) визначення рівня забезпеченості запасів у складі оборотних активів підприємства джерелами їх формування; 2) обчислення певної кількості коефіцієнтів і на основі дослідження їх в динаміці та порівняння з нормативними значеннями вироблення певних висновків щодо фінансового стану підприємства; 3) застосування одного інтегрованого показника, який складається з декількох найбільш вагомих коефіцієнтів, визначення певних меж його значення для ідентифікації фінансового стану підприємства.

Перші два підходи набули широкого практичного застосування у вітчизняній аналітичній практиці. Згідно з цими методичними підходами (В. Ковальов, О. Павловська, Г. Савицька, А. Шеремет, Р. Сайфулін) визначають чотири типи фінансової стійкості підприємства: абсолютна стійкість фінансового стану; нормальна стійкість фінансового стану; нестійкий (передкризовий) фінансовий стан; кризовий фінансовий стан.

Третій методичний підхід найчастіше застосовується для оцінки вірогідності банкрутства досліджуваного підприємства [2].

Зазначені моделі мають значну кількість недоліків, що свідчить про необхідність розробки вітчизняних моделей із застосуванням єдиного інтегрованого показника. На думку автора, в базовій моделі комплексної оцінки фінансового стану інтегрований показник повинен складатися з показників, які: достовірно і точно можуть бути визначені в сучасних умовах стандартизації фінансової звітності (також зовнішніми фінансовими аналітиками); повинні охоплювати максимальний спектр різних аспектів діяльності підприємства (в моделі повинні використовуватись показники різних напрямків оцінки); кожний показник повинен мати різні нормативні значення для різних сфер діяльності.

Під час розробки моделі комплексної оцінки фінансової стійкості слід також враховувати динамізм категорії фінансового стану, тобто модель повинна відображати наявність або відсутність можливостей розвитку підприємства. Таким чином, комплексна оцінка фінансового стану може бути здійснена тільки за допомогою певного комплексу коефіцієнтів [3].

Результати проведених розрахунків і аналізу коефіцієнтів фінансової стійкості свідчать про те, що в цілому ВАТ "Харківська книжкова фабрика ім. М. В. Фрунзе" достатньо стійке і платоспроможне підприємство, для покриття витрат використовуються власні обігові кошти і може гарантуватися своєчасне виконання своїх зобов'язань. Також підприємство збільшує об'єми фінансування за рахунок власних грошових коштів і зменшує залежність від залученого капіталу. Про це свідчать зростання коефіцієнта автономії і зниження коефіцієнта фінансової залежності. У результаті зниження коефіцієнта фінансового левериджу і значенні показника значно нижче нормативного ризик втрати платоспроможності досить низький, а фінансова стійкість зростає. Високе значення коефіцієнта маневрованості свідчить про те, що підприємство здатне гнучко реагувати на зміни ринкових умов.

Проте досліджуване підприємство має деякі труднощі, які пов'язані з недостатнім збільшенням майна виробничого призначення. Підприємство потребує оновлення і переоснащення основних засобів. Керівництво почало вже їх оновлювати, про що свідчить зменшення коефіцієнта модернізації, але для повного оновлення і переоснащення підприємству доцільно залучати довгострокові позикові кошти.

Варто зазначити, що стійкість того чи іншого підприємства не завжди є наслідком недостатньої ефективності виробничої діяльності. У хиткому становищі може виявитися й підприємство, що ефективно функціонує. Криза його діяльності може бути результатом недостатньо високого рівня менеджменту, прояву впливу несприятливих факторів, унаслідок яких кошти не надійдуть на розрахунковий рахунок підприємства [4].

Таким чином, підприємству також необхідна розробка і реалізація заходів щодо подальшого зміцнення і зростання його фінансової стійкості. Проаналізувавши загальний стан підприємства, можна висунути такі пропозиції щодо поліпшення і зміцнення його фінансової стійкості.

Вироби, що виробляються ВАТ "Харківська книжкова фабрика ім. М. В. Фрунзе", користуються попитом, однак відрізняються високою собівартістю. Тому найголовніше завдання для даного підприємства – зниження собівартості. Основним шляхом зниження витрат є економія всіх видів споживаних у виробництві ресурсів: трудових і матеріальних. Так, значну частку у структурі видатків виробництва займає оплата праці. Тому актуальним є завдання зниження трудомісткості продукції, що виготовляється, і підвищення продуктивності праці.

Виробництво й розробка нових видів продукції, що зацікавить споживачів, а також одержання ліцензії на виробництво "ходових" товарів дозволить стабілізувати й покращити фінансово-економічний стан підприємства.

Важливим є підвищення вимог і застосування вихідного контролю над якістю сировини, що надходить від постачальників, і матеріалів, які комплектують вироби і напівфабрикати.

Таким чином, створення налагодженого механізму формування фінансової стійкості, правильний аналіз і вибір необхідних напрямків підвищення її рівня можуть служити захистом і гарантією успіху фінансової діяльності в цілому, а також сприяти зниженню різноманітних фінансових ризиків для підприємства.

Пропозиції та рекомендації, що надано у статті, можна рекомендувати для практичного застосування на підприємстві. Їх упровадження дозволить удосконалити механізм управління фінансовою стійкістю і надасть можливість підприємству покращити свою діяльність.

Наук. керієн. Петряєва З. Ф.

Література: 1. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: ООО "Новое знание", 2000. – 688 с. 2. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. посібн. – К.: КНЕУ, 2003. – 554 с. 3. Островська О. А. Модель ідентифікації стійкості фінансового стану підприємств будівельних матеріалів: суть та необхідність розробки // Ринок цінних паперів в Україні. – 2003. – №9 – 10. – С. 37 – 44. 4. Пилипенко А. А. Комплексна оцінка фінансової економічної сталості й ефективності діяльності підприємств // Вісник. – 1999. – №4 (12). – С. 93 – 96. 5. Чумак О. В. Анализ финансовой устойчивости на основе баланса // Главбух. – 2008. – №1. – С. 57 – 64.

УДК 336.77.067(477)

Говоруха Я. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету КНЕУ

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Сучасний стан банківської системи України потребує значних змін. Низький рівень використання існуючих банківських функцій та прогресивних кредитних технологій призводить до недостатнього розвитку грошово-кредитних відносин, що стримує, в свою чергу, економічне зростання в цілому.

Споживче кредитування фізичних осіб як один із найбільш поширених банківських продуктів складає значну частку кредитного портфеля більшості українських банків. Саме тому проблема вдосконалення даного виду кредитування є актуальною.

Процес розвитку технологій у банківській сфері досліджували багато відомих вітчизняних науковців – В. Н. Василенко, М. М. Єрмошенко, В. К. Мамутов, А. М. Мороз, Г. Х. Попов та ін. Але в роботах цих авторів недостатньо висвітлене питання розвитку нових кредитних технологій для забезпечення високого рівня взаємодії комерційного банку та фізичної особи.

Метою даної роботи є визначення шляхів удосконалення процесу споживчого кредитування на сучасному етапі розвитку банківської системи України.

Технології традиційного кредитування виробника містять в собі низку об'єктивних рис, що відрізняють їх від споживчого кредитування та які характеризують їх як суттєво менш ризиковані банківські технології:

- контроль за цільовим використанням кредитних ресурсів;
- контроль за своєчасністю і повнотою повернення основної суми кредиту і процентів;

© Говоруха Я. В., 2009



значне здешевлення кредитних ресурсів при використанні нових технологій споживчого кредитування (відбувається завдяки таким факторам: зниження кредитного ризику за рахунок диверсифікації кредитного портфеля та усунення об'єктивних факторів, які заважають повному поверненню кредитних ресурсів; збільшення ресурсної бази банківської системи за рахунок більшої частки повернення кредитних ресурсів та їх ефективного множення за допомогою механізму грошового мультиплікатора) [1].

Споживче кредитування є неодмінною передумовою розвитку економіки та переходу банківської системи до нового якісного етапу функціонування. Проте говорити про широкомасштабне й всеохоплююче впровадження механізмів споживчого кредиту поки що недоцільно, оскільки він повинен бути, насамперед, апробований. Для того щоб досягти цієї мети, необхідно впровадити такі механізми у діяльність окремо взятого філіалу або підрозділу банку в тому чи іншому регіоні. Це передбачає такі етапи [2]:

- вибір банку й філіалу, на якому проводитиметься експеримент;
- реорганізація структури управління банком (філіалом) або створення філіалу нового типу з чітко вираженою орієнтацією на роботу з фізичними особами;
- створення у структурі філіалу інформаційної бази;
- обґрунтування доцільності певних видів споживчого кредиту;
- сегментація потенційних клієнтів нової послуги за рівнем доходу та іншими ознаками й розробка програм кредитування для кожного ринкового сегмента;
- розробка тарифів послуг залежно від строку кредитування фізичних осіб, виду застави, а також кредитної історії позичальника;
- упровадження методики визначення максимальної суми кредиту, розміру обов'язкового авансового внеску позичальника за рахунок власних коштів, порядку погашення заборгованості із застосуванням різних схем сплати основної суми кредиту та відсотків за нього;
- організаційно-юридичні заходи;
- проведення рекламних акцій з метою залучення депозитів або переконання населення у доцільності користування послугами споживчого кредитування.

Ретельний аналіз перелічених банківських технологій доводить їх економічну ефективність для банківської системи. Однією з багатьох переваг широкого застосування цих технологій кредитування є усунення зловживань у кредитно-фінансовій сфері. Так, при кредитуванні банком підприємства завжди існують об'єктивні умови для зловживань з метою використання кредиту або його частини не за цільовим призначенням при змові між фізичною особою та працівником банку.

Отже, в даній статті були розглянуті шляхи вдосконалення процесу споживчого кредитування на сучасному етапі розвитку банківської системи України: наведені особливості технології розвитку споживчого кредитування, а також механізм етапів його впровадження, що, в свою чергу, сприятиме удосконаленню організації роботи банку та поліпшить узагальнюючі фінансові показники у цілому. Але, слід зауважити, що ефективне державне регулювання банківською системою неможливе без вирішення цілої низки питань, до яких належать питання ефективного податкового регулювання, приватизаційної, експортно-імпоротної, інноваційної політики держави та ін.

Наук. керівн. Рац О. М.

Література: 1. Мороз А. М. Банківські операції: Підручник. – К.: КНЕУ, 2004. – 384 с. 2. Сідоволоса Т. В. Проблеми та перспективи розвитку кредитування фізичних осіб в Україні / Т. В. Сідоволоса, В. П. Глушко // Актуальні проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України: Збірник наукових статей. – 2006. – №7 – С. 121 – 123.

Антіюшко Д. О.

УДК 336.773

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ОРГАНІЗАЦІЯ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ

У контексті розвитку банківської системи України не можна не помітити виразну тенденцію до зростання обсягів споживчого кредитування. Цей сектор банківської діяльності останнім часом набуває все більшої актуальності і приносить вигоду і банкам, які таким чином отримують додаткові прибутки, так і безпосередньо споживачам, які мають змогу придбати необхідні товари довгострокового користування з відстрочкою їх оплати.

Огляд матеріалів різних досліджень та аналіз публікацій вітчизняних дослідників, серед яких М. Канарська [1], М. Савлука [2], В. Лагутін [3], А. Даниленко [4], Н. Шелудько [4], акцентують увагу на різних аспектах споживчого кредитування, його перевагах та недоліках для споживачів і

© Антіюшко Д. О., 2009



банку, перспективах розвитку в Україні в контексті міжнародного досвіду, а також дозволяє виділити позитивні риси споживчого кредитування для економіки України: зростання платоспроможного попиту населення та прискорення реалізації товарів, робіт, послуг, вирішення соціальних проблем, розвиток банківської системи, можливість регулювання грошового обігу.

Дана тема залишається недостатньо висвітленою і не проаналізована достатньо глибоко. Тому метою даної роботи було розкриття основних теоретичних та практичних аспектів споживчого кредитування, для того щоб висвітлити його економічну сутність та умови здійснення, стан споживчого кредитування в Україні, а також визначити пріоритетні напрямки його розвитку.

Споживчий кредит – це кредит, який надається тільки в національній грошовій одиниці фізичним особам-резидентам України на придбання споживчих товарів тривалого користування та послуг і повертається в розстрочку, якщо інше не передбачено умовами кредитного договору [5].

Дослідник В. Лагутін [3] виділяє товарні і грошові споживчі кредити. Товарний споживчий кредит пов'язаний із продажем товарів тривалого користування в кредит (з розстрочкою платежу). Грошовий споживчий кредит – це надання банківськими або небанківськими кредитними установами позик фізичним особам на задоволення їхніх споживчих потреб [3, с. 115].

Науковцем Р. Тиркалом [6] наводиться повна класифікація споживчих кредитів і особливо виділяється класифікація за характером кругообороту коштів (разові і відновлювальні (револьверні) кредити). У групу револьверних, як правило, включають кредити, які надаються клієнтам за кредитними картками, або кредити за єдиними активно-пасивними рахунками у формі овердрафту [6, с.152].

Споживчий кредит стимулює ефективність праці, а саме прискорює реалізацію товарів широкого вжитку і побутових послуг, збільшує платоспроможний попит населення, підвищує його життєвий рівень.

Стрімкий розвиток споживчого кредитування є прямим наслідком зростання обсягу грошової маси. Важливі чинники – економічне зростання, інвестиційна динаміка та поліпшення зовнішньоекономічної кон'юнктури.

Процес кредитування пов'язаний з діями багаточисельних та різноманітних факторів ризику, які здатні спричинити непогашення кредиту у встановлений термін. Тому надання кредитів банк обумовлює вивченням кредитоспроможності клієнта, тобто вивченням факторів, які можуть спричинити їх непогашення.

Загалом, для споживчого кредитування характерний вищий рівень заборгованості порівняно з корпоративним портфелем. І поки ринок споживчого кредитування в Україні розвивається активно, проблема неякісних активів є другорядною. Однак, експерти визначають, що у разі уповільнення темпів його розвитку питома вага проблемних кредитів може істотно збільшитися. Знизити ризики в сегменті споживчого кредитування можна за рахунок повноцінного залучення кредитних бюро, які вже створені в Україні, але їх діяльність стримується низкою суб'єктивних та об'єктивних чинників [4, с. 38]. Більшість дослідників головним серед них вважають побоювання банків щодо можливості розголошення інформації про власних клієнтів.

Враховуючи наявні зміцнення у кредитній політиці банків у бік кредитування споживчих витрат населення, необхідно задіяти макрорегулятори (податкові, бюджетні, монетарні) з тим, щоб забезпечити позитивний імпульс для змін на користь кредитування інвестицій. Деякі вітчизняні автори [4] вважають, що один із ключових пріоритетів у цьому напрямку – іпотека. Іпотека – застава землі, нерухомого майна, при якій земля або майно, що становить предмет застави, залишається у заставодавця або третьої особи [5].

Розвиток системи іпотечного кредитування дає змогу не лише забезпечити потребу населення в житлі, а й дати імпульс будівельній та суміжним із нею галузям, банківській системі, фондовому ринку.

До факторів, які перешкоджають розвитку іпотечного кредитування, слід віднести: інфляційні ризики, нерозвинутість механізмів залучення коштів населення, непрозорість взаємовідносин учасників ринку (що, зокрема, призвело до масштабної будівельної афери в столиці), незначну роль Державної іпотечної установи на ринку іпотечних кредитів [4, с. 39].

Позитивними рисами споживчого кредитування для економіки України є зростання платоспроможного попиту населення та прискорення реалізації товарів, робіт, послуг; вирішення соціальних проблем; розвиток банківської системи; можливість регулювання грошового обігу. У той же час виникає чимало проблем у зв'язку із зростанням частки проблемних позик, розбалансованості активів і пасивів банку за термінами та валютної незбалансованості кредитних вкладень. Одночасно зі стрімким розвитком споживчого кредитування відбулось зменшення інвестиційної активності, що негативно впливає на стан економіки в цілому. Тому пріоритетними напрямками розвитку споживчого кредитування в Україні є:

1. Іпотечне кредитування фізичних осіб, автокредитування і кредити на споживчі товари, бо саме цей вид кредитування має великий попит у населення.

2. Розширення діяльності кредитних спілок щодо отримання населенням як короткострокових, так і довгострокових споживчих кредитів.

Наук. керівн. Омельченко О. І.

Література: 1. Канарська М. Споживче кредитування: банк за все заплатить // Молодь і підприємництво. – 2005. – №21. – С. 2 – 12. 2. Гроші та кредит / За ред. М. І. Савлука. – К.: КНЕУ, 2001. – 599 с. 3. Лагутін В. Д. Кредитування: теорія і практика: Навч. посібн. – К.: Знання, 2002. – 216 с. 4. Даниленко А. Споживче кредитування в Україні / А. Даниленко, Н. Шелудько // Вісник НБУ. – 2008. – №3. – С. 36 – 39. 5. Банківська енциклопедія / Під ред. А. М. Мороза. – К.: Слід, 1993. – 328 с. 6. Банківська справа: Навч. посібн. / За ред. Р. І. Тиркала. – Тернопіль: Карт-бланш, 2001. – 314 с.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Банківська система – одна з найважливіших і невід’ємних структур ринкової економіки. Розвиток банків, товарного виробництва і обороту історично йшов паралельно і тісно переплітався. Банки проводять грошові розрахунки і кредитують господарство, виступаючи посередниками у перерозподілі капіталів, істотно підвищують загальну ефективність виробництва, сприяють зростанню продуктивності суспільної праці [1].

Аналізу різних сторін діяльності комерційних банків як самостійних інститутів економіки держави присвячено праці вітчизняних економістів: М. Алексєєнка, О. Васюренка, В. Гриньової, В. Міщенко, В. Ющенко [1 – 7].

Метою статті є виявлення проблемних питань та дослідження перспектив розвитку банківської системи України.

Стратегія розвитку банківської системи повинна базуватися на забезпеченні її сталості через досягнення системної стабільності і зменшення вразливості банківської системи до зовнішніх та внутрішніх чинників дестабілізації, підвищення її ролі у процесах економічних перетворень. Задля досягнення такої мети треба здійснити структурну перебудову банківського сектору, яка має бути комплексною та системною і потребує координації зусиль усіх учасників цього процесу – Національного банку України, самих банківських установ, їхніх засновників та учасників, органів законодавчої й виконавчої влади.

Актуальність такої стратегії полягає в тому, що вона дозволяє розібратися з проблемою розвитку комерційних банків як складової фінансової банківської системи України та її економічного зростання взагалі. Адже саме через фінансову систему здійснюється процес акумуляції фінансових ресурсів суспільства і забезпечується їх найбільш ефективно і раціональне використання. Звідси походить провідна роль таких фінансових інститутів у суспільстві, як комерційні банки.

Сьогодні, в умовах розвинутих фінансових і товарних ринків, структура банківської системи різко ускладнюється. З’явилися нові види фінансових установ, нові кредитні інструменти і методи обслуговування клієнтів.

Банки здатні запропонувати клієнту до 500 видів різноманітних банківських продуктів та послуг. Однією з найважливіших функцій системи комерційних банків є управління грошовим обігом у країні, а також здатність "робити гроші" — розширювати кредитні ресурси народного господарства, через що їх часто називають "фабриками кредиту", а також різноманітні послуги у вигляді надання гарантій, доручень, консультацій, управління майном.

При організації банківської діяльності застосовують такі методи управління активами: метод загального фонду коштів (об’єднання джерел), в основі якого лежить ідея об’єднати всі ресурси банку з наступним їх розміщенням відповідно до визначених пріоритетів, призначення котрих – допомогти керівництву оперативних відділів розв’язати проблему поєднання надійності, ліквідності і прибутковості; метод розподілу активів або конверсія коштів; головною перевагою цього методу є зменшення частки ліквідних активів та вкладень додаткових коштів у позики та інвестиції, що веде до збільшення норми прибутку, і, відповідно, до його фінансової стійкості; збалансований науковий підхід до розв’язання управлінських проблем регулювання фінансової стійкості банку з використанням прогресивних методів та ЕОМ для вивчення елементів у складних модулях, наприклад, лінійного програмування [2; 3].

Українські банки змушені працювати в умовах підвищеного ризику, тому вони частіше, ніж їх закордонні колеги, бувають у кризових ситуаціях. Причому більшість таких випадків пов’язана з неадекватною оцінкою банками власного фінансового стану, а також надійності і стійкості їх основних клієнтів і партнерів по бізнесу [4; 5].

Сучасний стан банківської сфери характеризується наявністю деяких проблем зростання, серед яких найбільш рельєфними є: загострення конкурентної боротьби внаслідок об’єктивного уповільнення темпів експансії в зовнішнє середовище, зниження ефективності діяльності та системи управління, відголосу процесу глобалізації, зростання дії позаекономічних факторів. У таких умовах необхідно виділити пріоритети, які можуть забезпечити сталий розвиток банківської сфери та економіки в цілому і сформувати заходи щодо їх досягнення.

Такими пріоритетами розвитку банківської системи повинні стати:

забезпечення принципу справедливого розподілу доходів між банками залежно від внеску в загальний розвиток банківської сфери та економіки;



формування ефективного інституційного середовища для регулювання факторів конкурентної боротьби та уповільнення монополізації банківської сфери; створення умов прискореного розвитку регіонів та вирівнювання їх стану через збільшення фінансування та кредитування перспективних напрямів господарської діяльності;

визначення незадоволених потреб клієнтів щодо банківського обслуговування та їх задоволення на основі пропозиції нових банківських продуктів і різних форм та способів надання послуг;

підвищення використання "людського фактора" через створення ефективної системи управління та здійснення кадрової політики в банківських установах.

У підсумку необхідно підкреслити, що стабілізувати банківську діяльність і сприяти економічному її зростанню можливо, якщо всі суб'єкти ринку, а саме банки будуть дотримуватися "ринкової дисципліни". Практичне впровадження такої ідеї дозволить одержати позитивні результати. На жаль, діюча законодавча база, що стосується банківської сфери, має більше фіскальний, ніж стимулюючий характер. Банківська система повинна розширювати свою діяльність та розвивати нові починання і створювати ідеї щодо її стабілізації. Тому державі важливо звернути увагу, насамперед, на потреби банків, на те, як ефективно забезпечити їх діяльність.

Наук. керівн. Дзеніс В. О.

Література: 1. Алексєєнко М. Д. Капітал банку: питання теорії та практики: Монографія. – К.: КНЕУ, 2002. – 276 с. 2. Васюренко О. В. Банківські операції: Навч. посібн. – К.: Знання, 2004. – 324 с. 3. Гриньова В. М. Проблеми та перспективи структурної перебудови банківської системи України / В. М. Гриньова, О. М. Колодзєв // Фінанси України. – 2006. – №1. – С. 94 – 101. 4. Кирилова В. Прозорість банківської системи: світовий досвід та українські перспективи // Банківська справа. – 2007. – №3. – С. 20 – 34. 5. Конкурентні переваги банків // Вісник НБУ. – Вересень 2008. – С. 10 – 24. 6. Міщенко В. Проблеми капіталізації та консолідації банківської системи // Вісник НБУ. – Жовтень 2008. – С. 2 – 7. 7. Ющенко В. У 2008 році вдалося утримати цінову та валютну стабільність // Галицькі контракти. – 2008. – №1 – 2. – С. 16.

УДК 336.713

Рибак С. М.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗМІРУ ВТРАТ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ ВІД ШАХРАЙСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ У КАРТКОВОМУ БІЗНЕСІ

Різноманітність карткових ризиків, їх взаємозв'язок і взаємозалежність роблять актуальним завдання подальшого вивчення природи ризиків, виявлення і дослідження різних чинників, що впливають на їх виникнення, а також завдання створення ефективного механізму страхування всіх суб'єктів угод з пластиковими картками від ризику втрат коштів за цими операціями.

Матеріали різних досліджень та публікацій багатьох економістів, таких, як М. Гуцалюк, Е. Колєнська, В. Куприйчук, показують що серед найпоширеніших та найоптимальніших методів оцінки існують статистичні інструменти оцінки ризику, які дають змогу оцінити об'єктивну сторону ризику.

Метою даної статті є оцінка ризику та прогнозування розміру втрат від шахрайських операцій.

В Україні ще не було голосних скандалів, пов'язаних з компрометацією платіжних карток. Але це зовсім не означає, що шахрайства з картками в Україні немає зовсім [1]. Дані згідно зі статистикою VISA ілюструють зростання питомої ваги шахрайств за останній рік, яка значно перевищує "нормальний рівень".

Статистика свідчить, що всі банки і компанії, які займаються картковим бізнесом, тією чи іншою мірою зазнають збитків від шахрайських операцій на ринку пластикових карток.

Шахрайство та пов'язані з ним втрати можуть відбутися на будь-якій стадії випуску та функціонування платіжної картки [2]. Але основних втрат від шахрайства з пластиковими картками зазнають банки, які здійснюють емісію карток.

Для страхування банків від ризиків втрат від шахрайств бажано мати точну оцінку ризику. До найпоширеніших та найоптимальніших, на думку багатьох науковців, належать статистичні інструменти оцінки ризику, які дають змогу оцінити об'єктивну сторону ризику [3; 4]. Світова статистика свідчить, що, як правило, впродовж перших двох років з початку впровадження пластикових карток у масштабі країни рівень злочинності є практично нульовим, а потім швидко зростає до 0,7 – 0,8% і більше, деякий час втримується на цій позначці, потім частково падає і досягає середньої величини збитків 0,1 – 0,3% від обороту, що прийнято вважати "нормальним". Досягнення трипроцентної ве-

© Рибак С. М., 2009



личини втрат фактично свідчить про пряму збитковість карткової програми. Використаємо цей факт для специфікації моделі в математичній формі:

$$Y = d \times x^\alpha \times e^{-\beta x} \times \varepsilon, \quad (1)$$

де x – період;

Y – відсоток втрат від здійснених шахрайських операцій з платіжними картками;

d, α, β – шукані параметри моделі, які необхідно оцінити, причому: α – коефіцієнт прогресії втрат;

β – коефіцієнт згасання втрат з часом $d > 0, \alpha > 0, \beta > 0$;

ε – випадкові помилки.

Оцінку параметрів моделі будемо проводити за допомогою методу найменших квадратів. Для цього прологарифмуємо формулу (1).

$$\ln y = \ln d + \alpha \ln x - \beta x + \ln \varepsilon.$$

Введемо заміни $z = \ln y, x_1 = \ln x, x_2 = x, b_0 = \ln d, b_1 = \alpha, b_2 = -\beta, e = \ln \varepsilon$.

Тоді степенево-експоненційна модель зведеться до лінійної відносно параметрів:

$$z = b_0 + b_1 x_1 + b_2 x_2 + e. \quad (2)$$

Вибіркова регресія $\hat{Z} = \beta_0 + \beta_1 x_1 + \beta_2 x_2$.

За статистичними даними банку щодо втрат від різних видів несанкціонованих списань з картрахунків за 2007 р. за місяцями (таблиця) шукаємо точкові оцінки параметрів моделі (1).

Таблиця

Несанкціоновані списання з картрахунків у 2007 р.

Місяці (X)	Відсоток втрат від загального обороту (Y)
1	0,29
2	0,51
3	0,59
4	0,85
5	0,88
6	1,00
7	0,98
8	0,93
9	0,96
10	0,80
11	0,69
12	0,59

Для цього перетворюємо вихідні дані відповідно до введених заміни, щоб мати можливість оцінити параметри лінійної моделі (2). Щоб знайти оцінки параметрів $\beta_0, \beta_1, \beta_2$ моделі (2) застосуємо метод найменших квадратів [5]. У результаті отримаємо:

$$\hat{Z} = -1,113 + 1,265x_1 - 0,204x_2. \quad (3)$$

Тоді вихідна модель має вигляд:

$$\hat{y} = 0,328 \times x^{1,265} \times e^{-0,204x}. \quad (4)$$

Тепер порівняємо кореляційне поле точок та побудовану за методом найменших квадратів вибіркову криву (4) (рисунок).

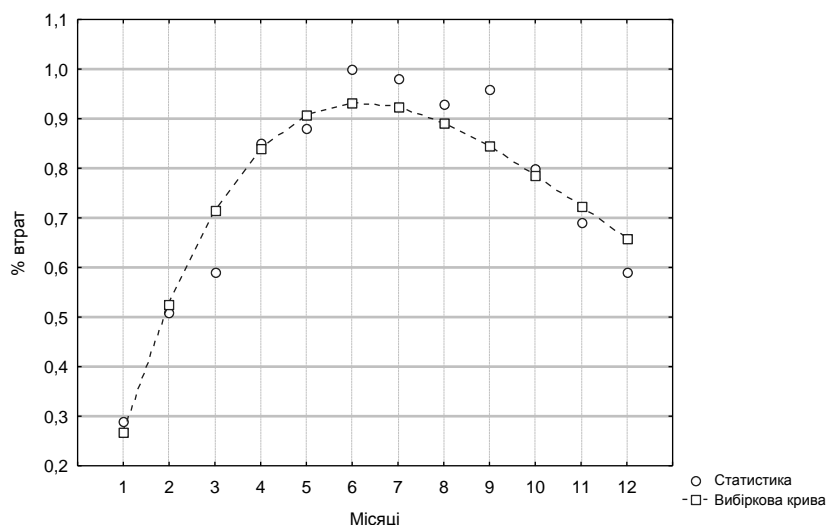


Рис. Кореляційне поле точок і вибірка крива моделі (1)



Як видно, результат наближення є досить добрим. Але оцінимо його ще за допомогою коефіцієнта детермінації R^2 . Для побудованої моделі коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,0002 \rightarrow 1$, що свідчить про те, що побудована модель є адекватною. У зв'язку з цим її можна застосовувати для прогнозу очікуваних втрат у майбутніх періодах.

Спробуємо спрогнозувати, в яких межах коливатиметься y (відсоток втрат) через 6 і 12 місяців ($x^* = 18$ і $x^* = 24$), при рівні довіри $\gamma = 0,95$, $t_{кр} = 1,833$. Для цього спочатку обчислимо точковий прогноз:

$$\hat{z}_{18} = -1,113 + 1,265 \times \ln(18) - 0,204 \times 18 = -1,129;$$

$$\hat{z}_{24} = -1,113 + 1,265 \times \ln(24) - 0,204 \times 24 = -1,989.$$

Прогнозний інтервал довіри має вигляд:

$$Z^* \in (\hat{z}_{n+1} - t_{кр} \times \sigma_{n+1}; \hat{z}_{n+1} + t_{кр} \times \sigma_{n+1}), \quad (5)$$

де $\hat{\sigma}_{n+1}^2 = \hat{\sigma}_{ном}^2 \sqrt{1 + X_{n+1}^T (X^T X)^{-1} X_{n+1}}$;

$$X_{18} = (1; \ln 18; 18), X_{24} = (1; \ln 24; 24), \text{ тобто, } \hat{\sigma}_{18}^2 = 0,178, \hat{\sigma}_{24}^2 = 0,178.$$

Тоді прогнозні інтервали для z_{18} і z_{24} будуть такими:

$$z_{18} \in (-1,455; -0,803); z_{24} \in (-2,316; -1,663).$$

Завданням є знаходження меж коливань значень y через 6 і 12 місяців.

Ураховуючи те, що вводилась заміна змінних $\ln y = z$, для шуканих прогнозних значень y :

$$y_{18} \in (e^{-1,455}; e^{-0,803}) \Leftrightarrow y_{18} \in (0,233; 0,448);$$

$$y_{24} \in (e^{-2,316}; e^{-1,663}) \Leftrightarrow y_{24} \in (0,099; 0,190).$$

Отже, побудована модель дає можливість зробити такий прогноз: через шість місяців відсоток втрат від здійснення шахрайських операцій з платіжними картками зменшиться і з ймовірністю 95% становитиме 0,2 – 0,4%, а через рік – 0,10 – 0,19%, що може деякою мірою свідчити про стабілізацію становлення операцій з пластиковими картками в розглянутому банку. Хоча, звісно, побудована модель далека від ідеальної та її бажано застосовувати лише для прогнозів у найближчих періодах.

Проведене економіко-математичне моделювання дає можливість встановити залежність відсотка втрат від шахрайств при здійсненні операцій з платіжними картками у процесі їх впровадження та розвитку даного ринку. Маючи можливість спрогнозувати величину збитків, банк може відповідно відреагувати на ситуацію, яка складеться, застрахувати себе від ризику або за допомогою певної страхової програми, або за допомогою додаткового резервування коштів.

Наук. керівн. Хмеленко О. В.

Література: 1. Гуцалюк М. Безопасность банковских информационных систем // Мир денег. – 2005. – №4. – С. 51 – 53. 2. Усоскин В. М. Банковские пластиковые карточки. – М.: НПЦ "Вазар-Ферро", 2006. – 144 с. 3. Коленская Е. Страховикам – карточные риски // Конкретно о финансовых услугах. Приложение к еженедельнику "Галицькі контракти". – 2005. – №4. – С. 22 – 23. 4. Куприйчук В. Системы безопасности для кредитных карточек // Банковская практика за рубежом. – 2006. – №2. – С. 80. 5. Корниюк О. Управление рисками в карточных расчетах // Бухгалтерия. – 2007. – №39. – С. 106 – 107.

УДК 336.77

Кравченко К. Ю.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

УПРОВАДЖЕННЯ ФАКТОРИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Процеси, які відбуваються в світовій економіці в теперішній час, – посилення інфляційних тенденцій, підвищення загальної економічної нестабільності, проблеми неплатежів. При здійсненні розрахунків комерційними векселями між суб'єктами господарювання можлива поява економічних ризиків, що призводить до необхідності застосування як для підприємств, так і для економіки в цілому факторингових операцій.

© Кравченко К. Ю., 2009

115

"Управління розвитком", №14'2009



Актуальність даної теми полягає в тому, що факторинг дозволяє постачальнику мінімізувати ризики, пов'язані з відстроченням оплати придбання товару або послуги, зменшує необхідність у відволіканні значних адміністративних ресурсів для отримання оплати від покупця за поставлені товар або послугу та дозволяє постачальнику отримати кошти за рахунок своєї дебіторської заборгованості.

Метою статті є аналіз факторингового обслуговування та впровадження факторингових операцій в діяльності комерційних банків.

Особливий інтерес щодо питань впровадження факторингових операцій в діяльності комерційних банків становлять праці В. Геєця, В. Гриньової, О. Гудзя, В. Шелудько [1 – 4]. Академік В. М. Геєць вважає, що факторинг — це придбання права на стягування боргів, на перепродаж товарів і послуг з наступним отриманням платежів за них [1]. На думку проф. О. Є. Гудзя, факторинг — це комплекс послуг, що надаються фінансовим посередником підприємству з метою усунення проблем, пов'язаних із своєчасним погашенням дебіторської заборгованості [2].

Суть факторингу полягає у купівлі банком або спеціалізованою факторинговою компанією грошових вимог постачальника до покупця та їх інкасація за визначену винагороду. Факторингова компанія купує у своїх клієнтів платіжні вимоги до покупців на умовах негайної оплати 80 – 90% вартості прямих поставок (за винятком комісійних), незалежно від терміну надходження виторгу від покупців [5].

Факторинг (в перекладі з англійського — посередництво) — це різновид торгово-комісійних операцій, що поєднується з кредитуванням оборотного капіталу клієнта, і пов'язана з інкасуванням його дебіторської заборгованості (неоплаченими рахунками-фактурами клієнта у процесі реалізації ним товарів і послуг). Інакше кажучи, в основі факторингової операції лежить купівля банком рахунків-фактур постачальника на відвантажену продукцію (надану послугу) і передача банку права вимоги платежу з покупця продукції (послуги). Тому факторингові операції називають також кредитуванням продажів постачальника або наданням факторингового кредиту постачальнику [6].

Розвиток факторингу стримується в Україні через існування певних перешкод у національному законодавстві. У різних законодавчих актах тлумачення факторингу відрізняється, що призводить до небажання компаній-факторів впроваджувати цю послугу. Подальше удосконалення нормативної бази у цій сфері може дати значний поштовх у розвитку ринку факторингу в Україні, як це вже відбулося у 2004 році після прийняття Цивільного [7] та Господарського кодексів [8].

У 2006 р. Україна приєдналася до Конвенції УНІДРУА про міжнародний факторинг, яка регулює питання застосування договорів факторингу і переуступлення права грошової вимоги, що має полегшити ухвалення законів, які б чітко регулювали надання факторингових послуг [9].

Щодо методики надання факторингових послуг в Україні, то потенційні клієнти виконують обмежену кількість вимог. У сьогоденній діловій практиці вітчизняні фінансові установи керуються здебільшого тим, щоб компанія працювала чи хотіла працювати зі своїми споживачами на умовах відстрочки платежу і мала низку постійних покупців [10].

Важливим є рішення про те, щоб у майбутнього клієнта факторингової компанії була досить довгострокова програма розвитку, яка містить цілі щодо розширення й поліпшення якості асортименту, збільшення обсягів випуску та виходу на нові ринки збуту.

У розвинених країнах вартість факторингу становить у середньому близько 1,5 – 2% від суми поставання. В Україні середньозважений відсоток для ринку сьогодні становить 70 – 80% від зазначених сум. Банками, що отримали статус партнера International Factors Group (IFG), є українські банки "Укресімбанк" і "ТАС-Комерц банк". Частка останнього на національному ринку факторингових послуг складає 29% [11].

У ст. 5 Закону України "Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг" зазначено, що правом надання фінансових послуг володіють лише фінансові установи [12]. До фінансових установ належать юридичні особи, які відповідно до Закону надають одну або кілька фінансових послуг і внесені у відповідний реєстр у встановленому Законом порядку. Юридична особа, яку не внесено у відповідний реєстр, не надає фінансових послуг як виняткового виду діяльності, не є фінансовою установою і не має права надавати фінансові послуги.

Треба відмітити, що позитивною рисою факторингу є те, що українські банки, наприклад, застосовують власні ноу-хау у контексті запобігання ризику споживача, постійно здійснюючи моніторинг за допомогою закритих і відкритих джерел, працюючи з державними органами влади. Негативною рисою розвитку факторингових послуг в Україні є великий відсоток переуступлення боргу, котрий сьогодні застосовують вітчизняні банки у тарифах за обслуговування. Таким чином, вітчизняні банки, намагаючись продати послуги факторингу, використовують регресивну шкалу комісійних. Комісія зменшується у міру збільшення обсягу дебіторської заборгованості. Отже, іншим шляхом повинно бути зменшення вартості факторингу з метою збільшення попиту на дану послугу.

Наук. керівн. Дзеніс В. О.

Література: 1. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. акад. НАН України В. М. Геєця. — К.: Ін-т екон. прогноз., Фенікс, 2003. 2. Гудзь О. Є. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств: Монографія. — К.: ННЦ ІАЕ, 2007. — 578 с. 3. Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент: Підручник. — К.: Знання, 2006. — 439 с. 4. Гриньова В. М. Фінанси підприємств. — К.: Знання-Прес, 2004. — 424 с. 5. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 07.12.2000 р. №2121-III // www.rada.gov.ua. 6. Финансы / Под ред. Л. А. Дробозиной. — М.: ЮНИТИ, 2001. — 527 с. 7. Цивільний Кодекс України зі змінами від 12.05.2004 р. №1713-IV (1713-15)-ВР // www.rada.gov.ua. 8. Господарський кодекс України від 01.01.2004 р. №436-IV. — Гл. 35. Паратр. 1. Ст.350 // www.rada.gov.ua. 9. Закон України "Про приєднання України до Конвенції УНІДРУА про міжнародний фінансовий лізинг" від 11 січня 2006 року №3301-IV // www.rada.gov.ua. 10. Бандурка О. М. Фінансова діяльність підприємств / О. М. Бандурка, М. Я. Коробов, П. І. Орлов, К. Я. Петрова. — К.: Либідь, 2007. — 384 с. 11. Буценко І. М. Факторинг у міжнародній торгівлі // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. — 2006. — №5. — С. 53 – 55. 12. Закон України "Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг" від 12.07.2001 р. №2664-14 // www.rada.gov.ua.

СУЧАСНА ДЕПОЗИТНА ПОЛІТИКА КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

На сьогоднішній день депозитні операції займають провідне місце у діяльності банків. Найбільш суттєвим і важливим джерелом формування та збільшення ресурсної бази комерційних банків виступають депозитні операції.

На сучасному етапі першочергова орієнтація банків направлена на формування фінансових ресурсів для довгострокових інвестицій в економіку шляхом нарощування грошової частки власного капіталу та залучення довгострокових депозитів населення і суб'єктів підприємницької діяльності. Виходячи з цього, тема статті є актуальною і потребує подальших досліджень.

Питання депозитних операцій досліджуються багатьма економістами, серед яких А. Мороз, М. Пуховкіна, М. Савлук, В. Кириленко, Р. Коцовська, Т. Криволапчук, В. Ричаківська [1 – 4].

Метою даної статті є аналіз сучасного стану депозитної політики комерційних банків України та визначення змін у діяльності банків щодо депозитних операцій.

Згідно з Законом України "Про банки і банківську діяльність" від 2 червня 2005 р. №2631-IV, депозит – це кошти в готівковій або у безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору [5].

Депозитними є пасивні операції банків із залученням грошових коштів юридичних і фізичних осіб у національній та іноземній валютах у формі вкладів шляхом їх зарахування на відповідні рахунки на певних умовах. Практично усі клієнтські рахунки є депозитними. Депозитним може бути будь-який відкритий клієнту в банку рахунок, на якому зберігаються його грошові кошти. Обсяг депозитів на 01.12.2008 р. становив 344,1 млрд грн. У річному обчисленні темп зростання депозитів становив 129,5% [6]. Уповільнення темпів зростання відмічалось, починаючи з квітня 2008 р. Загальне зниження економічної активності на фоні погіршення зовнішнього та внутрішнього попиту було внаслідок штучно спровокованого посилення недовіри у населення до фінансового стану окремих депозитних корпорацій та банківської системи в цілому.

Дії НБУ за цих умов були спрямовані на відновлення довіри до банківської системи. Наприкінці листопада на грошово-кредитному ринку почали проявлятися певні ознаки стабілізації. За звітний місяць обсяг депозитів збільшився на 2,3% (або на 7,6 млрд грн), що, проте, не перекрило впливів коштів у жовтні 2008 р. [6]. Значна частка приросту була забезпечена за рахунок девальвації гривні до іноземних валют.

За секторами економіки найбільше депозитів інші депозитні корпорації, як і раніше, залучали за рахунок коштів сектору домашніх господарств: за станом на 01.12.2008 р. – 60,8% від загального обсягу депозитів. Кошти нефінансових корпорацій у структурі депозитів становили 32,0%, інших фінансових корпорацій – 5,0%, сектору загального державного управління – 1,6% [6]. Порівняно з відповідним періодом минулого року структура депозитів за секторами практично не змінилася.

У листопаді 2008 р. продовжилося зменшення залишків коштів на рахунках інших фінансових посередників – на 0,6 млрд грн (або на 3,3%) виключно за рахунок коштів інших фінансових посередників та допоміжних фінансових організацій (на 0,6 млрд грн, або на 6,0%) [6]. Серед основних чинників такої динаміки було зниження привабливості фондового ринку та зменшення довіри інвесторів до вкладень в інвестиційні фонди. На фоні девальваційних очікувань вільні кошти спрямовувалися на купівлю валюти замість інших форм інвестування коштів.

Під впливом останніх подій в економіці України відбулися зміни в діяльності банків щодо депозитних операцій. Відповідно Постанови від 11 жовтня 2008 р. №319 "Про додаткові заходи щодо діяльності банків" банки повинні виконувати свої зобов'язання за всіма типами договорів із залучення коштів у будь-якій валюті лише в разі настання строку завершення зобов'язань, незалежно від категорії контрагентів [7].

До обов'язків банків згідно з цією Постановою також належить: проводити з метою недопущення дострокового зняття коштів роз'яснювальну роботу зі своїми клієнтами; активно проводити стимулюючу роботу із залучення готівки на депозити та пролонгації депозитних договорів; виплати за умови настання строку згідно з договором здійснювати негайно.

У контексті рішення Національного банку України з 14 жовтня більшість українських банків ввели обмеження на видачу готівки із банкомату. До таких банків належать, наприклад, Родовід-банк, ПУМБ [7]. Ставки за депозитами на початку березня 2009 року зросли на 2 – 3% (до 23 – 25%) [4].



Банкіри прогноують зростання ставок протягом усього 2009 року, однак перехід деяких банків під крило держави може підкорегувати цю тенденцію. Перегляд ставок у таких банках в односторонньому порядку неможливий після вступу в силу змін у Цивільний кодекс і в Закон "Про банки і банківську діяльність", що зменшує ризик вкладників. Середній строк існуючих вкладів не перевищує трьох-чотирьох місяців. Після закінчення цього терміну ставки на нові депозити можуть бути і знижені [4].

Проведений аналіз сучасного стану депозитної політики комерційних банків України виявив зміни в діяльності банків щодо депозитних операцій, а саме те, що розвиток банківської системи спричинив загострення конкуренції між комерційними банками за ресурси та ефективні напрямки їх розміщення. Це призвело до поступового зниження прибутковості банківської діяльності. Тепер для успішного функціонування та розширення діяльності банківської установи недостатньо залучати кошти за нижчою ціною, а розміщувати за вищою, для цього необхідно створювати ефективну систему менеджменту банку. Для підтримки своєї конкурентоспроможності банки вимушені пропонувати своїм клієнтам все нові послуги, застосовувати різноманітні фінансові інструменти та розширювати свою діяльність.

Наук. керівн. Дзеніс В. О.

Література: 1. Мороз А. М. Банківські операції: Підручник / А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна, М. І. Савлук; [За ред. д. е. н., проф. А. М. Мороза. – К.: КНЕУ, 2000. – 384 с. 2. Кириленко В. Аналіз депозитної бази банку // Банківська справа. – 2007. – №5. – С. 31 – 38. 3. Коцовська Р. Операції комерційних банків / Р. Коцовська, В. Ричаківська. – 4-е вид. – К.: Алерта, 2004. – 515 с. 4. Криволапчук Т. Депозити // Власть денег. – 2009. – №10. – С. 40. 5. Закон України "Про банки і банківську діяльність" №2631-IV від 2 червня 2005 р. // <http://www.rada.kiev.ua>. 6. Бюлетень Національного банку України. – 2009. – №2. – С. 20 – 24. 7. Положення Національного банку України "Про додаткові заходи щодо діяльності банків". №319 від 11 жовтня 2008 р. // <http://www.rada.kiev.ua>.

Синельник О. М.

УДК 336.763(477)

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ

Розвиток ринку цінних паперів є індикатором лібералізації економіки та успішного проведення ринкових реформ. Він створює важливий компонент сучасного механізму економічного регулювання, надає економіці певної гнучкості й мобільності, забезпечуючи можливість швидкого перебігу ресурсів з одних галузей в інші та здійснення структурної перебудови виробництва [1].

Актуальність теми дослідження зумовлено значенням ринку цінних паперів у трансформаційній економічній системі та його роллю в забезпеченні необхідними для розвитку фінансовими ресурсами усіх суб'єктів економіки.

Дослідженням проблем формування, розвитку та вдосконалення ринку цінних паперів займалися як зарубіжні, так і вітчизняні науковці. Серед вітчизняних економістів, що здійснюють аналіз ринку цінних паперів, досліджують теоретичні і практичні питання його розвитку, І. Доронін, Я. Міркін, С. Румянцев, В. Савченко та ін. Утім, на жаль, і нині актуальними залишаються дослідження у сфері розвитку ефективно функціонуючого ринку цінних паперів [2 – 4].

Метою цієї статті є визначення сучасного стану розвитку ринку цінних паперів в Україні, виокремлення проблем його функціонування та окреслення рекомендацій щодо підвищення ефективності вітчизняного ринку цінних паперів у напрямі розвитку та вдосконалення діяльності біржової системи.

Досвід розвинених країн переконує, що кращого ринкового механізму розподілу капіталу, ніж ринок цінних паперів, не існує. У країнах з розвинутою економікою перерозподіл коштів на ринку цінних паперів здійснюється, насамперед, через фондову біржу або інші організовані ринки. В Україні на сучасному етапі організовані ринки цінних паперів занадто слабкі й нерозвинені. Передусім, це низька капіталізація та ліквідність цього сегмента фондового ринку. Розв'язанням цих проблем може стати централізація організованих ринків в Україні, а також обов'язковість укладання всіх угод купівлі-продажу цінних паперів тільки на організованих ринках, що, водночас, забезпечить і більшу його прозорість [2].

© Синельник О. М., 2009



Однією з найсуттєвіших проблем у сфері гарантування безпеки українського фондового ринку можна також виділити те, що вітчизняні підприємства не мають правдивої ринкової вартості, їх ціну дуже занижено. Недооцінка акцій, що дуже часто має місце за наших умов, може відбутися внаслідок їх відсутності на фондовому ринку, політики інформаційної замкненості [1].

Для поліпшення стану фондового ринку України та підтримання безпеки потрібно підвищити роль держави на фондовому ринку. Одним з основних елементів державного регулювання ринку цінних паперів є контроль за діяльністю емітентів, професійних учасників ринку, фондових бірж та самоврядних організацій, спрямованих на виявлення й своєчасне попередження порушень законодавства на ринку цінних паперів [3].

Для більш ефективного функціонування ринку цінних паперів потрібен розвиток науково-промислового потенціалу. У нашій державі є такі галузі, як літакобудівна, космічна, військово-промислова, автомобілебудівна та ін. Проте слід зазначити, що на сучасному етапі український ринок цінних паперів не є показником стану розвитку економіки чи окремої її галузі [5]. Наприклад, у США 60% усього обсягу щорічних інвестицій в економіку (близько 450 млрд дол.) спрямовується в компанії, що пов'язані з інформаційними технологіями [4]. Операції на фондовому ринку стали каталізатором науково-технічного прогресу в реальному секторі, які, в свою чергу, забезпечують зростання продуктивності праці. Попитом на фондовому ринку користуються, передусім, акції компаній, пов'язаних з Інтернет-технологіями, які розробляють сучасні засоби комунікацій, програми із забезпечення інформаційних систем тощо [5].

Для розвитку ринку цінних паперів як механізму залучення інвестицій у галузі високих технологій потрібна державна підтримка, підвищення ролі держави не у створенні зайвої регулятивної структури, а у сприянні розвитку інвестиційної складової ринку цінних паперів. Розвиток інвестиційної складової ринку цінних паперів потребує також розвитку саме вторинного ринку.

З огляду на вищезазначене, основними завданнями, пов'язаними з подоланням проблем на ринку цінних паперів, є:

стабілізація законодавчої бази, створення системи захисту прав інвесторів шляхом впровадження системи відповідальності учасників ринку цінних паперів, запровадження фінансових (штрафних) санкцій у разі невиконання останніми зобов'язань перед інвесторами;

вжиття заходів щодо централізації та організованості фондового ринку: заборона укладати угоди купівлі-продажу цінних паперів на неорганізованому ринку, що підвищить ліквідність ринку цінних паперів, збільшити капіталізацію усіх структур останнього та зробить його діяльність прозорішою;

поліпшення якості професійної діяльності на ньому, підвищення рівня компетентності фахівців на ринку цінних паперів, розвиток і посилення системи регулювання і нагляду за діяльністю учасників цього ринку.

Отже, без вирішення цих проблем, формування дієздатності та ефективного ринку цінних паперів неможливо. Перспективи подальшого розвитку українського ринку цінних паперів багато в чому залежить від правильного визначення його ролі в інвестиційному процесі, процесі фінансового розвитку країни. З огляду на це, актуальним стає завдання органічного поєднання якісних характеристик фондового ринку, який формується із розвитком підрозділів виробництва.

Наук. керівн. Дзеніс В. О.

Література: 1. Терещенко Г. М. Проблеми становлення та напрями удосконалення функціонування ринку цінних паперів в Україні // *Фінанси України*. – 2007. – №6. – С. 97 – 104. 2. Міркін Я. М. Цінні папери і фондовий ринок. – К.: Перспектива, 2006. – 342 с. 3. Румянцев С. Пріоритети розвитку фондового ринку // *Цінні папери України*. – 2006. – №41. – С. 7. 4. Доронін І. Г. Мировой финансовый рынок – на пороге XXI века // *Деньги и кредит*. – 2005. – №5. – С. 54 – 56. 5. Назарчук М. Проблемы организованного рынка ценных бумаг Украины / М. Назарчук, Г. Курбацкий // *Цінні папери України*. – 2005. – №13. – С. 23.

УДК 336.717:336.763

Казарцева О. О.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ

Фондовий ринок в Україні сьогодні активно розвивається. Основним його завданням виступає мобілізація та вкладення фінансових ресурсів у найбільш привабливі, з точки зору ринкової ефективності, види підприємницької діяльності через операції з цінними паперами. Прямими комерційними учасниками фондового ринку як окремого сектору економіки, на якому здійснюється підприємницька діяльність, є фінансові компанії, комерційні банки, інвестиційні компанії.

© Казарцева О. О., 2009



Відповідно до Закону України "Про цінні папери та фондову біржу" цінні папери – це грошові документи, що засвідчують право володіння або відносини позики, визначають взаємовідносини між особою, яка їх випустила, та їх власником і передбачають, як правило, виплату доходу у вигляді дивідендів або процентів, а також можливість передачі грошових та інших прав, що впливають з цих документів, іншим особам [1].

В Україні можуть випускатися такі види цінних паперів: акції; облігації внутрішніх та зовнішніх державних позик; облігації місцевих позик; облігації підприємств; казначейські зобов'язання республіки; ощадні сертифікати; інвестиційні сертифікати; векселі; приватизаційні папери.

Проблема розвитку операцій з цінними паперами актуальна на сьогодні для України і знайшла своє висвітлення у роботах таких українських вчених: Л. М. Худолія, С. О. Довгого, Р. І. Тиркала, М. П. Денисенко, А. В. Демківського, О. П. Кириленка, О. М. Мозгового та ін. Видано низку наукових праць цієї тематики. Проте деякі аспекти здійснення операцій банків з цінними паперами залишилися невирішеними.

Комерційні банки діють на вторинному ринку цінних паперів (біржовому та позабіржовому), де можуть обертатися цінні папери за різними видами і призначенням. Згідно з українським законодавством банки мають право здійснювати операції з цінними паперами за наявності відповідної ліцензії Національного банку України [2]. До операцій, що підлягають обов'язковому ліцензуванню в Державній комісії з цінних паперів фондового ринку (ДКЦПФР), належать такі: вкладення коштів у статутні фонди інших юридичних осіб; емісія цінних паперів; купівля, продаж цінних паперів та операції з ними; управління грошовими коштами та цінними паперами за дорученням клієнтів (фізичних і юридичних осіб); купівля, продаж державних цінних паперів та операції з ними; депозитарна діяльність з ведення реєстрів власників іменних цінних паперів.

Головною метою аналізу операцій банку з цінними паперами є виявлення найбільш перспективних вкладень банку в цінні папери та поліпшення якості інвестицій. У такому контексті основними завданнями аналізу є визначення ефективності вкладень в цінні папери та їх об'ємні характеристики. Джерелами інформації служать: особовий рахунок за балансовим рахунком; баланс банку; дані позасистемного обліку.

Аналіз операцій банку з цінними паперами містить у собі: аналізи їх структури та динаміки, значущості цих операцій у діяльності банку, відповідності джерел придбання цінних паперів напрямкам вкладень, якості портфеля цінних паперів, доходності та ефективності [3].

Банківські установи України мають значні можливості для зменшення банківських ризиків за допомогою деривативів, використання яких на вітчизняному фондовому ринку має значні перспективи.

Визначивши найбільш прийнятні методи управління ризиками вкладень у цінні папери, банківські установи повинні здійснювати постійний моніторинг рівнів ризику з метою можливого оперативного коригування існуючої системи управління ризику в напрямку її більшої ефективності.

Комерційні банки є одними з основних учасників ринку цінних паперів як фінансові посередники, емітенти різних цінних паперів, інвестори та інвестиційні банки. Інвестиційні банки здійснюють забезпечення розміщення фондових інструментів на первинному ринку. Українські комерційні банки фактично є універсальними й у них поки що немає чіткої інвестиційної спрямованості.

Операції комерційних банків з цінними паперами є однією з основних сфер діяльності банків. Участь комерційних банків в Україні на ринку цінних паперів як інвесторів обмежується низкою нормативів та вимог Національного банку України. Тому в нашій країні далеко не всі банки здатні виступати інвесторами на цьому ринку [4]. Хоча сьогодні банківські інвестиції не завадило б спрямувати саме на розвиток вітчизняного фондового ринку, успішне функціонування якого впливає на розвиток економіки в цілому.

На теперішній час ринок цінних паперів знаходиться на початковому етапі свого розвитку. Його розбудові сприяє не тільки поліпшення економічного стану країни, відповідної законодавчої бази, але й активна діяльність інститутів, з яких він фактично й складається. До таких інститутів відносяться: емітенти, інвестори, брокерсько-дилерські установи, організаційно оформлені ринки, ринкова інфраструктура тощо. Важливу роль у розбудові ринку цінних паперів відіграють банківські установи, які є його провідними інституційними учасниками, здатними виконувати все різноманіття операцій на ринку цінних паперів країни.

Ринок цінних паперів має велике значення в економічному розвитку країни в цілому, забезпечуючи ліквідність та ринковий механізм ціноутворення, сприяючи обігу капіталу і його раціональному розміщенню. Розвинутий фондовий ринок – важливий чинник залучення інвестицій, який характеризує глибину й ефективність здійснення ринкових реформ в економіці.

Наук. керівн. Чмутова І. М.

Література: 1. Закон України "Про цінні папери та фондовий ринок" від 23.02.2006 р. №3480 // ВВР. – 2006. – №31. – С. 268. 2. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 7 грудня 2000 р. №2121-III (із змінами і доповненнями, внесеними від 2 червня 2005 року №2631 – IV) // www.zada.kiev.ua. 3. Долінський Л. Б. Фінансові обчислення та аналіз цінних паперів: Навч. посібн. – К.: Майстер-клас, 2006. – 192 с. 4. Терещенко Г. М. Проблеми становлення та напрями удосконалення функціонування ринку цінних паперів в Україні // Фінанси України. – 2007. – №6. – С. 97 – 104.

ОСОБЛИВІСТЬ СТРАТЕГІЇ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Важливим напрямом подальшого розвитку банківської системи України в умовах євроінтеграції є забезпечення високої конкурентоспроможності вітчизняних банків. Конкурентоспроможна банківська система та банк зокрема мають забезпечувати фінансову стійкість, ефективне надання конкурентних фінансових послуг, динамічний розвиток, з урахуванням загальноекономічних показників держави та тенденції на міжнародних фінансових ринках [1].

Метою статті є дослідження особливості існуючих стратегій підвищення конкурентоспроможності комерційних банків України.

З посиленням тенденції до економічного піднесення в нашій державі питання ефективного виконання банками покладених на них у ринковій економіці функцій стає все актуальнішим. Особливої ваги воно набуває в умовах активізації конкурентних відносин на українському банківському ринку. Головним свідченням і водночас наслідком поступового розвитку міжбанківської конкуренції в Україні слід вважати динаміку цінової та кількісної характеристик банківської активності у сфері кредитування, яке нині забезпечує переважну частину доходів українських банків.

Такі дослідження представлені роботами І. Лютого, У. Юрчука, О. Галиць, Ю. Уманців, А. Папуша [1 – 4].

Конкурентна політика на ринку банківських послуг України має враховувати закономірності глобалізації фінансових ринків. Інтеграція національної банківської системи у світову має здійснюватися на основі концентрації банківського капіталу та підвищення рівня капіталізації банків [2].

Банківська система України в наш час не є конкурентоспроможною на світовому ринку. До основних заходів щодо підвищення конкурентоспроможності банків та банківської системи в цілому відносяться: удосконалення законодавства та податкової системи; розширення спектру банківських послуг; залучення іноземного капіталу; удосконалення корпоративного управління і внутрішнього контролю задіяння системи страхування вкладів для підвищення довіри людей; зниження депозитних та кредитних ставок, зменшення маржі; створення ланки комерційних спеціалізованих банків; підвищення ролі банків на фондовому ринку; створення фінансово-інноваційних груп за участю банків; створення державних і комунальних спеціалізованих банків; посилення регіональної складової розвитку банківської системи; підвищення рентабельності діяльності банків.

Таким чином, запропоновані заходи щодо підвищення рівня конкурентоспроможності банківської системи України дозволять:

- завоювати частку світового ринку;
- покращити стан економіки країни;
- завоювати довіру населення.

Стратегію підвищення конкурентоспроможності банків з різним рівнем конкурентоспроможності може здійснюватися за таким сценарієм: банку, який має низький рівень конкурентоспроможності та тривалий час посідає останні позиції на ринку, слід запропонувати стратегію оптимізації, що передбачає: відмову від зайвого персоналу; пошук шляхів ефективного використання ресурсів; структурну реорганізацію банку; оптимізацію маркетингової діяльності, перегляд тарифної політики; зниження витрат і загальної економію; скорочення неліквідних активів.

Для банків, які посідають стабільну позицію, пропонується обрати стратегію зростання, що передбачає проникнення на нові ринки або стратегію диференціювання, зміст якої полягає у відмінній від конкурентів якості послуг.

Якщо банк є лідером і має найкращі показники конкурентоспроможності, його загальна стратегія – стратегія розвитку, що полягає в розширенні діяльності, розвитку нових послуг, банківських технологій тощо [3].

Особливістю стратегій підвищення конкурентоспроможності комерційних банків є якість вкладень, рівень менеджменту, а також функціональна структура і мотивація діяльності банку. Для українських банків оцінка менеджменту є новим питанням, причому крім відсутності досвіду в такій роботі слід відзначити недостатній рівень банківської культури, необхідний в такому випадку.

Також для українських банків зараз актуально забезпечити ринкову дисципліну. Дотримання її має бути обов'язковим всіма суб'єктами ринку. Адже тільки діючи за правилами, які самі всановимо і самі будемо їх дотримуватися, зможемо стабілізувати банківську діяльність і сприяти економічному зростанню. Тому важливо звернути увагу, насамперед, на потреби банків, на те, як ефективно забезпечити їх діяльність, щоб добре працювало народне господарство. Адже банки – "кровоносні судини" економічного організму. Життєздатність і процвітання економіки не може бути без добре налагодженої банківської системи.



Таким чином, формування стратегії, яка адекватна наявним у банку ресурсам та економічній ситуації і спрямована на підвищення рівня конкурентоспроможності, дозволить українським банкам завоювати й утримувати сильні ринкові позиції [4]. Ключовою складовою забезпечення конкурентоспроможності економіки та банківської системи зокрема має бути державне визначення довгострокової стратегії розвитку відповідного сектору економіки, створення сприятливого конкурентного середовища, забезпечення рівних прав для всіх суб'єктів ринку, контроль за дотриманням антимонопольного законодавства.

Наук. керієн. Дзеніс В. О.

Література: 1. Лютий І. Конкурентоспроможність банків в умовах глобалізації та лібералізації руху капіталу / І. Лютий, У. Юрчук // Вісник НБУ. – 2006. – №11. – С. 18 – 25. 2. Уманців Ю. Конкурентна політика на ринку банківських послуг у контексті глобалізації / Банківська справа. – 2008. – №5. – С. 55 – 71. 3. Галиць О. В. Визначення конкурентоспроможності банку та стратегії її підвищення / Регіональна економіка. – 2007. – №2. – С. 216 – 221. 4. Папуша А. Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика // Вісник НБУ. – 2006. – №7. – С. 49 – 51.

Біляєв А. С.

УДК 336.71 (477)

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ В ПЕРІОД КРИЗИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Останні місяці показали, що вітчизняна банківська система нездатна протистояти викликам світової фінансової кризи, вона не може повною мірою пристосовуватися до ринкових умов, які постійно змінюються, і в цьому виявляється потенційний ризик її дестабілізації.

Треба відмітити, що Україну не можна вважати високо інтегрованою до міжнародного фінансового сектору, і тому негативний вплив світової фінансової кризи на вітчизняну економіку не можна вважати значним. Але, як стверджують міжнародні фінансові організації [1], Україна є однією з найбільш уражених світовою фінансовою кризою держав, про що свідчать значні обсяги падіння ВВП та високі темпи інфляції. З цього можна зробити висновок, що причини виникнення фінансової кризи є внутрішніми.

Найбільшою проблемою у банківській системі України є нестабільність банківської ліквідності, що з самого початку спричинили іноземні інвестори, які в умовах світової фінансової кризи в спішному порядку повернули свої кошти до національних економік з метою їх стабілізації і більшої захищеності. Такі дії іноземних інвесторів, у свою чергу, спровокували вітчизняних корпоративних клієнтів банків, які в короткі терміни конвертували значні фінансові ресурси і вивели їх за кордон. Далі, по ланцюжку, це стало причиною ажіотажного вилучення гривневих вкладів населення та їх обміну на іноземну валюту. Посилились зазначені негативні тенденції банкрутством такого системного банку, як Промінвестбанку (ПІБ), що підірвало довіру населення до банків як основного джерела фінансових ресурсів. Скорочення ресурсної бази банків зумовлено також і скороченням зовнішніх запозичень та значними виплатами за зовнішніми займами, оскільки недостатність ресурсної бази українських банків спричинила їх фінансову залежність від міжнародних ринків капіталів через накопичення боргів. Хоча, на думку експертів таких міжнародних рейтингових агентств, як Standard & Poor's та Fitch, на зниження рівня ліквідності більшою мірою вплинули внутрішні фактори (слабка ресурсна база, нераціональна структура та низький менеджмент ліквідності) [2].

Вагомою причиною кризового стану вітчизняних банків є також надмірна їх активність на ринку споживчого та іпотечного кредитування, оскільки криза економіки погіршує соціальне становище населення, пов'язане зі зростанням безробіття, заборгованістю з виплат заробітних плат та їх знеціненням через інфляцію, що постійно збільшує кількість неякісних і проблемних щодо погашення банківських кредитів. Також свій негативний вплив внесла політична криза восени 2008 року [3].

Крім того, негативним є те, що Україна поки що не має плану конкретних дій, спрямованих на подолання кризи. Українські банки неефективно використали кредит НБУ, який був наданий для фінансового оздоровлення банківського сектору. Також неефективним є використання стабілізаційного кредиту, який Міжнародний валютний фонд надає Україні.

Україні потрібно, по-перше, за допомогою арсеналу запобіжних заходів убрати негативний вплив світової економічної кризи, а, по-друге, подолати внутрішні економічні, зокрема банківські,

© Біляєв А. С., 2009



негаразди. І в майбутньому Україна повинна своєчасно виявляти як зовнішні, так і внутрішні кризові явища у своїй економіці, а також розробляти механізми щодо подолання цих явищ.

Після подолання кризи можна внести такі пропозиції щодо забезпечення сталого розвитку банківської сфери та економіки в цілому:

1) покласти на Національний банк України як ключовий елемент правової системи узгодження економічних інтересів у банківській сфері, забезпечення принципу справедливого розподілу доходів між банками залежно від їх внеску в загальний розвиток;

2) НБУ забезпечити стримування діяльності системних банків, сприяння функціонування великих та середніх банків і фінансову підтримку малих банків і створення на їх основі "муниципальних банків" з метою оптимізації факторів конкурентної боротьби та уповільнення монополізації банківської сфери;

3) комерційним банкам створити в регіонах умови для прискореного розвитку через збільшення фінансування та кредитування перспективних напрямів господарської діяльності з метою забезпечення конкурентоспроможності України на світових ринках;

4) комерційним банкам проводити інноваційну діяльність щодо впровадження нових продуктів і послуг, орієнтуючись на вітчизняні особливості;

5) комерційним банкам забезпечити створення ефективної системи управління та проведення кадрової політики на основі розробки та впровадження корпоративних кодексів з метою переходу до універсальної правової системи цінностей.

Наук. керівн. Чмута І. М.

Література: 1. Світова криза: голова Світового банку попередив, що найгірше попереду // <http://www.unian.net/ukr/news/news-232894.html>. 2. Иностранные банки оседают в Украине // <http://news.finance.ua/ru/orgtrg/~2/1/341/117972>. 3. Українська економіка: внутрішні суперечності на фоні світової фінансової кризи // <http://www.niss.gov.ua/Table/17102008/text.htm>.

УДК 336.774.5

Страшко С. П.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ОЦІНКА КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКА

В умовах розширення в нашій країні кредитних відносин з суб'єктами господарювання, особливу актуальність набуває застосування ефективної, економічно обґрунтованої оцінки їх кредитоспроможності. Від точності та достовірності цієї оцінки залежить ефективність здійснення конкретних кредитних угод, а також кредитної політики банківської установи в цілому. Всебічна оцінка фінансової стійкості позичальника, включаючи запобігання можливим ризикам неповернення кредитів, дозволяє банку більш цілеспрямовано використовувати кредитні ресурси і отримувати стабільні прибутки.

Питання щодо оцінки кредитоспроможності позичальника знайшли своє відображення в роботах багатьох вчених-економістів, таких, як В. В. Галасюк, А. М. Мороз, О. Я. Стойко та інших, але на сьогоднішній момент залишається не вирішеною проблема адаптації різноманітних методик для застосування банками в умовах кризи.

Метою даної статті є розробка рекомендацій щодо удосконалення методики оцінки кредитоспроможності шляхом поєднання методу коефіцієнтів та експертних оцінок, а також розробка пропозицій щодо удосконалення процесу оцінки і відбору потенційних позичальників для підвищення ефективності кредитних операцій комерційних банків.

Кредитоспроможність – це спроможність позичальника при конкретних умовах кредитування в повному обсязі і у визначений кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями виключно грошовими коштами, що генеруються позичальником у ході звичайної діяльності [1].

На сьогоднішній день в Україні спостерігається високий рівень проблемних кредитів, на початок 2008 року аналітики міжнародної рейтингової агенції Standard & Poor's опублікували звіт з оцінкою частки поганих або потенційно проблемних кредитів у загальному кредитному портфелі українських банків. На думку закордонних аналітиків, на початок 2008 р. на проблемні кредити припадало 75% усього кредитного портфеля банків (за оцінками НБУ близько 1,3%). У серпні агенція поліпшила оцінку якості кредитної системи України, знизивши рівень проблемних позик до 35 – 50% (серпнева оцінка НБУ – 1,6%). Показник 35 – 50% відносно високий, а обсяг резервів, сфор-

© Страшко С. П., 2009



мованих під проблемну заборгованість, до загального обсягу резерву на відшкодування можливих витрат за кредитними операціями – понад 55 – 70%, що веде до погіршення показників фінансового стану банків і позичальників [2].

Несприятлива ситуація зі своєчасним поверненням кредитів значною мірою обумовлена недосконалістю методичних підходів, недостатнім науково-теоретичним обґрунтуванням оцінки кредитоспроможності позичальників.

Банки для оцінки кредитоспроможності позичальників використовують різноманітні методи: статистичні, експертні, скорингові моделі та інші, але найбільш популярним залишається метод коефіцієнтів.

Метод коефіцієнтів базується на доборі оптимальних для конкретних позичальників коефіцієнтів та їх нормативних значень, аналізі їх в динаміці й порівнянні з середнім значенням по всій галузі або із значенням по аналогічних підприємствах.

Цей метод, по суті, тільки різною мірою вибіркості фінансових коефіцієнтів, використовує, напевно, будь-яка сучасна методика оцінки кредитоспроможності позичальника. Безліч коефіцієнтів цього методу дозволяють оцінити поточний стан справ позичальника на основі порівняння їх з нормативними критеріями. Позичальники підрозділяються на декілька груп і кредитуються банком з урахуванням номера групи позичальника і специфіки галузі [3].

Для оцінки використовуються коефіцієнти, які розподіляються на такі аналітичні групи: I група – показники ліквідності та мобільності (коефіцієнт миттєвої (абсолютної) ліквідності, коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт загальної ліквідності); II група – показники фінансової стійкості позичальника (коефіцієнт маневреності власних коштів, коефіцієнт незалежності); III група – показники ділової активності та прибутковості (рентабельність продажів, рентабельність активів, коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей, показник грошового потоку).

Розрахунок таких коефіцієнтів у динаміці може дати комплексне віддзеркалення стану справ позичальника, але оскільки при оцінці кредитоспроможності передбачається посилення відповідних показників в майбутнє, то у зв'язку з цим метод доцільно доповнювати прогнозними оцінками фахівців.

При оцінці кредитоспроможності позичальника, в умовах кризи, необхідно збільшити кількість фінансових коефіцієнтів, які комплексно характеризують його фінансове положення. До них необхідно віднести показники, які відображають фінансову стійкість позичальника, його платоспроможність, ефективність використання власних засобів, рентабельність або прибутковість, а за допомогою експертизи – спрогнозувати можливі зміни фінансових показників позичальників.

Запропонована методика оцінки кредитоспроможності позичальника, звичайно ж, не може повністю виключити кредитний ризик, але все таки дає можливість глибше і більш всебічно вивчити потенційного позичальника. Незважаючи на всі недоліки, цей спосіб є жорсткішим при проведенні оцінки фінансового стану позичальників, а, отже, і ефективнішим, оскільки шляхом ретельного відбору потенційних клієнтів знижує, тим самим, ступінь ризику, властивого кредитній діяльності банку.

В умовах фінансово-економічної кризи застосування в комплексі методу коефіцієнтів та експертних оцінок дозволить підвищити ефективність кредитної діяльності банку.

Наук. керівн. Губарева І. О.

Література: 1. Рекомендації з приводу оцінки комерційними банками кредитоспроможності і фінансової стабільності позичальника. Національний банк України. №23011/79 від 02.06.94 р. // www.rada.gov.ua. 2. Лагутін В. Д. Кредитування: теорія і практика: Навч. посібн. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Тов. "Знання", КОО, 2002. – 215 с. 3. www.kontrakty.com.ua.

Максімова М. В.

УДК 336.717.1

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ВИЗНАЧЕННЯ НАЙУПЛИВОВІШИХ ДЖЕРЕЛ ПРИБУТКОВОСТІ БАНКУ

За роки незалежності України банківська система стала домінуючою ланкою фінансової системи. Динамічний розвиток банківської діяльності в Україні відбувся переважно екстенсивним шляхом за рахунок збільшення кількості банків. Тепер, закономірно, розвиток повинен відбутись інтенсивним шляхом, за рахунок підвищення якості послуг та операцій, які здійснюють банки.

© Максімова М. В., 2009



На сьогоднішньому етапі одну з найважливіших ролей у стимулюванні відтворювальних процесів в економіці відіграє банківський кредит як головне джерело забезпечення грошовими ресурсами поточної господарської діяльності підприємств незалежно від форми власності та сфери господарювання. Незважаючи на те, що кризові явища в економічній системі практично підірвали фінансову стійкість більшості банків, кредитні операції залишаються головним видом активних операцій комерційних банків, в який вкладається переважна більшість залучених банками ресурсів.

Також постає проблема залучення коштів банків до інвестування в економіку України. Вирішення цієї проблеми пов'язане з невирішеністю проблеми створення адекватних форм і методів залучення комерційних банків до інвестування економіки, недосконалістю законодавчо-правових стимулів для участі комерційних банків в інвестиційних процесах в Україні. Але, незважаючи на ряд проблем, які виникають на сучасному етапі розвитку банківської діяльності, тема аналізу кредитно-інвестиційного портфеля банку є досить актуальною.

Дослідженням кредитно-інвестиційного портфеля банків України займалися О. Т. Іващук [1], Б. Л. Луців [2].

Метою роботи є визначення найупливовіших джерел прибутковості банку за допомогою побудови багатфакторної економетричної моделі.

Досягнення мети сприятиме в подальшому, через урахування особливостей найупливовішого джерела прибутковості банку, зростанню фінансового результату.

Найдохіднішими активами банку є кредитно-інвестиційний портфель, тому розглянемо залежність між фінансовим результатом та обсягом кредитів фізичних і юридичних осіб, міжбанківських кредитів та цінних паперів.

На основі кореляційно-регресійного аналізу виявлено залежність отримання прибутку від різних джерел використання та побудовано модуль. Визначено, що екзогенним показником є фінансовий результат (y), на який впливають внутрішні незалежні показники — кредити фізичним особам (x_1), кредити юридичним особам (x_2), міжбанківські кредити (x_3) та цінні папери (x_4).

Нижче наведені дані про результати фінансової діяльності 15 банків (табл. 1) [3].

Таблиця 1

Вихідні дані для аналізу

№ з/п	Назва банку	Обсяг кредитів ФО, млн грн (x_1)	Обсяг кредитів ЮО, млн грн (x_2)	Обсяг міжбанківських кредитів, млн грн (x_3)	Цінні папери, млн грн (x_4)	Фінансовий результат, млн грн (y)
1	ПРИВАТБАНК	25 785,94	38 634,66	6 257,17	975,79	1 291,78
2	УКРСОЦБАНК	24 177,38	17 822,12	88,52	707,74	791,79
3	УКРЕКСІМБАНК	2 083,25	34 838,15	1 069,35	2 036,01	581,67
4	РАЙФ ФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	25 535,64	25 552,34	1 838,34	1 409,92	527,39
5	УКРСІББАНК	30 504,68	17 202,8	1 064,74	888,76	427,62
6	ОЩАДБАНК	7 073,79	27 104,93	1 165,56	15 831,5	305,78
7	АЛЬФА-БАНК	8 228,49	17 591,73	2 486,25	542,65	158,26
8	ОТП БАНК	16 759,92	12 620,17	304,9	255,68	76,6
9	ВТБ БАНК	3 384,9	20 915,3	736,61	112,71	150,65
10	ФОРУМ	5 255,5	10 896,35	1 885,34	713,18	10,27
11	ПУМБ	4 458,94	9 958,35	2 427,57	413,82	13,1
12	ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ	6 240,08	8 874,01	644,68	701,16	142,59
13	УКРГАЗБАНК	3 657,31	5 168,04	2 729,7	699,03	204,24
14	ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА	7,31	4 084,6	259,33	324,72	14,36
15	СВЕДБАНК	5 680,53	7 523,98	370,61	289,65	39,6

На основі кореляційно-регресійного аналізу наведених характеристик активів отримано такі дані про взаємозв'язок між вихідними значеннями (табл. 2).

Результати регресійного аналізу

Значення	Ф фактори				
	Y	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄
Коефіцієнт	-227,903	0,013	0,020	0,046	-0,009
Стандартна помилка	99,39578	0,00551	0,00641	0,03729	0,0014
Множинний R	0,8972				
R-квадрат	0,8049				

Дані табл. 2 свідчать про наявність лінійного зв'язку між залежною і незалежною змінними (кредитно-інвестиційним портфелем та незалежними показниками), що показує коефіцієнт множинної кореляції (R) зі значенням 0,8972 ($0,7 < R \leq 0,9$ — сильний кореляційний зв'язок [4]). Модель з використанням даних показників є добре обумовленою і незначні відхилення значень показників виключать значне деформування вихідного показника (y). Зв'язок між показниками в моделі тісний.

Коефіцієнт детермінації (R-квадрат) дорівнює 0,8049 та показує частку дисперсії, що пояснюється даною моделлю в загальній дисперсії. Таким чином, вплив внутрішніх факторів на значення моделі дорівнює 80,49%, а зовнішніх — 19,51%.

Для судження про значущість отриманих коефіцієнтів проводиться порівняння значення коефіцієнта з його стандартною помилкою. Якщо стандартне відхилення перевищує відповідний модуль оцінки параметра, то це означає зсув отриманої оцінки параметра. У даному випадку отримані оцінки виявилися незміщеними ($0,013 > 0,00551$; $0,020 > 0,00641$ та ін.) [4].

За результатами розрахунків у загальному вигляді модель має вигляд:

$$Y = 0,013 \times X_1 + 0,0197 \times X_2 + 0,0463 \times X_3 - 0,008723 \times X_4 - 227,903. \quad (1)$$

Виходячи з отриманих результатів видно, що на фінансовий результат банків найвищий ступінь впливу має показник X₃, тобто обсяг міжбанківських кредитів. Це є результатом збільшення ролі співробітництва між банками і НБУ з приводу підтримки фінансової стабільності банківських установ в умовах фінансової кризи. Наступним чинником, який впливає на дохід від активних операцій, є обсяг кредитів юридичним особам (X₂) і кредити фізичним особам (X₁). Усе це обумовлено сучасними тенденціями розвитку банківського сектору України. Тобто під впливом світової фінансової кризи зменшився ступінь прибутковості кредитних операцій з юридичними і фізичними особами. Причиною цього зниження є зменшення обсягів кредитування і масове неповернення кредитів від населення. Банки в цій ситуації несуть великі втрати на формування резервів для страхування виданих кредитів. Стосовно 4 змінної, то вона вказує на зворотний зв'язок між операціями з цінними паперами і фінансовим результатом. Тобто з наведеної моделі видно, що цінні папери зменшують прибуток банків і пов'язане це з недостатньо високим розвитком фондового ринку України.

Таким чином, доведено, що багатофакторна модель є адекватною й існує можливість визначення прогностичних значень для будь-якого з банків на короткотерміновий період. Це дозволить банку ефективно управляти активами та пасивами, тобто своїми наявними коштами та зобов'язаннями, розраховувати необхідний обсяг активів на перспективу для забезпечення сталого розвитку і збільшення прибутку банку.

Наук. керівн. Тисячна Ю. С.

Література: 1. Луців Б. Л. Модель оптимальної структури інвестиційного портфеля комерційного банку / Б. Л. Луців, О. Т. Івашук // Ринок цінних паперів України. — 2003. — №7 — 8. — С. 63 — 66. 2. Луців Б. Л. Кредитування інвестиційних проєктів // Вісник ТАНГ. — 2001. — №14. — С. 114 — 118. 3. Офіційний сайт Української Асоціації банків. — www.aub.com.ua. 4. Теорія статистики: Учебник / Под ред. проф. Г. П. Громько. — М.: ИНФРА-М, 2002. — 414 с.

Майгур М. В.

УДК 336.774.3

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПІВПРАЦІ КОЛЕКТОРСЬКИХ КОМПАНІЙ ТА БАНКІВ

Останні роки в Україні спостерігалася ситуація зростання споживчого кредитування. У зв'язку з фінансово-економічною кризою різко зросла заборгованість клієнтів за отриманими кредитами, тому банківськими установами для вирішення проблем з неповернення кредитів залуча-



ються колекторські компанії. Питання щодо особливостей діяльності колекторських компаній висвітлено в роботах А. С. Ладановського, В. І. Альошина, О. О. Кирєєва та інших, але на сьогоднішній день залишається не вирішеним питання організації співпраці колекторських компаній та банків.

Метою роботи є дослідження особливостей діяльності колекторських компаній та розробка рекомендацій щодо розвитку їх співпраці з банківськими установами.

У 2009 році попит на послуги колекторських компаній може різко зрости. Для цього є, як мінімум, кілька причин. По-перше, успішно стягувати борги без сторонньої допомоги банки й фінансові компанії можуть лише на початку входження на ринок "швидких позик". При більших портфелях споживчих кредитів переслідування неплатників може забирати у фінансових установ занадто багато часу й коштів. Крім того, досвід показує, що діяльність колекторських агентств найчастіше є більш результативною, ніж робота банківських служб безпеки. Пояснюється це тим, що для колекторів стягнення боргів – основний, а не додатковий вид діяльності [1].

Не можна не враховувати й ще один аспект. Фінансові установи й особливо банки можуть використати колекторські агентства для списання з балансу проблемних кредитів. Проблема заборгованість аналізується роботою працівників, а також піддається впливу зовнішніх факторів, і, в свою чергу, продається колектору. Таким чином, банк може істотно поліпшити якість своїх кредитних портфелів, так само як і показники звітності. Правда, на сьогоднішній день українські колекторські агентства заборгованості з кредитів не викуповують, а лише представляють інтереси банків за комісійну винагороду.

Для України колекторська компанія – поки явище незвичне, хоча де-факто колектори в Україні вже працюють. Основне їхнє завдання – професійне стягнення проблемних заборгованостей, або, простіше говорячи, "вибивання" боргів цивілізованими методами.

Колектор (від латинського collector – збирач). Зовсім недавно це неоднозначне слово і похідні від нього увійшли в діловий лексикон. З'явилися колекторські агентства (collection agency), що надають колекторські послуги [2].

В Україні поки немає спеціального законодавства, що регулює колекторську діяльність. Відносини між кредитором і колектором можуть оформлятися договором поступки права вимоги згідно із Цивільним кодексом. У той же час подібна переуступка може бути розцінена як факторингова операція. Однак у регулюванні факторингу присутні деякі розбіжності, зокрема між вищезгаданим Цивільним і Господарським кодексами. Незважаючи на таку неоднозначність у питанні нормативної регламентації колекторського бізнесу, компанія, що надає такого роду послуги, все-таки повинна діяти в рамках закону. Крім того, не слід забувати, що Кримінальним кодексом передбачена відповідальність за вимагання як за вимогу передачі чужого майна з погрозою насильства над потерпілим, обмеження його прав і воль, розголошення небажаних відомостей про нього або його близьких родичів та ін. [3].

Банкіри знайомі з досвідом роботи колекторських компаній на Заході, багато наукових видань підтверджують інформацію, що лише сам факт співпраці банку з відомою компанією-колектором стимулює позичальника повертати борг вчасно. У великих гравців колекторського ринку зазвичай налагоджені прямі контакти з представниками Феміди. Відтак боргові справи, що передаються до суду, розглядаються майже відразу — з невтішним результатом для несумлінного клієнта [4].

Колекторська діяльність включає в себе роботу з різними видами проблемної заборгованості. Клієнтами є банки, страхові компанії, кредитні спілки, телекомунікаційні компанії, які надають послуги зв'язку чи користування Інтернетом, а також інші підприємства, які постачають товари чи послуги без передоплати, підприємства житлово-комунального сектору. Тобто цілком ймовірно, що незабаром навіть комунальні борги змушуватимуть повертати працівники не комунальних підприємств, а колекторських компаній.

Кредитори або вже ведуть відповідні переговори зі збирачами боргів, або не виключають таку співпрацю в подальшому. Зокрема, тендер з відбору компанії для стягнення заборгованості юридичних і фізичних осіб оголосив УкрСиббанк. Між іншим, УкрСиббанк не виключає створення дочірньої колекторської компанії [1].

Як свідчить європейська практика, становленню та розвитку цивілізованого ринку колекторських послуг сприяє тісна взаємодія всіх учасників фінансового сектору: банків, міністерств, бюро кредитних історій, а також профільних асоціацій з колекторними компаніями. Водночас процеси відкритої взаємодії між згаданими структурами в Україні відлагоджені недостатньо. Ті, для кого повернення боргів – бізнес, стверджують, що ведуть справи у рамках закону. Проте чи можна говорити про правильність такого бізнесу за відсутності профільної нормативно-правової бази, зокрема, Закону про колекторську діяльність, не відомо поки що нікому.

Наук. керівн. Губарева І. О.

Література: 1. Бугель Ю. Основні шляхи вдосконалення сучасних методів оцінки кредитоспроможності позичальника // Банківська справа. – 2007. – №4. – С. 54 – 59. 2. Зимовін В. Макроекономічні аспекти активізації банківського кредитування в Україні // Вісник НБУ. – 2008. – №11. – С. 54 – 58. 3. Крапівін П. Апетити мисливців за боргами зростають // Вечерний Киев. – 2008. – №9 – С. 31 – 33. 4. Пернарівський О. Стратегія управління ризиками банківського споживчого кредитування / О. Пернарівський, Н. Венерова // Вісник НБУ. – 2008. – №5. – С. 40 – 45.



Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

КРЕДИТНА ПОЛІТИКА ТА УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

В умовах формування ринкового середовища, значного спаду промислового та сільськогосподарського виробництва велика увага в організаційній та структурній перебудові економіки приділяється комерційним банкам та банківській системі в цілому.

Провідна роль у вирішенні значних проблем належить саме кредитним відносинам та банкам, що пояснюється не лише збільшенням їх ролі в розвитку економіки, але й наявною можливістю швидко і ефективно реагувати на впроваджені нові механізми господарювання.

У той же час однією з проблем здійсненні реформування та становлення фінансово-кредитного механізму, а, отже, і розвитку банківської системи в цілому, є досить висока ризикованість кредитних операцій.

Отже, ефективна кредитна політика банку та управління кредитним портфелем є одним з найголовніших завдань кожного комерційного банку.

Даною проблемою займається багато вчених, серед них: В. І. Костюченко, Р. В. Коцовська, В. Г. Ричаківська та ін. Однак, незважаючи на значні напрацювання в даній області, і досі існує чимало дискусійних питань та не розроблених понять і положень, що стосуються проведення кредитної політики комерційного банку. Це і зумовило актуальність проведення дослідження.

Мета статті полягає в удосконаленні практики взаємовідносин з клієнтами в умовах підвищення кредитного ризику.

Кредитні операції банку є, як відомо, найдохіднішими, але й дуже ризикованими. У процесі проведення кредитних операцій банки стикаються з кредитним ризиком, тобто з ризиком несплати позичальником основного боргу і процентів, належних кредитору. Для кожного виду кредитних операцій характерні свої специфічні причини і чинники, що визначають ступінь ризику. Зокрема, кредитний ризик може виникнути при погіршенні фінансового положення позичальника, виникненні непередбачених ускладнень в його роботі, відсутності необхідних організаторських якостей у керівника позичальника, недостатній професійній підготовленості банківського працівника, що прийняв рішення про кредитування, й інших обставинах [1].

Існує декілька способів захисту від кредитного ризику: лімітування кредитів, диверсифікація кредитних вкладень, вивчення і оцінка кредитоспроможності позичальника, вимога від клієнтів достатнього і якісного забезпечення за виданими кредитами, оперативність при стягненні боргу, страхування кредитних операцій.

З метою удосконалення практики кредитних взаємовідносин з клієнтами в умовах підвищення кредитного ризику та забезпечення надійного захисту інтересів банку, є необхідним посилювати вимоги щодо правомірності прийняття рішень з видачі кредитів та оперативність прийняття рішень за їх погашенням, а саме:

забезпечити юридично грамотне оформлення кредитних угод і угод із застави з високим рейтингом позичальників та розширенням і захистом в них прав банку як заставодержателя і кредитора. Вимагати від позичальника представлення акта останньої аудиторської перевірки;

здійснювати постійний аналіз господарсько-фінансової діяльності позичальників, гарантів і поручителів з позицій можливості виконання ними своїх зобов'язань перед банком з урахуванням динаміки їх показників;

враховуючи введення нового порядку оподаткування та зростання кредитного ризику, не допускати факти видачі кредитів некредитоспроможним позичальникам та без забезпечення, як це передбачено рішенням загальних зборів акціонерів;

проводити обов'язкове страхування переданих у заставу цінностей;

здійснювати постійний контроль за збереженням застави, майна, цільовим використанням кредиту та станом забезпечення його погашення в процесі виконання кредитних угод, з оформленням відповідної документації;

вимагати від позичальників підтвердження наявності і достатності переданого банку забезпечення, враховувати проведену переоцінку, його оперативного дооформлення чи зміцнення при необхідності, а також дострокового повернення кредиту або його частини при не виконанні кредитних умов і угод із забезпечення;

посилення взаємодії економічної, юридичної служби банківської безпеки для підвищення результативності роботи із повернення боргів, у тому числі шляхом оперативної і ефективною реалізації забезпечення [2].

З метою підвищення рівня ліквідності забезпечення і своєчасного повернення кредитів не допускати практики формального підходу до вказаних процедур, а також перевищення встановлених повноважень при вирішенні кредитних питань.

Отже, з цих вимог можна зробити висновок, що кредитна політика комерційних банків України ще має достатньо недоліків. Але банки спрямовують свої сили на її удосконалення, спираючись на досвід банків розвинених країн.

Наук. керівн. Жукова О. К.

Література: 1. Костюченко В. І. Формування резервів для покриття кредитних ризиків // Вісник НБУ. – 2006. – №2. – С. 43 – 46. 2. Іваненко П. В. Управління кредитними ризиками // Вісник НБУ. – 2007. – №1. – С. 25. 3. Коцовська Р. В. Операції комерційних банків / Р. В. Коцовська, В. Г. Ричаківська. – Львів: Центр Європи, 2004. – 289 с. 4. Цивільний кодекс України // <http://zakon1.rada.gov.ua>. 5. Закон України "Про заста-ву" // <http://zakon1.rada.gov.ua>. 6. <http://www.ukrbanking.com>.

УДК 336.777

Качайло А. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ПРОБЛЕМИ ОБІГУ ВЕКСЕЛЯ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Вексель є інструментом, без якого важко уявити сучасні кредитно-розрахункові відносини, що виникають у цивільно-правовому обігу. В умовах переходу до ринкової економіки виникла об'єктивна необхідність формування професійного вексельного обігу в Україні. Векселі кредитних установ, фінансових і страхових компаній, великих підприємств стають об'єктами торгів на біржах. За допомогою векселя здійснюються спроби розв'язання проблеми неплатежів, здійснення взаємозаліків заборгованості, а також розробляються і здійснюються інші фінансові програми. Для ефективного формування і функціонування вексельного обігу необхідно вдосконалення такого обігу на законодавчому рівні.

Аналізу цієї проблеми присвячені роботи А. Ємельянова, Л. Птащенко Н. Фещенко. Але сучасні фахівці в галузі вексельного права чомусь розглядають тільки правову сторону векселя і не висвітлюють економічну сутність цього цінного папера.

Метою даної роботи є розгляд основних проблем вексельного обігу України, пов'язаних з ви-хами у законодавчій сфері, а також надання рекомендацій щодо вдосконалення та доопрацювання нормативно-правових актів, що регулюють вексельний обіг на ринку цінних паперів.

Можна виділити ряд основних причин, котрі негативно впливають на розвиток вексельного обігу в Україні [1]:

- втрата традицій і самої підприємницької психології;
- відсутність умінь та навичок для грамотного складання і оформлення вексельних зобов'язань,
- відсутність знань правових умов обігу і погашення векселів;
- вимагає спеціальної підготовки і навичок загалом, досить складне за нормативними вимога-ми вексельне законодавство.

На сьогодні практика країн з розвинутою ринковою економікою підтверджує доцільність ви-користання фінансових інструментів, що вільно обертаються на фондових ринках, у тому числі й векселів, які не тільки забезпечують проведення відповідних розрахунків, а й водночас виступають як товар на фондових біржах.

Використання векселів на сьогодні суттєво обмежено, незважаючи на те, що період форму-вання основних засад вексельного права у цілому завершено. Зі створенням нормативної бази век-сельного обігу в Україні механізм останнього запустити так і не вдалося. Це пов'язано з надзвичай-ною зарегульованістю, що виникла внаслідок відсутності чіткої законодавчої бази з питань регулювання останнього, та наявністю великої кількості підзаконних нормативно-правових актів, положення яких часто суперечать одне одному, що, у свою чергу, вказує на стримування обігу век-селів з боку держави. Слід врахувати й наявність так званого "тіньового" фактора, коли відбуваєть-ся масове розповсюдження векселів як інструментів спекулятивних фондових операцій, що не від-повідає економічній сутності самого векселя, та додати існування так званого "сірого", "непрозорого" ринку векселів, за допомогою якого будуються схеми необґрунтованого переказу грошових коштів.

Взагалі, вексель як товар на фондовому ринку України обертався до травня 2001 р., тобто до прийняття Закону України "Про обіг векселів в Україні" 5 квітня 2001 р. № 2374-III. У цьому норматив-ному акті акцентовано увагу на векселі тільки як засобі платежу для використання його в рамках роз-рахункових операцій ("...видавати переказні і прості векселі можна лише для оформлення грошового боргу за фактично поставлені товари, виконані роботи, надані послуги..."), чим, по суті, векселю на-дано статус "розписки", а також проігноровано властивості векселя як цінного папера [2].

© Качайло А. В., 2009



Нині існує ще одна проблема обігу векселів на ринку цінних паперів. Так, згідно з Законом України "Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні" від 10 грудня 1997 р. №710/97-ВР, торгівля на біржах і через торговельно-інформаційні системи знерухомленими цінними паперами здійснюється за обов'язковою участю депозитарію [3]. Норми закону можна легко поширити на всі документарні цінні папери, в тому числі й векселі, що на сьогодні ще не знерухомлени й можуть обертатися на організаційно-оформленому ринку без участі депозитарію. Таким чином, враховуючи практику, що склалася в обігу на біржах векселів як дисконтних боргових зобов'язань, виникає питання не тільки щодо необхідності, а й щодо доцільності включення векселів до переліку цінних паперів, які обслуговуються депозитарною системою.

Значно покращило становище векселя прийняття Верховною Радою України Господарського кодексу України від 16 січня 2003 р. №436-IV. У цьому кодексі, по-перше, законодавець ще раз акцентує увагу на тому, що вексель є цінним папером, оскільки положення ст. 21 Закону України "Про цінні папери й фондову біржу", якими вексель визначено як "...цінний папір, що засвідчує безумовне грошове зобов'язання...", протягом тривалого часу були "мертвою нормою закону"; і, по-друге, чітко визначає, що з цінними паперами, в тому числі й векселем, на фондовій біржі можуть здійснюватись операції купівлі-продажу.

Можна стверджувати, що при підготовці й прийнятті цього кодифікованого акта було зроблено правильний та своєчасний висновок щодо доцільності поєднання традиційних властивостей векселя як інструмента проведення господарських операцій з його обігом як дисконтного боргового зобов'язання на фондовому ринку, що дає результати у вигляді отримання чистого доходу, тобто прибутку.

Незважаючи на недостатню врегульованість вексельного права в Україні, а також наявність складної нормативно-правової бази щодо обігу векселів, слід визнати, що останні залишаються фінансовим інструментом, який широко використовується підприємствами, і як фінансовий інструмент могли б слугувати для збільшення обігових коштів суб'єктів господарювання або ж, за умов нестачі обігових коштів, бути своєрідним засобом взаємного кредитування.

Наук. керівн. Колесніченко В. Ф.

Література: 1. Смельянов А. Шляхи вдосконалення вексельного законодавства України // Право України. – 2008. – №3. – С. 52 – 56. 2. Закон України "Про обіг векселів в Україні" від 5 квітня 2001 р. №2374-III // zakon.rada.gov.ua. 3. Закон України "Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні" від 10 грудня 1997 р. №710/97-ВР // zakon.rada.gov.ua.

Соболев В. Г.

УДК 336.71(477)

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ДОСЛІДЖЕННЯ ТА АНАЛІЗ СУЧАСНОЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Роль банків важко переоцінити з огляду на їх центральне місце у забезпеченні всіх суб'єктів господарювання та фізичних осіб необхідними послугами, без яких неможливі нормальний перебіг усіх бізнес-процесів на мікроекономічному рівні та неперервність розширеного відтворення на макроекономічному рівні загалом. Відтак цілком очевидно стає актуальність вивчення питань належної організації ринку банківських послуг, включаючи як відповідні теоретичні аспекти, так і практичні напрями його розвитку в контексті безпосереднього розв'язання завдань щодо підвищення якості банківського обслуговування різних груп клієнтів та загального рівня конкурентоспроможності банківських установ.

Мета даної роботи – систематизувати й узагальнити наявні відомості, дати по можливості більш точні дані про діяльності комерційних банків України та перспективи їх розвитку.

Цю тему розвивали такі автори, як А. М. Мороз, М. І. Савлук, Л. О. Примостка, М. Д. Алексеєнко, І. О. Лютий, Т. Т. Ковальчук, П. Роуз, Дж. Сінк, Ф. С. Мішкін, О. І. Лаврушина, О. М. Іванов, Ю. С. Крупнов, О. В. Соколова та ін. [1].

Банківська система є найпотужнішим елементом фінансового сектору України. Вона пройшла шлях значної консолідації і характеризується як приватна, конкурентна і цілісна. Банківська система як складова фінансової системи будь-якої країни відіграє вирішальну роль у її економічному розвитку. Головні функції банків полягають у мобілізації тимчасово вільних коштів і їх розміщенні від свого імені й за свій рахунок на умовах зворотності, терміновості і платності у формі кредитування

© Соболев В. Г., 2009

держави, юридичних і фізичних осіб, у проведенні фінансових розрахунків і формуванні платіжної системи держави, здійснення грошової емісії в банківській та депозитній формах тощо [2].

У таблиці наведені основні показники діяльності банків України за останні чотири роки [3].

Таблиця

Показники діяльності банків України

№ з/п	Показники	Дата			
		01.01.2006 р.	01.01.2007 р.	01.01.2008 р.	01.01.2009 р.
1	Кількість зареєстрованих банків	186	193	198	198
2	Виключено з Державного реєстру банків	1	6	1	7
3	Кількість банків, що знаходиться у стадії ліквідації	20	19	19	13
4	Кількість діючих банків	165	170	175	184
	з них: з іноземним капіталом	23	35	47	53
	у тому числі зі 100% іноземним капіталом	9	13	17	17
5	Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	19,5	27,6	35,0	36,7
АКТИВИ					
1	Загальні активи (не скориговані на резерви під активні операції), млн грн	223 024	353 086	619 004	973 332
2	Кредити надані, млн грн	156 385	269 688	485 507	792 384
ПАСИВИ					
1	Пасиви, усього, млн грн	213 878	340 179	599 396	926 086
2	Власний капітал, млн грн	25 451	42 566	69 578	119 263
3	Зобов'язання банків, млн грн	188 427	297 613	529 818	806 823

Аналіз даних, представлених у таблиці, свідчать про динамічний розвиток банківської системи України. Щороку збільшується кількість діючих банків. У той же час зростання частки іноземного капіталу у статутному капіталі банків свідчить про збільшення іноземних інвестицій, отже зростання кількості діючих банків з іноземним капіталом, у тому числі зі 100% іноземним капіталом. Згідно з даними таблиці за останні чотири роки спостерігається зростання власного капіталу банків при пропорційному збільшенні активів та пасивів. А значне збільшення об'єму наданих кредитів свідчить про пріоритетне значення кредитних операцій у банківській діяльності.

Як свідчить практика, ефективний шлях виявлення ризиків і тенденцій розвитку банківського сектору – це якісний і своєчасний аналіз діяльності банків. Однак залишається актуальною проблема досконалості методики аналізу фінансового стану як окремого банку, так і банківського сектору загалом, зокрема аналізу, зорієнтованого на виявлення системи ризиків у банківській діяльності (розгляд макроруденційних показників фінансової стабільності) [4].

У сучасних умовах універсалізації діяльності фінансових установ, розширення спектра фінансових послуг стали важливою передумовою для сталого економічного зростання в країні. Розвиток економіки будь-якої країни значною мірою визначається ступенем розвитку банківської системи. Вона є однією з важливих умов розвитку економіки. Важливим напрямком є розвиток перспективних операцій та послуг комерційних банків. Вони представлені нетрадиційними банківськими операціями, такими, як банківські гарантії та поручительства, лізингові операції банків, факторингові операції банків, форфейтинг, операції з банківськими металами та андерайтинг [1].

Створення ефективного механізму управління банківською діяльністю, системи контролю банківських операцій тісно пов'язане зі становленням банківської системи в Україні.

Регулювання банківської діяльності в Україні – це запровадження законодавчих норм створення та контролю за діяльністю банків, зобов'язання надавати встановлену звітність і пред'являти контролюючим органам звітні документи та використовувати систему заходів впливу за порушення банківського законодавства без прямого втручання в банківські операції [5].

Наук. керівн. Хмеленко І. І.

Література: 1. Дзюблук О. Ринок банківських послуг: теоретичні аспекти організація і стратегія розвитку в Україні // Банківська справа. – 2005. – №3. – С. 40 – 52. 2. Прокопенко І. Ф. Основи банківської справи: Навч. посібн. / І. Ф. Прокопенко, В. І. Ганін, В. В. Столяр, С. І. Маслов. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 410 с. 3. Офіційний сайт НБУ // http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision. 4. Майборода Л. Основні підходи до проведення аналізу розвитку банківського сектору // Вісник НБУ. – 2007. – №1. – С. 49 – 53. 5. Капран В. І. Банківські операції: Навч. посібн. / В. І. Капран, М. С. Кривченко, О. К. Коваленко, С. І. Омельченко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 208 с. 6. Петрук О. М. Банківська справа: Навч. посібн. – К.: Кондор, 2004. – 461 с.

Студент 4 курсу
 фінансового факультету ХНЕУ

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ВАЛЮТНОГО КУРСУ ГРИВНІ

Країна з ринковою економікою не може існувати без успішної зовнішньоекономічної діяльності. Одним із найважливіших елементів, який обслуговує цю діяльність, є національна грошова одиниця. Валютний курс національної валюти, відносно іноземних, має бути на високому рівні для забезпечення стабільного розвитку країни і збільшення експортно-імпортних потоків товарів і послуг. Відтак цілком очевидною стає актуальність вивчення питань стабільності валютного курсу національної грошової одиниці, включаючи як відповідні теоретичні аспекти, так і практичні напрями в контексті безпосереднього розв'язання завдань щодо постійного контролю за зміною курсу, особливо під час кризових явищ.

Мета даної роботи – розглянути фактори, які впливають на курс гривні, а також проаналізувати динаміку зміни курсу відносно основних іноземних валют.

Питання стабільності валютний курсу було розглянуто у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких: І. Бобров, С. Бровко, О. Дзюблук, В. Денисенко, Б. Івасів, Б. Луців, З. Луцишин, С. Руденко, Л. Красавіна, О. Лаврушина, Я. Мірки, Д. Мак Нотон, Д. Брігхем, П. Роуз та ін. [1].

Національний банк України є основним суб'єктом грошово-кредитної політики. У той же час саме НБУ повинен підтримувати стабільність національної грошової одиниці. Для цього у центрального банку є доволі широкий спектр різноманітних заходів – від селективної політики до валютних інтервенцій. Політика центрального банку є найбільш суттєвим фактором, який визначає валютний курс.

До інших факторів, які впливають на валютний курс, можна віднести макроекономічні показники: валовий національний продукт, рівень реальних процентних ставок, рівень безробіття та інфляції, стан платіжного балансу і т. д. [1].

За довгий період незалежності України різкі коливання курсу існували лише 2 рази: під час створення і становлення держави після випуску нової валюти – гривні, приблизно 1996 – 1999 роки, і зараз – коли маємо різке зниження курсу. У таблиці наведено курс гривні до двох найбільш розповсюджених світових валют долара США і євро за останні 6 місяців [2].

Таблиця

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют

Валюта	2008				2009	
	вересень	жовтень	листопад	грудень	січень	лютий
100 доларів США	485,30	504,30	600,41	758,14	770,00	770,00
100 євро	698,53	675,46	765,13	1 024,20	1 029,04	985,86

Аналіз даних, наведених у таблиці, свідчить про швидке падіння курсу національної валюти у проміжку з жовтня 2008 р. до лютого 2009 р.

Це пов'язано з багатьма факторами, в першу чергу, погіршення стану платіжного балансу і макроекономічних показників. У той же час за допомогою ЗМІ на валютному ринку було створено ажіотажний попит на іноземну валюту, що і спричинило різке коливання курсу у короткостроковому періоді. Вплив світової економічної кризи на динаміку курсу національної валюти можна враховувати лише частково, внаслідок того, що на проміжку часу до розглянутого періоду не було різких коливань курсу гривні, хоча кризові явища у світовій економіці почалися ще з березня 2008 р. [3].

Політика НБУ на початковому етапі валютної кризи майже відсутня і тому до початку 2009 року ніяких змін динаміки немає, але після вжиття різноманітних стабілізаційних заходів, темпи падіння курсу трохи зменшились.

На даний момент експерти рекомендують суттєво підвищити обсяги виробництва за рахунок інвестицій, з метою зниження темпів інфляції. Це стабілізує гривню на внутрішньому ринку і при здійсненні валютних інтервенцій дозволить на 1 – 2 роки підтримати курс гривні на достатньо високому рівні, який дозволить ефективно здійснювати зовнішньоекономічну діяльність без додаткових витрат на страхування валютних ризиків.

Наук. керієн. Прохорова Ю. В.

Література: 1. Банківські операції. Підручник / За ред. А. М. Мороза. – К.: КНЕУ, 2004. – 384 с. 2. Гончаренко Ю. Час заробітку на курсі долара минув // Інтернет стаття. – 03 грудня 2008 р. – <http://www.4post.com.ua/economics/117846.html>. 3. Дубинский А. Валютный прогноз-2009. Курс есть, валюты нет // Деньги. – 2008. – №48(114). 4. Нацбанк України змінює правила роботи валютного ринку з 2 грудня // Інтернет стаття. – <http://news.finance.ua/ua/toplist/~1/2/1468>. 5. Україна: гривня в стані нестійкої ремісії // Інтернет стаття. – 22.12.2008. – <http://news.finance.ua/ua/~3/10/all/2008/12/22/146988>. 6. Офіційний сайт НБУ // http://bank.gov.ua/Fin_ryn/index.htm.

© Кочегаров Д. А., 2009

СИСТЕМА СТРАХУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ ДЕПОЗИТІВ УКРАЇНИ

Для успішної кредитної діяльності комерційним банкам потрібні значні кредитні ресурси. З метою їх поповнення банки широко залучають кошти юридичних та фізичних осіб у вигляді добровільно зроблених ними вкладів. Кошти в готівковій або безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору, називаються депозитами. Кошти, отримані у формі депозитів, комерційні банки активно використовують у своїй кредитній діяльності [1]. Ця діяльність, як відомо, пов'язана з ризиком неповернення коштів, наданих банкам у кредит. Тому за умови, що банк не подолає ризику неповернення йому кредиту, цей ризик передається клієнтам банку – власникам депозитів. Перед ними постає загроза втратити кошти, доручені банкові, через його загальну неплатоспроможність.

В умовах загальної кризи економіки України та її банківського сектору однією з найбільш актуальних проблем є захист інтересів вкладників, особливо найбільш незахищених з них – фізичних осіб. Першочергової ваги набуває соціальний аспект гарантування вкладів. Клієнти, приймаючи рішення про внесення коштів на рахунки комерційних банків, часто мають обмежені можливості для того, щоб оцінити ступінь ризику таких операцій.

Проблема страхування депозитів просліджується у великій кількості вчених, які описують стан проблеми в літературі, а саме Л. Конопатська, Н. Бондар, В. Огієнко, Т. Раєвська, Н. Кожель, І. Грігор'єва і багато інших.

На сьогодні у світі не існує єдиної універсальної схеми страхування депозитів, тому що, незважаючи на процес уніфікації банківського законодавства, національні особливості різноманітних типів банківських систем ще досить значні.

З метою залучення значної кількості клієнтів у банківській системі України активно використовується система гарантій страхування депозитів. Положення "Про фонд гарантування вкладів фізичних осіб" встановлює засади функціонування Фонду гарантування вкладів, порядок відшкодування вкладів вкладникам банків-учасників Фонду, а також регулює відносини між Фондом, Кабінетом Міністрів України та Національним банком України [2].

На сучасному етапі розвитку банківської системи України застосовується система виражених гарантій страхування депозитів. Положення "Про фонд гарантування вкладів фізичних осіб" встановлює засади функціонування Фонду гарантування вкладів, порядок відшкодування вкладів вкладникам банків-учасників Фонду, а також регулює відносини між Фондом, Кабінетом Міністрів України та Національним банком України.

Основними завданнями фонду є:

забезпечення захисту прав фізичних осіб – вкладників банків – учасників (тимчасових учасників) Фонду шляхом відшкодування за рахунок його коштів вкладів, включаючи відсотки, у разі настання недоступності вкладів;

здійснення організаційно-управлінських заходів з метою забезпечення виплати вкладникам сум відшкодування втрат;

забезпечення надходження та акумуляції сум зборів з банків-учасників (тимчасових учасників) Фонду та інших коштів, призначених для здійснення відшкодування втрат;

забезпечення цільового використання коштів, що знаходяться на рахунках Фонду.

Депозитне страхування, з одного боку, захищає інтереси вкладника, з іншого – воно може призвести до зменшення відсотка за депозитними вкладками та зростання плати за кредит [3].

Страховання депозитів для України – справа нова, але те, що формування її розпочалося, – явище, безумовно, позитивне. Значення цього явища для економіки важко переоцінити. Країна, котра не може подолати кризу неплатежів, не має механізму захисту тимчасово вільних грошових засобів населення, які воно довіряє банкам. За чинним в Україні законодавством у разі банкрутства банку, в першу чергу, покриваються борги перед бюджетом, в другу – перед юридичними особами, і в останню – перед фізичними особами. Тим, хто в черзі останній, як правило, цих засобів не вистачає.

З метою захисту інтересів фізичних осіб – депозиторів комерційних банків, котрі найменше обізнані у тонкощах банківської справи, було започатковано обов'язкове страхування депозитів фізичних осіб в Україні [4].

Ефективність депозитного страхування в Україні впирається в слабкість вітчизняних банків. Для успішного подолання ризиків, мінімізації перехресного субсидіювання слабких банків сильними потрібно удосконалити діючу схему регулювання і банківського нагляду. Потрібні інструменти ран-



ньої діагностики банківських проблем і оперативного втручання наглядових органів, що дозволить суттєво скоротити втрати та ризики.

Варто зауважити, що національну банківську систему страхування депозитів в Україні необхідно постійно удосконалювати. Це зумовлено, перш за все, особливостями сучасного економічного розвитку нашої держави і, звичайно, необхідністю залучення банками все більшої кількості клієнтів в умовах зростання конкуренції в банківській сфері України [5].

Наук. керівн. Колесніченко В. Ф.

Література: 1. Огієнко В. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб – гарант захисту "малих" вкладників в Україні / В. Огієнко, Т. Раєвська // Вісник НБУ. – 2001. – №6. – С. 39. 2. Грігор'єва І. Страхування депозитів – нова послуга на ринку фінансів // Газета по-киевски. – www.KOLOMYYA.org. 3. Конопатська Л. Актуальні проблеми страхування депозитів комерційних банків / Л. Конопатська, Н. Бондар // Вісник НБУ. – 2001. – №11. – С. 37. 4. Огієнко В. І. Страхування депозитів: Навч. посібн. / В. І. Огієнко, Н. О. Кожель. – Львів: ЛБІ НБУ, 2004. – 206 с. 5. Конопатська Л. Актуальні проблеми страхування депозитів комерційних банків / Л. Конопатська, Н. Бондар // Вісник НБУ. – 2001. – №11. – С. 37.

Кащавцева І. С.

УДК 336. 761

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ФІНАНСОВІ ІННОВАЦІЇ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Важливу роль у розвитку світових ринків цінних паперів має інноваційні фінансові інструменти, до яких входять структуровані фінансові продукти. Виникли вони як неліквідні інструменти, які вирішували фінансові проблеми великих корпоративних емітентів, а згодом утворились як інструмент масових інвестицій.

Адаптація існуючих механізмів до реалій фондового ринку України набуває особливої актуальності і потребує подальших досліджень. Питання інструментів фінансового інжинірингу на ринку цінних паперів досліджували такі вчені: З. Воробйова [1], М. Кавкін [2], Дж. Фіннерті [3], Я. Міркін [4].

Метою роботи є визначення структурованих фінансових продуктів та їх використання на фондовому ринку України.

Фінансовий інжиніринг – структуровані (синтетичні) цінні папери та деривативи на фондовому ринку.

Дж. Фіннерті виділяє 3 складові фінансового інжинірингу [3]:

- 1) формування інноваційних рішень корпоративних фінансових питань;
- 2) формування інноваційних фінансових процесів, які пов'язані з законодавчими змінами;
- 3) формування інноваційних фінансових інструментів та цінні папери.

Фінансовий продукт становить гібридні інструменти (цінні папери) та структуровані цінні папери. Він складається з трьох частин [1]:

гібридні цінні папери;

структуровані продукти, які поєднують борговий та похідні фінансові інструменти;

структуровані продукти, які синтезують акції та деривативи.

У словнику "Банківська справа" [5] гібридний цінний папір визначається як привілейовані акції, інвестиційні сертифікати, конвертовані облігації тощо. Це такі цінні папери, які мають певні характеристики як інструментів власності, так й інструментів позики. Наприклад, привілейовані акції засвідчують дольову участь їх власників у статутному фонді товариства та дають їм право на гарантоване отримання фіксованого розміру доходу (незалежно від результатів діяльності цього товариства) у вигляді дивідендів, але, разом з тим, власники таких акцій не отримують права на управління товариством.

Зараз дуже часто використовуються кредитні деривативи стандартні документи, що засвідчує право та/або зобов'язання придбати чи продати цінні папери, матеріальні або нематеріальні активи, а також кошти на визначених ним умовах у майбутньому [2]. Вони допомагають ізолювати ризики від кредиту та уможливають торгівлю останніх. Зокрема, активно використовуються в рамках синтетичної сек'юритизації, яка на відміну від традиційної форми передбачає продаж ризику, а не усього активу.

Для структурованих цінних паперів базовими активами є заборгованість за кредитними картками, облігації, банківські, іпотечні та споживчі кредити.

Проблема ринку цінних паперів полягає в перерозподілі ресурсів з метою інвестування через ринок. У цьому аспекті перспективним напрямом розвитку фондового ринку є торгівля цінними паперами через Інтернет (Інтернет-трейдинг).

Інтернет-трейдинг – технологія, що дозволяє особі, яка уклала договір з брокером і має доступ до Інтернету, бачити в режимі онлайн інформацію про хід торгів на біржі і самостійно управляти процесом операцій. Бурхливий розвиток в останні десятиліття світової торгівлі, а також прогрес в поширенні

© Кащавцева І. С., 2009

всесвітньої мережі Інтернет, дозволили скластися ситуації, при якій активним учасником фінансового ринку може стати фактично кожен, незалежно від віку, освіти і рівня доходу. З кожним роком все більша кількість людей обирає ринок FOREX або біржові ринки як цільовий засіб для збереження і примноження своїх заощаджень. Проте ізолюваність у минулому країн СНД від західного світу і необхідність внесення, що існувала до недавнього часу, відносно великої суми початкового капіталу для виходу на ринок, створили ситуацію, за якої багато жителів пострадянських країн абсолютно не орієнтуються в елементарних поняттях світу фінансових операцій, які давно стали звичними для західної людини [4].

Як фінансовий інструмент на ринку цінних паперів було розглянуто автором фінансовий інжиніринг, фінансовий продукт, кредитний дериватив, Інтернет-трейдинг. Їх запровадження пов'язано з низкою проблем. З них можна виділити: безпеку проведення операцій, захист інформації, нерозвиненість платіжної системи в Україні, використання якісних каналів зв'язку. В Україні, де кількість фондових бірж незначна, використання Інтернет-трейдингу є практично безальтернативним варіантом розвитку ринку цінних паперів. Можливість здійснення електронних торговельних операцій кардинально змінює характер фондового ринку. Інтернет-трейдинг дозволяє залучати до активної співпраці дрібних інвесторів, незалежно від їхнього географічного місця розташування, розмиває кордони між біржовими та позабіржовими ринками, дозволяє включити інноваційні фінансові продукти до лістингу, сприяє глобалізації фінансових ринків та об'єднанню вітчизняних бірж в альянси із зарубіжними.

Таким чином, на основі робіт економістів було проаналізовано фінансові інновації на ринку цінних паперів, визначено недоліки та запропоновано рекомендації щодо їх удосконалення.

Наук. керівн. Омельченко О. І.

Література: 1. Воробьева З. Финансовый инжиниринг на рынке облигаций // Труды Мольного экономического общества России: Научное издание ВЭО России. – Том 37: Работы лауреатов Всероссийских конкурсов школьников, студентов, молодых ученых и специалистов "Экономический рост России". – М., 2002. – С. 437. 2. Кавкин А. В. Рынок кредитных деривативов. – М.: Экзамен, 2001. – С. 30. 3. Ли Ч. Ф. Финансы корпораций: Теория, методы и практика. / Ч. Ф. Ли, Дж. И. Финнерти. – М.: ИНФРА-М, 2000. – С. 47. 4. Миркин Я. М. Как изменять технологическую инфраструктуру фондового рынка // Рынок ценных бумаг. – 2000. – №21. – С. 50. 5. Банковское дело: Англо-русский словарь // ecsocman.edu.ru.

УДК 339.722

Слободенюк О. О.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

СУПЕРЕЧНОСТІ ДОЛАРИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Доларизація як економічне явище широкого використання іноземної валюти в країні відображає процес заміщення національної грошової одиниці внаслідок неналежного виконання нею функцій грошей.

Доларизація економіки України є закономірним результатом включеності країни у процеси інтернаціоналізації господарського життя, фінансової глобалізації, свого роду оплатою участі в них [1].

Високий рівень доларизації економіки України став гальмуючим фактором економічного розвитку країни, тому сьогодні є актуальним питання зниження рівня доларизації вітчизняної економіки, підвищення контрольованості процесу валютного заміщення та проведення активнішої політики, спрямованої на подолання несприятливих тенденцій у грошово-кредитній системі країни.

Проблемам виникнення процесів доларизації економіки, зростання її рівня та інструментам боротьби з нею присвячено багато наукових досліджень вітчизняних фахівців, таких, як О. Береславська, А. Гальчинський, В. Зимовець, В. Міщенко, О. Радзієвський, А. Сомик, Н. Шелудько та ін. [1 – 3].

Дослідження динаміки розвитку процесів доларизації вітчизняної економіки засвідчило, що основними сучасними формами її прояву в Україні є: доларизація пасивів та активів фінансово-кредитних установ (фінансова доларизація); збереження іноземної готівки поза межами банківської системи (на руках у населення); відкриття валютних депозитів, а також придбання іноземних цінних паперів та інших видів негрошових активів за кордоном [3].

Фінансова доларизація спостерігається тоді, коли значна частина фінансових активів і пасивів деномінована в іноземній валюті. В Україні вона виявляється, головним чином, у доларизації депозитів та кредитів.

Про доларизацію в країні можна також судити за динамікою таких показників, як щомісячне сальдо ввезення-вивезення іноземної валюти суб'єктами економіки, обсяги та сальдо операцій з купівлі-продажу валюти на безготівковому та готівковому ринках.

© Слободенюк О. О., 2009



Негативними наслідками доларизації вітчизняної економіки є: по-перше, в умовах часткової доларизації економіки НБУ втрачає монетарні важелі управління, а також можливість повноцінно реалізувати грошово-кредитну політику. По-друге, знижується ефективність фіскальної політики. По-третє, відмова від національної валюти на користь іноземної з причин високої інфляції загострює процес знецінення грошей. Ще один момент – це втрата Україною прибутку у вигляді сеньйоражу [2].

Узагальнення факторів, що зумовлюють проблему доларизації вітчизняної економіки, дало змогу поділити їх на зовнішні та внутрішні.

До зовнішніх чинників доларизації вітчизняної економіки слід віднести її зростаючу відкритість. Розширення та розвиток міжнародної торгівлі зумовлюють участь суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в процесі ціноутворення та розрахунках на світових ринках сировинної та стандартизованої продукції, які проводяться в доларах та євро.

Щодо внутрішніх чинників доларизації української економіки, то основними з них є високий рівень фактичної інфляції, спричинений політичною та макроекономічною нестабільністю; державна політика щодо запозичень, орієнтована головним чином на іноземний корпоративний сектор та сприятливі умови, через недосконалість законодавчо-нормативної та методичної бази, для нарощування резидентами активних і пасивних операцій саме в іноземній валюті [3].

Сукупна дія зазначених зовнішніх і внутрішніх чинників є причиною наявної доларизації економіки України.

Враховуючи національні особливості розвитку вітчизняної економіки, важливими напрямками розв'язання проблеми доларизації в Україні можуть бути [3]:

1. Удосконалення державної економічної політики, яка має ґрунтуватись на макроекономічній збалансованості, продовженні та завершенні структурних реформ, узгодженості монетарної та бюджетної політики, зниженні та утриманні низьких темпів інфляції, зменшенні рівня бюджетного дефіциту, виваженій політиці державних запозичень.

2. Скорочення дефіциту платіжного балансу (який нині покривається за рахунок надходження іноземного капіталу) шляхом розробки та реалізації ефективної стратегії розвитку, орієнтованої на диверсифікований експорт сільськогосподарської та промислової продукції з високим ступенем обробки.

3. Стимулювання розвитку фінансових ринків, передусім ринку державних цінних паперів, деномінованих у національній валюті, та підвищення ефективності внутрішньої платіжної системи.

4. Запровадження відповідних норм пруденційного нагляду, які сприяли б підвищенню відповідальності банків за взяті на себе ризики, усуненню наявних строкових і валютних дисбалансів у банківській системі. Доцільно розглянути можливість посилення ролі обов'язкових економічних нормативів, резервних вимог і валютного регулювання у вирішенні проблеми доларизації економіки.

Комплексне застосування зазначених заходів дасть змогу знизити рівень доларизації в Україні, мінімізувати можливі негативні наслідки процесів фінансової лібералізації та забезпечити добровільне надання переваги суб'єктами економіки національній валюті.

Наук. керівн. Штаер О. М.

Література: 1. Береславська О. Доларизація в Україні та шляхи її подолання // Вісник НБУ. – 2006. – №10. – С. 10 – 13. 2. Береславська О. Ревальвація гривні: вплив на інфляційні процеси в Україні та рівень доларизації економіки // Вісник НБУ. – 2006. – №2. – С. 20 – 24. 3. Міщенко В. Доларизація: причини та наслідки для економіки України / В. Міщенко, А. Сомик // Вісник НБУ. – 2007. – №5. – С. 28 – 31.

Напалков А. А.

УДК 336.717.1(477)

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ В УКРАЇНІ

Актуальність теми обумовлена тим, що розвиток безготівкових розрахунків є вкрай необхідним для України. Основним його напрямком у даний час є розповсюдження безготівкового обслуговування фізичних осіб.

На цю проблему звертають увагу вчені Н. Єрохіна, О. Микитина, З. Васильченко, А. Демешко, К. Жидко, І. Лазепко, О. Згурський.

Метою даної роботи є визначення стримуючих факторів розвитку електронних розрахунків в Україні.

Нормалізація системи безготівкових розрахунків сприятиме становленню нормальних ринкових відносин. Проблема органічного зв'язку системи безготівкових розрахунків з ринковим середовищем, що формуються у вітчизняному народному господарстві, набуває сьогодні особливої ак-

© Напалков А. А., 2009



туальності. Система безготівкових розрахунків має бути найтіснішим чином пов'язана з реальним товарним оборотом. Тільки за такої умови забезпечуватиметься безперебійний кругообіг коштів господарських суб'єктів і, як результат, розвиватиметься та якісно вдосконалюватиметься виробництво [1].

У розвинутих країнах використання електронних розрахунків при обслуговуванні населення дозволило зменшити питому вагу готівкових грошей до 1 – 3% всієї грошової маси, що одночасно створює умови для контролю і нагляду з боку відповідальних органів за легітимністю грошових потоків [2].

На сучасному етапі розвитку Україна характеризується високими темпами зростання обсягів безготівкових операцій з населенням. Також останнім часом розвиток платіжних систем характеризується поступовим обмеженням сфери використання готівкових коштів, переходом до нових платіжних інструментів та сучасних технологій платежів [3].

Однією з найбільш сучасних технологій є використання "електронних грошей", які широко впроваджуються в обіг та стають важливим елементом фінансової інфраструктури розвинутих країн. Основна перевага "електронних грошей" перед звичайними безготівковими розрахунками – надзвичайно низька вартість транзакцій, особливо внутрішніх (перерахування з гаманця на гаманець). Низька вартість транзакцій уможливує застосування "електронних грошей" для здійснення мікроплатежів, для чого звичайні безготівкові засоби малоприспособлені [4].

Розвиток українського ринку платіжних карток за останні 12 років свідчить про численні переваги запровадження банками та використання громадянами платіжних карток. За цей період 127 українських банків запровадили карткові програми, до яких залучено понад 36 млн громадян, які мають можливість здійснювати розрахунки з використанням платіжних карток [5].

Отже, робота з платіжними картками особливо гостро реагує на стан економіки та рівень життя населення країни. Тому про подальший розвиток в Україні платіжних карткових систем у довгостроковому періоді можна говорити лише за умови зростання виробництва та підвищення рівня добробуту населення. А у короткостроковому – за умови зменшення вартості як комісійних, так і разових платежів, пов'язаних з використанням електронних розрахунків.

Наук. керівн. Хмеленко О. В.

Література: 1. Васильченко З. Розрахунки платіжними картками в Україні: стан, проблеми та перспективи / З. Васильченко, А. Демешко // *Фінанси України.* – 1998. – №10. – С. 74 – 83. 2. Жидко К. Шляхи забезпечення дохідності операцій банку з платіжними картками // *Вісник НБУ.* – Травень 2003. – С. 28 – 31. 3. Лазепко І. Безготівкові розрахунки / І. Лазепко, О. Згурський // *Дебет-кредит.* – 2001. – №50 – С. 42 – 46. 4. Срохіна Н. А. Електронні гроші в платіжній системі держави / Н. А. Срохіна, О. Г. Микитина // *Фінанси України.* – 2002. – №3. – С. 134 – 139. 5. <http://www.uapravo.net/data2008/base10/ukr10974.htm>.

УДК 336.711(477)

Мілінтєєва О. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ В УКРАЇНІ

Нормальне функціонування банківської системи України, налагодження ефективної банківської діяльності багато в чому залежать від організації банківського регулювання та нагляду.

Банківський нагляд – система контролю та активних впорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, щодо яких Національний банк здійснює наглядову діяльність, законодавства України та встановлених нормативів з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників і кредиторів банку [1].

Питання регулювання та нагляду банківської сфери розглядаються багатьма авторами, серед яких О. А. Костюченко, О. С. Любунь, О. П. Орлюк [1 – 4]. В умовах стрімкого розвитку банківської системи дослідження банківського нагляду та контролю набуває особливої актуальності і потребує подальших удосконалень.

Метою даної статті є розгляд системи нагляду у сфері банківської діяльності, узагальнення його завдань та механізму функціонування.

Національний банк України виконує важливі функції щодо здійснення регулювання і нагляду за діяльністю банків. При здійсненні державою регулювання банківської діяльності велике значення має організація ефективного нагляду за роботою кредитно-фінансових установ [3].

Закон України "Про Національний банк України" містить спеціальний розділ 10, присвячений питанням банківського регулювання і банківського нагляду, в якому визначені засоби забезпечення надійності банківської системи.

© Мілінтєєва О. В., 2009



Згідно із Законом, головна мета банківського регулювання і нагляду – безпека та фінансова стабільність банківської системи, захист інтересів вкладників і кредиторів [5]. Також банківський нагляд ставить за мету своєчасне реагування на порушення та негативні тенденції у діяльності комерційних банків з метою їх нормалізації, зміцнення фінансового стану, підтримки стабільності та надійності як кожного банку зокрема, так і банківської системи у цілому [4].

Україна, організовуючи власну систему банківського нагляду, пішла традиційним для більшості європейських країн шляхом, передавши його проведення у компетенцію центрального банку і не створюючи окремих спеціалізованих органів для здійснення банківського регулювання та нагляду.

Служба банківського нагляду була створена в Україні в 1992 році і побудована за принципом вертикального підпорядкування. Вона почала діяти як єдиний механізм у складі центрального апарату та територіальних управлінь НБУ [1].

Виокремлюють 25 основних принципів, що стосуються здійснення ефективного банківського нагляду, ліцензування та структури нагляду, методів поточного банківського контролю, офіційних повноважень контролюючих органів, трансграничних банківських операцій [2].

На сьогоднішній день загострилася необхідність реорганізації банківського нагляду з метою передбачення та уникнення проблемних ситуацій. В Україні недостатність роботи органів нагляду проявляється у процесі реєстрації банківської установи чи переходу власності на банківську установу з одних рук в інші. У цих випадках органи банківського нагляду не мають ефективних механізмів для отримання інформації про реальне походження капіталу для заснування банку, або походження коштів, на які придбається контрольний пакет акцій. Це пов'язано із загальною непрозорістю бізнесу в Україні, однією з причин якої є недосконалість податкового законодавства. У багатьох випадках кошти для заснування банків беруться з тінювих оборотів бізнесу, що передбачає подальшу їх поведінку на ринку, спрямовану на обслуговування та фінансування тінювого сектору економіки [6].

Для підвищення ефективності проведення банківського нагляду необхідно провести такі заходи: удосконалити податкову систему країни; ввести спрощену процедуру банкрутства підприємств; швидкими темпами проводити реорганізацію, об'єднання або ліквідацію проблемних банків; розвивати і надалі удосконалювати законодавство і нормативну базу; розвинути мережу різноманітних навчальних закладів, центрів підготовки та перепідготовки фахівців для роботи в органах банківського нагляду.

Використання світового досвіду для реформування механізму банківського нагляду дозволить попередити проникнення в банківську систему неякісних фінансових установ та здійснювати ефективний нагляд за діяльністю зареєстрованих банків.

Таким чином, банківський нагляд є невід'ємною частиною контролю за діяльністю комерційних банків. Організація банківського нагляду в рамках центрального банку має переваги, якщо банківський нагляд позбавлений політичного тиску, інформація, що отримується в процесі контролю, є достовірною, виконуються всі нормативно-правові акти. Дотримання цих всіх умов забезпечує ефективний нагляд за банківською діяльністю.

Наук. керівн. Чмутова І. В.

Література: 1. Орлюк О. П. Банківське право: Навч. посібн. – 2-ге вид. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 334 с. 2. Базельський комітет по банківському надзору: Сб. документів і матеріалів / Сост. Ю. В. Кузнецю. – М., 1997. – 400 с. 3. Костюченко О. А. Банківське право: Підручник. – 3-тє вид. – К.: Вид. А.С.К., 2003. – 928 с. 4. Любунь О. С. Національний банк України: Навч. посібн. / О. С. Любунь, В. С. Любунь, І. В. Іванець. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 351 с. 5. Закон України "Про Національний банк України" від 20.05.1999 р. // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. 6. Гриценко Р. А. Реформирование механизма банковского надзора в Украине // <http://www.banksistem.ua>.

Дробілко Е. К.

УДК 336.761

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ІНВЕСТУВАННЯ У ЦІННІ ПАПЕРИ НА ОСНОВІ ІНДЕКСУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ

Соціально-економічною системою, на основі якої функціонує ринкова економіка в цілому та яка сприяє акумулюванню капіталу для інвестицій у виробничу і соціальну сфери, є фондовий ринок України.

На ринку цінних паперів формуються вихідні критерії для оцінки ефективності нових вкладень, здійснюється економічний контроль за ефективною діяльністю акціонерних підприємств, про-

© Дробілко Е. К., 2009

водиться аналіз ефективності вкладень у цінні папери. Особливо це важливо для "захисту" інвестора від наслідків ризиків в умовах різних змін у структурі світового господарства, стрибків у динаміці товарних цін, відсоткових ставок, девальвації національної грошової одиниці.

Здійснюючи операції на ринку цінних паперів, українські банки (інвестори) зустрічаються з низкою проблем вдалого та ефективного інвестування. Вони повинні робити раціональний вибір, який стосується покупки того чи іншого цінного папера, вдало формувати портфель цінних паперів на продаж й розробляти більш вдалі методики оцінки привабливості цінних паперів, встановлюючи одночасно прогнозне значення цього показника. Усе це є одним з найголовніших аспектів процесу здійснення операцій на фондовому ринку. Саме тому проблеми інвестування у цінні папери та вибору найприбутковіших з них є актуальними на сьогоднішній день для усіх суб'єктів банківської сфери.

Аналізом цієї проблеми займаються такі вчені, як Д. В. Коробков, В. Лісіна та ін. [1; 2].

Мета роботи – обґрунтувати ефективний підхід до визначення інвестиційної привабливості цінних паперів.

Дуже важливим фактором при здійсненні операцій на фондовому ринку (інвестування у цінні папери) є визначення найвигіднішої угоди, тобто інвестору в особі банку слід обачно вибирати ті чи інші акції, облигації, варіюючи між їх дохідністю та ризикованістю; також важливим аспектом є встановлення їхньої інвестиційної привабливості. Цим питанням інвестори приділяють найбільше уваги. Нарівні з усіма суттєвими чинниками при здійсненні операцій з цінними паперами вагомим є прогнозування саме індексу інвестиційної привабливості (доцільно встановлювати саме для простих та привілейованих акцій), тому що вгадувати наперед значення вартості цінного папера є дуже важким процесом.

При визначенні показника інвестиційної привабливості цінних паперів треба дотримуватися таких двох кроків:

1) визначити групу чинників, що впливатимуть, на думку інвестора, на інвестиційну привабливість даного цінного папера;

2) виявити тривалість та ступінь впливу зміни кожної групи на курсову вартість і прибутковість аналізованих цінних паперів у разі зміни якогось чинника.

На сьогодні з позиції практики найбільш вдалою є така формула визначення індексу інвестиційної привабливості цінних паперів [1]:

$$IAS = \frac{\left(\frac{P_{mt} - P_{mt-1}}{P_{mt-1}} \right) * 100\%}{\left(\frac{P_{ask_t} - P_{bid_t}}{P_{bid_t}} \right)}, \quad (1)$$

де IAS – індекс інвестиційної привабливості цінного папера;

P_m – курсова вартість цінного папера, що визначається за останньою укладеною угодою;

P_{ask} – ціна, за якою пропонують цінні папери;

P_{bid} – ціна, за якою готові купувати цінні папери;

t – період.

На сучасному ринку цінних паперів України актуальні такі умови використання побудованого індексу:

коли $P_{mt} = P_{mt-1}$, чисельник в індексі приймається за одиницю;

якщо $P_{ask_t} < P_{bid_t}$, або $P_{ask_t} = P_{bid_t}$, знаменник в індексі приймається за одиницю;

якщо $P_{mt} < P_{mt-1}$, то отримане значення в чисельнику приймається по модулю.

Важливою складовою здійснення операцій з купівлі-продажу цінних паперів має стати прогнозування індексу інвестиційної привабливості. На сьогодні існує багато способів встановлення певних показників у майбутньому. Враховуючи різкий ступінь зміни курсових цін на акції підприємств України в 2007 – 2009 рр., доцільно запропонувати використання такого способу прогнозування індексу інвестиційної привабливості як метод простої екстраполяції на основі темпу зростання. Сутність цього методу полягає у тому, що якщо прогнозний розрахунок засновано на останніх даних IAS, значенні рівня, який екстраполюється, отримують з формули 2, яка й є прогнозною моделлю [3]:

$$Y_{n+L} = y_n * \bar{T}^L, \quad (2)$$

де Y_{n+L} – прогнозне значення рівня;

y_n – останній рівень індексу IAS;

L – період випередження;

\bar{T} – середній темп зростання.

Отже, встановлення індексу інвестиційної привабливості – це невід'ємна частина проведення інвестором операцій з купівлі-продажу цінних паперів. Існуючі тенденції на фондовому ринку обумовлюють необхідність постійного визначення ринкових цін, які ухвалюються емітентами чи на вторинному ринку, впливу різних чинників на поточну та в перспективі на потенційну прибутковості цінних паперів. Показник інвестиційної привабливості має стати основним при прийнятті інвестиційного рішення, бо саме він враховує зміни в часовому ряді курсових цін.

Наук. керівн. Тисячна Ю. С.

Література: 1. Коробков Д. В. Трендовий аналіз та індексне моделювання інвестиційної привабливості цінних паперів // *Фінанси України*. – 2004. – №11. – С. 110 – 117. 2. Лісіна В. Моделі оцінки ефективності випуску та обігу цінних паперів підприємств // *Фінансовий ринок України*. – 2006. – №4. – С. 17 – 19. 3. Гаєць В. М. Моделі і методи соціально-економічного прогнозування: Підручник / В. М. Гаєць, Т. С. Клебанова, О. І. Черняк, В. В. Іванов, Н. А. Дубровіна, А. В. Ставицький. – Харків: ВД "ІНЖЕК", 2005. – 396 с.

Студент 5 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ РЕМОНТУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Сьогодні у результаті великого ступеня зносу основних засобів на промислових підприємствах України та браку коштів на проведення технічного переозброєння як результату погіршення макроекономічної ситуації, перед керівниками підприємства постає завдання формування гнучкої системи підтримки в працездатному стані машин і устаткування, що включає технічне обслуговування та ремонт. Своєчасний і якісний ремонт дозволяє одержувати додаткову продукцію з наявних виробничих потужностей і, отже, збільшувати фінансові результати діяльності.

Ремонтне виробництво займає важливе місце у складі допоміжних виробництв промислових підприємств. Воно має свої особливості та технологію, які впливають на процес здійснення основного виробництва. Від своєчасності та якості проведення ремонтних робіт залежить ефективність використання основних засобів, ритмічність випуску продукції та її якість. У зв'язку з цим, дослідження та удосконалення системи обліку та контролю витрат на проведення ремонтів основних засобів набуває все більшої актуальності.

Об'єктом дослідження є діюча система обліку ремонту основних засобів на ВАТ "Турбоатом". Мета – дослідження та удосконалення бухгалтерського обліку ремонту основних засобів, зокрема капітального, на основі реалізації ряду рекомендацій.

У нормативно-законодавчій базі України, в літературних джерелах з бухгалтерського обліку і контролю цим питанням приділено недостатньо уваги. Окремих питань теорії, методики та організації обліку і контролю витрат на ремонт основних засобів приділялась увага у працях Ф.Ф. Бутинця, Н. М. Ткаченка, М. А. Вахрушина, Ю. Д. Маляревського, І. Є. Хмелевського та інших авторів, які започаткували теоретичне обґрунтування і подальшу розробку даної проблеми.

Дослідження системи бухгалтерського обліку ремонтів на ВАТ "Турбоатом" дало можливість виявити такі позитивні його характеристики, як:

застосування єдиної системи планово-запобіжних ремонтів, що дає змогу запобігати раптовим зупинкам обладнання та планувати витрати;

використання позамовного методу калькулювання витрат на ремонти з елементами нормативного, що є найбільш ефективним, оскільки економічно обґрунтовані нормативи є однією з причин неконтрольованого відпуску матеріалів та завищення їх вартості у статті калькуляції;

наявність у плані рахунків підприємства рахунків 2304 "Витрати на ремонт", 2305 "Поточний ремонт основних засобів", 2306 "Капітальний ремонт основних засобів".

У результаті аналізу системи обліку ремонтів основних засобів були виявлені такі недоліки:

відсутність посади дефектатора, що спричиняє неоформлення дефектної відомості, де накопичується вся інформація стосовно процесу планування та виконання капітального ремонту устаткування;

відсутність інформації щодо порядку обліку ремонтів у наказі про облікову політику та окремого положення організації обліку ремонтів;

списання витрат на усі види ремонтів, навіть з модернізацією, на витрати поточних періодів без капіталізації у складі первісної вартості, що призводить до заниження фінансових результатів;

експлуатація обладнання після закінчення строку корисної експлуатації та вартості, що амортизувалася.

Недосконалість бухгалтерського обліку може бути причиною викривлення повноти та достовірності збору, накопичення та реєстрації інформації про витрати підприємства, собівартість продукції, а також результати діяльності підприємства. Для усунення таких недоліків у системі бухгалтерського обліку ремонтів з метою її удосконалення постає необхідність у розробці та реалізації певних заходів:

1) оформлення дефектної відомості, яка є накопичувальним документом, що містить загальну, технологічну, конструктивну, облікову та аналітичну інформацію щодо проведення ремонту основних засобів. Методичні рекомендації з обліку основних засобів не містять норми щодо обов'язкового оформлення дефектної відомості про ремонти [2], проте для внутрішніх потреб підприємства складання подібного до цього документу необхідно у зв'язку з повнотою та різноплановістю інформації щодо ремонту певного основного засобу. Крім того, назва "Дефектна відомість" не повністю відбиває всю сукупність інформації, що містить цей реєстр, тому вона має називатися "Відомість дефектів та обліку ремонтних витрат";

2) для рівномірного перенесення таких витрат до собівартості продукції доцільно створити резерв на ремонтні позапланові витрати на рахунок 4744 "Резерв з позапланових ремонтів", поповнення якого слід було б проводити за рахунок витрат, що збираються на рахунок 2304 "Витрати на ремонт" за допомогою відсотка від фактичних витрат на проведення планово-запобіжних ремонтів попереднього періоду. Розмір, порядок створення та використання резерву з позапланових ремонтів необхідно закріпити у наказі про облікову політику;

3) документальне закріплення порядку, способу визначення "економічних вигід" після проведення ремонту та відображення у бухгалтерському обліку.

Відповідно до п. 14 – 15 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку №7 "Основні засоби" (П(с)БО 7) відображення витрат, пов'язаних з експлуатацією та обслуговуванням основних засобів у бухгалтерському обліку, залежить тільки від того, як вони впливають на майбутні економічні вигоди, очікувані від використання об'єкта основних засобів і не залежать від вартості ремонту, від його типу (капітальний, поточний тощо) [2].

У П(С)БО 7 та п. 6 Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку основних засобів не встановлено нових методологічних норм і методичних підходів щодо особливостей ведення обліку витрат, пов'язаних з ремонтом. Стандарт не регламентує, яким чином підприємствам визначати "майбутні економічні вигоди". Таким чином, рішення повинно приймати підприємство самостійно на власний розсуд з урахуванням результатів аналізу існуючої ситуації та суттєвості таких витрат.

Так, відповідно до п. 14 П(с)БО 7, первісна вартість основних засобів збільшується на суму витрат, пов'язаних з поліпшенням об'єкта (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо), що призводить до збільшення майбутніх економічних вигод, первісно очікуваних від використання об'єкта [2].

У діючій практиці обліку витрати на ремонти основних засобів, які не приводять до збільшення економічної вигоди, спочатку очікуваної від використання, згідно з п. 15 П(с)БУ 7, відносяться на витрати підприємства [2]. Якщо подібну вимогу ставити і до витрат на капітальні ремонти, що продовжують терміни служби основних засобів, то такий облік може привести до:

а) порушення процесу відтворення основних засобів, оскільки, капітальні ремонти відшкодовують фізичне зношування основних засобів;

б) порушення принципу відповідності витрат, відповідно до якого витрати повинні відбиватися у тому періоді, у якому вони привели до виникнення доходів. Довгостроковість вкладень означає, що витрати носять капітальний характер і повинні амортизуватися протягом терміну служби об'єкта, а не включатися у витрати відразу всією сумою [3];

в) заниження фінансового результату діяльності підприємства у разі віднесення витрат на капітальні ремонти до витрат періоду. А капіталізація таких витрат дозволить підприємству перенести ремонтні витрати до складу витрат звітного періоду шляхом амортизаційних відрахувань;

г) заниження залишкової вартості основних засобів у складі необоротних активів підприємства, тому що наступні витрати капітального характеру включаються у витрати, не відбиваючись на вартості об'єктів.

Капітальний ремонт – це частковий спосіб відтворення основних засобів, що найчастіше не додає вартості основному засобу, а лише підтримує його експлуатаційну здатність [4]. Це є підставою для списання витрат на капітальні ремонти, що продовжують терміни служби основних засобів не на збільшення їхньої первісної вартості, а на зменшення накопиченого зносу.

На цій основі можливим постає капіталізація витрат на ремонти шляхом зменшення нарахованого зносу з наступною їхньою амортизацією. Графічно цей процес відображений на рисунку.

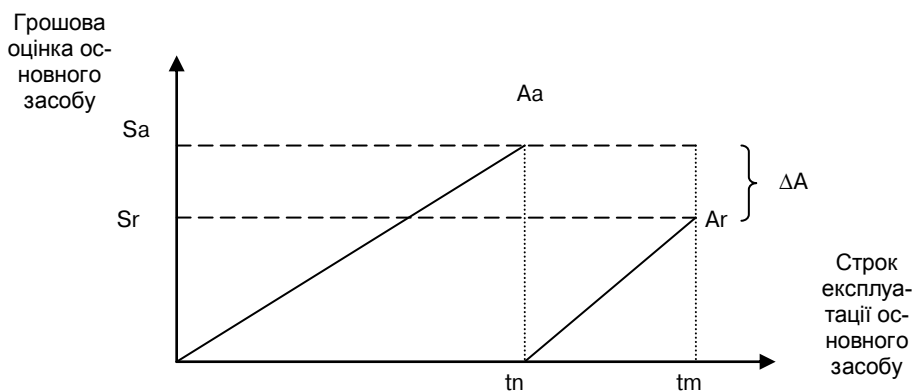


Рис. Графічне зображення накопичення амортизації при капіталізації витрат на ремонти шляхом зменшення нарахованого зносу об'єкта



Придбання основного засобу супроводжується формуванням первісної вартості (S_a). У бухгалтерському обліку первісно визначається строк корисного використання об'єкта (t_n) і обирається метод нарахування амортизації (у даному випадку лінійний). Протягом установленого строку служби нараховується амортизація до досягнення ліквідаційної вартості.

Якщо по закінченні спочатку встановленого строку використання устаткування проводиться капітальний ремонт, то джерелом фінансування повинна бути накопичена за період t_n амортизація. У даному випадку, первісна вартість на рахунку 10 "Основні засоби" не змінюється, а балансова вартість прийме нове значення S_r по величині проведеного капітального ремонту. При цьому підприємство встановлює для об'єкта новий строк служби (t_m), протягом якого повинна бути накопичена амортизація, рівна вартості капітального ремонту.

Точки A_a і A_r наочно демонструють накопичену амортизацію наприкінці першого та другого міжремонтних періодів, що знаходиться на різних рівнях. Але при цьому передбачається рівність: $S_a = A_a = A_r + \Delta A$, що теоретично дає можливість повного відтворення техніки після першого, а також після другого міжремонтних періодів. Використання капітального ремонту як часткового способу відтворення основних засобів, у свою чергу, дає можливість економії коштів накопиченої амортизації (ΔA). Зекономлені кошти можуть тимчасово використовуватися не за призначенням (на сплату податків, поповнення обігових коштів). Однак, до кінця строку t_m підприємству знову необхідно буде приймати рішення про заміну об'єкта, і тому накопиченої амортизації повинно бути досить для придбання такого ж нового об'єкта замість старого.

Таким чином, витрати на капітальні ремонти основних засобів носять довгостроковий характер, тобто здійснюються для одержання економічної вигоди протягом декількох облікових періодів у майбутньому. Отже, ці витрати доцільно відносити не на витрати періоду, а капіталізувати. У бухгалтерському обліку рахунок 15 "Капітальні інвестиції" може бути доповнений спеціальним субрахунком 156 "Капітальний ремонт основних засобів".

Капіталізацію витрат на ремонти, що продовжують терміни служби основних засобів, пропонується відображати в бухгалтерському обліку проводками:

Дебет рахунку 156 "Капітальний ремонт основних засобів",
Кредит рахунків: 20, 66, 65, 23 та інших рахунків, після чого:
Дебет рахунку 10 "Основні засоби",
Кредит рахунку 156 "Капітальний ремонт основних засобів",
Дебет рахунку 131 "Знос основних засобів",
Кредит рахунку 10 "Основні засоби".

Зменшення грошової оцінки фізичного зносу обладнання доцільно було б відображати прямим записом зі списанням капітальних інвестицій на зменшення зносу, проте з урахуванням положень інструкції із застосування плану рахунків такої кореспонденції не передбачено, тому слід використовувати рахунок, що відбиває первісну вартість основних засобів, як транзитний.

Надалі, при такому обліку, витрати на капітальні ремонти будуть амортизуватися, зменшуючи балансову вартість основних засобів:

Дебет рахунків 23, 91, 92, 93 та ін. (залежно від функціонального призначення об'єктів),
Кредит рахунку 131 "Знос основних засобів".

У зв'язку з відсутністю інформації щодо порядку віднесення витрат на ремонти основних засобів у Наказі про облікову політику [5] слід додати опис бухгалтерського обліку ремонтних витрат такого змісту:

додати пункт, що визначав би порядок затвердження та складу комісії, основним обов'язком якої було б визначення характеру впливу проведених ремонтів на отримання економічних вигід;

внести опис здійснення методології обліку під час проведення технічного догляду, витрат на поточні, капітальні або аварійні ремонти відповідно до вимог законодавств;

зазначити рахунки аналітичного та синтетичного обліку витрат на ремонти, викласти порядок їх застосування тощо.

Для підвищення достовірності та повноти бухгалтерського обліку ремонту основних засобів, доцільно затвердити положення з обліку їх ремонтів, основними пунктами якого може бути:

визначення сутності ремонту на основі класифікації;

наведення точного та повного переліку можливих видів та характеру робіт за видами ремонтів, що є необхідним для бухгалтерії для розмежування витрат підприємства;

затвердження переліку статей калькуляції до проведення ремонту, призначення відповідальних осіб для контролю за її виконанням у запланованому обсязі та її дії у випадку перевищення фактичних витрат над плановими;

зазначення послідовності створення комісії, до складу якої доцільно включати спеціалістів з відділу головного механіка, представників ремонтної служби, економічного відділу та відділу головної бухгалтерії;

визначення випадків, у яких можливе збільшення балансової вартості основних засобів після проведення капітальних ремонтів.

Наук. керівн. Цибулько Д. І.

Література: 1. Наказ Міністерства фінансів України "Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку основних засобів" від 30.09.2003 року №561 зі змінами і доповненнями // <http://www.liga.net>. 2. Наказ Міністерства фінансів України "Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби" від 27.04.2000 року №92 зі змінами і доповненнями // <http://www.liga.net>. 3. Ткаченко Е. Основные фонды: бухгалтерский и налоговый учет // Энциклопедия бухгалтера и экономиста. – 2008. – № 29 – 30. – С. 1 – 272. 4. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський управлінський облік: Навч. посібник для студентів спеціальності "Облік та аудит". – Житомир: ЖІТІ, 2000. – 448 с. 5. Наказ ВАТ "Турбоатом" "Про облікову політику підприємства" від 25.04.2007 р. №61-ОВ.

УДК 005.915

Баштенко А. О.

Студент 5 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ

ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА ТА МЕТОДИКА ЙОГО ОЦІНКИ

Актуальність аналізу фінансового стану та методик його оцінки полягає в тому, що, оскільки фінансовий стан, з одного боку, є результатом діяльності підприємства та свідчить про його досягнення, а з іншого – виявляє передумови розвитку підприємства, вмиле управління фінансовим станом дозволить чітко визначити прибутковість або збитковість підприємницької діяльності.

Фінансовий стан — це важлива характеристика економічної діяльності підприємства у зовнішньому середовищі. Він значною мірою визначає конкурентоспроможність підприємства, його потенціал у діловій співпраці, оцінює, якою мірою гарантовані економічні інтереси самого підприємства і його партнерів з фінансових та інших відносин. Цілі, з якими здійснюють аналіз та оцінку фінансового стану підприємства, будуть різними у них та кредиторів й інвесторів. Якщо підприємство, як правило, здійснює оцінку свого фінансового стану з метою виявлення резервів підвищення ліквідності, платоспроможності та прибутковості, розробки прогнозів фінансового стану на перспективу чи його оздоровлення, то кредиторі й інвесторі оцінюють фінансовий стан з метою мінімізації своїх ризиків [1].

Метою даного дослідження є удосконалення методології забезпечення аналізу фінансового стану вітчизняних підприємств.

На мікрорівні фінансовий стан є однією з основних оцінок господарської діяльності підприємства. Він визначає найважливіші характеристики конкурентоспроможності підприємства та його потенціал у діловому співробітництві, є основою ефективної реалізації економічних інтересів усіх учасників фінансових відносин: як самого підприємства, так і його ділових партнерів.

На макрорівні фінансовий стан країни в цілому, а також її окремих регіонів, галузей економіки (видів економічної діяльності), форм власності тощо є важливим індикатором для обґрунтування рішень органів державного управління і самоврядування щодо структурної перебудови економіки, здійснення інвестиційної та податкової політики, проведення приватизації та ін. [2].

Апарат фінансового аналізу має в своєму арсеналі різні підходи до оцінювання фінансового стану підприємства. Та не існує єдиної універсальної методики оцінювання фінансового стану підприємства, яка б враховувала мету фінансового аналізу, постійно змінюваний відповідно до умов розвитку внутрішнього і зовнішнього економічного середовища склад множини оцінювальних параметрів фінансових об'єктів, а також її розмірність, специфіку підприємства конкретної галузі й умов, у яких воно функціонує. Тому для вирішення низки таких завдань необхідно використовувати сучасні технології, що дало б можливість підвищити ефективність фінансового аналізу з використанням єдиного підходу до оцінювання на базі автоматизованих засобів обробки економічної інформації [3].

У світовій практиці найбільш застосовуваним є коефіцієнтний метод оцінювання фінансового стану підприємства. Він базується на розрахунку системи коефіцієнтів (ліквідності, рентабельності, стійкості, оборотності капіталу, прибутковості тощо), що відображають різні аспекти дія-

© Баштенко А. О., 2009



льності підприємства і враховують чинники внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування підприємства. Цей метод має безліч модифікацій, що з урахуванням світового досвіду і практичної діяльності підприємств можна систематизувати, використовуючи мінімальну кількість коефіцієнтів (три). Істотним недоліком цього методу є відсутність нормативних значень, більшості використовуваних коефіцієнтів, а також та обставина, що зміни величин відносних коефіцієнтів у динаміці не можуть бути правильно інтерпретовані, оскільки і чисельник, і знаменник будь-якого коефіцієнта змінюються у часі.

Методики інтегральної оцінки фінансового стану підприємства передбачають розрахунок інтегрального показника на базі узагальнюючих показників. До переваг такої методики варто віднести можливість доповнення будь-якої кількості аналітичних напрямів і коефіцієнтів оцінки фінансового стану підприємства у разі потреби доповнення інтегрального показника. Водночас такому методу притаманна неузгодженість понять "ліквідність" і "платоспроможність", а оскільки він базується на розрахунку коефіцієнтів, то є трудомістким і має всі недоліки коефіцієнтного методу.

Існують методики, що оцінюють фінансовий стан підприємства за комплексною системою. Вони дають змогу виявити проблемні напрями в діяльності підприємства і дослідити причини, що їх зумовили, однак на їх основі дуже складно зробити обґрунтовані висновки щодо фінансового стану підприємства загалом.

Таким чином, необхідним є використання комплексного підходу до оцінювання фінансового стану підприємства, який би усунув вищезгадані недоліки існуючих методів. Сутність його полягає в розрахунку коефіцієнтів, які відображають різні аспекти діяльності підприємства та розробці нормативних значень, на підставі яких повинні робитись висновки щодо фінансового стану загалом.

Отже, можна зазначити, що аналіз складових елементів фінансового стану підприємства є необхідною умовою ефективного управління формуванням, розміщенням і використанням ресурсів підприємства. Фінансовий стан характеризується величиною, складом і структурою активів, власного капіталу і зобов'язань, відповідні співвідношення яких обумовлюють фінансову стійкість, платоспроможність і ефективність використання економічного потенціалу підприємства [4].

Науковим результатом даного дослідження є уточнення методичного забезпечення аналізу фінансового стану підприємств за рахунок поєднання різних підходів та врахування особливостей аналізу на мікро- і макрорівні.

Перспективою подальшого наукового дослідження є уточнення методологічного забезпечення аналізу фінансового стану з урахуванням галузевих особливостей функціонування підприємств.

Наук. керівн. Мішина С. В.

Література: 1. Білик М. Д. Сутність і оцінка фінансового стану підприємств // Фінанси України. – 2005. – №3. – С. 117 – 128. 2. Жук І. М. Методичні питання аналізу фінансового стану підприємств на регіональному рівні / І. М. Жук, В. С. Михайлов, Я. В. Поплюйко // Статистика України. – 2006. – №2. – С. 4 – 11. 3. Азарова А. О. Підходи до формалізації механізму оцінювання фінансового стану підприємства / А. О. Азарова, О. В. Рузакова // Фінанси України. – 2006. – №12. – С. 121 – 129. 4. Маляр Ю. М. Удосконалення оцінки фінансового стану підприємства на основі використання інтегрального показника / Ю. М. Маляр, Т. Е. Рубан // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія Економічна. – 2004. – №82. – С. 189 – 195.

Зміст

Музыченко А. В. Свобода. Равенство. Справедливість	3
Липова Ю. А. Деякі етичні аспекти українського бізнесу.....	4
Березіна М. О. Культурні чинники формування сталого середнього класу в Україні.....	5
Панаско Ю. И. Интеллигенция как важнейший фактор развивающегося украинского общества.....	8
Киркач А. І. Екологічна система України під загрозою.....	10
Осикова А. М. Соотношение между материальной и духовной культурами	11
Колінько А. А. Проблема глобализации современного общества.....	12
Жарко И. А. Разрыв между телом и духом в фильме Александра Сокурова "Солнце".....	14
Аванесян М. В. Влияние Болонского процесса на образование в Украине.....	15
Шрам О. О. Национализм как идеология.....	17
Мищенко О. О. Человек, природа, техника в трактовке философов современности.....	18
Давтян Н. Т. Религия как составная духовной культуры человечества	20
Макаренко Ю. В. "Смерть автора"	22
Голубченко И. В. Жизнь – это не игра!	24
Бородин А. С. Виртуализация общества как феномен современности.....	26
Гончарова Н. В. Становление кластерных инициатив на рынке банковских услуг в рамках трансграничного сотрудничества.....	28
Кабиченко Д. І. Сучасний стан та перспективи розвитку небанківських фінансових установ в Україні.....	31
Фоменко А. В. Оцінка відмінностей тарифних пакетів спеціальних кредитних платіжних засобів	32
Велігура І. І., Головка Н. В. Хронологія діяльності державного фінансового моніторингу України у сфері протидії легалізації відмиванню коштів, здобутих злочинним шляхом.....	35
Камолікова Я. В. Структурно-функціональне моделювання процесу управління валютними ризиками в банку.....	38
Опешко Н. С. Особливості та перспективи розвитку факторингу на національному ринку фінансових послуг.....	42
Мурзаєва Л. Р. Оцінка привабливості пайових інвестиційних фондів відкритого типу	46
Дмитрієва І. Ю. Визначення економічного змісту поняття "депозит".....	50
Костюк Ю. К. Оцінка єврооблігацій як інструменту збереження та підвищення дохідності портфелів цінних паперів банків України в умовах економічної кризи.....	51
Бразовська А. І. Визначення регіональної концентрації активів лізингових компаній України.....	54
Гуртова Є. П. Аналіз стану споживчого кредитування в Україні.....	56
Іванченко Ю. Ф. Методи зниження валютних ризиків банківської діяльності	57
Паламарчук І. Ю. Причини та наслідки проникнення іноземного капіталу в банківський сектор України.....	58
Репка Т. Ю. Аналіз зарубіжного досвіду управління кредитним ризиком і можливості його використання в Україні.....	60



Корнієнко В. М. Порівняльна характеристика методичних підходів до визначення оцінки кредитоспроможності позичальника – юридичної особи – вітчизняними банківськими установами.....	61
Бобров М. О. Аналіз операцій комерційних банків з банківськими металами в Україні.....	63
Ковальчук В. О. Передумови формування змішаної моделі фондового ринку України	64
Фукс О. О. Зловживання у сфері вексельного обігу та заходи щодо їх попередження.....	65
Кидалова В. В. Проблеми та завдання банківської системи у період економічної кризи.....	66
Третяк А. М. Методи аналізу кредитного ризику та основні шляхи його мінімізації.....	67
Казирід О. І. Упровадження інновацій у банківську сферу.....	69
Скорік Д. В. Роль національного банку України у процесі забезпечення стабільності грошового ринку.....	70
Іванова Ю. О. Проблеми розвитку банківської системи України в умовах кризи.....	71
Королькова Н. Ю. Доларизація в Україні та шляхи її подолання.....	72
Цехмейстер О. А. Перспективи операцій банків з цінними паперами в Україні.....	74
Хмаренко Я. А. Роль організаційної культури в організації.....	75
Осадча Ю. В. Вивільнення персоналу як виклик економічної кризи.....	76
Тарасюк Л. А. Развитие менеджеров в украинских компаниях.....	78
Баштенко Т. Г. Управління ризиками як елемент ефективної діяльності підприємства.....	79
Шаповалова М. О. Лідерство в контексті управління стратегічними змінами в організації.....	81
Пономарьова Р. С. Проблеми зовнішньої трудової міграції в Україні.....	82
Чумакова О. А. Исследование категориального аппарата конкурентоспособности предприятия.....	84
Бережна Ю. В. Формування комплексного інструментарію забезпечення оціночно-аналітичної системи управління підприємством.....	86
Діордіца Р. Є. Розробка системи показників для оцінки конкурентоспроможності підприємства.....	88
Гребеник О. М. Рейтингове оцінювання як метод аналізу функціонування банківської системи України.....	89
Літвін Т. А. Оптимізація грошових потоків підприємства.....	91
Гончаренко В. М. Оптимальне співвідношення власних і позикових коштів – передумова успішної діяльності підприємства.....	93
Зубко Л. А. Основні напрямки удосконалення кредитної політики підприємства.....	94
Лагута О. В. Методичні підходи щодо оцінки ліквідності та платоспроможності підприємства.....	95
Меренкова І. О. Оцінка ймовірності потенційного банкрутства підприємств в економіці України.....	97
Бобровицька О. О. Стан і тенденції розвитку роздрібної торгової мережі України.....	99
Пересипкіна Ю. О. Оцінка фінансового стану підприємства та необхідність його зміцнення.....	100
Крупницька О. А. Удосконалення методики аналізу фінансових результатів діяльності підприємства.....	102
Фесак О. О. Основні напрямки аналізу активів підприємства.....	104
Лебідь А. Д. Оцінка ділової активності підприємства в умовах конкурентного середовища.....	106

Лагута Н. В. Розробка пропозицій щодо зміцнення фінансової стійкості підприємства.....	107
Говоруха Я. В. Шляхи вдосконалення процесу споживчого кредитування на сучасному етапі розвитку банківської системи України.....	109
Антіошко Д. О. Організація споживчого кредитування.....	110
Комягіна О. А. Банківська система України: проблеми та перспективи розвитку.....	112
Рибак С. М. Прогнозування розміру втрат комерційного банку від шахрайських операцій у картковому бізнесі.....	113
Кравченко К. Ю. Упровадження факторингових операцій у діяльності комерційних банків.....	115
Полянська М. С. Сучасна депозитна політика комерційних банків.....	117
Синельник О. М. Проблеми становлення та перспективи розвитку ринку цінних паперів в Україні.....	118
Казарцева О. О. Проблемні аспекти розвитку операцій банків з цінними паперами.....	119
Чернецька А. В. Особливість стратегії підвищення конкурентоспроможності комерційних банків.....	121
Біляев А. С. Банківська система України в період кризи: проблеми та пропозиції.....	122
Страшко С. П. Оцінка кредитоспроможності позичальника.....	123
Максімова М. В. Визначення найупливовіших джерел прибутковості банку.....	124
Майгур М. В. Перспективи розвитку співпраці колекторських компаній та банків.....	126
Григор'єва К. С. Кредитна політика та управління кредитним портфелем комерційного банку.....	128
Качайло А. В. Проблеми обігу векселя на ринку цінних паперів.....	129
Соболев В. Г. Дослідження та аналіз сучасної банківської системи України.....	130
Кочегаров Д. А. Аналіз динаміки валютного курсу гривні.....	132
Іванько В. І. Система страхування банківських депозитів України.....	133
Кацавцева І. С. Фінансові інновації на ринку цінних паперів.....	134
Слободенюк О. О. Суперечності доларизації економіки України в умовах фінансової глобалізації.....	135
Напалков А. А. Перспективи розвитку безготівкових розрахунків в Україні.....	136
Мілінтеева О. В. Підвищення ефективності банківського нагляду в Україні.....	137
Дробілко Е. К. Особливості аналізу інвестування у цінні папери на основі індексу інвестиційної привабливості.....	138
Луценко Д. С. Деякі аспекти удосконалення обліку ремонту основних засобів на підприємстві.....	140
Баштенко А. О. Фінансовий стан підприємства та методика його оцінки.....	143